GRAZIA DELEDDA

Premiul NOBEL pentru Literatură

Dragoste și speranță

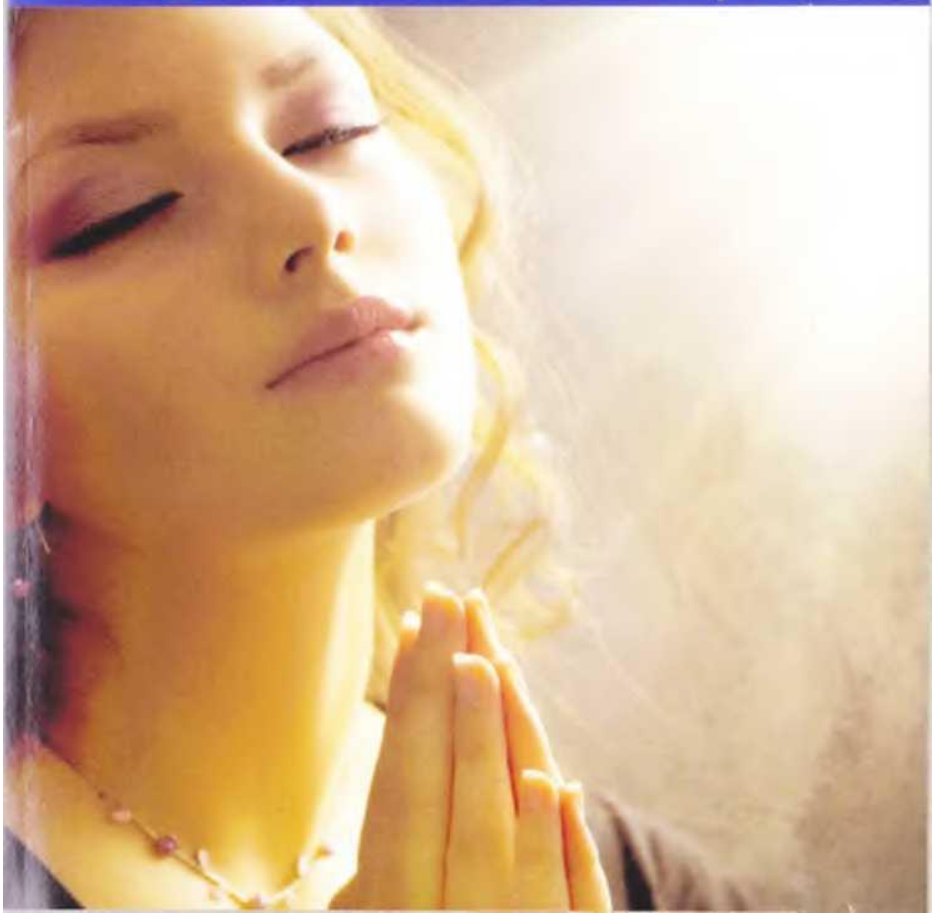

Grazia Deledda

DRAGOSTE ȘI SPERANȚĂ

SINO AL CONFINE Copyright
© Grazia Deledda, 2013
Toate drepturile asupra ediţiei în limba română
Sunt rezervate
Editurii ORIZONTURI – Bucureşti
GRAZIA DELEDDA
Dragoste şi speranţă
Traducere: Elena Murgu
Editura ORIZONTURI

Partea întâi

1

În iulie 1890 Gavina Sulis şi-a terminat studiile.

Tatăl ei, fost antreprenor de drumuri comunale, om destul de inteligent, o pusese să repete clasa a patra primară, fiindcă în orăşelul lor nu existau alte şcoli de fete.

Era ziua în care-şi dăduse examenele şi Gavina se întorcea de la şcoală spre casă gândindu-se că de acum încolo zilele de libertate şi de trândăvie se sfârşiseră pentru ea. Avea aproape paisprezece ani; se credea deja o femeie matură şi îşi amintea cuvintele confesorului ei: „Domnul a spus că femeia trebuie să aibă grijă de casă, să fugă de lene şi să ocolească tovărăşiile cele rele".

În privinţa „tovărăşiilor", ea le ocolea nu numai pe cele rele, dar şi pe cele bune; îl imita întocmai pe confesorul ei, care mergea întotdeauna singur, cu ochii în jos, strecurându-se pe lângă ziduri. Ajungând la capătul străzii, se întoarse o clipă să privească vechea mănăstire unde erau şcolile şi valea melancolică, acoperită toată de măslini şi peri sălbatici şi oftă.

Adio! Poate că or să treacă ani până când o să revadă valea aceea sălbatică, drumul singuratic, faţada întunecată şi cenuşie a şcolii. Casa ei se afla la capătul celălalt al târguşorului, aproape sub munte, pe marginea unei alte văi, care, cultivată pe alocuri cu vii şi cu măslini, era verde şi cenuşie. Ca să ajungă acasă, Gavina trebuia, aşadar, să traverseze tot orăşelul, fie pe Corso, fie pe străduţele din spatele lui. Prefera străduţele, deoarece îi era teamă şi ruşine să meargă pe Corso şi să fie văzută de studenţi, de târgoveţi ori şi mai rău, de funcţionarii publici care stăteau în faţa Cafenelei Poştei sau în piaţă. Aceste personaje reprezentau pentru ea lumea, păcatul. Întâlnindu-le, o stăpânea neliniştea, teama chiar i se părea că păcătuieşte fie şi numai pentru că viaţa, cu răsuflarea ei fierbinte, trecea pe lângă ea, ascunsă în hainele modeste ale unui studenţaş sau ale unui funcţionar de subprefectură. Ca să evite aceste întâlniri periculoase, străbătu, aşadar, străduţele prost pavate, pe unde nu întâlneai decât vreo ţărancă îmbrăcată în roşu şi negru, vreun cioban călare, ori vreun ţăran ce se întorcea de la seceriş cu carul încărcat cu paie sau cu grâu. Era aproape amiaza; în aer se simţea miros de mirişte, iar la capătul ulicioarelor, printre căsuţele de piatră, munţii învăluiţi în aburi albăstrii se confundau cu cerul

metalic, fierbinte. Zidurile frigeau. Gavina nu avea umbrelă, nici pălărie, dar un baticuţ de mătase, înnodat cu o oarecare cochetărie sub urechea stângă, îi înfăşură capul, scoţând şi mai mult în evidenţă paloarea măslinie a feţei sale cu profil aspru. Chipul ei întunecat şi trist avea o expresie aproape ascetică; dar când sub desele sprâncene negre pleoapele-i albăstrui se ridicau încet, din ochii ei mari, albaştri, scânteia o rază de pasiune şi de bucurie. Acei ochi adânci, plini de lumină, păreau două crâmpeie de cer albastru într-o zi cu nori.

De altfel, întreaga-i făptură degaja ceva brut, rudimentar, dar şi aristocratic totodată: bluza din indian albastru, fusta lungă şi largă, pantofii cu şireturi erau mai degrabă de ţărancă decât de orăşeancă; însă mâinile şi picioarele le avea mici, iar ţinuta ei, mai ales capul semeţ, tras uşor spre spate, fruntea energică şi senină, sub splendidu-i păr negru ca pana corbului, ridicat în creştet, scotea în evidenţă o persoană voluntară şi mândră.

Ajungând la capătul unei străduţe în urcuş, se înclină, făcându-şi semnul crucii: se vedeau, pe un deal, turnurile cenuşii ale Catedralei. Drumul cel mai scurt spre casă era cel care trecea prin faţa vechii biserici; Gavina preferă s-o ia pe o cărare, apoi traversă şoseaua dintre vale şi munte şi urcă pe o

ulicioară îngustă, printre nişte cocioabe asemenea unor grămezi de pietre.

Şoseaua pavată în care dădea ulicioara era aproape în exclusivitate proprietatea celor din familia Sulis. De-o parte şi de alta se înălţau casele şi zidurile curţilor acestor oameni întreprinzători şi norocoşi. Nici femeile din casa Sulis nu se lăsau mai prejos. Una, mătuşa Itria, văduvă fără copii, cumpăra şi revindea orz şi grâu: casa ei cenuşie, aşezată chiar la începutul şoselei, marca hotarul dintre şosea şi uliţa locuită în întregime de ciobani şi ţărani săraci. O altă mătuşă a Gavinei avea două case, una albastră şi una trandafirie, la capătul şoselei, lângă biserica San Gavino. Un preot Sulis locuia ceva mai încoace; casa lui însă, foarte modestă, amintea de locuinţele mizere ale ţăranilor săraci, cărora el, deşi vorbea urât de ei şi adesea îi insulta, le împrumuta bani, pe care nu-i mai primea niciodată înapoi.

Trecând prin faţa casei mătuşii Itria, Gavina privi prin poarta larg deschisă şi salută cu mâna. La capătul unui coridor tixit cu saci plini cu grâu se vedea o curte îngustă ca un puţ: o femeie scundă şi obeză, cu nasul turtit şi faţa bucălată, ciupită de vărsat, stătea în curticică, la o măsuţă fără faţă de masă şi mânca liniştită.

Gavina trecu mai departe, se opri în faţa casei ei,

văruită în galben, înaltă şi nouă şi bătu tare cu cârligul de fier montat în chip de ciocănaş la uşa din lemn de culoare închisă, având deasupra o arcadă de sticlă. Bătăile răsunară în interiorul casei, care părea pustie şi abia după un timp apăru o slujnică bătrână, în straie ţărăneşti, o femeie care în tinereţe trebuie să fi fost foarte frumoasă, fiindcă faţa ei, deşi cu obrajii căzuţi, era încă rumenă şi blândă, iar ochii castanii, înconjuraţi de riduri, îşi păstrau sclipirea.

— Ei, ai ştiut, ai făcut bine? O întrebă ea imediat, cu blândeţe. Astăzi s-au închis într-adevăr şcolile?

— Sigur că da, răspunse Gavina cu indiferenţă. V-aţi şi aşezat la masă?

În camera din stânga antreului răcoros şi învăluit în tăcere, părinţii ei erau deja la masă. Îşi agăţă geanta de un cui şi se duse să se aşeze lângă locul, gol, al fratelui ei Luca.

Fostul antreprenor şi soţia lui vorbeau chiar despre preaiubitul lor fiu, plângându-se că noaptea trecută nu venise acasă. Mama, firește, îi lua apărarea.

— Tu nu vrei să-şi ia cheia la el; probabil că aseară o fi întârziat şi n-a mai îndrăznit să bată la uşă. Să sperăm că n-o să se mai întâmple!

— Oh, dacă o să continue în felul ăsta, o să iau eu nişte măsuri foarte serioase! Zise domnul Sulis pe un

ton hotărât. N-am păcate de ispăşit ca să mă resemnez acceptând un fiu trântor, beţiv şi prăpădit! De învăţat n-a vrut să înveţe; a vrut să fie proprietar, agricultor, preot! Şi, în schimb, e un stricat! O s-o sfârşească rău!

Mama îşi ridică faţa tristă şi gravă, care semăna cu a Gavinei şi îşi încruntă sprâncenele negre.

— Luca e încă tânăr: o să-i vie lui mintea la cap. Nu e rău: e credincios, e cu frica lui Dumnezeu; nu e un hoţ, nu e un muieratic, ca s-o sfârşească rău!

— Mai bine hoţ decât beţiv... mai bine... zise bătrânul; dar nu-şi sfârşi fraza, fiindcă era Gavina de faţă. De altfel, nu era foarte furios: chipul lui de bătrân gras şi bun (avea aproape cu douăzeci de ani mai mult decât soţia lui), ochişorii lui cenuşii şi blânzi ca ai sugarilor îşi păstrau obişnuita expresie de bunătate ingenuă. Ridică vocea doar în clipa când slujnica, intrând cu o farfurie de cositor pe care aducea rasolul de berbec, îşi îngădui şi ea să-i ia apărarea lui Luca:

— Trebuie să fiţi îngăduitor cu tinereţea, stăpâne! Cine n-a fost tânăr? Luca nu face niciun rău nimănui.

— Şi-l face lui! Şi tu ascultă ce-ţi spun, Paska: nu-ţi băga nasul unde nu-ţi fierbe oala, vezi-ţi de-ale tale!

Femeile tăcură, Paska îşi şterse ochii înlăcrimaţi, iar doamna Zoseppa puse deoparte o porţie bună de

rasol pentru Luca.

Gavina mânca şi tăcea. Era obişnuită cu asemenea mici scene; dar în sufletul ei, fără a îndrăzni să-şi contrazică mama, pentru care nutrea un deosebit respect, îi dădea dreptate tatălui. Ea nu-l iubea pe Luca. Crescuseră ca doi străini. Tatăl, pe atunci prins până peste cap de afaceri, nu se ocupase de ei; iar mama îi educa aşa cum fusese educată ea, luându-i la biserică, acasă nepermiţându-le să stea împreună şi spunându-le, ca să ştie şi ei, că San Luigi nu îndrăznea să-şi privească propria mamă fiindcă aceasta era femeie. Relaţiile dintre frate şi soră erau, aşadar, puţin zis neprietenoase: nu o singură dată Luca o bătuse pe Gavina şi nu o singură dată Gavina îl zgâriase! Acum nu se mai băteau, dar, de câte ori se gândea la Luca, pe Gavina o încerca un sentiment de neplăcere, de apăsare.

În tăcerea care urmă după ultimele cuvinte ale tatălui, Gavina repetă în sinea ei trista profeţie: „o să sfârşească rău...", dar imediat se reculese, fiindcă părinţii începură să vorbească despre ceva care o interesa în mod special. Voia sau nu, Gavina trebuia acum, că terminase şcoala, să se îmbrace în costum ţărănesc, aşa cum se îmbrăcau mama şi mătuşile ei. Mama era pentru costum ţărănesc; tatăl, nu. El se îmbrăca orăşeneşte şi voia ca şi Gavina să păstreze

straiele acelea între ţărancă şi doamnă, foarte potrivite pentru o fată de condiţia ei şi care nici nu costau mult.

El reuşi să-şi convingă soţia; Gavinei – fiindcă ea nu trebuia să se amestece în chestiunea asta, cum, de altfel, nici în altele – nu-i cerură părerea. Fata însă nu se răzvrătea niciodată împotriva hotărârilor tatălui ei; ba chiar, dacă nu îndrăznea să se uite în ochii severi ai mamei, privirii copilăreşti a tatălui îi răspundea zâmbitoare, având totdeauna deplină încredere în el.

De îndată ce părinţii se retraseră pentru siestă în camera lor de la primul etaj, se duse şi ea să se dezbrace, dar nu se culcă. Odaia ei, aflată la ultimul etaj, era spaţioasă şi aproape goală, cu pereţii daţi cu var şi tavanul din lemn cenuşiu; singurul ornament, deasupra scrinului, era un vechi orologiu de abanos cu două colonete de alabastru care susţineau o grădiniţă suspendată, pe ai cărei trandafiraşi roşii şi galbeni, decoloraţi, se vedeau mici fluturaşi aurii şi bizare albine irizate ce păreau că n-o să se mai sature niciodată de supt florile pe care se aşezaseră. Contemplând ore în şir orologiul care nu mai mergea, Gavina ajunse la concluzia că toate grădinile din lume erau pline de trandafiri decoloraţi şi de albine irizate.

Deschise fereastra care dădea spre grădina de zarzavaturi şi se rezemă de pervazul încă încălzit de soare; sub fereastră se întindea acoperişul bucătăriei, năpădit de smocuri de iarbă uscată şi ramuri de viţă-de-vie scăpate din pergola de dedesubt, iar mai jos, grădina invadată de o vegetaţie tropicală. Între parcelele de varză cenuşie, găurită de omizi, lângă zidul scund, netencuit, dincolo de care erau alte grădiniţe şi începeau povârnişurile văii, un gorun înalt şi solitar îi sugera Gavinei imaginea unui biet pribeag alungat din pădurile muntelui. Grupuri de căsuţe negre, ce păreau a se susţine unele pe altele ca să nu se prăvălească în vale, se conturau în partea dreaptă a grădinii; de pe promontoriul ei cenuşiu, catedrala întunecată domina peisajul.

Ochii Gavinei nu se fixau în jos: scrutau orizontul, de a cărui splendoare păreau învăluiţi. Munţi de granit şi de calcar, iar, ceva mai încolo, de şist şi de mangan, azurii şi roşietici dimineaţa, violacei şi roşii în apus, într-un văl de aburi fumurii la ceasul acela fierbinte al amiezii, închideau orizontul ca nişte ciclopice ziduri de fortificaţie în ruină.

Contururile mai îndepărtate ale lor, nedefinite şi diafane asemenea norilor, albe de zăpadă trei sferturi din an, păstrau încă, pe piscurile cele mai înalte, un fel de glugi de sidef.

Aproape fascinată, Gavina continua să fixeze orizontul acela atât de luminos încât părea de argint. Ştia că în spatele zidurilor de munţi se întinde lumea, cu mările ei, cu oraşele ei, cu minunile ei; dar Gavina privea mai sus, mult mai sus, fiindcă deasupra albastrului gol al cerului exista, pentru ea, o lume în comparaţie cu care a noastră nu este decât o melancolică câmpie stearpă. Acolo era Cerul, cu visul viselor: Dumnezeu.

Era ora la care, de obicei, se culca şi ea; în ziua aceea însă era surescitată, bântuită de nelinişti şi speranţe. După ce stătuse un timp la fereastra dinspre grădină, se duse să se uite pe geamul ferestrei ce da spre stradă.

Se auzea tropot de cai şi, aproape imediat, o ceată de vânători năvăli în stradă, oprindu-se în faţa unei porţi pe ai cărei stâlpi rudimentari doi vulturi de ghips îşi desfăşurau aripile ciobite. Aproape toţi tineri şi frumoşi, cu feţele aprinse de soare, vânătorii râdeau şi strigau, înfipţi pe caii lor ca nişte centauri gata pentru goana dezlănţuită.

De la înălţimea ferestrei ei, Gavina privea cu ochi lacomi. Un bărbat care nu mai era chiar tânăr, dar încă frumos, brunet, înalt, gras şi roşu la faţă, îmbrăcat în alb de sus până jos, ieşi, călare, pe poarta cu vulturi şi se aşeză în capul cetei de vânători.

Gavina îl ura şi totodată îl admira pe omul acela, care era bogat, petrecăreţ, călătorea şi care, deşi cel mai bun prieten al canonicului, vecinul său, afişa cu ostentaţie o mare aversiune faţă de toate religiile. Pentru Gavina el însemna încarnarea păcatului mortal; şi totuşi, pe când acesta se îndepărta, gândul ei mergea pe urmele impunătoarei imagini.

Lată, acum vânătorii ies din sat, coboară pe şoseaua înălbită de praf şi de soare, o iau de-a lungul văii, se îndreaptă spre versantul de răsărit al muntelui – sălaş al porcilor mistreţi şi al vulpilor. Acolo, pentru o noapte sau două, vânătorii îşi vor instala tabăra, ca un trib nomad şi, la pândă printre stâncile acelui loc arid şi sălbatic, vor aştepta trecerea porcilor mistreţi. Luna îşi urmează drumul spre apus, dintr-un munte în; altul, luminând hăţişul. Elia, bogatul petrecăreţ şi celălalt tânăr vânător, aşezaţi îndărătul unei stânci, vorbesc aproape în şoaptă, povestindu-şi aventurile amoroase. Da, ştie ea asta: l-a auzit pe Priamo Felix, seminaristul, spunând că atunci când doi bărbaţi se află împreună, nu vorbesc decât despre femei. Iar domnul Elia a avut destule iubite, aşa vorbeşte lumea; e un om fără scrupule. Gavina îl detestă, dar nu poate să nu se gândească la faptul că el şi celălalt vânător, aşezaţi în spatele stâncii, îşi fac mărturisiri unul altuia.

Un zgomot de paşi pe palier o scoase din visare. Paska, aplecată la gaura cheii de la uşa de alături, îl striga pe Luca cu voce joasă:

— Luca, trezeşte-te! Dormi ca un buştean! Tu n-ai de gând să mănânci pe ziua de azi?

El nu răspunse. Dar cum Paska insista, Gavina ajunse în pragul uşii ei şi-i zise enervată:

— Isprăveşte odată, năroado! Ce să spun, mare pagubă dacă nu s-ar mai trezi deloc!

Paska, obişnuită cu purtările astea nici pe departe afectuoase dintre frate şi soră, nu zise nimic şi coborî din nou la parter, lăsând pe scările de ardezie urma picioarelor ei desculţe şi umede. Gavina o urmă, macină cafeaua şi, acompaniată de zgomotul monoton al râşniţei, începu să fredoneze un cântec popular în dialect, pe aceeaşi melodie melancolică şi primitivă, singura parte pe care-o ştia:

Su surdadu în sa gherra,
Nan chi s'est olvidadu,
Non s-ammentat de Deus.
Torrat su corpus meu,
Pustis chi est sepultadu?
A sett'unzas de terra,

Această psalmodiere a ei te ducea cu gândul la vocea monotonă şi joasă a vreunei femei arabe concentrată să-şi prepare cafeaua în faţa cortului

umbrit de palmieri şi cactuşi. Iar fondul ferestrei lângă care Gavina măcina cafeaua părea, într-adevăr, un colţişor de oază. Pe verdele lucios al unui jujub se înălţa un enorm cactus cenuşiu, ţepos; printre frunzele unui palmier fremătau florile trandafirii ale unui leandru, iar în faţa unei tufe fumurii de pelin creştea un puiet de portocal, încărcat de fructe ce păreau cărbuni aprinşi pe o grămadă de cenuşă. Umbra pergolei făcea mai blând acest colţ al grădinii, dincolo de care, printre frunzele cactusului, se vedeau parcelele triste ale verzelor albăstrii roase de omizi.

În tăcerea caldă a amiezii se auzea tropăitul calului lui Luca şi vocile vesele ale tinerilor certaţi cu munca, trântori, care în fiecare zi, cam pe la ora asta, se strângeau în curte la mătuşa Itria să joace cărţi. Gavina fredona, iar vocile acelea insolente, râsetele lor grosolane reuşeau s-o facă să uite de vânători. Acum i se părea că-i vede pe derbedeii ăştia strânşi în jurul bătrânei obeze, care le intra în voie de frică – zicea Paska – temându-se ca nu cumva, într-o seară sau alta, să-i „viziteze” magaziile cu cereale.

Ăia chiar că erau, într-adevăr, păcătoşii păcătoşilor, talpa iadului – cum bine spunea canonicul Sulis – aproape toţi nişte beţivani, nişte stricaţi, roşi de vicii, foşti puşcăriaşi.

— Tot făpturile lui Dumnezeu sunt şi ei, lăsaţi-i în pace – zicea mătuşa Itria –, lumea e largă...

Dar Gavina, Paska şi doamna Zoseppa nu gândeau aşa: lumea e largă, sigur că da, dar răufăcătorii nu sunt făpturile lui Dumnezeu: sunt duşmanii lui.

Cafeaua e gata. Doamna Zoseppa, care nici ea nu putuse să închidă un ochi, coboară şi o cheamă pe Paska deoparte.

— Trebuie să-l trezeşti pe Luca şi să-l trimiţi la câmp mai înainte să se scoale taică-său.

— L-am strigat de mai multe ori, dar nu răspunde. Uşa lui e încuiată cu cheia.

— S-o fi simţind rău?

Cele două femei se privesc neliniştite. Gavina, în picioare în faţa ferestrei, îşi curăţă dinţii cu o frunză de salvie şi tare ar vrea să-i spună maică-sii că nu merită să-şi facă atâtea griji din cauza lui Luca. Dar nu îndrăzneşte să deschidă gura şi numai după ce iese maică-sa, îi zice Paskăi:

— Mă scoateţi din sărite!... De ce o fi trebuind să se ducă la mama să-i caute-n coarne? La te uită, mare nenorocire, n-am ce zice, dacă într-adevăr i s-o fi întâmplat ceva!...

— Gavina! Să vorbeşti tu în felul ăsta de un frate, de un creştin, făptură a lui Dumnezeu!

— Nu mi-e frate, mi-e duşman, zise Gavina

ducându-se să se aşeze lângă fereastra întredeschisă din sufragerie.

Umbra caldă a după-amiezii se întinse peste strada solitară: din balconul, pe jumătate prăbuşit, al canonicului Sulis venea mireasmă de garoafe şi busuioc.

După-amiezile de vară sunt lungi şi plicticoase pentru cine nu prea are ce face. Cum să-şi petreacă ea timpul altfel decât împletind la ciorap? Gavina luă, aşadar, ciorapul şi începu să numere ochiurile ca să le împartă şi să înceapă călcâiul.

Îi rămăsese un ochi: unde să-l pună? Importanta chestiune rămase pe moment nerezolvată, pentru că tocmai intra doamna Zoseppa, urmată, aproape pe furiş, de Luca. Scund, foarte gras pentru vârsta lui, cu faţa palidă şi umflată, cu ochii albaştri, rotunzi şi năuci, l-ai fi luat drept un bătrânel dacă n-ar fi avut mustaţa neagră ce-i atârna ca un ciucure deasupra gurii semicăscate. I se vedeau dinţii stricaţi, de alcoolic. După părul negru în dezordine şi după dungile formate pe costumul lui de stofă englezească, prost croit, ghiceai că se trântise în pat fără să se dezbrace, dormind aşa, îmbrăcat, un somn lung, somnul beţivilor.

Fără să o bage în seamă pe Gavina, în timp ce maică-sa se îndrepta spre cămară să caute o desagă,

el se apropie de masă şi trase sertarul. Dar abia ronţăi o bucată de pâine, mâncarea respingând-o de parcă i-ar fi făcut greaţă. Apoi se duse şi deschise dulapul care servea de bufet, îşi turnă un pahar de vin, îl dădu pe gât, îşi turnă altul.

Atunci se petrecu o scenă rapidă şi violentă: Gavina, care-l privea cu ochii scăpărând de furie, strigă:

— Ajunge, Luca! Dacă mai bei, îl chem pe tata!

Dar el bău, fără să-i răspundă. Ea ţâşni în picioare, se repezi la el, îl împinse spre perete, închise dulapul şi luă cheia.

Luca scoase un răcnet răguşit şi ridică mâna s-o lovească; ea îşi îndoi instinctiv spatele, dar nu se îndepărtă şi zise, înfruntându-l:

— Încearcă, dacă vrei! Încearcă să mă loveşti, măgarule, trântorule, ticălosule, încearcă! O să-i dai tu socoteală tatei!

Pe Luca îl cuprinse teama. Ieşi din cameră şi, după câteva minute, încălecă şi plecă la un fel de mică fermă pe care-o avea tatăl lui în vale.

Gavina se aşeză din nou lângă fereastră şi îşi reluă numărătoarea ochiurilor. Inima-i bătea puternic. „Ah, sigur – îşi zicea ea – aşa trebuie să fac, altfel n-o să mai aibă nicio măsură. Iar mama... ah, ea, atât de severă cu toţi, e atât de slabă cu el!...”

Timpul trecea. În bucătărie, Paska şi doamna Zoseppa, aşezate jos pe un sac de lână în chip de covor, alegeau grâul şi o vorbeau de rău pe mătuşa Itria. Doamna Zoseppa „atât de severă cu toţi" era şi mai severă, cumplit de severă, cu cumnată-sa.

— Dumnezeu s-o ajute: Dar de când o ştiu a fost atât de uşuratică, de nesocotită, prietenă cu oameni de nimic. I se pare că merge pe loc neted, fără să-şi dea seama că se împiedică la fiecare pas. Frate-său, canonicul, care cu toate că nu-i prea aspru cu răufăcătorii, zice...

În clipa aceea canonicul Sulis ieşea pe poarta lui ruinată. Deşi canonic, părea mai degrabă un amărât preot de ţară; sutana-i era soioasă, pălăria jerpelită; dar faţa lui roşie, dolofană, cu nasul mic, în vânt şi gura zâmbitoare dădeau o impresie de veselie celui care-l privea.

— Taică-tău unde-i? Întrebă, sprijinindu-şi pântecul proeminent de gratia ferestrei în spatele căreia stătea Gavina.

— Doarme, răspunse ea retrăgându-se, dar nu îndeajuns de repede pentru ca unchiul să n-apuce s-o tragă de coadă. Lasă-mă, unchiule, mă doare!

— Şi tu aranjează-ţi părul ăsta. E timpul, acum eşti mare! Vreau să te văd pieptănată ca o fată binecrescută, nu cu coadă, precum caii.

Continua s-o tragă de coadă şi râdea. Înainte să plece, îi spuse:

— După corul de la biserică o să trec pe la voi cu canonicul Felix, vrea să vă facă o vizită.

Vestea asta îi creă Gavinei o stare de agitaţie nervoasă: se ridică şi se duse să o anunţe pe maică-sa de vizita canonicului Felix; apoi urcă în camera ei şi se privi în oglindă.

Când tatăl ei coborî, încet şi grav, ieşind să se aşeze în faţa porţii de la stradă, cum făcea în fiecare zi, ea îi aduse scaunul, Unitatea Catolică, ochelarii şi îi spuse că Luca plecase la ferma din vale şi că peste puţin timp avea să vină la ei în vizită canonicul Felix.

— Aa, bine! Spune-i maică-tii să facă nişte cafele.

O femeie cu un vas de lut pe cap, trecând pe lângă el, îl salută, zâmbindu-i; domnul Sulis îi făcu semn să se oprească şi o întrebă ce mai face bărbatul ei.

— Tot cu fierbinţeală! A trebuit să angajăm un om la strânsul recoltei. Oh, pentru noi nu mai e nicio speranţă, suntem ruinaţi. Dacă dumneavoastră nu ne ajutaţi, în iarna asta, o să ne găsească, aşa cum l-au găsit pe Luca Gattu, îngheţaţi şi morţi de foame!

— Taci, taci, femeie, zise bătrânul antreprenor, punându-şi un deget pe buze, providenţa nu trebuie să audă asemenea cuvinte urâte.

Şi femeia plecă mai departe, încurajată. Aproape

imediat trecu un cioban călare, se opri şi el, îi dădu veşti foarte negre în legătură cu turma pe oare o avea şi primi, la rându-i, cuvinte de îmbărbătare.

Toţi cei care treceau se opreau în faţa bătrânului ca în faţa unui reprezentant al providenţei, zâmbindu-i şi adresându-i vorbe afectuoase ori şirete.

Între timp Gavina aranja ceştile pe tavă. Când cei doi canonici, însoţiţi de un seminarist palid şi înalt, trecură prin faţa ferestrei, ea dădu fuga s-o anunţe pe maică-sa, care, în vederea acestei vizite, îşi pusese pe cap un batic de mătase.

Musafirii au fost poftiţi în camera de la parter, care servea şi de salon de primire. Era singura încăpere din casă mobilată cu un anumit lux, cu perdele la ferestre şi piei de cerb în faţa canapelelor. Pe „consola" veche, de abanos, incrustată cu sidef, o mică Veneră din ghips îşi înclina pe umăr căpşorul blând, iar cu mâna îşi strângea vălul pe sân, sub mica mantie de mătase albastră cu franjuri aurii cu care doamna Zoseppa o acoperise, într-o vitrină, închisă cu cheie, se vedeau mai multe cărţi frumos legate, dar puse cam în dezordine, sprijinite unele de altele, parcă obosite sau adormite.

Cei doi canonici, seminaristul, domnul Sulis şi doamna Zoseppa se aşezară în cerc şi, după uzualele formule de politeţe, câteva momente se aşternu

tăcerea. Gavina spiona din spatele uşii întredeschise, neîndrăznind să intre; vedea însă faţa serafică, palidă şi blândă a canonicului Felix care, după anumite ezitări, rosti obişnuita-i glumă:

— Astăzi la biserică nu zăreai nici măcar o singură doamnă în blănuri!

Găsit subiectul, începură imediat să vorbească despre căldură, dar se vedea că pe seminarist nu-l prea interesa conversaţia, fiindcă el se uita ba într-o parte, ba în alta, întorcându-şi capul, deschizând larg sau mijindu-şi ochii negri, un pic cam tulburi. Venera şi cărţile îi atrăgeau în mod special privirea neliniştită. Dar când intră Gavina, aducând cafeaua, privirea aceea uşor imprecisă se lumină, deveni fixă, nu se mai desprinse aproape nicio clipă de pe chipul fetei.

Canonicul Felix, care se născuse într-un sat de munte, povestea, cu vocea lui înceată şi blândă, o întâmplare care se petrecuse acum patruzeci de ani. Istorioara trebuie că era foarte neobişnuită, fiindcă domnul şi doamna Sulis îl ascultau cu multă atenţie şi râdeau; numai Gavina şi seminaristul o considerau, probabil, mult prea veche pentru ei, fiindcă, dacă binevoiau s-o asculte, nu prea râdeau, ori nu râdeau când trebuia.

Privindu-i profilul, Priamo semăna cu sfântul Luigi,

palid, de-o paloare aproape albăstrie, cu linia nasului perfectă, gura sinuoasă şi cărnoasă totodată. Părul negru şi lucios, tăiat în franjuri, îi descria un cerc negru în jurul frunţii. Cu braţele încrucişate pe pieptul uscăţiv, cu mâinile la subsuoară, se legăna întruna, părând stăpânit de o nelinişte nervoasă; pleoapele-i grele, cu gene lungi, se plecau şi se ridicau neîncetat. Gavina îl privea, dar, cu toate că şi ea era cuprinsă de o vagă tulburare, stătea nemişcată la locul ei, cu capul ridicat într-o atitudine mândră.

Antreprenorul povesti şi el istorioara lui, nu mult prea veche, dar nici atât de recentă încât să-i intereseze pe cei doi tineri, în care era vorba de un tâlhar, care, odată, îl oprise pe domnul Sulis chiar în mijlocul unei păduri.

— Aveam în buzunar treizeci de mii de lire. Întâlnirea, aşadar, nu-mi surâdea deloc, dar omul, spre marea mea mirare, îmi zise cu amabilitate: „Domnule Sulis, prietene drag, o ai la dumneata pe mica cumătră? Aş vrea s-o sărut!” „Să-ţi fie de bine, frate, iacătă-ţi-o pe mica cumătră: sărut-o cât vrei!”

Râseră toţi. „Mica cumătră” era tigva plină cu vin pe care antreprenorul o lua mereu cu el la drum. Văzând că istorioara lui a avat succes, adăugă, sprijinindu-şi pumnii în sofa ca să se ridice:

— Ei, apropo de asta, am putea să coborâm şi noi

în pivniţă, dacă doamna Zoseppa n-are nimic împotrivă...

Doamna Zoseppa îi privi sever, părându-i-se o necuviinţă să-l ducă pe canonicul Felix în pivniţă; dar cei trei bărbaţi se şi ridicaseră, zâmbitori şi încântaţi şi ea trebui să facă la fel. Se ridicară şi cei doi tineri, dar Priamo îi lăsă pe bărbaţi şi pe doamna Zoseppa să iasă şi, în loc să-i urmeze, se întoarse şi o privi pe Gavina, care punea pe tavă o ceaşcă rămasă pe „consolă".

— Tu nu vii, Gavina?

— Ba da, vin şi eu acum...

Se apropie de ea, cu faţa roşie până sub cercul părului său negru: îşi ţuguie uşor buzele, fremătând de dorinţa unui sărut; Gavina însă îşi plecă ochii şi ieşi repede, fără să spună niciun cuvânt.

Luca se întoarse spre seară şi, de îndată ce descălecă, începu să-l ocărască şi să-l blesteme pe argatul care lucra la fermă.

Gavina, la fereastra camerei ei, era cu gândul la Priamo, când vocea răguşită a fratelui ei o trezi din visare. Tremurând de mânie şi dispreţ, coborî în fugă scările, dar, ajungând în antreu, se opri să-l salute pe domnul Sulis, care tocmai se întorcea de la obişnuita-i plimbare. Cu pălăria neagră cu boruri largi, cu o eşarfă neagră de mătase în jurul gâtului, părea un

quaker. Prezenţa lui păru să reverse în jur un sentiment de pace; tăcură cu toţii, iar el, după ce-şi puse bastonul după uşă, se aşeză la masă şi cina a fost, ca întotdeauna, liniştită; dar când Gavina şi doamna Zoseppa se ridicară să plece, el îi făcu semn lui Luca să rămână pe loc şi-l întrebă:

— Aş vrea să ştiu ce s-a întâmplat ieri-noapte.

Luca se apără, plin de umilinţă, apoi încercă să abată discuţia, începând să vorbească despre ce găsise la fermă. Argatul nu-şi vedea de treabă, încă nu curăţise terenul din jurul migdalilor, iar noaptea îi lăsa pe ţărani să dea la o parte zăplazul din capul văii ca să-şi bage boii să pască pe proprietatea lor. Nu trebuiau să-l mai ţină.

— Uite, zise bătrânul, tu eşti la fel ca argatul ăsta: laşi poarta deschisă celor mai urâte vicii şi nu-ţi dai seama de răul pe care ţi-l faci atât ţie cât şi celorlalţi; într-o bună zi o să fii dat afară! Bagă de seamă, băiete!

Luca lăsă capul în jos, apoi se duse la bucătărie şi rosti împreună cu femeile rugăciunea de o sută cincizeci de „ave Maria”, gândindu-se că Dumnezeu îl iartă pe păcătosul care se căieşte.

Aşezată în cadrul uşii, Gavina zărea, prin portiţa încă deschisă a grădinii, palmierul negru pe un fond albastru. Apărea luna deasupra muntelui, iar stelele

scânteiau atât de tare încât păreau că se leagănă salutând înduioşate astrul care răsărea. Se auzeau, uşor învăluite în tăcerea nopţii calde de vară, cântece îndepărtate şi ţipetele copiilor ce se jucau pe stradă. Erau voci de bucurie şi de iubire; din când în când, corul monoton al cântecelor nocturne era străpuns de un strigăt puternic, tremurând de sălbatică pasiune, ca o chemare disperată adresată unei fiinţe de neatins.

Gavina se ruga pentru liniştea familiei ei şi, la fiecare zece „ave Marie" îi cerea Sfintei Fecioare câte o milostenie specială: sănătate pentru bătrânul ei tată, sănătate pentru buna-i mamă, căinţă şi îndreptarea pe calea cea dreaptă a nenorocitului ei de frate, Luca; pentru ceilalţi păcătoşi răspândiţi în lume, nimic! Nici măcar pentru ea nu cerea ceva, având credinţa că în felul acesta face un sacrificiu. Ea era gata să sufere dacă aşa voia Dumnezeu şi deocamdată nu-i cerea Domnului decât ceea ce era necesar pentru liniştea ei în casă!

Strigătul pătimaş care vibra la răstimpuri printre cântecele corului nocturn i-l aducea în minte pe Priamo: atunci uita de ceilalţi şi se gândea la ea; la ultima „posta" 3 a rozariului, se simţi cotropită de dorinţa de a-i cere ajutor lui Dumnezeu şi pentru cel care dovedea că o iubeşte fără speranţă; dar i se păru

un păcat atât de mare, încât, ca să se pocăiască, adresă rugămintea în favoarea văduvei Cambedda.

Văduva Cambedda era femeia cea mai clevetitoare şi mai făţarnică dintre toţi vecinii, într-atât de vicleană încât nici măcar mătuşii Itria nu-i făcea plăcere s-o vadă.

După rugăciune, în timp ce Paska termina cu strânsul prin bucătărie, doamna Zoseppa, obosită după lunga zi de muncă, luă lampa cu ulei şi se îndreptă spre camera sa; trecând prin faţa lui Luca, îi puse o mână pe creştet şi-i spuse:

— Du-te la culcare, fiule; îi fi obosit...

Urcă şi Gavina în camera ei; prin ferestrele larg deschise se vedea peisajul lunar al orăşelului cenuşiu, aproape negru în noaptea albastră. Strada, atât de pustie în timpul zilei, răsuna de voci şi râsete; copiii se jucau sub clar de lună, ca nişte iepuraşi pe cărările pădurii; grupuri de persoane, adunându-se la răcoarea serii, flecăreau şi râdeau. Domnul Sulis, din faţa porţii unde se aşezase, iar canonicul, de la balconul lui, vorbeau despre vizita canonicului Felix, lăudându-l pe acest om sfânt pe care toţi îl iubeau şi-l respectau. Dar chiar în clipa aceea se auzi vocea văduvei Cambedda, stridentă, enervantă, ca o pilă pe o bucată de fier:

— Ăia sunt oameni cumsecade? Dacă-i aşa, atunci

toţi oamenii cumsecade să fie omorâţi pe loc! Eu ştiu că sfântul ăsta al dumneavoastră a făcut...

— Tacă-ţi gura! Limbă spurcată! Strigă canonicul Sulis din balcon.

— Auzi colo! E cu neputinţă să spui adevărul în faţa dumnealui!

— Dumneata nu spui decât minciuni. Linişte!

— Atunci să-l lăsăm pe unchi şi să vorbim de nepot. Poate cumva să spună Domnia Voastră că Priamo nu e un neisprăvit? Anul trecut a fugit de-acasă; anul ăsta o să fugă de la seminar. Da, sigur că da, faceţi-l preot; o să ajungă...

— Ce pretenţii ai de la un copil? Întrebă cu blândeţe domnul Sulis.

Văduva declară răspicat:

— Eu l-aş pune să macine grâu, mai înainte de a-l face preot.

Bătrânul schiţă un semn de adio cu mâna.

— Dacă pe toţi tinerii nesăbuiţi i-am pune să macine grâu, noapte bună, măgari!

Vocea stridentă răsună şi mai tare.

— A, da? Fir-ar să fie! Şi, mă rog, de ce nu? Numai ăi săraci trebuie să fie trântiţi la pământ, călcaţi în picioare, de cum au făcut un pas greşit? Bietul meu mielușel, fiul meu drag, tu erai sărac: uite, d-aia te-au nenorocit!

„Mieluşelul” ei fusese închis pentru furt; iar ea vorbea totdeauna despre el ca despre un copil nevinovat.

— În faţa lui Dumnezeu toţi suntem egali, iar în ziua judecăţii El o să ne amestece cum amesteci măslinele în teasc, zise bătrânul antreprenor; şi nu ştiai dacă glumea sau vorbea serios.

Dar văduva îi replică, imediat:

— Eu vă spun un lucru. Nici măcar în faţa lui Dumnezeu nu suntem egali! De ce nu ne-a creat El pe toţi la fel? De ce i-a creat pe unii buni şi pe alţii răi, pe unii plini de virtuţi şi pe alţii beţivani?... Toţi am vrea să fim buni, fir-ar să fie!

— Dumnezeu ne-a creat pe toţi buni, ascultă la mine! Strigă canonicul, scotocindu-şi buzunarele ca în căutarea unui proiectil pe care să-l arunce asupra femeii. Taci îţi spun, taci din gură!... Şi liberul-arbitru?! Noi suntem cei care devenim răi. Dumnezeu i-a spus lui Pascaleddu al tău: „du-te şi fă rele”?

Văduva începu să plângă şi să blesteme; disputa nu conteni până când domnul Sulis nu se ridică să intre în casă. Atunci Paska se duse în piaţetă să-l cheme pe Luca; acesta stătea tăcut lângă mătuşa Itria, dar părea că se distrează grozav ascultând flecăreala aprinsă şi poveştile tinerilor prieteni ai bătrânei

obeze.

Paska se opri şi ea, ca atrasă de o vrajă răufăcătoare. Tabloul, pe jumătate luminat de luna care în drumul ei oblic tocmai răsărea de după zidul de lângă pieţişoară, merita, într-adevăr, să-l priveşti; iar cei zece sau doisprezece bărbaţi, adunaţi în jurul bătrânei ca în jurul unui idol diform, în afară de faptul că aveau cele mai stranii figuri ce se pot imagina, vorbeau toţi într-un fel care-i făcea să râdă până şi pe sfinţi. Printre alţii erau acolo trei calfe de la cizmăria din apropiere, un pitic care părea un copil de şase ani, dar cu expresia feţei de om şiret, un fost călugăr, palid şi cu părul roşu şi un bătrân cât o prăjină, cu capul mic, asemănător cu al unui iepure, care tot timpul făcea planuri de călătorie, propunându-şi să meargă în „marile oraşe” ca să-l „expună” pe pitic ca pe un „fenomen viu”, luându-i în râs încă de pe acum pe cei care ar fi dat fuga să-l vadă. Dar insul cel mai interesant al grupului era un bătrân ţăran cu faţa aproape neagră, încadrată de un păr lung, lucios şi de o barbă albă ca neaua. În tinereţe stătuse cincisprezece ani la puşcărie, toţi o ştiau, dar el zicea că în timpul acelei prelungite absenţe fusese la război, cu Vittorio Emanuele şi cu Garibaldi şi povestea întâmplările, isprăvile lui cu atâta isteţime şi atât de sugestiv, încât mulţi îl

admirau ca pe un adevărat erou.

— Hai, Luca, dacă nu vii, încui şi te las pe-afară, zise Paska după un minut de aşteptare.

— Tu! Chiar tu în persoană! Răspunse el, împrumutând tonul zeflemitor al celorlalţi tineri prost crescuţi, care şi începuseră să o ia peste picior.

— Luca, nu se vorbeşte aşa cu propria ta doică! Zise fostul călugăr.

— Paska, doarme şi acum cu tine, plodul ăsta?

— Itria Sulis! Se adresă Paska cu severitate, spune-i nepotului tău că tatăl lui mi-a poruncit să încui poarta.

— Bine, şterge-o de-aici; mie nu-mi trebuie tărăşenii de-astea! Îi zise mătuşa Itria lui Luca.

Totuşi, el nu se clinti. Paska plecă; de la fereastra ei, Gavina auzi cum derbedeii ăia continuau să-şi bată joc de slujnică. Piticul propuse să i-o dea de nevastă „fostului combatant" şi, apropo de căsătoria asta, mătuşa Itria începu să fredoneze în italiană:

Un preaghebos şi-o cocoşată
La anii lor optzeci bătuţi,
Plini de necazuri şi ciufuţi,
Credinţă-n veci şi-n veci jurat-au...

Gavina închise enervată fereastra dinspre stradă şi se duse la cea dinspre grădină.

Acolo cel puţin totul era fantastic şi curat. Luna

lumina munţii, ale căror contururi îndepărtate păreau nişte nori azurii tiviţi cu sidef; greierii ţârâiau în stejarul negru şi neclintit pe fondul luminos al peisajului; până şi verzele păreau asemenea unor bizare flori cenuşii brodate cu argint. Vegetaţia tropicală dimprejurul boitei de viţă emana miresme pătrunzătoare; parfumul amărui al leandrului îi readuse Gavinei în minte imaginea vânătorilor stând la pândă printre tufişurile landei. Şi aşa cum picăturile de rouă cădeau şi se opreau pe firele pânzelor de păianjen, ţesute între o varză şi alta, transformându-le în şiraguri de briliante, pe sufletul ei gingaş cădeau visele.

Se gândi din nou la Priamo, visă un loc fantastic, o pustietate de stânci şi tufişuri luminate de lună, unde să poată trăi împreună. El era sărac şi rău; ea era foarte bogată şi ar fi putut să-l facă să devină bun prin iubirea ei... Pentru o clipă totul în jur prinse strălucire; apoi dintr-odată deveni din nou întunecat. Gavina credea că păcătuieşte gândindu-se la un bărbat cu care nu se putea căsători; şi un acces de misticism o încovoie, îi sfredeli sufletul. Îngenunche în faţa ferestrei, având o privire ca de halucinată; buzele ei rosteau rugăciuni ce păreau blesteme. Se ruga la Dumnezeu s-o pedepsească, s-o facă să sufere, s-o lovească în ce avea mai scump pe lume

dacă se lasă biruită de păcat; în timp ce se ruga îşi înfigea unghiile în palmă şi din când în când se izbea cu fruntea de piatra pervazului.

Luna, mare şi melancolică, se înălţa pe cerul albastru, dorind parcă să se îndepărteze cât mai repede cu putinţă de pământ ca să nu-i mai vadă nenorocirile şi greşelile.

2

Zilele treceau, asemănându-se una cu cealaltă. Doamna Zoseppa şi Paska se sculau odată cu zorile; se ocupau de treburile casei, se rugau sau pălăvrăgeau, părând mai degrabă două prietene intime decât stăpână şi slujnică. Poate că odată slujnica îşi avusese personalitatea ei, poate că fusese veselă, tânără, egoistă; dar astea se pierdeau în negura timpurilor. Intrând în serviciul familiei Sulis chiar din ziua nunţii antreprenorului, devenise o creaţie a doamnei Zoseppa; împrumutase de la ea purtările, pronunţia, severitatea, devenise de-o religiozitate severă ca şi stăpână-sa; o asistase la naşteri, o îngrijise când fusese bolnavă, o ajutase să crească copiii, iar acum o însoţea pe lentul coborâş al unei vieţi bazată exclusiv pe muncă şi virtute.

— Până la treizeci de ani am stat la îndoială dacă să mă mărit ori nu, îi povestea stăpâna slujnicei, în

timp ce alegeau grâul sau frământau aluatul de pâine. Nu duceam lipsă de pretendenţi, dar mie mi-era teamă de căsătorie. Mama era o sfântă; tata, l-ai cunoscut şi tu, abuza de răbdarea şi de bunătatea ei, iar ea suferea fără să crâcnească, la fel ca sfinţii martiri. Eu, n-o spun ca să mă laud şi eu sunt chibzuită şi răbdătoare, ştii şi tu, dar nu într-atât încât să mă las călcată în picioare! Da, o dată, acum pot să-ţi spun, am descoperit ceva: mama purta ciliciu! Am încercat şi eu, când eram tânără, dar n-am rezistat. Apoi am rămas singură, fără tată, fără mamă, singură ca o sălbăticiune în desişul pădurii. Şi ce i-a venit în minte canonicului Sulis, pe atunci un simplu preot, să mă mărite cu fratele lui. Luigi împlinise atunci patruzeci şi opt de ani; eu aveam aproape treizeci; căsătoria noastră nu se putea numi, aşadar, o copilărie, una dintre acele căsătorii făcute sub imboldul pasiunii şi care, de obicei, sfârşesc rău. Şi de ce sfârşesc rău? Fiindcă aproape întotdeauna femeia şi bărbatul se urnesc împinşi de o dorinţă păcătoasă, fără să-şi dea bine seama de ceea ce fac. Şi când s-au săturat de păcatul lor, devin duşmani. În schimb, eu şi bărbatu-meu am închegat o familie după vrerea lui Dumnezeu, iar până acum, tu o ştii, între noi a domnit cea mai bună înţelegere.

Deseori Gavina le ajuta pe cele două femei la

treburi, ascultându-le totodată poveştile şi preceptele materne. Dotată cu inteligenţă şi imaginaţie, ea ştia, din instinct, care sunt minunatele, divinele plăceri ale vieţii: iubirea, libertatea, gloria; dar avea un imens respect faţă de mama ei, care era virtutea întruchipată şi care sporea autoritatea preceptelor sale prin propriile-i fapte. Exemplul mamei imprima în sufletul Gavinei o amprentă de neşters, aşa cum pâinea făcută de Paska şi de doamna Zoseppa păstra amprentele bobocilor filigranaţi şi a „desenelor" cu care cele două femei o decorau.

De câteva zile, aşadar, ea credea că săvârşeşte ceea ce mama ei numea cel mai mare păcat. Se gândea la un bărbat; şi mai mult decât atât, acest bărbat era aproape hărăzit lui Dumnezeu. Sâmbătă, după vizita canonicului Felix, ea a trebuit să se scoale foarte de dimineaţă ca să le ajute pe maică-sa şi pe Paska la făcutul pâinii; din cuptorul bucătăriei încălzite şi tăcute ieşea un fum mirosind plăcut a lemn de ienupăr. Frământatul aluatului o obosea, aşa că din când în când căuta câte un pretext ca să iasă în grădină. Văzu luceafărul de dimineaţă apunând în spatele munţilor azurii, iar la răsărit, printre crengile gorunului, cerul colorându-se într-un trandafiriu-violaceu; apoi tot orizontul deveni de aur, păsările

începură să cânte; Gavina se simţi cuprinsă de bucurie, de marea dorinţă de a pleca, de a merge într-un oraş minunat, fantastic, înconjurat de palmieri, nu prea departe de mare!... în schimb, acum trebuia să se întoarcă în bucătărie ca să continue frământatul aluatului, iar apoi, după ce se cocea pâinea, să o cureţe şi să o răzuie cu o perie specială şi cu un cuţit. La un moment dat îşi apropie de buze cuţitul cald: se înfioră, părându-i-se că o sărută Priamo; închise ochii, simţind dorinţa să mai încerce o dată, dar imediat îşi dădu seama că păcătuia şi, spre a se pedepsi, lăsă un timp cuţitul pe pâinea abia scoasă din cuptor, apoi şi-l lipi, fierbinte, de buze.

În amurg, aşezându-se în faţa ferestrei, îl revăzu pe Priamo, care în fiecare seară venea la canonicul Sulis să ia lecţii de latină; când tânărul o privi, Gavina simţi aceeaşi senzaţie de voluptate dureroasă pe care i-o provocase cuţitul fierbinte lipit de buze.

Ea nu ieşea aproape niciodată din casă decât pentru a se duce la biserică şi numai uneori o însoţea pe Paska la fântâna ce se afla în afara târguşorului. Chiar în seara aceea însă, cuprinsă de o stare de nelinişte neobişnuită, simţind nevoia de mişcare şi de aer, se agăţă de braţul slujnicei, trăgând-o cu sine.

Traversară „pieţişoara”, fără să ia în seamă glumele obişnuitei găşti, se afundară printre casele

săracilor din vecinătate. Ulicioara întortocheată era luminată de lună; aerul mirosea a mirişti arse; ici şi colo, ghemuite în pulberea drumului, se zăreau figuri negricioase de femei istovite, de bărbaţi întorşi din arşiţa câmpului. Discutau despre amărăciunile vieţii; bărbaţii vorbeau despre boii lor ca despre nişte tovarăşi de muncă şi de nenorociri, femeile se plângeau de sărăcia recoltei. Ele nu mâncau niciodată fructe – în afară de acelea pe care bărbaţii lor reuşeau să le fure – şi râvneau după ele cum râvnesc după apă bolnavii arşi de sete.

— Paska, doamna Gavi, aţi mâncat pere din berechet, aşa-i? Întrebară, văzându-le pe Gavina şi pe slujnică străbătând ulicioara.

Gavinei nu-i plăceau oamenii ăştia care-şi dădeau drumul la gură fără ruşine, femeile astea murdare şi lacome, bărbaţii ăştia care nu respectau bunul altuia, aşa că trecu în grabă, strângând-o pe Paska de braţ; dar ajungând la cotitură, la cotul dintre ulicioară şi şosea, se opri în faţa porţii larg deschise a unei case albe, mai puţin sărăcăcioase decât celelalte. Luna lumina un tablou minunat, plin de graţie, căruia-i servea drept ramă arcul porţii: pe un fundal întunecat se zăreau, în faţa unei iesle rudimentare, doi boi negri bălţaţi cu alb şi un măgar cenuşiu; ceva mai încolo, pe o bancă de piatră, şedeau un bătrân

pleşuv, cu o barbă lungă, cenuşie, în jurul unei feţe mobile şi blânde şi o fată, a cărei feţişoară de ceară, încadrată de o bentiţă neagră, ţi s-ar fi părut cadaverică fără văpaia şi strălucirea a doi ochi mari, verzui, alungiţi şi felini. Dacă ar fi fost şi o figură de copil, tabloul ar fi părut acela al naşterii lui Iisus.

Când le văzu pe cele două femei, fata se ridică brusc şi ochii ei scânteiară în lumina lunii.

— Michela, nu vii cu noi? Zise Gavina. O lăsaţi, unchiule Bustiâ?

— Sigur că da, „domnişorico”! Zise bătrânul, care era un ţăran înstărit şi căruia domnul Sulis îi cerea deseori sfaturi privitoare la agricultură.

Michela o luă pe Gavina de braţ şi-i zise cu voce joasă şi pătimaşă:

— Te aşteptam! De ce n-ai venit ieri-seară?

— Dacă voiai să mă vezi, puteai să vii tu la mine! Răspunse Gavina, pe un ton uşor ironic.

— Am avut atâtea treburi pe cap! S-a întors tata şi a adus grâul acasă. Apoi mai avem şi nişte chiriaşi.

Paska, care nu vedea deloc cu ochi buni prietenia dintre Gavina şi o fată de ţăran, tratând-o, aşadar, pe Michela cu dispreţ, se interesă de chiriaşi.

— Şi de când îi aveţi?

— De ieri. Le-am închiriat cele două camere de jos.

Paska se întoarse. La fereastra primului şi

singurului etaj al casei, lângă un ghiveci de plută, din care se revărsa frunzişul cenuşiu al unei tufe de cuişoare, văzu un cap de băiat cu părul lins, negru şi lucios, ca de catifea, cu faţa negricioasă şi uscată îndreptată spre lună.

Fluiera, părând că nici măcar nu le observase pe femeile care traversau drumul.

— E un student. Trebuie să înveţe şi în timpul vacanţelor; a chemat-o şi pe maică-sa de-acolo din satul lor.

— Sunt bogaţi?

— Închipuie-ţi cât sunt de bogaţi dacă au venit să stea într-o casă ca a noastră! Trăiesc cu cincizeci de centime pe zi! Maică-sa e torcătoare. Ascultă ce tărăşenie! La doisprezece ani au logodit-o cu un bărbat de patruzeci; trebuia să se mărite cu el când împlinea şaisprezece ani; dar cu puţin timp înainte, ea s-a îndrăgostit de un tânăr curier, ştii, unul din ăia care duc poşta dintr-un cătun de munte într-altul, mergând călare. Într-o zi, cei doi îndrăgostiţi au fugit: a luat-o cu el, pe cal, ca pe o scrisoare! Pe urmă au reuşit să se căsătorească; dar într-o bună zi calul curierului a sosit singur la Poşta din sat. Pe curier l-au găsit mort în mijlocul unor tufişuri de ginestre înflorite şi nici până-n ziua de azi nu se ştie cine l-a omorât. Văduva zice că ucigaşul a fost celălalt; ea nu

şi-a mai găsit niciodată mângâierea şi povesteşte că în ultimele şase luni de sarcină – fiindcă era gravidă când i-au ucis bărbatul – o ruga pe creatura ce o purta în pântece să se transforme în băiat, dacă era fată, ca să-şi poată răzbuna tatăl! Şi a născut un băiat.

— Şi el ce gând are, acum?

— Cine, Francesco Fais? El râde şi cântă toată ziua, pe când maică-sa e sălbatică şi speriată ca un iepure. O s-o vezi!

Gavina dădu din umeri. Nu-i iubea pe săraci, aşa că nu-i stătea deloc la inimă s-o cunoască pe văduva Fais. Întrucât nici pe Paska n-o prea interesau flecărelile Michelei, aceasta schimbă subiectul.

Fata-şi dădea seama de ostilitatea Paskăi şi simţea că nici Gavina, deşi îi căuta tovărăşia, n-o iubea; dar chiar această răceală, uneori dispreţuitoare, a prieteniei sale îi sporea dorinţa, nevoia de afecţiune.

Cât timp a fost şi slujnica de faţă, Michela a vorbit, destul de vag, despre ea. Se sculase în zori, fusese la biserică, se spovedise şi se împărtăşise; postise cu pâine şi apă, aşa cum făcea în fiecare sâmbătă; muncise şi se rugase toată ziua.

Ajungând la fântână, care era ceva mai jos de nivelul şoselei, Paska coborî, iar cele două fete rămaseră sprijinite de parapetul de piatră din faţa văii largi, neagră şi cenuşie în lumina lunii. În fund,

pe colinele azurii de la poalele munţilor îndepărtaţi, ardeau focuri mari, ce păreau că ţâşnesc chiar din inima muntelui; ca să desţelenească pământurile acelea sălbatice, ţăranii dădeau foc hăţişurilor – câteodată erau pârloage întregi care ardeau, strălucirea fantastică a acestor focuri luminând valea, în serile întunecate, cu o licărire roşiatică asemenea cu cea a lunii în apus.

— Ascultă, Gavina! Trebuie să-ţi spun ceva! Zise Michela în şoaptă şi aproape ţinându-şi respiraţia. Dar jură că o să mă crezi!

— O să te cred! Nu-i nevoie să jur! Răspunse Gavina cu demnitate, crezând că Michela voia să-i dezvăluie o taină plăcută şi chinuitoare cum era taina pe care o deţinea ea, dar ceea ce-i spusese prietena o umplu de mirare şi de invidie.

— Ascultă! L-am „văzut" pe San Luigi! Ah, nu crezi? Ba da, să crezi! De data asta e adevărat, nu e ca atunci când mi s-a părut c-o văd pe Madonna della Neve, din tabloul nostru, deschizând şi închizând ochii. De data asta e adevărat!

— Doamne! Doamne! Suspină Gavina, strângând-o de braţ; şi amândouă se înfiorară, ca şi cum, dintr-o clipă-n alta, în faţa lor avea să reapară, din umbrele văii, sfânta viziune. Cum? Cum? Povesteşte!

— Da, astăzi, în amurg. Eram obosită. M-am aşezat

un moment pe scăriţa exterioară care duce din curte sus, la etaj. Era aproape întuneric, fiindcă luna nu ajunsese deasupra curţii. Deodată aud ca un sunet de clopot şi văd lumina unui fulger. Şi Sfântul Luigi a traversat curtea. Nu m-a privit: ţinea ochii-n jos şi o cruce mică în mână.

— Ce norocoasă eşti! Tu te bucuri de iubirea lui Dumnezeu, Michela! Eu n-am izbutit niciodată să „văd”! Zise Gavina.

Şi lacrimi de umilinţă şi de invidie îi învăluiră ochii, fiindcă se credea şi ea demnă de iubirea lui Dumnezeu măcar cât şi fiica ţăranului!

Istoria cu apariţia lui San Luigi a impresionat-o în asemenea măsură pe Gavina, încât a luat hotărârea să facă o încercare decisivă. A început să postească şi să croşeteze o dantelă pentru o cămaşă a unchiului ei; lucrând, se ruga şi-l invoca pe Sfântul Luigi, fiindcă era tânărul sfânt cu ochii mari şi limpezi pe care ea năzuia să-l vadă.

În prima zi, însă, încercarea nu a izbutit. Prea multe lucruri o sustrăgeau: auzea flecărelile Paskăi, întrebările pe care tatăl ei, aşezat în faţa porţii, le adresa trecătorilor, iar deseori o cuprindea furia din cauza lui Luca, care, din când în când, pe furiş ca un hoţ, se ducea în pivniţă să bea. Apoi, spre seară, îl văzu pe Priamo, care se întoarse s-o privească.

A doua zi s-a aşezat să lucreze în camera ei, lângă fereastra dinspre grădină; dar la ora când ştia că seminaristul se duce la canonicul Sulis, s-a simţit tentată să dea fuga la fereastra dinspre stradă. Şi-a înfrânat însă dorinţa, care în ziua aceea i se părea cel mai mare păcat, dar, gândindu-se la Sfânt, îl vedea cu faţa palidă, cu ochii melancolici aţintiţi în ochii ei, cu fruntea încruntată, mărginită de linia părului negru. Nu era Sfântul Luigi, era Priamo! Apusul colora munţii în roşu, peste grădina solitară coborî înserarea; sfântul nu i-a apărut! A treia zi, în ajunul sărbătorii Madonei Zăpezii, Gavina a postit cu pâine şi apă şi a lucrat până seara târziu, până când pe cerul liliachiu au început să şerpuiască dârele aurii ale focurilor de artificii lansate din piaţa catedralei. Dar sfântul tot nu i s-a arătat. A plâns, cuprinsă de nelinişte şi dorinţă. A doua zi era sărbătoare mare; chiar din zori au început să sosească oaspeţi, prieteni de-ai domnului Sulis, printre care şi o doamnă dintr-un sat de munte, o femeie înaltă şi impunătoare, îmbrăcată în negru şi galben, cu fusta foarte largă şi corsetul brodat, ca o doamnă din Seicento. Gavina a însoţit-o la biserică, îngenunchind amândouă între doi ciobani bătrâni, care răspândeau un miros greu, de târlă.

Biserica gemea de lume; la un moment dat, uşa

„mare” a catedralei s-a deschis larg şi în mijlocul unei cascade de lumină a înaintat episcopul, îmbrăcat în aur de sus până jos, între preoţii canonici, în mantile de mătase roşie şi seminarişti, în cămăşi de dantelă şi cu panglici albastre la gât. Doi dintre ei ţineau trena scânteietoare a episcopului: unul era palid şi frumos, ca un înger trist, cu mânecile largi ale cămăşii atârnându-i ca nişte aripi obosite. Când cortegiul a trecut pe lângă bănci, ochii întunecaţi ai îngerului trist i-a întâlnit pe cei ai Gavinei; apoi seminariştii s-au aşezat în jurul corului, iar Priamo, după ce a lăsat trena episcopului, nu s-a mai gândit la nimic altceva decât să o caute cu privirea pe fată. În biserica strălucind de lumină şi culori, părea să n-o vadă decât pe ea, iar Gavina simţea că se topeşte sub privirea lui, dar totodată i se părea că este cea mai desfrânată femeie, că păcătuieşte, că îl mânie pe Dumnezeu şi ar fi vrut să plângă – de iubire şi de remuşcare.

După-amiază a însoţit-o pe doamna, oaspetele lor, într-o vizită la canonicul Bellia, care-i era consătean.

Duhovnicul Gavinei locuia într-o casă de la marginea târguşorului, împreună cu o rudă bătrână de-a sa, inocentă şi naivă ca un copil. Gavina, care atât în confesional cât şi în afara lui avea un mare respect şi simţea aproape o misterioasă teamă faţă

de austerul ei confesor, se aşeză într-un colţ al salonaşului, ce părea o capelă şi rămase tăcută, ţeapănă precum una dintre sutele de statuete sacre care-o înconjurau. Femeile stăteau de vorbă, candide şi amabile; canonicul Bellia, înalt şi adus de spate, cu faţa măslinie brăzdată de riduri adânci, asculta fără să-şi ridice pleoapele livide, iar din când în când îşi încrunta sprâncenele stufoase şi cărunte, dezaprobând parcă discuţia, deşi atât de inocentă, a celor două femei. Doar o singură dată a zâmbit, atunci când ruda lui a zis:

— Să nu facem ca Bellia: se plânge că nu-l salută nimeni, când, de fapt, el e cel care nu se uită la oamenii pe care-i întâlneşte!

La un moment dat uşa se deschise şi apărură două figuri negre: canonicul Felix şi nepotul lui.

Gavina roşi; ţâşni în picioare, se aşeză la loc: îl văzuse pe Priamo şi, din clipa aceea, nu mai avu ochi pentru nimeni şi nimic altceva. Canonicul Felix zise cu vocea lui domoală:

— E răcoare, azi! D-asta toţi domnii erau cu pardesie.

— Dar nu-i prea cald aici, în salon? Întrebă, plină de solicitudine doamna Bellia. Nu vreţi să ieşim puţin afară? O să vă poftim să gustaţi caisele noastre.

Ieşiră şi gustară caisele.

Priamo îşi lua avânt şi sărea să prindă crengile. Era sprinten şi îndemânatic, înnebunit după mişcare; părea să fi uitat până şi de Gavina ca să alerge prin grădina mare şi sălbatică, presărată cu bolovani ca o poală de munte.

Pe Gavina o năpădi tristeţea. Ea nu lua parte la discuţia canonicilor şi a femeilor şi dacă n-ar fi fost Priamo s-ar fi plictisit. În timp ce ceilalţi dădeau ocolul grădinii, ea rămase lângă cais şi se aşeză pe o stâncă în formă de scaun cu spetează înaltă. Soarele scăpata, roşu pe cerul auriu, de partea cealaltă a văii mănăstirii. Se auzea ţipătul unui şoim şi se simţea mireasmă de lumânărică; deodată, prin pulberea trandafirie a înserării zări ceva ca o umbră ivindu-se şi alergând spre ea: se ridică repede, năpădită parcă de frica unui pericol inevitabil; mai înainte însă de a-şi da seama de ceea ce se petrecea, se pomeni strânsă între stâncă şi pieptul gâfâitor al lui Priamo. Părea un altul: avea o faţă tragică, iar ochii lui exprimau o durere sălbatică; buzele-i tremurând de chinuitoare dorinţă le atinseră pe cele ale Gavinei. Fata simţi o împunsătură dureroasă şi i se păru că toată viaţa avea să rămână aşa, între stâncă, a cărei ieşitură îi rănea ceafa şi pieptul gâfâitor al lui Priamo; dar nu ţipă, nu se mişcă, până în clipa în care un foşnet, venind din spatele pomilor, puse capăt

sălbaticei demonstraţii amoroase a seminaristului. Atunci el se trase înapoi şi ea se uită împrejur, pierdută.

— Vreau să te văd... Unde? Unde? Eu te iubesc şi tu... pe mine. Nu vreau să mă fac preot... zise el, încercând să o reţină; ea însă îl respinse, se îndepărtă în fugă, beată de iubire şi de spaimă; şi din clipa aceea a fost stăpânită de obsesia remuşcării. „Sărutată! El m-a sărutat!" îşi spunea, tremurând. Şi i se părea că fusese întinată, că trăise deja toate revelaţiile iubirii.

Dar aceste revelaţii i se păreau brutale. Asta să fie iubirea? Da, era dulce, dar şi înfricoşătoare: sărutul o duruse, aproape o rănise, aşa cum colţul stâncii îi rănise ceafa. Arzând de nerăbdare s-o întâlnească pe Michela ca să-i încredinţeze mistuitorul şi tristul secret, în seara aceea s-a dus cu Paska la fântână.

Era o noapte blândă ca un amurg şi senină; luna se înălţa într-o uşoară pâclă viorie care acoperea tot cerul, lăsând totuşi să se întrevadă albastrul lui intens, iar la capătul văii, munţii păreau nori de argint. Michela aştepta în faţa porţii, schimbând câteva cuvinte cu tânărul chiriaş apărut la fereastră. Acesta râdea şi spunea:

— ... am trecut de zeci de ori, dar n-am văzut-o...

Când o zări pe Gavina, tânărul amuţi, iar Michela,

de îndată ce ajunseră în şosea, zise:

— Francesco e îndrăgostit de tine, dar îi e teamă...

— Face foarte bine că-i e teamă! Bombăni Paska.

— S-a grăbit să se îndrăgostească, altceva n-are de făcut? Zise Gavina cu dispreţ; apoi tăcu, cufundată parcă într-un vis; dar când coborî Paska la fântână, ea se sprijini de parapet şi murmură:

— Michela! Dacă ai şti!...

Şi îi povesti cum Priamo, după ce îi declarase că o iubeşte, încercase să o sărute.

— Şi tu, tu ai fost de-acord cu asta? Zise Michela cu voce joasă. Tu nu trebuia să-i dai voie. Trebuia să strigi... să-l chemi pe unchiul tău! Mare păcat aţi făcut! Mare păcat, mare păcat! Trebuie să te spovedeşti... chiar mâine; o să merg eu cu tine!

— Da, da, am păcătuit! Aprobă Gavina; şi în timp ce cealaltă, în tăcerea blândei nopţi, continua să rostească vorbe pline de indignare şi de gelozie, ea plânse cuprinsă de remuşcare şi de pasiune.

Canonicul Bellia era un confesor foarte preţuit de femei. Deşi nespus de sever, reuşea să le convingă şi să le îmbărbăteze, să le aline pe penitentele sale; se spunea că pe o prostituată izbutise să o convingă să plece din ţinut şi să se călugărească.

Când Gavina şi Michela s-au apropiat de confesional, deja vreo zece sau douăsprezece

penitente îşi aşteptau nerăbdătoare rândul, gata să se ia la harţă dacă vreuna ar fi încercat să treacă înaintea alteia.

Gavina a fost nevoită să aştepte destul de mult, vlăguită de postul pe care-l ţinea şi copleşită de umilinţă şi ruşine pentru groaznicul păcat pe care trebuia să-l mărturisească. În timpul acesta reflecta asupra altor păcate ale ei, învinuindu-se de invidie, de vanitate, de trufie: se gândea la Luca, numind „păcat de neîngăduinţă" duşmănia pe care o nutrea faţă de el.

În sfârşit, canonicul Bellia, în mantilă violet, ieşi din sacristie şi se apropie de confesional, mergând cu capul plecat, cu sprâncenele încruntate, adus puţin de spate, ca sub povara păcatelor ce nu erau ale sale, ci ale altora.

Când îngenunche în faţa gratiilor confesionalului, Gavina simţi o uşoară ameţeală; văzu o negură violetă, ca de cer întunecat a furtună şi auzi un suspin, o voce aspră:

— Spune, cât e de când nu te-ai spovedit?

— Cincisprezece zile.

După o scurtă pauză, vocea aceea severă se auzi din nou, atât de fermă şi dojenitoare, încât întrebarea părea adresată cuiva care de ani de zile trăise în cel mai negru păcat:

— Ce ai făcut în timpul ăsta?

Fata începu, cu spaimă dar şi cu speranţă şi, încet-încet, prinzând curaj, se însufleţi ca un bolnav care nădăjduieşte să se vindece după o operaţie periculoasă. Porni de la păcatele mici: vanitate, nesupunere, neîngăduinţă, vorbe deşarte, clevetiri, plăcerea de a-i asculta pe bârfitori, binele făcut fără tragere de inimă! Canonicul ofta şi insista.

— Altceva?

Spuse că se îndoise de existenţa lui Dumnezeu! Ceea ce nu era adevărat: îi fusese doar teamă că se îndoieşte.

Canonicul nu păru surprins. Oftă, îi vorbi de Renan şi Voltaire, spunându-i că numai nebunii pot să pună la îndoială existenţa lui Dumnezeu.

— Altceva?

Gavina simţea bătăile inimii gata să-i spargă pieptul; încerca, însă, să îndepărteze, pe cât posibil, cupa amărăciunii. Spuse că, de asemenea, crezuse în vise, în viziuni, în fantome, că chemase şi aşteptase o imagine cerească. Canonicul răspunse că ăsta era păcatul trufiei. Sfinţii nu se arată decât sfinţilor, sufletelor inocente, curate.

— Altceva?

Clipa cumplită sosise. Zise dintr-o răsuflare:

— Am căzut în păcatul desfrânării...

Un alt oftat al confesorului, dar un oftat lung, uşor, aproape de mulţumire, părând să însemne „în sfârşit, asta el”

— Fiica mea, hai, vorbeşte...

— M-am lăsat sărutată de un băiat...

— Care-s relaţiile dintre dumneata şi băiatul ăsta? Are intenţii bune? Părinţii ştiu că dumneata... şi el...

Gavina nici nu mai respira. Cum, cum să mărturisească ea lucrul acela îngrozitor?

— El... ar avea intenţii bune, dar nu poate! El... el...

— Are alte legături? E căsătorit?

— El... trebuie să se facă preot!

Confesorul nu mai oftă de astă dată; tăcu, amuţit parcă de uluială, apoi îşi suflă nasul.

„Doamne, Doamne, ce o să se întâmple cu mine?” se întreba Gavina; şi i se părea că se află în faţa unui judecător care avea dreptul să o pedepsească supunând-o la cele mai barbare chinuri şi bietu-i suflet se frângea ca iarba în bătaia vântului, izbit de suflarea de groază care venea din ascunzişul acela de lemn unde se afla închis un om, ca Dumnezeu în tabernacul.

Şi înfricoşătorul om vorbi:

— Fiica mea, ceea ce-mi spui e foarte grav. Poate că dumneata nici nu înţelegi grozăvia acestui fapt. Vorbeşte, spune-mi în amănunt cumplitul dumitale

păcat.

Ea începu, aproape ieşită din minţi, cotropită de o dorinţă nebună de a suferi, de a ispăşi; exageră; spuse că îl încurajase pe seminarist, privindu-l, aşteptându-l la fereastră, răspunzând privirilor lui chiar şi în biserică!

Canonicul o asculta întunecat; şi când marea păcătoasă a terminat de vorbit, a reluat el:

— Păcatul dumitale e mai grav decât o crimă. Ai vrut să-i furi lui Dumnezeu un suflet! Când o să înţelegi toată josnicia greşelii tale n-o să ai destule lacrimi ca să plângi. Păcatul carnal este prin el însuşi cel mai grav şi mai dezgustător dintre păcate şi, în afara sfintei căsătorii, Dumnezeu condamnă toate actele amoroase care întinează sufletele caste şi pure! Dumneata ai întinat sufletul dumitale fără să te gândeşti că greşeala pe care ai săvârşit-o e de două ori mai mare, fiindcă a fost comisă cu un om hărăzit lui Dumnezeu. Plângi, fiica mea? Da, plângi, e bine; pocăieşte-te, gândeşte-te că viaţa noastră e scurtă şi că Dumnezeu poate să ne şi pedepsească pe pământul ăsta...

A continuat aşa o bună bucată de timp. Gavina plângea, ca o fetiţă pedepsită, propunându-şi să se roage să se căiască, să se îndepărteze de deşertăciunile acestei lumi; dar cu toată adânca ei

căinţă, confesorul nu i-a dat iertarea.

— Peste trei zile să vii din nou, i-a zis el, după ce i-a poruncit să spună o serie lungă de rugăciuni. Mergi în pace!

În ciuda acestei urări, ea plecă de acolo cu inima zbuciumată şi cu obrajii în flăcări. Nu fusese absolvită de păcat! I se părea că este excomunicată şi timp de trei zile a trăit ca un delincvent care a comis o ticăloşie şi îi e frică să nu fie descoperit. Postea, se ruga, se ascundea; aplecată asupra dantelei ce părea să iasă din mâinile ei mici printr-un fenomen natural, cum ies frunzele dintr-o fragedă mlădiţă, faţa Gavinei se acoperea de sudoare, devenea palidă, îi vâjâia capul, simţea ameţeli; dorinţa de a-l vedea pe Priamo şi remuşcarea pricinuită de această dorinţă o mistuiau. În seara celei de a treia zi s-a dus în grădină şi a trebuit să se sprijine de gorun, atât de vlăguită şi sfârşită se simţea. Ultimele sclipiri ale amurgului luminau cerul care spre apus părea de sidef: în depărtare se auzea un cântec şi tremurului uşor al glasului părea să i se alăture tremurul luceafărului de seară şi cel al frunzelor de stejar. Şi atât de blândă, de fermecătoare era ora aceea, încât pentru o clipă Gavina uită de chinurile ei; deodată, surprinsă, i se păru că gorunul, de al cărui trunchi îşi sprijinea tâmpla, e viu, că-i aude palpitaţiile. Această

revelaţie a umplut-o de bucurie; simţi o nestăvilită tandreţe faţă de arbore, apoi i se păru că toate lucrurile din jurul ei prinseseră viaţă şi îşi dădu seama că le iubea, că trăia, respira şi fremăta împreună cu ele.

Încercă o senzaţie de beţie, picioarele i se îndoiră; îmbrăţişă gorunul şi închise ochii; şi în momentul ei de delir i se păru că arborele este Priamo.

N-a durat decât o clipă. A tresărit, a deschis ochii şi totul i s-a părut schimbat, lată, iar păcătuise! Întunericul o învălui din nou; se aruncă pe zidul scund de lângă gorun, muşcă pietrele, stăpânită de ura ei de mai înainte pentru tot ce era viu şi pulsa!

3

Două luni se hrăni cu această ură. Trăia ca o duşmancă; devenise slabă ca o scândură şi, aşa cum făcea şi confesorul ei, nu mai ridica ochii să se uite la lume.

Se gândi să se călugărească. În timp ce le ajuta la treburi pe Paska şi pe maică-sa, care o forfecau neîncetat pe mătuşa Itria, visa la o mănăstire ideală, toată din marmură, înconjurată de o grădină plină de trandafiri şi de insecte irizate cum era grădiniţa de la orologiul ei; de la ferestrele mănăstirii la care visa puteai să admiri amurgul verde-albăstrui şi trandafiriu, să priveşti luna şi stelele, să asculţi glasul

copacilor, fără să cazi în negru păcat.

De altfel şi acasă ar fi putut să ducă o viaţă tihnită, exceptând scurtele scene de ură şi violenţă care aveau loc din când în când între ea şi Luca. Dar dacă până atunci el fusese cel mai tare, acum era invers: Luca începuse să se teamă de ea, aşa cum se temea de tată-său. Într-o zi, pe la începutul lui septembrie, canonicul Felix şi Priamo au sosit în vizită la familia Sulis; Gavina a pregătit cafeaua, dar n-a intrat în salon.

După ce au plecat, Paska a informat-o că Priamo trebuia să se ducă în satul lui să-şi vadă tatăl, care era foarte grav bolnav şi că domnul Felix, canonicul, vorbise despre un proiect în legătură cu nepotul.

— Vrea să-l trimită pe Priamo la Roma, chiar la toamnă, ca să studieze teologia. O să-l vedem episcop.

Aşadar, adio! Totul se sfârşise pentru totdeauna. Ea nici nu s-a mâhnit, nici nu s-a bucurat, dar în fundul sufletului a simţit o vagă dezamăgire; i s-a părut că Priamo a uitat-o prea repede!

Canonicul Felix venise şi ca să-i recomande domnului Sulis un bătrân consătean de-al său, care căuta să se angajeze paznic la vie.

Bătrânul s-a prezentat după două zile; era un tip ciudat, cu faţa sarcastică complet rasă, cu obrajii

scofâlciţi, cu gura strânsă, cu ochii foarte mici, negri şi lucitori ca ai unui şoarece. Dat fiind că era bine îmbrăcat, cu o jiletcă de catifea verde şi cu o beretă nou-nouţă pe capul chel, a fost primit cu bunăvoinţă. Omul a început imediat să sporovăiască, să recite versuri. Zise că era „faimosul poet” Sorighe, trubadur vestit; irosise o mică avere alergând din serbare în serbare ca să ia parte la întrecerile de poezii improvizate, iar acum trebuia să se adapteze la cea mai umilă dintre meserii, aceea de paznic de vie; el însă îşi accepta soarta nu numai în mod filosofic, dar şi luând-o în glumă, amuzându-se.

— Şi dacă trebuie, mă mai şi distrez!

A fost trimis la via pe care domnul Sulis o avea pe podiş, nu prea departe de sat şi unde doamna Zoseppa se ducea în fiecare an să supravegheze culesul viei. Locul era ostil, sălbatic; împrejurul viei, al cărei verde-ruginiu se distingea clar pe pământul gălbui, se întindeau tufişuri, mărăcinişuri, petice de pajişte acoperite cu crini de pădure uscaţi; de-a lungul rândurilor de viţă-de-vie pitică, întinsă pe pământ, fuseseră plantaţi smochini, iar peste căsuţa de la vie se zărea un stejar care, asemenea gorunului din grădina de acasă, părea şi el un surghiunit din pădurile munţilor din preajmă.

Moş Sorighe curăţise căsuţa, care avea două

camere destul de spaţioase, una dintre ele servind şi de bucătărie şi ridicase un mic zid pe povârnişul din dreptul stejarului, astfel că în jurul lui rămânea o mică esplanadă plăcută şi curată. Ceva mai sus înjghebase o colibă unde stătea noaptea.

Când au sosit stăpânele, le-a ajutat, plin de bunăvoinţă, să descalece, iar Gavinei i-a adresat aceste versuri delicate:

Dami sa mânu, bellita, bellita,

Dami sa mânu e torramila a dare,

Dami sa mânu ca t'app'a dare Unu hestire'e seda biaitta,

Dami sa mânu, bellita, bellita! Stăpânei îi zise:

— Corzile de viţă parca-ar fi nişte oi negre tolănite, atât sunt de încărcate de ciorchini.

Mai târziu el, doamna Zoseppa şi Luca, sosit între timp, aplecară şi spălară zăcătorile. Bătrânul era pus pe glume şi uneori vorbele lui erau atât de libere, încât stăpâna îşi încrunta sprâncenele.

Luca spăla zăcătorile pe dinăuntru cu o mătură udă, tăcut, îmbătat parcă de mirosul de must pe care îl degaja lemnul; după-amiază, însă, părea obosit; pândi cu viclenie un moment în care să nu-l vadă nimeni şi bău vinul pe care mamă-sa îl ascunsese în dulap; apoi se culcă şi adormi. Gavina, care muncise şi ea toată ziua, s-a dus să se aşeze pe o piatră, lângă

stejar, rezemându-se cu spatele de trunchiul gros al copacului. De acolo de sus i se părea că se află în largul unei mări verzi; soarele roşu şi fără raze apunea dincolo de munţii viorii, aşternând un văl de lumină trandafirie, blândă şi melancolică, peste podgorie şi peste hăţişuri; departe, printre mărăcinişuri, păşteau mai mulţi cai, mici şi liniştiţi, care, de la distanţa aceea, păreau nişte miei negri. În stejarul colorat în trandafiriul amurgului nu se clintea nicio frunză; părea că întreaga natură tăcea, tainic ascunsă, în faţa grandiosului mister al apusului. Pentru prima oară după trei luni de vise tulburi şi chinuitoare Gavina simţi, în ciuda voinţei ei, bucuria de a trăi; încercă un sentiment de blândeţe melancolică, asemănător celui pe care se părea că îl încearcă pământul în clipa despărţirii de bunul lui prieten soarele. Când discul roşu dispăru şi toate lucrurile deveniră mai triste şi mai tăcute, absorbite parcă în amintirea prietenului dispărut, Gavina se gândi la Priamo!

Era departe, nefericit, poate că n-avea să-l mai revadă niciodată, aşa că putea să-şi amintească uneori de el, fără să păcătuiască, ba chiar să se bucure că îşi învinsese pasiunea!

În zilele următoare l-a auzit de mai multe ori pe paznicul-poet vorbind despre familia Felix.

— Într-o vreme erau bogaţi, dar au avut multe duşmănii, certuri, nenorociri. Acum au sărăcit. Norocul lor că există canonicul care-i ajută şi care o să-l lase în locul lui pe nepotu-său... dacă ăsta o ajunge cumva canonic! (încruntare din sprâncene a doamnei Zoseppa.) Eh, băiatului îi plac mai mult fustele decât sutana... oh, oh... e clar ca lumina zilei. De altfel, dacă asta-i e firea, ce nenorocire-i aici? Cui nu-i plac fustele? Eu, de exemplu...

— Taci din gură, om afurisit! Dar...

— Dar... dar eu ce spun? Spun doar că: dacă m-ar fi obligat cineva să mă fac preot împotriva voinţei mele, eu... eu, oricum, tot m-aş fi distrat. Am cunoscut destui din ăştia... preoţi de viaţă! Preotul Mannoi, de exemplu... dumneavoastră nu l-aţi cunoscut? Atunci o să vă povestesc...

Dar doamna Zoseppa nu voia să ştie despre aventurile preotului Mannoi; cât despre Gavina, ea se ruga la Dumnezeu ca Priamo să devină un preot bun, cucernic. Cu siguranţă că la Roma, oraşul credinţei, el avea să se schimbe, acceptând cu bucurie misiunea pe care i-o încredinţaseră rudele lui. Astfel, din depărtare, Gavina începu să se gândească iar la Priamo, mai ales seara, când amintirea seminaristului îi licărea în minte aşa cum în via de pe platou licărea lumina rătăcitoare şi îndepărtată a

focurilor care se aprindeau şi se stingeau în singurătatea peisajului.

Noaptea era învăluită într-o lumină crepusculară, înmiresmată de aromele pădurii şi ale viţei-de-vie. Din când în când se auzea glasul unui ciobănaş care-şi ducea turma să pască crini-de-pădure uscaţi; îi răspundea vocea stridentă dar clară a bătrânului paznic; şi amândouă vocile cântau cântece de iubire, implorări către o persoană îndepărtată, a cărei absenţă, ziceau versurile, făcea ca până şi cele mai roditoare câmpuri să pară triste pustiuri africane! Cele două glasuri însufleţeau singurătatea, erau ca o tânguire a însuşi peisajului ce adormea încălzit încă de mângâierea soarelui ce apusese.

Stejarul începea să freamăte, trezindu-se parcă la cântecul acela de dragoste ca un bătrân surghiunit când aude o melodie din patrie. Atunci amintirea lui Priamo revenea în mintea Gavinei şi, fără să vrea, inima ei răspundea pătimaşei melopei ce vibra în noapte.

Într-o zi au sosit culegătorii, aproape toţi tineri şi veseli. Paznicul a compus câte-o octavă pentru fiecare culegătoare, stârnind multe discuţii şi chiar unele proteste faţă de anumite afirmaţii ale sale cam prea îndrăzneţe; şi cu toţii, deşi obosiţi, au cântat şi au râs până seara târziu.

Din locul ei obişnuit de sub stejar, Gavina a asistat, fără să fie văzută, la întâlnirea amoroasă dintre un culegător şi o culegătoare; aşezaţi pe zidul scund, tinerii se hârjoneau, la început fata izbucnea în hohote scurte de râs, ca şi cum ar fi fost gâdilată, apoi a tăcut, apoi a suspinat. Nici vocea băiatului nu se mai auzea. Gavina şi-a dat seama că tinerii se sărutau şi, fără să vrea, se gândi la Priamo, invidiind fericirea celor doi ţărani. A petrecut o noapte agitată, somnul nelipindu-se de ea; i se părea că din nou căzuse în negrul păcat şi se gândea la un loc solitar, la sihaştrii, care bine făceau că se izolau de oamenii corupţi şi animalici al căror exemplu te duce în ispită!

După ce au plecat culegătorii, moş Sorighe şi stăpânele au rămas din nou singuri la vie. Bătrânul supraveghea zăcătorile, care fierbeau ca nişte oale pe foc, fredonând câte-o strofă compusă în cinstea vinului nou. În curând, din sat a sosit celălalt argat ca să transporte mustul.

— Şi acum, după ce pleci de la vie, ce o să faci? L-a întrebat acesta pe moş Sorighe.

— O să-mi iau zborul ca pasărea-n văzduh! O să mă duc la sărbătoarea de Sfântul Francesco, apoi la cea de Sfântul Constantin; o să mor spunând poezii!

— Nădăjduiesc că o să te spovedeşti, înainte să mori! O să te spovedeşti tot în versuri?

— Şi de ce ar trebui să mă spovedesc? De pildă, ce rău am făcut eu în viaţă? Am trăit, m-am bucurat. Pentru asta ne-a creat Dumnezeu, dacă nu greşesc! Să mâncăm, să bem, să ne veselim: restul e negru păcat.

Stăpâna îşi încrunta sprâncenele, iar Gavina îl socotea cam într-o doagă; când o fixa cu privirea repetându-i obişnuita canţonetă:

Dami sa mânu, bellita, bellita...

Ea, în loc să-i întindă mâna, o lua la fugă.

Într-o zi, cea dinaintea ajunului întoarcerii lor în sat, fata îl văzu făcând semne de salut din vârful dealului spre gardul din faţă şi-l auzi strigând:

— Salut, domn, Pilimu, salut, domn Pilimu!

Gavina se întrebă dacă n-o fi înnebunit de-a binelea; dar, aproape imediat, în dreptul gardului apăru Priamo călare, îmbrăcat în haine civile, urmat de un ţăran înalt şi impunător ca un împărat. După ei se ţinea un cerb lopătar îmblânzit.

— Trebuie să-i poftim să şadă, zise doamna Zoseppa alergând spre gard.

Priamo, care se întorcea din satul lui şi făcuse un lung ocol special ca să treacă pe lângă via Gavinei, nu s-a lăsat rugat.

— Tata e mai bine, zise el, descălecând; şi ochii lui îi căutau pe cei ai Gavinei. Fata însă stătea deoparte,

sfioasă şi speriată asemenea cerbului lopătar care rămăsese între picioarele cailor; îi era aproape teamă de seminarist, care îi părea un altul, îmbrăcat aşa în civil, poate nu atât de frumos ca de obicei, dar mai îndrăzneţ, mai bărbat. În timp ce doamna Zoseppa le oferea de băut celor doi oaspeţi, ţăranul îşi rotea ochii împrejur cercetând, ca bun cunoscător, întinderea de vie; apoi se uita la Gavina şi zâmbea. Parcă ar fi ştiut el ceva; ca să scape de privirea aceea curioasă, ea se apropie de cerbul lopătar şi începu să-l mângâie. Părul auriu-închis al graţiosului animal strălucea ca atlasul şi ochii castanii, mari şi blânzi, se îndreptară spre ochii Gavinei cu o privire aproape umană.

Ea îi întinse o bucăţică de pâine, dar cerbul se retrase, îndoindu-şi picioarele subţiri şi zvârlindu-şi spre spate căpşorul frumos şi numai când s-a apropiat Priamo şi-a întins botul fremătător spre mâna Gavinei.

— Vă place? Strigă ţăranul.

Iar Priamo adăugă repede:

— Dacă-ţi place, ţi-l dăruiesc. Îl vrei? Va trebui însă să-l închizi în căsuţă, să nu ne vadă când plecăm.

Fata se îmbujoră, primi darul, iar bătrânul paznic luă asupră-şi sarcina de a se ocupa de cerb: îi dădu să mănânce, vorbindu-i în versuri.

— Te-aş ruga să-mi faci un serviciu, i se adresă doamna Zoseppa lui Priamo, să te duci la bărbatu-meu şi la Luca, mâine şi să le spui că ne-ai văzut şi că suntem bine. Şi să-i transmiţi salutări unchiului tău.

— Da, da, o să mă duc! O asigură Priamo încălecând şi aruncând o privire Gavinei.

Ea rămase în căsuţă, mângâind cerbul, care nu încerca să fugă, dar se uita pe fereastră cu o privire fixă şi melancolică; şi fata privea în depărtare, ochii ei având în anumite momente aceeaşi expresie cu cei ai micului animal. Unde o fi Priamo acum? O fi ajuns în orăşelul lor? Se gândea oare la ea? Dar ei... ei nu-i era îngăduit să se gândească la el, aşa cum micului cerb lopătar nu-i mai era îngăduit acum să se gândească la sălbatica şi desfătătoarea libertate a pădurii!

— Băiatul ăsta o s-ajungă preot când oi ajunge eu călugăr! Îi spuse moş Sorighe doamnei Zoseppa.

— Şi de ce nu! Şi diavolul s-a făcut călugăr!

S-a petrecut însă ceva, poate prevăzut de bătrânul paznic maliţios: a doua zi, după-amiază, au sosit Luca şi Priamo. Luca nutrea un fel de dragoste pătimaşă, bolnăvicioasă pentru toate micile animale şi venise să vadă cerbul; şi Priamo... de ce se întorsese Priamo? Gavina ar fi putut să spună şi poate şi moş Sorighe, dar bătrânul paznic avea grijă de o căldare

pusă să fiarbă, în care turna cenuşă şi frunze de piersic; iar Gavina arăta cu ostentaţie că nici măcar nu ia în seamă sosirea celor doi tineri. Sprijinită de mica fereastră, privea în sus, părând absorbită doar de călătoria unui nor subţire şi luminos ca o sabie de argint; la un moment dat i se păru însă că sabia aceea ar atârna deasupra capului ei, fiindcă doamna Zoseppa zicea:

— Luca, lasă-l în pace pe bietul animal şi fă ceva mai folositor; ajută-mă să spăl butoiul. Iar tu, Priamo şi tu, Gavina, ieşiţi un pic pe afară; duceţi-vă să culegeţi smochinele...

Priamo se repezi afară, urmat de cerbul lopătar, dar se opri să o aştepte pe Gavina lângă moş Sorighe, care înteţea focul sub căldare, întrebându-l cu o voce tulburată:

— Dumneavoastră spălaţi butoaiele cu apă fiartă cu frunze de piersic? Pe la noi, în schimb...

Nu-şi termină fraza, ca să alerge în urma Gavinei, care încerca să ademenească cerbul, îndreptându-se spre stejar. Ajungând în rariştea de lângă copac, ea se opri, se întoarse şi i se păru că figura lui Priamo se reliefează, se întinde pe fondul luminos al peisajului, umplând cu sine toată singurătatea şi vastitatea podişului.

Gavina fremăta de teamă, de curiozitate şi de

aşteptare. El ajunse lângă ea, privi trunchiul stejarului şi zise, gâfâind uşor:

— Ce frumos e aici! Ţi-ai scris numele pe trunchi? Nu? Să-l scriem acum. L-am putea scrie aici... şi pe al meu...

— Unde? Întrebă Gavina, ridicându-se pe vârful picioarelor şi sprijinindu-se cu o mână de trunchi.

Priamo îşi puse mâna peste mânuţa aceea care tremura şi, cum fata se lipea de copac, parcă pentru a evita prin îmbrăţişarea aceea îmbrăţişarea lui, tânărul o desprinse, trăgând-o cu forţa şi o strânse la piept.

— Acum n-o să-mi mai scapi, îi spuse cu pasiune sălbatică. Aş vrea să aflu de ce fugi de mine. Şi totuşi ştiu că mă iubeşti. Eu nu vreau să mă mai întorc la seminar. Nu, nu, nu! Mai degrabă ţăran, hamal, cioban, dar preot, nu!... Tu mă vrei, spune, mă vrei, spune-mi-o...

Deşi viitorul pe care i-l oferea el nu era prea strălucit, îmbătată şi inconştientă, răspunse cu voce şoptită:

— Da.

Atunci Priamo o sărută, pe faţa lui citindu-se o bucurie nebună. Pentru o clipă, amândoi au uitat tot ce era trist şi fals în viaţa lor; pentru o clipă au fost aşa cum ar fi trebuit să fie de-a lungul întregii lor

tinereţi: sinceri şi fericiţi. Cerbul făcea salturi în jurul lor, iar stejarul le murmura deasupra capului; se părea că şi micul animal şi copacul şi tot ce-i înconjura se bucurau nespus văzându-i pe cei doi adolescenţi îmbrăţişaţi.

Dar deodată răsună strigătul paznicului, care imita ţipătul şoimului ca să sperie păsările furişate prin smochini şi atunci şi ei, ca înspăimântaţi de un strigăt vrăjmaş, se desprinseră din îmbrăţişare şi o luară la fugă. Priamo zări coliba sus, deasupra viei şi se îndreptă într-acolo, trecând peste corzile de viţă acum despuiate, ca spre un refugiu sigur; Gavina îl urma cu inima plină de iubire, dar cuprinsă de remuşcare.

— Am să-ţi scriu, îi spunea el în şoaptă, dar cum să-ţi trimit scrisorile? În poştă n-am încredere. Asta e şi motivul pentru care nu ţi-am scris niciodată.

— Oh, nu, nu, să nu-mi scrii cumva; m-ai nenoroci! Zise ea înspăimântată.

— O cunosc pe prietena ta... pe Michela...

— Ah, ea e atât de evlavioasă! Zise Gavina şi roşi. Apoi se posomori şi oftă. Eu şi Michela ne-am propus să... să nu ne măritǎm niciodată! Reluă ea cu sfială.

Priamo o întrerupse:

— Ce spui? Şi atunci?... Aşadar nu-i adevărat că mă iubeşti... aşadar... de ce... înseamnă că mă amăgeşti...

acum...

— Dacă n-o să mă mărit cu tine, n-o să mă mărit niciodată cu nimeni altul! Numai pentru tine... eu...

— Jură-mi! Jură-mi!

Priamo se opri în faţa colibei; devenise cum e ceara, avea din nou o figură tragică şi ochii plini de neliniște; dar Gavina îşi înălţă capul cu gestul ei semeţ şi îl privi în ochi.

— Nu trebuie să jur... Dacă n-am să mă mărit cu tine, n-am să mă mărit niciodată!

— Vino, hai să stăm în colibă.

— Nu, nu, nu... stăm aici... stăm aici...

Chiar şi cerbul, nemişcat în faţa colibei, părea că o poftește să intre. Ea continua să spună „nu, nu, nu”, dar Priamo, pierzându-şi oarecum răbdarea, după ce s-a asigurat că nu-i vedea nimeni, a prins-o în braţe şi a tras-o înăuntru.

În noaptea aceea Gavina n-a dormit. Sărutările lui Priamo îi ardeau încă buzele, dar gândul că a păcătuit îi chinuia conştiinţa. I se părea că aude vocea severă a canonicului Bellia, însoţită de murmurul mustrător al stejarului.

„— Cutezi să devii rivala lui Dumnezeu! Rivala lui Dumnezeu, înţelegi? La aminte, însă, că El ne pedepseşte şi aici, pe pământ.”

Ea totuşi îndrăznea să spere în mărinimia

înfricoşătorului ei rival.

— Doamne atotputernic, Tu ştii că eu şi el ne iubim. O să fim buni, cinstiţi...

Dar cum să scape de dojana canonicului Bellia? O fulgeră o idee: să nu se spovedească, să tacă, să aştepte vremuri mai bune... Dar din nou vocea murmura, mustrătoare, cu freamătul melancolic al stejarului:

„—Ah, vrei să ascunzi, fiica mea? Pe cine vrei tu să înşeli? Pe Dumnezeu? Chiar pe El? El vede totul, fiica mea; putem să ne înşelăm chiar şi pe noi înşine, dar nu pe El!”

A doua zi dimineaţa, foarte devreme, Gavina stătea sub stejar şi se gândea la Priamo, când îl văzu sosind pe argat care trăgea după el doi cai. E drept, omul trebuia să vină în ziua aceea, dar abia pe seară; de ce venise, oare, mai devreme?

— Stăpânul a avut o stare cam proastă azi-noapte. Cred c-ar fi mai bine să vă întoarceţi imediat acasă...

Starea cam proastă era o paralizie; când au sosit doamna Zoseppa şi Gavina, bolnavul intrase în agonie. Gavina s-a aruncat tremurând la picioarele patului în care îşi dădea sufletul tatăl ei, gândindu-se la înfricoşătorul rival care o pedepsea cum numai El ştie să pedepsească.

Partea a doua

1

După moartea domnului Sulis, casa a devenit mai tristă decât o mănăstire. Doliul trebuia respectat – cu stricteţe cel puţin doi ani, iar în primele şase luni ferestrele dinspre stradă trebuiau să rămână tot timpul închise. Gavina se topea de tristeţe. Îl văzuse pe tatăl ei mort; palidă şi cu respiraţia întretăiată de zbucium, se aplecase asupra feţei lui liniştite, privind înlăuntrul ochilor acelora verde-albaştri întredeschişi ca într-un spaţiu misterios: un lac sticlos lipsit de lumină şi încremenit; şi avusese impresia că spaţiul acela nemişcat şi rece era, nu abisul morţii, al neantului, ci abisul vieţii, lată, aşa sfârşea totul! Tatăl ei, care nu mai departe decât ieri zâmbea şi glumea, acum stătea nemişcat şi mut pentru veşnicie. Ce înseamnă viaţa omului! Un zbor de pasăre. Gavina s-a dus să se sprijine de fereastra închisă şi a plâns, gândindu-se că ea, prin păcatul făptuit, grăbise poate moartea tatălui ei.

Cu toate astea, nu numai că nu se răzvrătea împotriva lui Dumnezeu, a răzbunării lui, care o pedepsea într-un mod atât de crud, dar îl adora cu groaza şi admiraţia primitivă a sălbaticilor faţă de tot ceea ce este forţă distrugătoare. Moartea tatălui, petrecută în împrejurarea aceea, a fost pentru

sufletul ei asemenea unui uragan de vară care purifică aerul, dar distruge grădinile. Sufletul ei a devenit pur şi arid ca un pisc de munte. Nu se mai gândea la Priamo decât ca să simtă dureroasa voluptate de a alunga acest gând; şi dacă tresărea ori de câte ori o vedea pe Michela, de teamă să nu-i aducă vreo scrisoare, totodată dorea să primească această scrisoarea ca să o rupă fără s-o citească. Aceeaşi, mereu aceeaşi rugă – Doamne, fă-mă să sufăr!

— Devenise pentru ea un fel de idee fixă.

Uneori se analiza, căuta să-şi dea seama dacă într-adevăr suferea şi i se părea că nu suferă niciodată îndeajuns. Astfel că se născu în ea, spontan, o putere de autoanaliză din ce în ce mai ascuţită.

Trecuseră opt zile de la moartea domnului Sulis şi văduva, înfăşurată într-un şal negru, aşezată într-un colţ al salonaşului, unde suflul morţii părea să fi stins şi lumina, continua să primească neîndurătoarele vizite de condoleanţe.

Toţi repetau:

— Răbdare! Ne-am născut ca să murim!

Şi văduva, nemişcată, palidă, nu mai plângea, nu mai vorbea, de parcă, tot auzind spunându-i-se acelaşi lucru, se convinse că trebuie să trăieşti răbdător doar ca să aştepţi moartea.

Lângă ea stătea Luca, îmbrăcat în negru, gras, istovit, cu ochii holbaţi, asemenea unui bătrân de şaizeci de ani. Într-un alt colţ era Gavina, aşezată între „consolă” şi divan, dar lumea care trecea prin salonaşul semi întunecos ca pe o stradă lugubră, rostind cuvinte despre moarte, n-o băgau în seamă.

S-au perindat toţi cetăţenii micului oraş, ţăranii înstăriţi, preoţii, canonicii; canonicul Felix a fost singurul care a vorbit despre viaţă.

— Doamnă Zoseppa, curaj! Uite, nu sunteţi singură, aveţi copii şi ei au nevoie de dumneavoastră.

Sunt tineri, îi aşteaptă viaţa; da, au mare nevoie de dumneavoastră.

Dar mai apoi a venit canonicul Bellia, încruntat, sumbru, cu ochii plecaţi:

— Ne-am născut ca să murim. Totul moare pe pământul ăsta; aşa e sortit; şi noi suntem o pulbere pe care o împrăştie vântul...

Şi Gavina se încovoie ca lovită de vântul funebru de care vorbea confesorul ei. Semiîntunericul din salonaş se îndesea. Venera de pe „consolă” părea şi ea tristă, transformându-se într-adevăr într-o Madonă îndurerată.

Între timp, în pivniţă, moş Sorighe şi argatul turnau mustul în butoaie, căutând să nu facă zgomot. Bătrânului îi părea tare rău că nu poate să cânte, dar

câte-un vers tot îngâna uneori; pâlniei îi aduse următorul omagiu:

Non bi at imbriagolu în custu mundu,

Chi biat cantu a tie în d'unu die...

Paska plângea, dar lua seama şi la cei doi slujitori, fiindcă în pivniţă era un butoi încă plin cu vin vechi.

— Şi observă un lucru ciudat: din când în când Luca cobora în pivniţă în vârful picioarelor, se apropia de butoi, se apleca să deschidă canaua; dar apoi, ca fulgerat de spaimă, se îndepărta şi ieşea fără să fi băut.

Într-o seară canonicul Sulis, după ce a discutat cu văduva fratelui său, i-a chemat pe Gavina şi pe Luca şi le-a spus:

— Tatăl vostru a dus o viaţă demnă, muncind pentru voi. Acum e rândul vostru să-i cinstiţi memoria. El nu şi-a scris testamentul, dar voi ştiţi că bunurile pe care le-a lăsat vă aparţin atât vouă cât şi mamei voastre. De acum încolo ea va fi stăpâna, aici. Ce părere, aveţi? Spune tu, Gavina!

— Sigur, sigur că da! Ea e stăpâna!

— Şi tu, Luca? Spune!

Şi Luca spuse tulburat, cu glas înecat de plâns:

— Da, da, ea va fi stăpâna! Eu o să ascult de ea, o să mă supun la cel mai mic semn al ei. Am să trăiesc şi eu în demnitate, ca tatăl meu, o să muncesc, o să fiu

respectuos...

Gavina nu credea niciunul din cuvintele astea şi, văzându-l pe canonicul Sulis cu lacrimi în ochi, o cuprinse furia; dar ca să nu tulbure emoţionanta scenă, se ridică şi ieşi în grădină, unde, după puţin timp, apăru Michela.

— Ştii, ştii ce mi s-a întâmplat? Priamo Felix voia să-mi dea o scrisoare pentru tine...

— Şi tu... tu ai luat-o?... întrebă Gavina, făcându-se ca ceara. Nu, n-ai luat-o, aşa-i? Vai de tine dacă o să ai asemenea îndrăzneală, vai, vai! El e nebun...

— Dar dacă stăruie, ce trebuie să-i spun?

— Că eu... că eu... nu vreau să aud nimic despre el şi nici despre alţii... despre nimeni, despre nimeni! Eu sunt ca şi moartă pentru el... pentru toţi...

A doua zi moş Sorighe şi-a pregătit desaga de plecare, s-a dus să-l salute pe canonicul Felix şi-a luat rămas-bun de la stăpâna lui şi, după ce şi-a pus desaga pe umăr, a zis:

— Curaj, doamnă Zoseppa! Acum „el” e mai fericit decât noi. El a ajuns, pe când noi mai avem încă de mers.

A întrebat de Gavina şi aflând că era în grădină să ude crizantemele pe care ea le supraveghea cu mare grijă ca să facă din ele coroane pentru mormântul tatălui ei, s-a dus să-i spună la revedere.

— Dami sa mânu, bellita, bellita...

— Pleci? Drum bun!

— I-a răspuns ea, fără să zâmbească, fără să-l privească.

Şi el a plecat, cu desaga pe umăr, ca un pelerin.

După o clipă, în timp ce se ducea să ia apă de la puţ, a văzut pe jos o scrisoare închisă – pierdută, fără îndoială, de moş Sorighe. S-a aplecat, a luat-o şi a îngălbenit: scrisoarea îi era adresată ei, a recunoscut imediat caligrafia lui Priamo. Mai întâi a simţit o pornire de mânie împotriva lui moş Sorighe, dar dintr-odată furia i-a dispărut, lăsând loc unei adânci tristeţi. Ce să facă, ce să facă? Scrisoarea îi ardea degetele; dorinţa de a o deschide era chinuitoare, dar avea atâta stăpânire de sine, încât nu numai că îşi învingea dorinţa, dar o şi analiza cu multă cruzime. Trebuia să trimită înapoi scrisoarea; dar cum? Se gândi la Michela, apoi respinse cu mânie ideea asta.

A rămas mult timp îngândurată şi neliniştită; se lăsa seara, călduţă şi învăluită în aburi şi odată cu mireasma ierburilor uscate, a crizantemelor umede, se ridica parcă şi un abur de amintiri. Către ora aceea, în fiecare zi, se gândea la tatăl ei mort, rugându-se pentru el; şi în seara asta şi-a început lungul şir de requiem aeternam, dar şi-a dat seama că nu se ruga cu destulă reculegere. Gându-i fugea

mereu la scrisoare şi, la un moment dat, a simţit că dorinţa de a o citi devenea din ce în ce mai mare; atunci a căzut în genunchi, înfricoşată şi aceeaşi rugăciune îi apăru pe buze:

— Doamne, iartă-mă, Doamne; Doamne, fă-mă să sufăr! Aşa, da, aşa, fă-mă să sufăr!

Şi se hotărî să păstreze scrisoarea, s-o ţină în sân, s-o simtă ca pe un ciliciu, ca astfel să o chinuiască dorinţa de a o citi şi să-şi înfrângă această dorinţă.

Venea toamna şi viaţa în casa Sulis era tristă ca şi anotimpul. Cât timp soarele lui octombrie şi-a întins razele peste grădină, reflectarea lui a luminat încăperile melancolice; apoi totul a devenit umbră, dezolare. În ziua morţilor, văduva şi Paska, care nu vorbeau decât despre dragul lor dispărut, au plâns ca şi cum el ar fi murit doar de câteva ore; şi totuşi, chiar în ziua aceea, Gavina l-a surprins din nou pe Luca pândind lângă dulap. El, care în tot timpul acela nu mai băuse, ca şi cum încă s-ar fi temut de tată-său, îşi relua năravul; şi Gavina, gândindu-se că nu era cazul s-o cheme pe maică-sa, se apropie de el, privindu-l cu ochi sălbatici.

— Să-ţi fie ruşine! Pleacă, pleacă de-aici! Dacă nu pleci imediat, o să ai de-a face cu mine! Chiar azi vrei să te îmbeţi? Aşa cinsteşti tu memoria tatălui nostru? O să te alung din casa asta...

— Tu, dobitoaco? Ce, e casa ta?

— A mea! A mea! Bagă-ţi bine în cap că de acum încolo vreau să fiu eu stăpână aici! Nu uita asta!

— Stăpână e mama. Tu ai făgăduit...

— Şi tu, tu ce ai făgăduit, nenorocitule? Zise ea ameninţându-l cu pumnii. Ai făgăduit să te distrugi şi să ne distrugi? Dar eu n-o să-ţi îngădui, înţelegi, n-o să-ţi îngădui niciodată... niciodată! Mai degrabă o să te fac să mori de furie, o să te izgonesc din casă. Pleacă, ai înţeles? Da, ori nu? N-auzi cum plânge nefericita aceea, n-o auzi?

Într-adevăr, din bucătărie se auzeau hohotele de plâns ale doamnei Zoseppa. Luca se retrase şi tăcu, impresionat de durerea maică-sii şi, un timp s-a arătat înţelept, sau, cel puţin, animat de bune intenţii.

— O să vină o zi când cu toţii, voi toţi care acum mă chinuiţi socotind că trebuie să mă conduceţi ca pe un copil, o să mă respectaţi ca stăpân, îi spunea el Paskăi. Ai să vezi, ai să vezi! Dacă-mi reuşeşte un plan, o să câştig într-o săptămână cât ai câştigat tu în patruzeci de ani!...

— Să-ţi ajute Dumnezeu! Răspundea Paska convinsă. Dorinţa nu-ţi lipseşte; măcar de-ai avea şi un pic de bunăvoinţă!...

Dar zilele treceau şi el nu-şi punea planul în

aplicare: ghemuit lângă foc ca o muiere puturoasă, se mulţumea să bombăne împotriva Paskăi şi împotriva bătrânului argat plecat departe.

Într-o zi de decembrie, canonicul Felix împreună cu nepotu-său i-au făcut o vizită văduvei Sulis şi în timp ce unchiul spunea, cu râsul lui blajin: „Ah, ah, azi n-am văzut nici măcar o singură doamnă cu evantai! 11, Priamo se uita împrejur cu ochi întunecaţi, aşteptând-o pe Gavina, care nu apărea.

Iarna înainta, cu vântoasele ei sălbatice şi ninsorile ei liniştite; munţii erau acoperiţi de nea şi chiar şi cei mai îndepărtaţi păreau acum aproape, albi pe cerul albastru, ca nişte nouri primăvăratici, sau, uneori, abia desluşindu-se printre norii întunecaţi, ameninţători. Erau nopţi când luna răsărea de după culmile înzăpezite, rece şi clară, de parcă ar fi stat mult timp îngropată în zăpadă şi atunci tot peisajul părea de marmură argintie, sortit să rămână veşnic aşa. În grădină nu se mai vedeau decât vârfurile tufişurilor, asemănătoare unor ciudate flori negre îmbobocite pe zăpada cristalină. Înainte de a se culca, Gavina privea pe geam şi se gândea la tatăl ei, căruia cu siguranţă că-i era frig, acolo, în micul cimitir de la poalele muntelui şi o năpădea o adâncă tristeţe, dar adesea se însufleţea, se gândea la moarte, la Dumnezeu, mulţumită că suferă şi sufletul

ei reflecta puritatea rece şi melancolică a nopţii de iarnă.

La începutul primăverii, însă, au deschis din nou ferestrele şi ei i s-a îngăduit să iasă din casă. S-a dus la biserică, s-a spovedit, i-a spus canonicului Bellia că doreşte să se călugărească; dar mare i-a fost mirarea auzindu-l că n-o aprobă, că-i porunceşte să rămână lângă maică-sa.

— Ce mănăstire e mai bună decât casa ta? Mergi în pace şi nu te mai gândi la asemenea lucruri, fiica mea!

În seara Joii sfinte, la şase luni după moartea tatălui ei, Gavina, însoţită de Michela, s-a dus la procesiunea morţii lui Hristos.

Deasupra uşoarei unduiri a mulţimii, Madonna pornită în căutarea fiului defunct se înălţa pe cerul verde-marin, cu cele şapte săbii scânteietoare pe piept şi cu faţa palidă ca faţa lunii. Mulţimea murmura o cantilenă tristă şi monotonă, asemănătoare cu un zumzet de albine ieşite pe neaşteptate din stup în tăcerea serii.

Gavina, care mergea într-un grup de fete, nu toate pătrunse de adâncă evlavie ca ea şi care se lăsau privite sau chiar atinse de câte un studenţaş îndrăzneţ, auzi pe cineva şoptindu-i la ureche:

Oh, dulce e rătăcirea în blânda seară de aprilie

Alături de tine... Gavina.

Ea se întoarse brusc, fioroasă:

— Isprăveşte, imbecilule!

Ochii ei aprinşi de indignare se întâlniră cu ochii inteligenţi şi veseli ai chiriaşului Michelei; şi el, în loc să se supere, i-a zâmbit. Părea ca beat: beat de bucurie, de poezie, de tinereţe; Gavina şi-a vărsat mânia asupra Michelei, aproape învinuind-o că ţine sub acoperişul casei ei un băiat atât de nerușinat şi insolent.

— De fapt, până la urmă o să ajungă un mare om, poate chiar deputat. Profesorii lui spun că n-au mai avut niciodată un elev atât de inteligent... Şi mai face şi poezii, poezii frumoase, zise Michela, ca să se apere.

— Şi moş Sorighe e poet! Replică Gavina cu dispreţ. De altfel, bun sau rău, nu vreau să facă pe amorezatul. Oricum eu n-o să mă mărit niciodată.

— Nici eu...

Hotărârea celor două fete însă s-a aflat şi în piaţetă, unde mătuşa Itria, spre mare indignare a doamnei Zoseppa, strânsese din nou în jurul ei grupul de pierde-vară, se vorbea adesea despre asta cu ironie.

Chiar şi văduva clevetitoare, dat fiind că domnul Sulis n-avea cum s-o mai asculte, se ducea să se

alături faimosului grup; şi-atunci puteai s-auzi nişte discuţii de toată frumuseţea între ea şi fostul combatant. Amândoi erau nelipsiţi de la şedinţele de audiere ale Curţii cu juri şi în fiecare seară se angajau în dispute, apărând sau acuzând diverşi delincvenţi al căror proces avusese loc, repetând pledoariile avocaţilor apărării şi rechizitoriile procurorului. Când discuţiile degenerau în ceartă, mătuşa Itria bătea din palme, aplauda şi fredona un cântecel care făcea să râdă tot auditoriul:

Adam, cap de stirpe
Ce-a născut omenirea,
Pentru o femeie
S-a pierdut cu firea...

Până şi Luca, atât de arţăgos şi încruntat acasă, se distra grozav la întrunirile mătuşii Itria. Piticul şi fostul călugăr îl luau peste picior şi-i cereau de fiecare dată bani cu împrumut; el n-avea, dar le tot vorbea de misteriosul lui plan care, odată pus în aplicare, avea să-l facă milionar. La un moment dat cei doi cizmari izbutiseră să-l convingă să-i însoţească în America, unde piticul voia să se expună ca „fenomen". Însă planul a eşuat din lipsă de bani. Atunci fostul călugăr i-a sugerat lui Luca ideea de a-şi cere partea din bunurile ce-i reveneau de la taică-său; Luca i-a spus asta Paskăi, care-a început să

plângă, socotindu-l nebun.

— E clar că e bolnav, îi zicea Paska stăpâne-sii. La să băgaţi bine de seamă: începe să bea cât timp e luna în creştere şi nu se opreşte până nu scade luna. Atunci parcă-şi revine: e la locul lui, se vede că-i pare rău, dar cum apare luna nouă pe cer, o ia de la capăt.

Doamna Zoseppa înclina să creadă în descoperirea Paskăi: ea, care nu scuza viciile aproapelui, nu putea să nu le scuze pe ale fiului ei. Dar el nu se mulţumea cu asta şi-i spunea Paskăi:

— Voi toate trei mă urâţi; v-o citesc în ochi. Aţi vrea să mă vedeţi mort. Dar eu o să plec de-aici, o să plec din casa asta; cum o să am partea ce mi se cuvine, o să plec şi o să ajung atât de bogat, că n-o să mă mai uit la tine.

— Să te-audă Dumnezeu!

Şi într-o bună zi a dispărut cu adevărat. Maică-sa, disperată, l-a trimis pe tatăl Michelei să-l caute la vie, dar se făcuse aproape miezul nopţii şi omul încă nu se întorsese; Michela, la rându-i neliniştită din pricina lui taică-său, l-a luat pe Francesco şi pe văduva Fais şi s-au dus acasă la Sulis să întrebe dacă ştiau ceva.

Doamna Zoseppa şi slujnica, stând în curte, plângeau de parcă Luca ar fi murit.

— Ah, am trecut şi eu prin momente de-astea! Zise

văduva Fais şi se aşează pe jos, cu ochii plini şi acum de spaima unei aşteptări disperate.

Michela şi tânărul s-au dus în grădină s-o caute pe Gavina. Era pentru prima dată când Francesco intra în casa aceea, în grădina al cărei gorun îl vedea de pe şoseaua dinspre vale; apropiindu-se de copacul luminat de lună şi de al cărui trunchi se sprijinea silueta neagră a fetei, el nu încercă să-şi ascundă tulburarea. Nici pe departe mâhnită din cauza absenţei lui Luca, Gavina zise râzând:

— Ce căutaţi aici? Ah, nişte hoţi?

Francesco râse, dar cu buzele tremurânde şi, fără să ceară voie, se căţără pe zid privind în jur: mica grădină albită de lună i se păru o grădină vrăjită.

— Michela, am impresia că-l văd pe tatăl tău pe şosea! Zise el.

— Ce ochi de linx! Răspunse Gavina. Numai că unchiul Bustiano e în altă parte!...

— În noaptea asta Francesco are orbul găinilor! Zise Michela, lovindu-l cu cotul; şi amândouă începură să-şi bată joc de el, până când auziră, într-adevăr, vocea ţăranului.

— Luca s-a închis în căsuţa de la vie şi fabrică artificii! S-a angajat să asigure el focurile pentru sărbătoarea Madonei Zăpezii. O să i se plătească şi speră să continue „cariera” asta şi să facă bani

frumoşi! N-am izbutit să-l conving să se întoarcă acasă; dar poate că e mai bine aşa; să munceşti nu-ţi dăunează.

— Ce înjosire! A înnebunit cu totul! Zise Gavina îndurerată; apoi îi păru rău că vorbise astfel în prezenţa lui Francesco şi a mamei lui şi adăugă cu trufie: o să se ocupe cu focuri de artificii aşa, ca să se distreze, el n-are nevoie de meseria asta!

— Dar nu-i deloc o meserie dezonorantă! Răspunse Francesco. Pirotehnia e o artă complicată şi aproape poetică. S-ar putea spune că e arta de a fabrica... stelele.

— Atunci fă-te pirotehnician dumneata!

— Şi de ce nu? Dacă aş fi bogat, m-aş face; aş vrea chiar să fiu eu însumi un foc de artificii! Îi replică el, privind-o în ochi. Să par o stea... măcar o clipă!

— De ce? Întreabă Michela.

— Ca să fiu privit!...

— Măcar o clipă... adăugă Gavina.

Şi el repetă:

— Da, da, măcar o clipă!

A doua zi Gavina a primit prin poştă o carte poştală ilustrată, pe care, cu o caligrafie frumoasă, erau scrise câteva versuri intitulate Focul de artificii. Poetul anonim repeta aceleaşi lucruri spuse de Francesco Fais noaptea trecută; ea însă nu s-a

înduioşat.

Între timp Luca, închis în căsuţa de la vie, continuă să lucreze, iar ciobănaşii răzleţiţi prin hăţişurile din jur aşteptau cu nerăbdare seara ca să se bucure de neobişnuitul spectacol al focurilor de artificii pe care el le aprindea şi care brăzdau cerul verde-albastru asemenea unor comete şi a unor meteori luminoşi.

Dar cu două zile înainte de sărbătoare, un artificiu i-a explodat în mâini: Luca a căzut leşinat, cu faţa plină de arsuri şi, ca urmare, a trebuit să stea la pat mai bine de o lună. Delira, spunând că Gavina fusese cea care făcuse să-i explodeze artificiul, iar maică-sa, umezindu-i faţa arsă, plângea, întrebându-se de ce copiii ei, în loc să se iubească, aşa cum e porunca lui Dumnezeu, se urau ca doi duşmani.

2

Anii treceau şi ca în toate micile aşezări din lume şi în micul lor orăşel timpul nu lăsa decât urme uşoare, mereu ocupat să distrugă sau să refacă doar lucrurile din marile oraşe.

La douăzeci de ani Gavina îşi păstra înfăţişarea mândră şi tristă de adolescentă, basmaua de culoare închisă, hainele prost croite şi încă şi mai prost cusute. Nici sufletul nu i se transformase: sentimentul ei religios devenise mai profund,

netulburat de patimi, raţional şi când izbutea să şi-l analizeze îl găsea măreţ, sublim; şi acum, singura raţiune de a trăi consta, pentru ea, în „a nu păcătui”, aşa cum pentru avar constă în „a nu cheltui”.

Zilele ei se scurgeau egale şi serbede, ca petalele ce se desprind una după alta de pe trandafirul ofilit. Doar câteodată bătăile în poartă ale poştaşului izbuteau s-o scuture din toropeala în care trăia; erau bătăi puternice, aproape furioase, care răsunau în toată casa, de parcă ar fi fost ale unui uriaş în trecere pe o stradă solitară. Omul venea de departe şi aducea în tolba lui veşti din lumea celor vii bătând la porţile adormiţilor. Gavina alerga să deschidă şi primea mici gazete literare cu poezii de Francesco Fais şi vederi din Roma, semnate cu un „p” minuscul, aproape de fiecare dată ascuns printre ruine şi tufişuri. Privindu-le, ea se speria ca şi cum acea simplă consoană ar fi fost un duşman la pândă.

Vederile astea o tulburau mai mult decât poeziile lui Francesco Fais; odată el i-a trimis o gazetă în care se vorbea de el cu multă însufleţire: „Aproape niciodată acest tânăr poet nu se cântă pe sine, spunea criticul şi totuşi, în versurile lui se simte întreaga-i personalitate, o personalitate puternică şi generoasă. El vede totul în culori luminoase; e un poet îndrăgostit de viaţă; pentru el totul este izvor de

bucurie şi de admiraţie. Născut în durere, nu cunoaşte durerea. Pare să simtă că nimic niciodată nu-i va bara drumul spre fericire; va fi un triumfător etc, etc.

Cum Michela şi canonicul Sulis citiseră şi ei articolul, într-o seară, acasă la Gavina, s-a discutat destul de aprins despre asta. Canonicul Sulis bombănea supărat şi întreba agitând gazeta:

— Ce-o fi cu băiatul ăsta, ce vrea să se facă? Medic? Atunci cum de-i stă capul la poezii? Meseria de medic e o artă serioasă, nu-i o artă distractivă, veselă.

— O să fie medic de circumscripţie şi, cu timpul, poate o să avanseze!... zise Gavina.

— Medic de circumscripţie?! O să fie medicul regelui! Proroci Michela.

Gavina râse; canonicul Sulis, deşi recunoscând că toţi îl lăudau pe Francesco, atât ca poet cât şi ca viitor om de ştiinţă, în încheiere spuse că un om atât de lăudat de semenii săi e, adesea, un om stricat, prăbuşit din punct de vedere moral. Şi le-a povestit despre Nabucodonosor şi despre alte celebrităţi biblice.

În vremea aceea Gavina avea un alt pretendent, un căpitan de infanterie, bărbat de vreo patruzeci de ani, scund, rotofei, pufos şi trandafiriu ca un copil, care căuta o nevastă cu zestre şi aflase că Gavina era

fata cea mai bogată din orăşel.

Ea l-a refuzat, oricât de măgulitoare era cererea asta în căsătorie; dar vecinii, tot văzându-l pe căpitan trecând şi iar trecând pe drum, au zis că de acum căsătoria era ca şi încheiată. Într-o seară s-a auzit bătaia fatală în poartă a poştaşului: i-a dat Gavinei o scrisoare, pe care micul „p" răsărea acum mare şi ameninţător, ca un duşman ieşit pe neaşteptate din ascunzişul lui.

„Gavina, aminteşte-ţi promisiunea făcută. Dacă tu uiţi, eu nu, eu nu uit. Eu trăiesc mereu din amintirea asta; eu sunt mereu acelaşi, ca atunci... la vie... Dacă nu vrei să fii a mea, nu trebuie să fii a nimănui altcuiva. Este jurământul pe care ai să-l ţii; jurământul pe care eu acum ţi-l amintesc, pentru că tu l-ai uitat."

Gavina a înţeles: el pretindea de la ea acelaşi sacrificiu zadarnic pe care alţii-l pretindeau de la el; despărţiţi pentru totdeauna, dar uniţi de aceeaşi osândă. Şi întrucât Priamo nu cerea altceva, ea nu se nelinişti; dar în fiecare zi, spre seară, aştepta la fereastră trecerea poştaşului. Erau ore lungi de aşteptare zadarnică, de nedesluşită melancolie. Strada, pustie sub cerul de un violet-cenuşiu, aurit spre apus, părea strada unui orăşel mort; şi poştaşul nu trecea, sau trecea fără să se oprească, cu pasul lui

repezit şi cu tolba lui stridentă. O clipă, o tresărire de viaţă şi din nou somnul celor morţi. Gavina se ducea apoi la fereastra dinspre grădină şi spunea un şir nesfârşit de requiem aeternam, rugăciune pe care acum buzele ei o rosteau parcă dintr-o mişcare instinctivă, mecanică. Şi într-acolo peisajul se colora în violaceu şi cenuşiu, munţii parcă adormiseră, iar ţârâitul greierilor părea tânguirea vegetaţiei bolnave, atacată de omizi şi de praf.

Gavina privea zidul violaceu al munţilor şi, câteodată, deşi rostea rugăciunile morţilor, se gândea la lumea celor vii care se găsea dincolo, dincolo de vastul cimitir închis de munţi. Ce făcea Priamo în lumea aceea? Şi-l imagina în mijlocul unei mulţimi bizare, pestriţe, gălăgioase, pe o stradă largă, puternic luminată; şi nu ştia cum să numească sentimentul pe care-l simţea pentru el. Iubire nu, categoric nu.

Ea nu-l iubea, ea nu iubea pe nimeni; dar amintirea lui Priamo îi rămânea în inimă, tristă şi rece ca un cadavru într-un mormânt.

Într-o seară de august, în timp ce stătea la fereastră dusă pe gânduri, Paska o chemă spunându-i că aveau o vizită. Era Francesco Fais. De îndată ce a apărut, el a privit-o în ochi, cu o privire ce i-a străpuns întreaga fiinţă, dar care n-a supărat-o, atât

de senină şi sinceră era; a început apoi să glumească, tatonându-i intenţiile şi numind-o „fată ingrată” fiindcă nu-i trimisese, niciodată, nici măcar o carte poştală ilustrată, pe când el se gândise tot timpul la ea.

Gavina-l măsura cu privirea, la început serioasă şi mândră, apoi din ce în ce mai ironică şi-l găsea aproape urât, îmbrăcat neglijent, cu părul tuns scurt, negru şi lucios ca o calotă de catifea. Doar un pufuşor negru îi împodobea buza superioară, uşor proeminentă; da, nu era frumos, dar când râdea i se vedeau dinţii de un alb strălucitor, iar ochii lui, puţin oblici, îi scânteiau pe faţa brună, ca aprinşi nu atât de o lumină interioară, cât de un reflex exterior. Aveai impresia că în jurul lui toate lucrurile strălucesc, că totul emană lumină şi căldură şi că el respiră aerul acesta fierbinte cu nările mereu fremătătoare şi cu buzele gata întredeschise pentru zâmbet.

Întreabă de Luca, vru să afle noutăţi despre toţi, vorbi despre proiectele lui.

— Imediat după ce o să-mi iau licenţa o să viu să mă stabilesc aici; o să vedeţi pe câţi o să-i omor. Dacă vreţi să vă răzbunaţi pe cineva, doar să-mi porunciţi...

— Dar Michela zicea că voiaţi să vă duceţi la Roma?

— Da, o să mă prezint la concursurile pentru medic asistent de spital, dar e greu să reușești.

— Pentru dumneavoastră? Pentru dumneavoastră totul e ușor! Replică ea, tot cam cu ironie. O să fiţi un victorios, un triumfător! O spun şi ziarele. Duceţi-vă, duceţi-vă într-un oraş mare.

— Nu vă bateţi joc de mine, vă rog! Zise el roşind. Eu n-o să fiu decât un foc de artificii. Vă amintiţi?

— Ce anume? Un foc de artificii?

Gavina se prefăcu că nu-şi aminteşte. Francesco nu a mai insistat; cu toate că primirea ei fusese rece şi aproape arogantă, el a plecat zâmbitor şi fericit. Spre seară s-a întors împreună cu Luca, care l-a dus cu el în pivniţă să bea şi, din grădină, Gavina le-a auzit discuţia.

Luca se plângea, spunea că e bolnav, că în unele nopţi i se părea că se sufocă.

— Şi toate astea fiindcă ai mei, familia n-au ochi să mă vadă. Dar eu vreau partea mea de avere. O vreau! Vreau să plec departe de aici, să încep să lucrez liniştit. Dacă n-aş avea atâtea necazuri, aş lucra, aş deveni bogat; n-am însă nicio clipă de linişte, capul mi-e un cuptor încins, cuprins tot timpul de flăcări. Spune-mi tu ce să fac, tu trebuie să ştii vreun leac; cum o să mă simt ceva mai bine, o să plec; să-i spui asta mamei şi trebuie să-i mai spui să-mi de-a partea

mea de avere...

— Şi partea ailaltă, mie! Zise Francesco râzând.

Gavina fremăta de mânie şi nu atât din pricina tâmpeniilor lui Luca, cât din pricina tonului glumeţ al studentului.

În zilele următoare au fost văzuţi mereu împreună, Francesco părând să asculte cu viu interes tânguielile lui Luca. Într-o seară Gavina îi zise Michelei, în timp ce se duceau la fântână:

— Uite ce-i, ai face bine să-i spui domnului Fais să înceteze să-şi mai bată joc de fratele meu!

— Şi tu, tu nu poţi să-i spui? Doar vine destul de des pe la voi! Răspunse cealaltă cu arţag.

— Vine ca să-şi râdă de noi.

— Te-nşeli, vine pentru tine. Ăsta e singurul motiv pentru care s-a întors aici.

— Dar Gavinei nu-i trebuie unul ca ăsta nici măcar ca să-l pună-n colţul unde stă mătura. Gavina o să se mărite cu un nobil, cu un bogătaş, cu un senator; şi o să se ducă la Roma, o să se ducă la Curtea regală! Strigă Paska.

Michela începu să plângă de furie; Gavina râse, dar cu un râs mai trist decât plânsul Michelei.

Chiar în noaptea aceea a fost trezită de un ţipăt ciudat, parc-ar fi fost ţipătul unui rănit. Ieşi pe palier şi se opri să asculte, tremurând; ţipătul se repetă şi

ea crezu că cineva s-o fi strecurat în camera lui Luca să-l omoare.

Împinse în uşa lui, dar era încuiată cu cheia; bătu, strigă; Luca îşi întări răcnetele, dar nu deschise până ce nu veniră în fugă, aproape dezbrăcate şi speriate, Paska şi doamna Zoseppa. Tremura tot, cu faţa cenuşie ca a unui cadavru, cu ochii holbaţi, plin de o groază demenţială; cum o văzu pe Gavina, se trase înapoi, ascunzându-se în spatele maică-sii şi bâlbâind:

— Ea e... ea e... Voia să mă omoare...

— Luca! Eşti nebun! Strigă Gavina, în timp ce cele două femei o priveau cu spaimă.

— Ea... ea... da! Repetă el fără s-o privească. Avea cuţitul în mână; l-a aruncat sub pat. Acolo, acolo... mai în fund... căutaţi-l...

Paska se aplecă să se uite; Gavina răcni, cuprinsă de mânie şi de neliniște:

— Năroado, ce te uiţi? Nu vezi că e nebun?

— Pleacă de-aici, Gavina, îi spuse maică-sa.

Gavina ieşi, dar rămase în spatele uşii. Cele două femei îl siliră pe Luca să se aşeze la loc în pat şi el începu să povestească, pe un ton de sinceritate sfâşietoare, că Gavina pătrunsese la el în cameră, în timp ce dormea şi încercase să-l înjunghie cu un cuţit.

— Vă spun, e acolo dedesubt! Căutaţi-l. Căutaţi-l odată! Repetă el, înfuriindu-se. Altfel o să încerce iar să mă omoare... Nu mă lăsaţi singur, nu, nu, nu mă lăsaţi, nu mă părăsiţi...

În dosul uşii, Gavina plângea. Vru să intre din nou şi să încerce să-l liniştească; dar de îndată ce o văzu, Luca începu să tremure de groază şi apucă mâna maică-sii ca un copil speriat.

— Vrei să chemăm doctorul? Întrebă doamna Zoseppa.

— Eu nu sunt bolnav, mamă! Asta-mi mai lipseşte acum: să spui că sunt bolnav! Nu... nu... Vreţi să mă otrăviţi ca s-o salvaţi pe ea...

Atunci Paskăi îi veni o idee fericită: plecă să-l cheme pe Francesco Fais.

Gavina îşi frământa mâinile neliniştită; se duse la fereastra dinspre grădină şi începu să plângă, gândindu-se la ce o să zică Francesco auzind acuzaţia lui Luca, chiar dacă vine din gura unui nebun. Era o noapte blândă, cu lună, atât de senină că se zăreau umbrele stâncilor pe clinele mai apropiate ale munţilor; iar crestele îndepărtate desenau o vagă linie albastră pe fundalul şi mai deschis al cerului. Pentru prima dată în viaţă, Gavina simţi dorinţa fierbinte să treacă dincolo de zidul acela fantastic, să fugă în căutarea liniştii. Îi era milă de Luca, dar

sentimentul acesta era atât de nou pentru ea, încât o chinuia ca o remuşcare. Îl auzi pe Francesco urcând scările şi intrând în camera bolnavului, dar nu avu curajul să se ducă din nou ca să asculte în spatele uşii; inima-i bătea puternic, de umilinţă şi de teamă, fiindcă presupunea că studentul avea să dea crezare cuvintelor smintite ale lui Luca.

Francesco vru s-o vadă şi Gavina îl primi în camera ei, luminată doar de lună şi rămase în picioare, nemişcată în faţa ferestrei deschise.

— V-aţi speriat? Întrebă el, fără să se apropie.

— Cm să nu mă sperii? L-am auzit ţipând; parcă l-ar fi înjunghiat cineva; am dat fuga, am împins în uşă; dar el n-a deschis până ce n-a urcat mama. Şi spune că voiam... să-l omor, eu! Eu... înţelegeţi? Dar de ce... eu?

— E o formă de delirium tremens. O să treacă. Liniştiţi-vă, duceţi-vă la culcare, Gavina; nu trebuie să vă mai vadă.

— Dar ce i-am făcut? De ce să spună lucrurile astea? Eu n-am fost niciodată rea cu el... Am fost eu rea? El, numai el e cauza necazurilor lui... nenorocirea noastră...

— Nu vă mai gândiţi la asta, acum! Cauza... cauza... murmură el, plecându-şi pentru o clipă capul şi privindu-şi mâinile, nu noi suntem cauza necazurilor,

greşelilor noastre. Duceţi-vă la culcare, Gavina; liniştiţi-vă...

Veni mai aproape de ea, ca şi cum ar fi vrut s-o silească să-l asculte; dar ea se liniştise, chipul ei recăpătându-şi obişnuita expresie orgolioasă.

— Dar sunt liniştită! Da, acum o să mă duc la culcare. Mi-a fost frică, m-am gândit că Luca a înnebunit. Acum, dacă-mi daţi voie, vă conduc până jos.

El acceptă, dar, pe când coborau scările, repeta:

— Duceţi-vă să vă culcaţi, duceţi-vă să vă culcaţi...

Când ajunseră în antreul luminat de o lampă pe care Paska o pusese pe jos, Francesco păru că ar fi vrut să spună ceva; se opri, clipi stânjenit, îşi mişcă buzele, dar nu putu să vorbească. Gavina observă că-i tremura bărbia şi zise înduioşată:

— Noapte bună... şi mulţumesc! Spuneţi că nu-i nevoie să chemăm doctorul?

— Deocamdată nu. O să mai vedem: am să revin mâine dis-de-dimineaţă.

A revenit odată cu zorile. Luca dormea, cu mâna mamei strânsă în mâinile lui. Pe la ora opt, încă mai dormea; venind a treia oară, Francesco a spus c-ar fi bine să-l trezească, altfel n-avea să mai poată dormi în noaptea următoare; toată ziua a rămas cu el.

Bolnavul tresărea de fiecare dată când se

deschidea uşa, dar nu mai stăruia în nebunească lui acuzaţie împotriva Gavinei şi, spre seară, era mult mai bine; doar când să adoarmă a fost cuprins iar de un scurt acces de spaimă.

Francesco a fost de părere să-l ducă undeva la ţară, măcar pentru câteva zile.

— O să ne ducem la vie, a zis mama – şi a podidit-o plânsul, amintindu-şi de ultima ei călătorie acolo.

Gavina şi Paska au rămas singure acasă, iar Francesco, în puţinele zile cât a mai stat în orăşel, s-a dus de câteva ori la vie, aducând veşti despre Luca. Gavina îl primea, fiindcă nu putea să facă altfel, dar comportarea ei era aproape ostilă şi toată bunătatea, gentileţea şi bucuria studentului se frângeau, se risipeau izbindu-se de proasta ei dispoziţie, aşa cum valul albastru se frânge, se sparge de colţul stâncilor de pe ţărm.

— Luca e bine acum, e din nou plin de bune intenţii, zise el cu câteva clipe înainte de plecare. Dar... până când? Trebuie internat într-un sanatoriu de boli nervoase; trebuie tratat...

— El n-o să fie niciodată de acord cu asta, zise Gavina şi nici mama.

— Şi dumneavoastră, dumneavoastră ce o să faceţi?

— Eu? Ce am făcut şi până acum.

— Ar trebui să vă gândiţi să vă schimbaţi viaţa!

— De ce? Eu sunt mulţumită de viaţa mea şi n-am de gând să mi-o schimb.

Deşi avea de gând: dar ideea de a se căsători şi mai ales cu un bărbat, cu un băiat ca Francesco, nici frumos, nici evlavios, nici de familie bună, îi crea un sentiment de repulsie. Şi totuşi trebuia să facă ceva; ştia asta, aşa cum cineva care are un vis înspăimântător şi îşi dă, oarecum, seama că visează încercă să se mişte, să se scuture, ca să se elibereze de coşmar. Cuvintele lui Francesco i-au rămas în minte.

„Până când?" – se întreba şi în fiecare noapte îl visa pe Luca cuprins din nou de delir şi i se părea că vede privirea bănuitoare a mamei ei.

Într-o zi, înainte de întoarcerea lui Luca şi a doamnei Zoseppa de la vie, a apărut moş Sorighe, oferindu-şi serviciile de paznic.

Era acelaşi, neschimbat, deşi trecuseră şapte ani de când plecase şi avea aceeaşi desagă cu care Gavina îl văzuse pornind, într-o seară, ca un pelerin.

— Ce ai făcut, în anii ăştia? L-a întrebat Paska.

— Am trăit ca un belfer! Şase ani am fost angajat la o văduvă bogată, care a vrut să se mărite cu mine, împotriva voinţei unei fiice de-a ei deja măritată. Dar acum două luni Lussulja, soţia mea, a murit. Fiică-

mea vitregă nu făcea altceva decât să mă insulte; atunci eu mi-am luat desaga, mi-am șters tălpile pantofilor de pragul uşii şi am pornit-o iar pe drumul meu... Cine ştie... cine ştie...

— Cine ştie dacă nu găseşti vreo altă văduvă! Dar ai grijă cum o alegi, să n-aibă copii, zise Gavina.

El îi întinse mâna, repetând vechiul refren:

Dami sa mânu, bellita, bellita...

Dar cu un accent melancolic. În zilele următoare a bătut pe la toate porţile micului oraş, căutând de lucru, dar nimeni nu-l vroia fiindcă era prea bătrân; şi în fiecare seară se întoarse la Paska, se aşeza într-un colţ al curţii şi căsca, obosit. Într-o seară Paska i-a dat o pâine de orz: el a luat-o şi a început să plângă.

— Un om ca mine, un om talentat... un om care ar fi putut să ducă o viaţă de nobil... să ajungă aşa!

Şi lacrimile-i căzdeau pe pâinea cenuşie cum cad picăturile de ploaie pe frunzele uscate. Firește, bătrâna slujnică a început să plângă şi ea; dar a doua zi el a venit cu o veste îmbucurătoare:

— Canonicul Felix, Dumnezeu să-l binecuvânteze, mi-a făcut rost de slujba de supraveghetor la biserica San Teodoro. Ştii unde e? Nu prea departe de târguşorul nostru, pe munte; sărbătoarea de hram e în iunie. O să veniţi să mă căutaţi, nu-i aşa? O să vă pregătesc bob cu mentă sălbatică... Da, da am să

trăiesc ca un sihastru şi o să mă rog tot timpul pentru binefăcătorii mei. Eu cred că Pilimeddu, el m-a ajutat să mi se dea slujba asta.

— Cum, s-a întors Priamo?

— Ieri, da. Aproape că nu l-am recunoscut; parcă-ar fi un episcop, atât e de frumos şi de serios. Acum o să fie hirotonisit: de-asta s-a întors. O să vină să vă vadă, în mod sigur...

Într-adevăr, abia trecuse de amiază când Gavina, în timp ce închidea ferestrele de la ultimul etaj, îl văzu pe Priamo la poarta canonicului Sulis. Arăta, într-adevăr, ca un monsenior, era elegant, sutana şi mantia-i bogată străluceau ca atlasul; faţa lui, însă, mai palidă ca de obicei, de-o paloare bolnăvicioasă, îţi amintea de faţa unor condamnaţi abia ieşiţi din închisoare după ispăşirea pedepsei. Dar fiindcă el se uita la ferestrele de la parter, Gavina putea să-l vadă fără să fie văzută; dar inima i se zbătea să-i sară din piept şi, ca să se liniştească, se aşeză pe scări. „O să vină aici, chiar acum! O să vină aici! Ce să fac? O să-i zic Paskăi să-i spună că nu e nimeni acasă", se gândea; dar deodată îşi înălţă capul cu mândrie şi îndrăzneală şi zise cu voce tare:

— De ce să-mi fie frică?

Sări în picioare, se duse în camera ei, se pieptănă şi se găti. Dar nu pentru el se făcea frumoasă, nu; voia

să-şi schimbe înfăţişarea mai degrabă dintr-un instinct de simulare; voia să-i apară altfel decât de obicei, aşa cum voia să-i ascundă gândurile ei intime. O bătaie puternică în uşă o făcu să tresară. Paska, ocupată probabil în grădină, nu deschise; bătaia răsună din nou; Gavina, crezând că o fi factorul, în drumul lui cu poşta prin orăşel, coborî în fugă.

În faţa uşii stătea Priamo. Calm, aproape indiferent, cu mantia înfăşurată pe braţ, el o salută ca şi cum s-ar fi despărţit doar cu o zi înainte.

Au intrat în salon.

— Ce face Luca?

— Nu prea bine. E cu mama la vie.

Cuvântul „vie" îi făcu pe amândoi să roşească. Atunci el o fixă cu privirea aceea întunecată şi lacomă de altădată şi ei i-a fost aproape frică.

— Mă duc să-i spun Paskăi să aducă ea cafeaua; şi ieşi, zveltă şi liniştită, iar la întoarcere lăsă uşa deschisă.

Priamo stătea în faţa „consolei" iar ochii lui, când îi întâlniră din nou pe ai Gavinei, erau plini de lacrimi. Gavina avu impresia că se află lângă un Priamo pe care nu-l cunoştea încă, un Priamo timid şi nefericit.

— Ţi-e frică de mine? O întrebă el cu glas tremurător, în care vibrau ironia şi durerea. De ce te-ai dus să o chemi pe Paska? Ţi-e teamă că vreau să te

sărut? Oh, zadarnic ai săruta pe cine nu te iubeşte! Şi tu nu iubeşti, nu poţi să iubeşti; tu n-ai inimă!

Recăpătându-şi siguranţa, ea îl fixa cu o privire plină de orgoliu.

— Priamo, tu nu ştii ce spui!

— Spun ceea ce tu mă faci să spun. Dacă voiai să vorbesc altfel şi tu trebuia să te comporţi altfel.

— Mă comport aşa cum cred că e de datoria mea...

— Datoria ta! Izbucni el atunci, arcuindu-şi puţin spatele şi apropiindu-se ca şi cum ar fi vrut să se repeadă asupra ei. Ce ştii tu de datorie? Tu, tu vorbeşti de datorie? Tu vorbeşti şi acţionezi aşa cum te-au învăţat alţii să vorbeşti şi să acţionezi.

S-a îndreptat, s-a oprit în faţa ei, înalt şi fremătând, apoi a continuat:

— Dacă confesorul tău ţi-ar spune să ucizi, să juri fals, să te sinucizi... ai face-o. Aşa înţelegi tu datoria ta!

— Doamne sfinte, cum eşti! Cum ai devenit!... bâlbâi ea, mai mult uluită decât jignită.

Priamo îi apucă mâinile cu mâinile lui albe, uscate şi puternice ca ale unui bolnav cuprins de convulsii.

— Am devenit ceea ce m-ai făcut tu să devin... Am să-ţi spun multe lucruri, ştii... Trebuie să ţi le spun...

Pentru asta m-am întors, ştii... Eu n-am uitat nimic... şi vreau să lupt în continuare...

— Lasă-mă! Zise ea tremurând de mânie şi de pasiune. Eu n-am nimic comun cu tine. Eram un copil... atunci... nu ştiam, nu înţelegeam.

— Dar acum, da, înţelegi? Înţelegi că nu pot trăi fără tine?... înţelegi?

— Lasă-mă! Îi zise ea poruncitor, zbătându-se; apoi deveni rugătoare: lasă-mă, Priamo! Vine Paska...

Atunci Priamo, parcă stimulat de pericolul de a fi surprins, se aplecă şi o sărută; şi abia avu timp să o lase şi să se aşeze, că intră Paska cu tava în mână.

— Într-adevăr, dacă te vedeam pe stradă aş fi crezut că eşti un preot continental, zise slujnica apropiindu-se şi apoi îndepărtându-se de el ca să-l privească mai bine.

El râse nervos.

— De ce, preoţii continentali sunt mai frumoşi decât preoţii sarzi?

— Dar... eu cred...

— Din contră, sunt mult mai urâţi! Întâlnesc adesea câte unul, atât de zdrenţăros şi de murdar că m-apucă mila...

— Cum, sunt atât de amărâţi? Întrebă Paska mirată. Or fi dat totul la săraci... Şi tu, tu ce mai faci? Eşti cam slab...

Femeia se uita fix la mâinile lui care tremurau luând ceaşca de pe tavă şi el se gândi: „Probabil că şi-

a dat seama de ceva... şi de acum încolo o să fie atentă, o să vegheze...”

— Trebuie să-ţi vorbesc, îi zise el Gavinei, de îndată ce ieşi bătrâna. Trebuie, trebuie... e absolut necesar.

La noapte, la ora unsprezece o să fiu în faţa porţii tale. Tu poţi să-mi deschizi, să mă primeşti.

— Pleacă! Şi să nu te mai întorci: n-am să te mai primesc, răspunse Gavina, ascunzându-şi faţa în mâini. Pleacă!

Priamo se ridică, îşi înfăşură mantia pe braţ, îşi luă pălăria şi se înclină în faţa ei.

— Dacă nu mă primeşti, în noaptea asta, mă omor la uşa ta.

Rămasă singură, Gavina se trânti pe divan plângând în hohote; i se părea că moare de ruşine, de teamă şi de remuşcare; îi părea rău că nu-l alungase cu violenţă pe Priamo şi era hotărâtă să nu-l mai primească; dar totodată încerca o senzaţie de beţie la gândul că el încă o iubea cu atâta pasiune. Înţelegea că nimic nu se schimbase, după „ziua aceea”: rămăseseră amândoi aceiaşi, în ciuda anilor scurşi, a marii depărtări, a vieţii diferite; şi încă se iubeau.

Înţelegea şi asta: că îl iubea pe Priamo pentru ceea ce era el, pentru repulsia şi mila pe care i le trezea, pentru obstacolul care-i despărţea, dar mai ales

fiindcă el reprezenta pentru ea monstrul fascinant de care voia fără încetare să scape: păcatul. Treptat, însă, teama că Priamo avea într-adevăr să se omoare în faţa porţii ei o birui. Ce să facă? Cui să-i ceară sfatul? Cuvintele lui îi reveneau în minte: „Datoria ta? Dacă ţi s-ar spune că datoria ta e să ucizi, ai ucide...”

Se ridică mândră, plină de cutezanţă şi încă o dată îşi spuse că era bună, conştientă, sigură de cinstea, de credinţa ei. Nu avea nevoie de sfaturi.

— Datoria mea? O ştiu! Zise cu glas tare, încruntându-şi sprâncenele.

Se duse la fereastră, părând că se înalţă severă în faţa munţilor azurii învăluiţi de aburi şi cufundaţi parcă într-un vis pătimaş. Da, chiar şi natura visează şi munţii cei mai aspri se lasă mângâiaţi de vântul cald al amiezii: sufletul care a învăţat să urască viaţa e mai uscat decât arizii munţi. Gavina respinse sentimentul de bucurie, de duioşie, pe care i-l lăsaseră cuvintele şi sărutul lui Priamo şi simţi că înlăuntrul ei se întâmplă ceva: simţi că e fericită să iubească pentru satisfacţia de a-şi înăbuşi iubirea!

Hotărî să-l primească pe Priamo. Şi-a petrecut restul zilei pregătind frazele pe care să i le spună, ascuţindu-le ca pe nişte arme; şi i se părea că e calmă şi indiferentă, când, de fapt, o stăpânea tainica obsesie de sacrificiu.

„O să sufăr: cu atât mai bine! Îşi zicea. Poate că o să mă insulte, poate că o să mă omoare! Ah, dacă ar fa ce-o!”

Şi parcă o rămăşiţă a barbarei exaltări a martirilor creştini se trezea în străfundurile sufletului ei.

Dar pe măsură ce se apropia ora, o infinită tristeţe punea stăpânire pe ea. Din piaţeta mătuşii Itria se auzeau strigătele şi râsetele derbedeilor; apoi zgomotele s-au stins şi doar bătăile orologiului catedralei, marcând orele, au mai răsunat în tăcerea nopţii cu dangăte stridente ce aveau parcă în ele ceva viu, ca nişte strigăte îndepărtate ale unei fiinţe misterioase care din când în când se jeluia pentru zadarnica trecere a timpului.

Întinsă pe pat, Gavina repeta şi ea din când în când frazele pregătite pentru Priamo. La unsprezece se ridică, scoase capul pe fereastră şi, o clipă, avu un fel de halucinaţie. În cercul de lumină roşiatică, proiectată de felinarul cu petrol de la poarta lui Elia, i se păru că vede două figuri, una trântită jos, iar cealaltă în picioare lângă prima şi crezu că Priamo transformase deja în fapt trista ameninţare. Dar imediat figura vie a ridicat capul, s-a mişcat: umbra a dispărut. Ea a coborât şi i-a deschis. Priamo era îmbrăcat în haine civile, ceea ce pe Gavina, care nu prevăzuse lucrul ăsta, a neliniştit-o.

În salonaş ardea o lampă cu ulei şi totul era tăcut şi liniştit: cărţile, sprijinite unele de altele, păreau că dorm, în spatele geamurilor; până şi mica Veneră înclina capul ca doborâtă de somn. Nu era defel un loc pentru dramă, locul acela şi Priamo, copleşit de austeritatea ambianţei, păşi în vârful picioarelor, îşi puse pălăria pe „consolă" şi întrebă în şoaptă:

— Paska doarme?

Gavina îl privi, observă că era foarte palid, că avea buzele albe şi fruntea îmbrobonată de sudoare şi se simţi imediat mai puternică decât el.

— Paska ştie că vii! Răspunse cu voce tare.

— Nu cred, nu-i adevărat! Ţie nu ţi-e teamă, sigur că nu! Zise el ironic.

Dar imediat păru că regretă cuvintele spuse şi începu să vorbească repede, parcă s-ar fi grăbit să plece. Din când în când făcea un gest cu amândouă mâinile, ca şi cum ar fi căutat pulpanele mantiei pe care n-o avea.

— Simt nevoia să-ţi spun multe lucruri, dar o s-o fac pe scurt. Nu ţi-am scris, fiindcă a-ţi scrie ţie e inutil... Mai întâi de toate vreau să te întreb un lucru... Trebuie să fiu hirotonisit şi să devin preot, Gavina? Trebuie? Încă nu-i prea târziu... Răspunde-mi. Gândeşte-te că de cuvântul tău depinde... depinde... totul... totul...

— Da, zise ea cu hotărâre, mai înainte ca el să-şi fi terminat fraza. Trebuie să fii hirotonisit!

El îşi şterse cu palma fruntea transpirată.

— Gândeşte-te bine, Gavina! Gândeşte-te! Eu n-am nicio vocaţie, ştii asta. M-au condus, până în clipa de faţă, ca pe un mânz care trebuie stăpânit, îmblânzit... Poate că demult, pe când eram copil, m-au întrebat: „Vrei să te faci preot? Şi poate că eu am răspuns: „Da". Şi m-au luat în serios... Numai un alt „da" putea şi încă mai poate să rupă, să alunge neagra vrăjitorie: al tău. Spune-mi da, Gavina! Dar nu acela pe care mi l-ai spus adineauri...

— Dar care altul?

— Ştii tu, ştii tu... Da: că mă iubeşti...

Ea rosti atunci cuvintele care de atâta timp îi răsunau monoton în minte:

— Nu te iubesc. Nu iubesc pe nimeni...

— Nu-i adevărat! Nu-i adevărat! Te-au învăţat să spui aşa, dar nu e adevărat. Mă iubeşti, altfel nu mi-ai fi deschis uşa, în noaptea asta. Ştiu tot, nu mă crede tâmpit! Te cunosc eu bine! Ţie ţi-e frică... tu vrei să-mi salvezi sufletul! E singurul tău gând, singura ta dorinţă... E ridicol... Sufletul meu e deja pierdut...

— Şi atunci?

— Atunci? M-ai pierdut... Tu, m-ai pierdut! Ştii şi asta? Totuşi... mai spune-mi de trei ori că nu te mai

gândeşti la mine, apoi am să-ţi spun şi eu ceva...

Se apropie de ea, dar imediat se retrase; părea că-i e teamă s-o atingă.

— Aşadar, repetă.

— E nevoie să-ţi repet? Nu, nu mă mai gândesc la tine; nu mă gândesc la nimeni, n-am să fiu niciodată a nimănui! Ţi-ajunge?

— Acum îţi spun ceva, Gavina! Tu te minţi chiar şi pe tine însăţi. Eşti o amăgită, o înşelată! Timpul o să-ţi demonstreze... o să vezi: aminteşte-ţi vorbele mele, timpul o să-ţi demonstreze că sufletul tău nu-i decât o minciună, cum minciună e tot în ceea ce tu crezi... Dumnezeu... Cerul... Infernul!

Îngrozită, ea îşi acoperi cu mâinile faţa roşie de minte.

— Tu eşti cel care nu e decât o minciună! Tu, într-adevăr! De ce te faci preot?

— Tocmai pentru că nu cred şi nu sper! E o meserie ca oricare alta; rudele mi-au impus-o fiindcă o considerau cea mai rentabilă.

— La te uită! M-apucă mila! Dacă te-ar auzi unchiul tău...

— Într-adevăr!

— Reluă el, cu faţa atât de palidă şi cu ochii atât de întunecaţi şi de arzători încât, privindu-l, Gavinei îi veni în minte Lucifer, îngerul damnat, demonul –

dacă m-ar auzi confesorul tău, hai, spune, spune, dacă m-ar auzi! Ar zice: aşadar sacrificiul Gavinei a fost zadarnic... dăunător... păgubitor...

— Eu n-am făcut niciun sacrificiu, îţi repet; de altfel sunt destule femei pe lumea asta! Eu vreau să trăiesc singură, independentă. La urma urmei ce te interesează?

— Dacă aş fi putut să iubesc alte femei, n-aş fi aici...

— Şi-apoi, să judecăm – continuă ea, fără să-i ia în seamă ultima frază.

— Tu spui că rudele te-au constrâns să te faci preot fiindcă e o meserie bănoasă, rentabilă... dar nu sunt eu bogată? N-ar fi fost mai bine...

— Rudele, rudele, lasă rudele! Nu ele ne-au despărţit; ele nu ştiau nimic. Sunt alţii... pe care tu îi ştii foarte bine... Ei sunt cei care te-au influenţat, care ne-au despărţit, fiindcă ei urăsc tot ceea ce e viaţă, iubire...

— N-are rost să continuăm! Tu nu judeci, eu nu te înţeleg... zise ea, descurajată. Să isprăvim, să isprăvim! Într-o zi o să râzi de tine, de mine, de aventura asta. Revino-ţi; ai să vezi, mânia ta, bănuielile tale, nebunia ta, totul o să treacă. O să-ţi recapeţi credinţa, o să fii un preot bun... o să fii fericit... Dar acum ce ai? Doamne, Doamne... Priamo!

Cu cotul sprijinit de „consolă” şi cu faţa lipită de

dosul palmei, Priamo plângea în hohote; mica Veneră, cu capul înclinat, părea că-l priveşte cu durere şi curiozitate pe bărbatul care plângea de iubire la picioarele sale.

— Fericit... fericit! Voi fi fericit!... Totul s-a sfârşit, acum văd, îmi dau seama: tu judeci, tu!... Tu nu iubeşti... tu... murmură Priamo.

Şi în sfârşit Gavina se înduioşa: simţea că minte şi că Priamo nu-şi dădea seama de asta... Simţea că în momentul acela legătura lor se rupe şi, pentru o clipă, chiar şi în sufletul ei străbătu dorinţa instinctivă de a o reînnoda; era de ajuns să întindă mâna, să pronunţe un singur cuvânt. Dar nu întinse mâna, nu pronunţă cuvântul; şi sufletul ei, îndoit, a tremurat şi a rezistat, ca trestia în vânt, în timp ce Priamo plângea şi vorbea fără şir.

— Eu am sperat tot timpul, am crezut în tine, Gavina! Când îţi scriam şi nu-mi răspundeai, îmi ziceam: „Ea a jurat să nu se căsătorească niciodată; eu voi putea să mă gândesc la ea şi ea se va gândi la mine”. La Roma chipul tău mă însoţea pretutindeni, aşa cum mă însoţeşte propria-mi umbră. Spre seară priveam Tibrul, luminat de mii de lumini şi mă gândeam: „apa asta se duce să se verse în mare şi poate că acolo o să se întâlnească cu apa torentului nostru. De ce eu şi Gavina n-am putea să ne întâlnim

şi noi aşa într-o zi?" Cum vedeam ceva frumos, mă gândeam imediat la tine. Când ieşeam şi vedeam lumea, femeile, florile, lumina becurilor electrice, trăsurile cu domni eleganţi care se duceau să ia masa sau să se plimbe, simţeam o cumplită invidie, nu pentru mine, ci pentru tine! Îmi ziceam: „Gavina stă îngropată în târguşorul ăla, în loc să fie aici cu mine şi eu sunt atât de sărac, încât nu pot s-o scot de-acolo din mormântul ei..." Şi-mi trecea prin minte să părăsesc mănăstirea, să las seminarul şi să-mi caut o slujbă... chiar am căutat... dar n-am găsit! Şi îţi trimiteam cărţi poştale ilustrate cu speranţa că frumuseţile Romei aveau să te bucure, să te însufleţească... într-o zi mi s-a spus că ai de gând să te măriţi şi atunci am crezut că-mi pierd minţile. Ah, tu nu erai cufundată ca într-un somn, indiferentă, cum credeam eu; tu voiai, aşadar, să trăieşti! D-asta am venit aici; dar acum îmi dau seama că m-am înşelat. Tu nu iubeşti... n-o să iubeşti: nu eşti în stare să iubeşti şi să trăieşti... E singurul lucru care mă consolează: că tu o să trăieşti singură... eu o să trăiesc singur.

— Oh, în privinţa asta poţi să fii liniştit! Zise ea ridicându-se. Gata! Acum pleacă; pleacă!

Rămase surprinsă văzând că el se supune şi pleacă. Părea ca beat. Îşi luă pălăria, se uită împrejur cu o

privire rătăcită şi, traversând antreul, se clătină de două ori.

Aşadar, totul părea încheiat.

După discuţia nocturnă, Gavina s-a dus să se spovedească, de data asta făcând-o aproape cu mândrie; dar canonicul Bellia, căruia anii îi sporeau tristeţea şi severitatea, a tratat-o cu asprime, spunându-i că trebuia să evite asemenea situaţii, fiindcă de multe ori noi înfruntăm păcatul cu vădita hotărâre de a-l învinge, dar, în schimb, suntem înclinaţi spre o tainică dorinţă de a păcătui!

Gavina deveni aproape la fel de întunecată şi tristă ca şi confesorul ei. Îşi aminti că, aşteptându-l pe Priamo, îşi mărturisise ei însăşi că încă îl iubeşte; că, văzându-l plângând, se înduioşase. Da, canonicul Bellia avea dreptate! Hotărî să fie cu multă băgare de seamă ca să învingă şi „tainica dorinţă de a păcătui".

Ducându-se la fereastra dinspre grădină, se lăsă în voia unor reflecţii noi pentru ea, simţi o nebănuită afinitate cu natura. I se părea că murise ceva în ea, ca frunzele în grădină. Totul şi toţi îmbătrâneau: mama ei, Paska, Luca, vecinii; dar era o îmbătrânire blândă, liniştită, un lin coborâş spre moarte.

De ziua Tuturor Sfinţilor, moş Sorighe, sosit în târguşor pentru nişte treburi de-ale lui, i-a adus un braţ de crenguţe şi flori de viţă-albă; Gavina le-a

primit cu indiferenţă şi le-a dus în curte, spunând că voia să facă din ele o coroană pentru mormântul tatălui ei.

După ce a rămas singură, a desfăcut mănunchiul şi a găsit la mijlocul lui un bilet de la Priamo. O anunţa, simplu, că peste cinci zile avea să fie hirotonist preot. Gavina împleti coroana, pregăti micile lanterne de hârtie colorată pe care să ie pună pe mormânt şi plânse: i se părea că plânge amintindu-şi de iubitul ei tată decedat şi nu înţelegea, nu voia să înţeleagă că plânge şi pentru tot ceea ce murise în ea.

Se lăsa seara. Băteau clopotele a mort, cu chemări adânci şi grave, cărora le răspundeau alte dangăte îndepărtate, ce aveau un răsunet straniu, ca ecoul unui galop de cai pe un pod metalic. Poate că era galopul morţilor, în seara viorie, printre norii de culoarea şistului; cei vii uitau şi se gândeau să se distreze. Grupuri de fete şi de ştrengari străbăteau străzile, băteau pe la porţile oamenilor înstăriţi, cereau „mortu'-mortu" şi întindeau şorţul, în care câte o slujnică binevoitoare sau câte-o stăpână amabilă le puneau fructe uscate, pâinişoare făcute din făină şi must fiert, sau, ca să râdă, cartofi cruzi şi rumeguş.

Din porunca stăpânei şi Paska pregătise după uşă un coşuleţ cu migdale şi un taleraş cu care să le

împartă, în timp ce pe stradă se auzeau râsete copilăreşti şi din când în când bătăile răsunătoare ale ciocănaşelor metalice pe la porţi.

— Ne daţi „mortu'-mortu'" mătuşă Paska?

— Acu' o să vă dau eu „viu'-viu'" cu mătura, dacă mai bateţi aşa!

Ea le deschidea: copiii o luau la fugă, apoi, nevăzând nicio mătură, se apropiau din nou, cu şepcuţa în mână.

— Hai, hai! Repede, mătuşă Pa! Pune aici, în şapcă. Ce, numai un taleraş? Şi mie, nu? Hai, încă un taleraş, aveţi atâţia migdali pe moşie!

— Aha, văd că ştii, hoţomane! Îi fi ronţăit tu destule!

— Da' ce, dumneata, mătuşă Pa, dumneata n-ai dinţi să le ronţăi? Nici măcar una?

Ceva mai târziu au trecut grupuri de ţărănci, apoi paracliserii de la catedrală, care trăgeau după ei un cal împovărat cu desagi şi, din când în când, sunau un clopoţel. Pe paracliseri trebuia să-i primească bine, aşa că în afară de migdale le-a mai dat şi o pâine albă, prăjituri şi smochine uscate.

La puţin timp, Paska a trebuit să deschidă din nou şi se mânie văzându-i pe copii cu şapca în mână. De data asta însă nu cereau migdale şi nici nu mai râdeau; strângându-se unul într-altul oarecum

înspăimântaţi, anunţau trecerea unui mort.

— Da'un mortde-adevăratelea, mătuşă Pa! Aşteaptă, aşteaptă un pic! E alb ca varu'... Să fugim!

O luară la sănătoasa, iar între timp la capătul străzii îşi făcu apariţia o fantomă cu o traistă albă pe braţ.

Paska îşi făcu semnul crucii, dar fantoma tot se apropia de ea şi-i zise cu voce stinsă:

— Ceva pentru un sărman mort! Măcar o cană cu vin!

— Fir-ai tu să fii, Francesco Fais! M-ai speriat. Nu intri?

El nu se lăsă rugat. Luca, Gavina şi doamna Zoseppa tocmai terminau cina, erau trişti şi păreau că se gândesc la morţii lor; dar, cum văzură fantoma, se însufleţiră, iar faţa tâmpă a lui Luca se lumină de bucurie. Francesco îşi scoase de pe cap fâşia de cearşaf cu care se înfăşurase şi o privi pe Gavina.

— Aveam o trebuşoară de rezolvat repede aici, în oraş, aşa că am trecut şi pe la dumneavoastră; mâine plec, zise, zâmbind.

Gavina se gândi la „treaba" pe care şi moş Sorighe zicea că trebuia s-o rezolve în oraş şi râse dispreţuitor. Francesco se aşeză lângă Luca, luă paharul pe care i-l întindea doamna Zoseppa şi, întorcându-se spre Gavina, declamă:

Vă salut, o, chinuite ginte umane.

Nimic nu trece, nimic nu poate să moară...

— Totul trece, corectă Gavina.

— Toţi vom muri, adăugă văduva, care nu înţelegea prea bine versurile recitate de fantomă, dar, totuşi, i se adresa plină de bunăvoinţă.

După ce a plecat Francesco, Gavina a ieşit în curte, a strâns resturile de rămurele de viţă-albă aduse de moş Sorighe şi şi-a ascuns faţa în ele. Ce voia de la ea Francesco Fais? Pentru ea era într-adevăr o fantomă.

În piaţeta mătuşii Itria, bătrânul fost combatant îşi depăna poveştile, tinerii râdeau şi numai fiul văduvei clevetitoare, întors de la „domiciliul forţat (din exil, spunea, poetic, maică-sa) îşi permitea să-l contrazică.

Într-o seară, în legătură cu o istorioară povestită de bătrân, fostul condamnat şi unul dintre cizmari s-au încăierat şi s-au rănit grav. Cizmarul a murit, iar fiul văduvei s-a întors la închisoare.

De la înălţimea ferestrei sale, Gavina o auzea pe văduvă blestemându-şi soarta şi o vedea pe bătrâna mamă oarbă a bietului cizmar mergând pe lângă ziduri, cu mâinile întinse înainte; dar ea era prea dezgustată, prea abătută, ca să se mai poată interesa şi de necazurile altora.

Cu fiecare zi îi pierea şi mai mult cheful de viaţă şi sufletul i se atrofia ca un membru nefolosit. Doar în

timpul crizelor cumplitei boli a lui Luca părea să se mai trezească; atunci redevenea curajoasă şi atentă, ca şi cum numai durerea i-arfi lămurit rostul vieţii. Nimic altceva util şi adevărat nu exista pentru ea; lumea ei devenea tot mai misterioasă şi mai ştearsă şi în această lume – rece şi moartă ca aceea a lunii – doar ea singură, cu durerea ei, trăia.

Nici măcar jurnalele şi vederile pe care i le trimitea Francesco Fais de la Roma, unde el obţinuse un post de medic asistent într-un spital, vederi cu aceleaşi fântâni, aceleaşi grădini, aceleaşi ruini pe care ea „deja le văzuse" altădată, nu izbuteau s-o scuture din amorţeala ei.

În câte-o seară se ducea cu Michela la fântână şi vorbeau de Francesco, vorbeau de Priamo, dar cu aceeaşi indiferenţă cu care vorbeau de canonicul Bellia şi de canonicul Felix. Într-o seară, însă, Gavina observă ceva ciudat la tovarăşa ei de drum: Michela vorbea de Priamo cu o voce tulburată.

— Am fost la liturghie la catedrală şi el a cântat Evanghelia după Sfântul Luca. Ştii ce glas minunat are? Erau multe femei care plângeau.

Gavina n-a zis nimic, dar duminica următoare s-a dus s-asculte liturghia cântată de Priamo.

În timp ce el psalmodia, toate femeile îl fixau cu privirea ca vrăjite de vocea lui plăcută şi puternică

de tenor. Orga cânta:

Du-te gând...

Şi bătrânul preot, pentru care glasul lui Priamo fusese o revelaţie, asculta fără să clipească, neclintit în veşmântul lui de aur ca un idol căruia cântecul melodios şi muzica nostalgică îi aminteau ţinuturile unde odată fusese adorat.

Gavina asculta, cu faţa în mâini şi simţea o nestăvilită dorinţă să plângă: îşi amintea via, cerbul lopătar, amurgurile de toamnă, cântecul ciobănaşului rătăcit prin hăţişuri; dar se întreba care-i cauza emoţiei ei şi, aflând-o, se enerva. Îşi înălţă capul, cu gestul ei îndrăzneţ şi mândru şi o văzu pe Michela ştergându-şi ochii cu colţul baticului.

Şi s-a întâmplat un lucru: multe femei cucernice, care niciodată până atunci nu se uitaseră la Priamo, după ce l-au auzit cântând s-au îndrăgostit de el. Michela roşea când vorbea de el, iar într-o zi, spre sfârşitul lui februarie, pe când Gavina şi Paska coborau ulicioara, în dreptul casei ţăranului l-au întâlnit pe Priamo şi au zărit-o pe Michela retrăgându-se repede de la fereastră. Gavina a avut o senzaţie de frig: a trecut mai departe, fără s-o invite pe Michela să le însoţească şi i se părea că se duce într-un loc întunecos şi rece, pe când grandioasa vale nu fusese niciodată atât de frumoasă ca acum, de o

frumuseţe atât de pură şi blândă.

Iarna înviorase chiar şi culoarea stâncilor; în depărtare, livezile de măslini păreau nişte nori sidefii unduind pe fondul întunecat al povârnişurilor arate şi din munţi coborau sfori de argint, mii de pârâiaşe tăcute, scânteind printre ierburile verzi, deja înalte. Torentul susura în fundul văii, străjuit de piersici şi migdali înfloriţi; şi totul era imaculat, tânăr, proaspăt sub lumina argintie a cerului senin, la orizontul căruia contururile graţioase ale munţilor încă acoperiţi de zăpadă se zăreau ca un şir de porumbei adormiţi.

Gavina mergea pe lângă parapetul şoselei şi, în tulburarea ei, îşi amintea nopţile de vară, focurile celor care desţeleneau pârloagele, poveştile Michelei; şi în loc de peisajul proaspăt, înviorat şi pur, vedea o vale întunecată, fantastică, plină de umbre monstruoase şi de licăriri sângerii.

Lată şi Michela păcătuia, iar Priamo, în loc să se izbăvească, se prăbuşea şi mai mult în prăpastie!

Prima care a răspândit zvonul că între Michela şi Priamo existau legături intime a fost văduva bârfitoare, adăugând că, întrucât fata ţăranului era mai tot timpul singură, putea să primească pe oricine, după bunul ei plac. Canonicul Sulis bombănea, se înfuria, o dojenea pe văduvă, dar apoi,

aruncând o privire la sutana lui soioasă, zicea:

— Prea mult lux, prea mult lux la băiatul ăla! E îmbrăcat în mătase şi împodobit cu panglici ca o femeie... Dumnezeu să-l ajute, Dumnezeu să-l păzească!

Gavina o trata pe Michela cu dispreţ, deşi se încăpăţâna, din orgoliu, s-o creadă pură şi nevinovată.

„Nu, ea nu e de teapa ticăloşilor ălora de vecini ai ei; nu poate să fie mincinoasă şi stricată; altfel nu mi-aş fi ales-o de prietenă."

Dar într-o zi Francesco Fais i-a trimis o revistă cu un studiu al lui despre anumite fenomene isterice, observate de el la femeile dintr-un mic sat sard, unde bântuia un fel de epidemie religioasă. Femeile acestea aveau viziuni erotice-mistice ciudate; unele se credeau posedate de diavol, altele „vedeau" sfinţi şi îngeri.

Pentru prima dată în viaţă Gavina intui adevărul: înţelese că Michela avea spiritul bolnav. Dar adevărul e trist pentru cine nu e deprins să-l cunoască. Gavina a devenit melancolică şi irascibilă şi a început să o ia în râs pe Michela, să-şi bată joc de ea, încât, într-o zi, aceasta a început să plângă, strigând:

— Gavina, tu crezi în bârfe, în minciuni! Ei bine, ca să te convingi că lumea se înşală, o să-ţi spun că m-

am hotărât să mă mărit. Am un pretendent, un ţăran ca şi tata. O să-i accept cererea în căsătorie... dar pentru ca tu să nu te mai îndoieşti în privinţa mea, o să-ţi spun de ce vine Priamo la mine...

— Eu? Dar pe mine nu mă interesează ce faci tu şi nici alţii!

— Nu vorbi cu atâta dispreţ! Tu ştii, în schimb, de ce vine el la mine! Vine ca să-mi vorbească de tine: pot eu să-l alung? Plânge ca un copil şi zice că, stând lângă mine, i se pare că e lângă tine... pot să-l alung?

Gavina zâmbi ironic; dar inima-i bătea cuprinsă de tulburare şi teamă.

„El se gândeşte la mine, mereu, mereu!" îşi zicea şi, în biserică, ascultând vocea limpede şi melodioasă a lui Priamo, se simţea cuprinsă de o uşoară înfiorare: în corul grav şi somnolent al canonicilor, glasul lui răsuna ca un clopot de argint şi părea că vine de departe, din valea înflorită peste care priveau vitraliile vechii catedrale: şi în timp ce vocile canonicilor povesteau despre locuri tenebroase, unde totul era durere şi moarte, glasul lui răsunător repeta un cântec de iubire şi de viaţă. Şi Gavina îşi zicea:

„El se gândeşte la mine".

Când Priamo trecea pe sub ferestrele ei, se retrăgea să n-o vadă, dar rămânea să asculte fâşâitul

sutanei şi scârţâitul pantofilor tânărului preot. Într-o zi, spre sfârşitul lui mai, el i-a făcut o vizită doamnei Zoseppa şi, plecând, a lăsat în salon o mireasmă de fân, care a tulburat-o pe Gavina. S-a dus la fereastră şi a auzit din nou paşii lui Priamo, dar nu s-a mai retras, iar el, trecând foarte aproape de fereastră, i-a aruncat un trandafir pe care-l ţinea în mână.

Ea a luat trandafirul şi l-a dus la buze, dar dintr-odată s-a îngrozit, i-a fost frică şi ruşine de ea însăşi. Ah, aşadar drama nu se sfârşise, poate că nici măcar nu începuse!

„Mâine... mâine dimineaţă trebuie să mă spovedesc!" se gândi şi, cum făcea adesea, se duse la Michela s-o roage să o însoţească a doua zi dimineaţa devreme la biserică.

Se lăsa seara; ulicioara era pustie, iar din vale adia o boare cu mireasmă de iarbă şi de grozamă înflorită. Ferestrele casei Michelei erau închise, dar prin poarta deschisă se vedea lumină la bucătărie. Poate că Michela se dusese la vreo vecină, aşa că Gavina intră în bucătărie şi se aşează lângă uşă să o aştepte. După o clipă, la capătul scăriţei exterioare ce ducea din curte la etajul de sus al casei, se auzi un fâşâit de sutană, un scârţâit de pantofi... vocea lui Priamo... cea a Michelei... apoi se auzi un sărut...

Gavina sări în picioare speriată şi se agăţă cu

mâinile de uşă să nu cadă, simţind că leşină; i se părea că se înăbuşe, că moare. Din fericire, Michela a urcat din nou la etajul de sus şi ea a putut să plece fără să fie văzută.

Nu s-a mai întors şi i-a dat de ştire prietenei sale că de-acum încolo între ele n-avea să mai existe nicio legătură, nimic comun.

În zadar a împrăştiat Michela peste tot vestea căsătoriei ei cu tânărul ţăran; lumea continua să clevetească, iar Gavina era de neînduplecat: a refuzat scrisoarea trimisă de prietena ei, iar într-o seară l-a înştiinţat pe canonicul Sulis că voia să plece din oraş, că dorea să se călugărească.

— Şi de ce? De ce, de ce, de ce? Începu el să strige strident, roşu de mânie. N-ai ce să mănânci? N-ai ce să bei, la tine acasă? Dacă vrei să te călugăreşti, n-o poţi face şi la tine acasă?

— Nu-l mai pot suferi pe Luca... nici el nu mă mai poate suferi...

— Toate familiile trec prin astfel de necazuri, trebuie s-o ştii! Şi de ce ne-a dat Dumnezeu tăria sufletească dacă nu ca să îndurăm amărăciunile, adversităţile? Dacă vrei să pleci de aici, conchise el cu voce scăzută, mărită-te! Nu mai sta să te usuci... mărită-te: asta ţi-e menirea, dacă vrei s-o înţelegi: dacă nu...

— Isprăviţi! Zise Gavina jignită. Nu v-am auzit niciodată vorbind aşa!

Canonicul a continuat să pufăie şi să bombăne; Gavina l-a lăsat şi s-a dus la Paska să o roage să meargă cu ea la fântână. Simţea nevoia de aer: se sufoca, i se părea că tot ce o înconjoară miroase a mormânt.

„Şi eu am tremurat, m-am emoţionat când mi-a aruncat trandafirul", se gândea, judecându-se cu asprime. „Ce o să se întâmple cu mine dacă mai rămân aici?"

Şi, în timp ce Paska lua apă din fântână, ea privea munţii azurii profilându-se în zare, sub clar de lună şi, ascultând ţipătul cihurezului ce părea o chemare stăruitoare, simţea o sălbatică dorinţă să se caţăre printre stânci, să se ascundă în cuibul păsării de noapte, să nu se mai întoarcă printre oameni.

Trecând prin faţa casei Michelei nu s-au mai oprit, dar amintirea ticăloşiei acesteia nu le părăsea, iar Paska nu mai vorbea despre nimic altceva.

— Ai făcut foarte bine că nu i-ai mai îngăduit neobrăzatei ăleia să pună piciorul în casa noastră! Îi zicea Gavinei. De altfel eu n-am avut niciodată o mare încredere în ea. Adu-ţi aminte. Adu-ţi aminte cum vorbea de Francesco Fais... cu câtă neruşinare...

La numele lui Francesco, Gavina se tulbură şi, un

pic ca să-i facă în ciudă Paskăi, un pic ca să-şi întărească o idee ce-i încolţea în minte, zise:

— Şi totuşi, până la urmă o să fiu soţia lui. Nu câştigă el cine ştie ce, deocamdată, dar ce contează? Sunt eu destul de bogată... o să trăim liniştiţi, dar departe, departe de aici.

— Da ce ţi-am făcut noi, făptura lui Dumnezeu? Întrebă Paska, ştergându-şi ochii umezi de lacrimi. Ah, nu, tu n-ai să te măriţi cu băiatul unei torcătoare!

— Asta o să vedem!

Şi Gavina a început să-l laude pe cel pe care până în clipa aceea îl dispreţuise şi care acum îi apărea în altă lumină, ca un salvator, sau cel puţin ca unul ce ar fi putut să o ajute să se răzbune; şi din nou, în lungile apusuri de iunie, începu să aştepte, cu nerăbdătoare dorinţă, sosirea poştaşului...

Odată cu căldura verii, lui Luca, i-a revenit trista lui boală; medicul a spus să-l ducă din nou la ţară, eventual la munte, dar când a fost vorba să plece, bolnavul a făcut o criză violentă – era agitat, speriat.

— Eu n-am să mă mai întorc aici, zicea plângând, o să mor departe de casă. Ea, ea mă alungă, ca să mor mai repede. Vreţi să mă duceţi într-un loc plin de insecte, de melci şerpeşti, de viermi; vreţi, să mă lăsaţi să mă roadă şoarecii... Mi se pare că-i aud, aici... pe mâinile mele... Ah!

În timp ce el se plesnea cu o mână peste cealaltă, Paska încerca să-l calmeze:

— Tu aiurezi, Luca! Gavina te iubeşte, e sora ta, e carne din carnea ta. Vrei s-o chem? O să-ţi spună ea...

Dar Luca răspundea în şoaptă, rugător:

— Nu, nu, nu... îţi spun! N-o chema... dacă ar putea m-ar ucide cu privirea.

Gavina ştia toate astea, dar ceea ce o necăjea mai mult era că le ştiau şi alţii.

Într-o seară i-a auzit pe derbedeii, pe trântorii aceia strânşi în piaţetă acuzând-o sus şi tare că-l chinuise tot timpul pe Luca; în zadar îi lua apărarea mătuşa Itria; văduva clevetitoare râdea cu perfidie şi zicea:

— Lovi-i-ar blestemul să-i lovească! Lăsaţi-i să-şi scoată ochii între ei! Ce, numai săracii trebuie să sufere? Şi bogaţii trebuie să-şi ispăşească păcatele.

— Ce păcate poate să aibă cu acea biată fetiţă? Taci, limbă spurcată, strigă mătuşa Itria.

— Biata fetiţă? Ah, ah, a făcut aproape treizeci de ani şi tot n-a înţeles că trebuie să aibă un pic de milă creştinească...

— Gavina treizeci de ani? Tu nu eşti în toate minţile, fi-ţi-ar veninul al dracului!

— E de-o seamă cu Michela, zise unul dintre tineri.

Şi auzind numele acela, izbucniră toţi în râs.

Atunci mătuşa Itria se înfurie de-a binelea şi ridică vocea, dar Gavina nu vru să audă mai departe. Închise fereastra şi o deschise pe cea dinspre grădină: noaptea era blândă şi albastră, dându-ţi impresia că dacă ai fi urcat creasta muntelui, ai fi atins cu mâna stelele; grădina răspândea parfum de crini, iar gorunul înflorit luminat de lună părea un buchet uriaş de flori oferit de pământ prietenilor lui stelele. Dar de la fereastra de alături răzbătea glasul tânguitor al lui Luca şi încă se mai auzeau râsetele derbedeilor din piaţetă.

Gavina începu să plângă, cuprinsă de durere şi disperare şi i se păru că e închisă într-un loc întunecos, înconjurată, asediată şi ea, ca şi fratele ei bolnav, de monştri fantastici.

Trebuia să fugă, să treacă dincolo de peretele munţilor.

3

Toamna aurea din nou viile, iar hăţişurile din preajma lor reflectau culoarea ruginie a norişorilor încremeniţi la orizont.

Aşezată sub stejar, Gavina privea în depărtare şi albastrul ochilor ei ca şi acela al cerului era umbrit de tristeţe. În van încerca ea să alunge amintirile; o asediau aşa cum vântul asedia stejarul, plouau

asupra ei, cu frunzele pe care bătrânul copac i le arunca pe mâini, pe umeri, pe cap.

Ca într-o „zi îndepărtată”, ea aştepta un bărbat; dar nu mai încerca şi n-avea să mai încerce niciodată sentimentul acela de mister şi de aşteptare pe care-l trăise în timp ce Priamo urca povârnişul muntelui. Ştia asta: privea în zare, atentă şi melancolică şi i se părea că viitorul ei se asemăna cu orizontul autumnal, încă albastru dar fără limpezime, iar ici şi colo pătat parcă de rugină.

Când a sosit Francesco, pe jos, plin de praf, salutând-o milităreşte în timp ce se apropia, ca să-i demonstreze că nu era obosit, ea şi-a amintit de „celălalt” şi chipul i s-a înăsprit. Francesco era absolut neschimbat; până şi hainele erau aceleaşi, aceleaşi haine ponosite de anul trecut: aceiaşi pantaloni albastru-închis, cu genunchi, aceeaşi cravată neagră care-i accentua paloarea pământie a feţei.

Fără să se ridice, Gavina îi întinse mâna şi îl întrebă:

— L-aţi văzut pe Luca? V-a spus cât de rău s-a simţit?

Francesco o privea fix, încercând în zadar să-şi învingă emoţia şi zâmbea, arătându-şi frumoşii lui dinţi.

— Da, mi-a spus că a fost o lună la munte; acum mi s-a părut că e bine. Dar dumneavoastră... ce faceţi dumneavoastră?

— Bine. Acum sunt şi eu în vilegiatură! Scuzaţi-mă că v-am făcut să veniţi până aici. Sunteţi obosit? Aţi venit pe jos? Poate o să mă scuzaţi...

— De ce vorbiţi aşa? Doamna Zoseppa unde e?

Gavina puse o mână pe zidul scund pe care stătea, făcându-i semn să se aşeze şi el alături.

— E acolo, în căsuţă. Dacă nu vă deranjează, înainte de a merge la mama aş vrea să stăm puţin de vorbă. Trebuie să vorbim despre Luca şi... despre alte lucruri...

— Mai ales despre alte lucruri, spuse el aşezându-se şi întorcându-se mult spre ea, fără să-şi dezlipească nicio clipă privirea luminoasă de pe chipul Gavinei.

Ochii ei însă îi evitau privirea, faţa păstrându-şi expresia gravă, serioasă. O umbră se aşternu şi pe chipul lui Francesco.

— Vorbiţi, vorbiţi vă rog, spuse el aproape cu umilinţă, nu-mi mai prelungiţi chinul.

— Ascultaţi, începu Gavina, ghemuindu-se într-o atitudine obosită, cu coatele sprijinite pe genunchi şi cu obrajii în palme; mi-aţi scris că aţi venit pentru mine, să mă întrebaţi dacă în sfârşit vă iubesc. Aveţi

dreptul să speraţi, fiindcă în ultima vreme v-am transmis de vreo câteva ori salutările mele afectuoase. Acum trebuie să vă spun totul... da', m-am gândit mereu la dumneavoastră, dar... nu cu multă pasiune. Ţin la dumneavoastră, da, însă nu aşa cum, probabil, doriţi... vă iubesc, dar...

— Nu cu multă pasiune! Ştiu, ştiu!

— Eu nu sunt în stare de o pasiune, adăugă ea imediat, vrând parcă să-l consoleze, să-l liniştească. Dar... mama spune că asta nu e absolut necesar pentru o căsnicie bună! O să vă iubesc, Francesco; am deplină încredere atât în dumneavoastră cât şi în mine însămi: o să încerc să vă fac fericit, cum o să mă pricep eu mai bine, cu toate puterile mele. Trebuie însă mai întâi să ne înţelegem asupra câtorva lucruri... Să vorbim despre Luca...

El făcu un gest ca şi cum ar fi vrut să spună: „Bine, să vorbim, deşi eu nu ţin absolut deloc la asta", dar imediat păru că regretă şi o ascultă cu atenţie.

— Luca e complet alcoolizat: ştiţi asta. Mania persecuţiei de care suferă ia amploare. Eu nu i-am făcut niciodată vreun rău; într-adevăr, am fost severă cu el; credeam că fac bine, poate am făcut rău, dar fără să vreau. El a fost chinul nostru permanent: şi poate că într-o zi ar putea să ne aducă necazuri, mie şi dumneavoastră.

Gândiţi-vă la asta, Francesco. Nu te căsătoreşti bucuros cu o femeie care are asemenea rude!

— Eu mă căsătoresc cu dumneavoastră, nu cu Luca, zise Francesco aproape ironic. Ce necazuri ar putea să ne aducă? E un nefericit, un om bolnav; dacă ar schimba mediul, poate că sănătatea lui s-ar ameliora: vă amintiţi? Eu am propus să-l internaţi într-un sanatoriu de boli nervoase. Am putea chiar să-l luăm la noi...

Gavina înălţă capul speriată.

— Oh, asta în niciun caz! Nu... asta nu! Cel mai bun lucru pe care aş putea să-l fac ar fi, dimpotrivă, să stau departe de el. Lui îi e frică de mine, o frică demenţială... dar ceea ce este şi mai rău este faptul că şi mie începe să-mi fie frică de el!

— Nu vă mai frământaţi! Am să fac aşa cum o să vreţi; vă promit.

— Îmi promiteţi într-adevăr? Insistă ea, privindu-l; şi ochii Gavinei, învăluiţi de o suferinţă aproape fizică, erau atât de trişti şi rugători, încât Francesco simţi o dureroasă emoţie.

— Vreţi să vă promit în scris? Întrebă el – glumind ca să-şi ascundă tulburarea. Fac tot ce doriţi! Acum să vorbim despre celelalte lucruri.

Gavina păru că încearcă să-şi adune gândurile; se îndreptă, privind undeva în faţa ei, apoi îşi reluă

poziţia de la început.

— Aşteptaţi!... Aveam atâtea să vă spun... şi acum nu mi le mai amintesc. Un alt lucru care mă apasă destul de mult, ba chiar mai mult decât toate, e acesta... îl ştiţi... eu sunt credincioasă. Într-o vreme eram şi mai credincioasă: eram aproape bigotă... Ştiu că dumneavoastră nu sunteţi credincios, iar eu n-am să vă plictisesc insistând să vă convertiţi, dar şi dumneavoastră trebuie să-mi lăsaţi libertatea să-mi practic credinţa.

— Veţi fi liberă să faceţi tot ce veţi dori; pot spune că vă cunosc, Gavina şi nu va fi un merit, în ceea ce mă priveşte, dându-vă deplină libertate... fiindcă ştiu că nu sunteţi capabilă de fapte rele. Vedeţi... eu... sunt foarte de acord!...

Da, vedea, Francesco era de acord, era dispus să accepte toate condiţiile pe care ar fi dorit să i le impună; dar cuvintele lui i se păreau în continuare ironice. Pretindea că o cunoaşte: oh, nu, nu; dacă ar fi cunoscut-o bine, n-ar fi vorbit aşa!

— ... Vedeţi, eu vă preţuiesc poate mai mult decât vă preţuiţi dumneavoastră însevă. Am avut totdeauna pentru dumneavoastră o vie admiraţie. Eraţi şi sunteţi deosebită de toate celelalte femei pe care le cunosc; m-am îndrăgostit de dumneavoastră de când eram puştan, mai înainte ca dumneavoastră

să fi devenit o domnişoară, fiindcă vă citeam în ochi inteligenţa şi înţelepciunea. Vă amintiţi? Veneaţi şi-o strigaţi pe Michela să mergeţi la apă: eu stăteam la fereastră, dar mă retrăgeam pentru că-mi impuneaţi teamă şi respect!

— Da, dar într-o seară în săptămâna mare a Paştelui...

— Da, îmi aduc foarte bine aminte! Da, da, eram ca beat în seara aceea... apoi mi-amintesc noaptea în care tatăl Michelei s-a dus să-l caute pe Luca şi eu am venit pentru prima oară în casa dumneavoastră. Îmi amintesc mereu seara aceea, grădina, gorunul, focul de artificii! Râdeaţi de mine; dar eu oricum eram fericit. Apoi dumneavoastră nu m-aţi mai băgat în seamă; poate că vă iubeam şi mai mult pentru asta: eraţi pentru mine piscul sclipitor care ne atrage fără să ne cheme! Şi noi mergem, mergem spre el îmbătaţi de oboseala noastră, de setea noastră, de durerea noastră...

— Şi-acolo-n vârf nu-i decât zăpadă!

— Zăpadă pentru setea noastră; dar şi soare şi poezia nemărginitelor orizonturi.

— Poezia! Ah, e drept, dumneavoastră sunteţi şi poet, ba chiar mai mult poet decât om de ştiinţă! Spuse ea, regăsindu-şi tonul ironic. Iar eu!... Dumneavoastră ziceţi că mă cunoaşteţi, dar uite,

voiam să vă spun şi asta... sunt rea. Într-o vreme credeam că sunt bună, acum... cred contrariul. Sunt o fire rece, incapabilă de o pasiune şi totodată geloasă şi răzbunătoare, severă cu mine însămi şi cu ceilalţi. Am suferit deja destul de mult; sunt aproape obosită de viaţă!

Francesco se enervă:

— Nu vorbiţi aşa, Gavina! Oh, dacă aţi şti, dacă aţi şti! Dumneavoastră n-aţi cunoscut durerea, nu; şi sunteţi obosită nu de viaţă, ci de viaţa dumneavoastră; sunteţi ca o plantă viguroasă crescută într-un vas prea strâmt. Lăsaţi-mă să spun... dumneavoastră încă n-aţi trăit... ce aţi văzut dumneavoastră?

— Nu trebuie să intri într-un spital ca să vezi durerea!

— Tăceţi, pentru Dumnezeu! Cine vorbeşte de spital? O să mă feresc să vă duc să vedeţi spitalele: acolo, chiar acolo este locul unde inima se atrofiază; durerea nu se mai simte. Nu vă speriaţi...

Gavinei i-a fost teamă că l-a jignit; totuşi, nu şi-a cerut scuze.

— Dar, atunci, despre ce vorbiţi?

— Vorbesc despre bucurie, nu despre durere. Să n-o căutăm, să nu căutăm durerea... s-o lăsăm în pace, ca pe un leu care doarme! Dacă aţi şti cât de

frumoasă şi de mare e Roma! O să vedeţi, o să vi se pară că renaşteţi. Fiind la Roma, m-am gândit tot timpul la dumneavoastră. Îmi ziceam: „Gavina trăieşte între patru pereţi, într-o lume meschină, pe când aici ar fi propria-i stăpână, ar cunoaşte, în sfârşit, viaţa...”

Gavina se tulbură, amintindu-şi cuvintele lui Priamo, aproape identice cu acestea ale lui Francesco.

— Eu, însă, sper să vă fac fericită. Dumneavoastră nu credeţi în asta... fiindcă nu mă iubiţi! Lată de ce sunteţi obosită de viaţă: nu iubiţi. Dar poate că o să mă iubiţi... poate că deja mă iubiţi un pic... spuneţi-mi; uitaţi-vă la mine! Haideţi, staţi dreaptă, priviţi în sus, nu în jos... şi nu vă mai gândiţi la lucrurile zadarnice, inutile, care v-au năpădit până acum gândul! Ceva mai înainte făceam o comparaţie; acum o să fac alta. N-aţi văzut niciodată o barcă încărcată cu balast... Dar, ce să mai vorbim, n-aţi văzut nici măcar o barcă: ruşinaţi-vă! Şi mai spuneţi că aţi trăit... sunteţi exact ca o barcă încărcată cu balast; şi care aproape nu mai poate să se mişte: să aruncăm balastul şi atunci vom naviga...

— Mie nu-mi place să navighez...

— Dumneavoastră nu vă place nimic! Lată de ce vi se pare totul trist şi urât. Viaţa e frumoasă când ştim

s-o iubim; dar, ca să fim fericiţi, trebuie să ieşim din cercul propriului nostru eu. E de ajuns să trăim puţin alături de ceilalţi, să comparăm fericirea noastră cu durerea altuia, durerea noastră cu fericirea altuia şi să încercăm să cunoaştem, să luptăm, să trăim în strânsă legătură cu natura, să o admirăm când e frumoasă, să i ne împotrivim când e rea şi să ne simţim mândri că suntem oameni, fericiţi că suntem sănătoşi, mulţumiţi că suntem folositori, nouă şi celorlalţi. Dumneavoastră înţelegeţi lucrurile astea. Trebuie însă să le puneţi şi în practică: faceţi puţin efort, Gavina; aş fi nefericit să-mi dau seama nu atât că m-am înşelat considerându-vă capabilă să mă iubiţi, dar că m-am înşelat considerându-vă capabilă să iubiţi viaţa. Gavina?

Vorbind, se însufleţea, devenea aproape frumos. Îi luă mâna, i-o sărută de mai multe ori, repetând pe un ton interogativ: Gavina? Gavina?

Ea nu era obişnuită cu asemenea maniere, cu asemenea limbaj şi, contra voinţei ei, imaginea vieţii pe care el o făcea să-i apară în faţa ochilor obosiţi de contemplarea unui orizont gol o tulbura. Dar n-a durat decât o clipă. Învăţase prea mult să nu iubească viaţa şi s-o considere doar un drept de trecere pe pământ străin, ca să se bucure la ideea că ar putea s-o stăpânească în întregime, numai pentru

ea.

— Eu, în ceea ce mă priveşte, sunt fericită! Zise ridicând capul cu gestul ei energic şi mândru. Oh, în ceea ce mă priveşte, mie îmi trebuie atât de puţin! Dar alţii... alţii...

— Tocmai fiindcă nu v-aţi gândit niciodată la dumneavoastră, la dreptul dumneavoastră de a trăi, sunteţi obosită, plictisită de viaţă... i-a replicat el, prinzând din ce în ce mai mult curaj şi încercând să o îmbrăţişeze. Prima noastră datorie este să ne gândim la noi, ca să fim puternici şi obiectivi cu alţii. De multe ori altruismul este un exces de egoism! Nu vi s-a întâmplat niciodată să faceţi rău din dorinţa de a face prea mult bine?

Ea se gândi iar la Priamo.

— De altfel, Gavina, sunt convins că discuţiile sunt zadarnice. Vorbeşti, aşa, ca să vorbeşti: căci numai faptele, chiar şi cele mai neînsemnate, doar ele produc modificări profunde în modul nostru de gândire şi de viaţă. De mii de ori m-am gândit să vă scriu toate astea; dar la ce bun? Poate că aţi fi citit şi nu mi-aţi fi aprobat, sau mi-aţi fi înţeles greşit, ideile. Dar dacă veţi avea încredere în mine şi mă veţi urma, sunt sigur că vă veţi schimba complet firea. Veţi fi fericită... o să vedeţi... vă voi cere puţin şi vă voi oferi tot ceea ce îmi va sta în puteri...

Şi ca să-i dovedească prin fapte, cum spunea el, adevărul celor afirmate, îi sărută din nou mâinile, o strânse puternic la piept, fără să-i ceară ceva.

Tulburarea Gavinei creştea. Atingerea bărbatului tânăr şi înflăcărat îi aprindea sângele; dar în loc să se bucure de acest nou simţământ, de acest divin suflu de viaţă, încerca o ciudată stare de nelinişte, aproape un acces de furie împotriva propriei slăbiciuni; şi întrucât celălalt insista, de la mâini buzele lui urcând spre încheieturile braţelor şi apoi spre faţă, căutându-i cu îndrăzneală buzele, Gavina îl îndepărtă tremurând şi zise:

— Să mergem la mama.

Doamna Zoseppa şi paznicul, concentraţi să aleagă şi să cureţe o grămadă mare de ciorchini frumoşi de struguri de masă, habar n-aveau de sosirea lui Francesco; şi în timp ce îndepărtau boabele stricate, discutau în linişte despre găsirea celui mai bun mijloc prin care să împiedice pătrunderea în vie a vulpilor şi a iepurilor.

— După mine, spunea paznicul, cu multă convingere, cel mai bun e laurul cules în noaptea de Sfântul Ion. O frunză ici, alta colo, presărate pe zid şi nu mai trece vulpea nici dacă-ar ţopăi şi-ar sări în sus pân-ar crăpa! Culesesem eu un maldăr zdravăn, anu' ăsta, da' nu mi l-a furat, lua-l-ar naiba de

nemernic? Încă nu ştiu cine e, dar nu mă las până nu dau de el; şi, dacă-l găsesc, îl fac zob. Dar cine vine, stăpână? La, uitaţi-vă! Domnişoara Gavina cu un domn!

Doamna Zoseppa înţelese imediat de ce venea Francesco şi faţa senină i se împurpură ca unei fetişcane, inima îi bătea să-i spargă pieptul; se obişnuise atât de mult cu durerea, încât bucuria o speria.

Gavina şi Francesco se apropiau; păreau calmi, netulburaţi: amândoi de aceeaşi statură, modest îmbrăcaţi, fără acea eleganţă căutată, formau o pereche aproape frăţească; şi asta o făcea pe doamna Zoseppa să spere în bine. În timp ce ea se ridica, ştergându-şi cu şorţul mâinile umede de sucul strugurilor, Francesco trecu printre grămezile de ciorchini, ce păreau grămezi de perle aurite şi o îmbrăţişă. Ea făcu la fel ca Paska: începu să plângă. Paznicul, care înţelesese totul, vru să iasă, dar în drum se izbi de masă şi răsturnă o sticlă cu vin.

— Bucurie! Bucurie! Vesti el, ca un sol al norocului; apoi ieşi, dar i se păru că Gavina, care rămăsese în uşă, nu era bucuroasă cum ar fi trebuit să fie în asemenea împrejurare.

În timpul celor două săptămâni cât a rămas în târguşor, lui Francesco i s-a îngăduit să-şi viziteze în

fiecare zi logodnica. Vizitele cele mai plăcute, pentru el, au fost cele de la început. Se simţea fericit ca un copil, totul îl încânta, îl entuziasma: peisajul, anotimpul, locul unde el şi Gavina se opreau şi stăteau mai mult, stejarul, care foşnea din când în când, luând parcă parte la discuţia lor; dar mai presus de orice, Gavina, deşi la fel de neschimbată, mereu rece, indiferentă, dispreţuind orice cochetărie. El credea că o cunoaşte până-n adâncul sufletului şi stăruia în ideea de a o determina într-un fel să-şi schimbe firea, s-o facă să se îndrăgostească de el, să o tulbure, să o scuture, să o „trezească la viaţă".

În fond el era un primitiv, nu se frământa cu întrebări zadarnice şi iubea cu bucurie viaţa numai pentru că era viaţa: poate că datorită acestei pasiuni a lui alesese cariera de medic, lupta împotriva primejdiilor, a capcanelor morţii; poate că Gavina îl interesa tocmai fiindcă vedea în ea o fiinţă bolnavă moral, un suflet mort pe care trebuia să-l trezească din nou la viaţă. Orgolios, de un orgoliu ce părea voinţă tenace şi răbdătoare, ţinea totuşi să o facă pe Gavina să se îndrăgostească de el şi pentru ca, iubindu-l, să uite că era bogată iar el sărac; a început, aşadar, să o curteze cu multă înflăcărare: dar Gavina îşi dădea seama şi, cu cât se arăta el mai îndrăgostit, mai pătimaş – şi într-adevăr devenise aşa – cu atât se

îndepărta ea, dezgustată şi zbuciumată.

Printre condiţiile impuse de Gavina era şi aceea de a nu spune nimănui că sunt logodiţi decât în ajunul căsătoriei.

— Nu trebuie să ştie alţii fericirea noastră.

Aşezată sub stejar, cu capul ridicat într-o atitudine mândră, părea într-adevăr că dispreţuieşte orice contact cu lumea; şi totuşi, când era singură, fiecare frunză care cădea o tulbura, o emoţiona. I se părea că bătrânul copac o dojeneşte, îi reproşează trecutul, iar în nopţile senine foşnetul lui îi murmură lucruri ciudate şi triste. Atunci, între somn şi veghe, confunda figura lui Francesco cu cea a lui Priamo; şi amândouă imaginile, înflăcărate şi stăruitoare, o urmăreau în visele ei, o ademeneau, îi trezeau dorinţe confuze: dar chiar şi în vis ea le alunga îngrozită, părându-i-se că păcătuieşte de două ori!

În ziua culesului de vie, Francesco a sosit devreme, însoţit de Luca şi de canonicul Sulis; dar ca să nu le trezească vreo bănuială culegătorilor, cei doi logodnici evitau să se apropie unul de altul. Francesco le ajuta pe culegătoare, glumea cu ele, iar la un moment dat a dispărut, întorcându-se după puţin timp îmbrăcat cu veşmintele canonicului Sulis: femeile au făcut asemenea haz, încât au trebuit să se trântească pe jos de atâta râs.

La umbra stejarului, canonicul Sulis, în cămaşă şi cu două săculeţe lungi şi largi, din pânză albastră, atârnându-i pe şolduri, citea breviarul; când se aproprie Gavina să-l întrebe dacă n-avea nevoie de ceva, îi spuse să se aşeze lângă el, îi ciufuli părul şi începu să râdă prosteşte, ştiind că pe fată o enerva gestul, lui.

— Dumneavoastră, îi prezise el (în împrejurări cu totul deosebite i se adresa cu dumneavoastră), o să fiţi o soţie bună.

— Să sperăm!

— E sigur! Repetă el, vârând breviarul într-unul din săculeţe, în care începu să scotocească, probabil căutând ceva. Aveţi cui să-i semănaţi. Totuşi, nu pot s-ascund, am o teamă care mă frământă, în legătură cu stabilirea dumneavoastră în capitală, fiindcă, de la o vreme, capitalele moderne au devenit ogorul de pe care diavolul îşi culege cele mai multe victime. Eu am fost la Roma: ţin bine minte; acolo totul străluceşte; sunt vitrine cu obiecte de lux, nefolositoare şi primejdioase, în faţa cărora o să staţi zile întregi, împovărându-vă cu păcatul dorinţei. Ce să mai spun de locurile de distracţie? Cafenelele, teatrele, „panoramele”? Sunt nenumărate. Adevăratele bârloguri ale diavolului alea sunt! Atenţie, fiica mea, nu vă lăsaţi amăgită, orbită; un oraş mare e ca un

fluviu: străluceşte... şi unde străluceşte mai tare exact acolo ascunde bulboanele, capcanele cele mai primejdioase. Am văzut până şi sfinţi căzând pradă viciului în aceste locuri. Atenţie! Mare atenţie! Cine se duce acolo jumătate diavol pleacă de acolo diavol pe de-a-ntregul! A, tot în legătură cu asta, vreau să vă spun încă un lucru...

Gavina îşi aranja părul, iar buzele i se încreţiră într-un surâs, care putea să fie de dispreţ faţă de tentaţiile de care vorbea unchiul ei, dar care putea să fie şi de compătimire faţă de naivitatea bunului canonic. Înţelegea cine era „jumătate diavol" la care făcea el aluzie.

— Nu sunt cretină, unchiule! Zise cu trufie.

Dar unchiul o dojeni. A te încrede în propriile-ţi forţe, a spune „eu nu voi păcătui" este unul dintre cele mai grave păcate: al îngâmfării. Şi Sfântul Petru a păcătuit şi nu era un cretin.

— Celălalt lucru! Acum există prostul obicei de a li se îngădui femeilor măritate să citească orice. Şi prin ce, oare, o femeie măritată e altfel de o fată? Prin ce este altfel? Întreb eu...

Gavina n-a ştiut să-i spună.

— Aşadar, reluă el, continuând să scotocească prin trăistuţele acelea albastre – mai ales în oraşele mari femeile citesc tot ce le cade în mână; şi până la urmă

asta nu face decât să desăvârşească opera diavolului. Fii cu mare băgare de seamă şi nu le urma exemplul!

Gavina nu fusese niciodată o pasionată cititoare de romane şi cu atât mai puţin dorea să le citească acum, când credea că-i sunt cunoscute emoţiile şi vinovatele pasiuni descrise în ele.

— Unchiule! Dar ce vă trece prin minte? Eu o să fiu mereu cea care am fost şi până acum.

— Ştiu! Ştiu! Zise el triumfător. Dar aproape imediat se întunecă la faţă. Am să-ţi spun ceva urât, foarte urât!

Săgetată de o presimţire, Gavina se ridică şi se sprijini de trunchiul stejarului, în timp ce bătrânul devenea şi mai întunecat, aproape la fel cu canonicul Bellia.

— Ei bine, Priamo o să plece peste câteva zile: va fi viceparoh în satul lui. Preotul de-acolo e bătrân, e istovit. Se vorbeşte despre un lucru urât... (o clipă, ezită). Da, e mai bine să-ţi spun, pentru că toată lumea ştie: buna ta prietenă se logodise cu un ţăran, dar continua să-l primească pe Priamo... iar acum se pare că e gravidă şi, cu toate că ea susţine că tatăl viitorului ei copil este logodnicul de care ţi-am pomenit, acesta a părăsit-o... Ce zici de asta?

Gavina nu răspunse, cuprinsă de aceeaşi înspăimântătoare emoţie, care odată, în bucătăria

Michelei, îi învăluise sufletul, întunecându-i-l.

— Oh, uite, ia – îi zise unchiul, care, în sfârşit, găsise într-una din trăistuţele acelea, ca nişte buzunare mari, ceea ce căuta. Aşa că eu îţi spun, Gavina, nu trebuie să zici niciodată: „eu nu voi bea din apa asta”.

Gavina luă prăjiturică rotundă pe care i-o întindea canonicul, dar se uită la ea fix, ca la un obiect ciudat, neobişnuit şi nu o mâncă; i se părea că se îneacă, atrasă de un vârtej negru şi fetid, pe când freamătul stejarului murmura deasupra capului ei, ca o voce ameninţătoare. Dar deodată se scutură; se întrebă de ce, oare, Francesco, care totuşi locuia în casa Michelei, nu-i spusese încă nimic despre acel „lucru urât”. Să fi stat în cumpănă? Să fi crezut că, spunându-i, o îndurerează? Gândul acesta a fost de ajuns ca să-i readucă măcar aparenţa calmului ei trufaş.

După masa de prânz, în timp ce culegătorii se întorceau la muncă, Francesco şi canonicul s-au dus să se aşeze sub stejar, unde au început să discute cu însufleţire. Împinsă de nelinişte, Gavina s-a dus după ei, dar, când s-a apropiat, amândoi au tăcut, iar canonicul s-a ridicat, tolănindu-se lângă zidul de-alături.

— Mă duc să vă aduc o pernă, zise Gavina.

— Asta e cea mai minunată pernă din lume! I-a răspuns el, bătând cu palma pe pământ; a închis ochii şi aproape imediat a început să sforăie.

Gavina s-a aşezat pe zid, iar Francesco i-a luat imediat mâna, ducându-şi-o la buze. Nu-i vedea nimeni: culegătorii erau în capătul celălalt al viei; iar adierea blândă a vântului de amiază aducea, la răstimpuri, câte-un strigăt, câte un râset de femeie. Cerul era de un albastru intens, văzduhul, transparent ca în miezul zilelor de primăvară; se simţea parfumul sărat-amărui al landei, iar freamătul continuu şi monoton al stejarului imita zgomotul valurilor. Închizând ochii, cei doi logodnici puteau să se creadă pe ţărmul mării şi ar fi putut să petreacă o oră senină, plină de farmec, chiar fără să-şi spună niciun cuvânt: era de ajuns să stea strâns unul lângă altul şi să-şi împletească mâinile tremurânde; dar Gavina se gândea la altceva, îşi retrase mâna pe care el i-o săruta.

— O fi adevărat ce se spune despre Michela? Întrebă, aproape în şoaptă.

— Biata Michela, ce nenorocire!

Ea ridică vocea:

— Ah, tu numeşti asta nenorocire?

— Cum vrei să o numesc? Toate greşelile omeneşti sunt nenorociri!

Gavina n-a protestat, ca să nu-i dea impresia că e îmboldită de un sentiment de gelozie.

— Tu ştiai, nu? De ce nu mi-ai spus?

— Nu ştiam nimic; am aflat, adineauri, de la unchiul tău. De altfel, ce te miră un lucru atât de firesc?

— Firesc? Zise ea cu asprime; tu numeşti firească asemenea ticăloşie?

— Totul este firesc în viaţă!... răspunse el, întorcându-şi capul spre canonicul Sulis, care sforăia şi respira atât de zgomotos, încât credeai că o face special. Să nu ne audă unchiul tău!

Dar ea, aproape strigând:

— Firesc? Ah, nu, nu, nu!

— Totul depinde de modul cum judeci lucrurile...

— Ah, nu, nu, dragul meu! E o chestiune de ordin moral, de simţ moral, exact aşa! Mie poate să-mi fie milă de „cei doi", dar nu socotesc firească greşeala lor.

— Ştii care e greşeala în cazul de faţă? Încăpăţânarea lui Priamo, care nu vrea să-şi lepede odioasa lui mască. Greşeala asta eu nu o scuz, nu... pentru că el nu este un inconştient, nu! Este inteligent, sănătos, puternic; să se ducă, aşadar, să muncească pământul, dacă nu e în stare să facă altceva!

Enervarea Gavinei creştea: nu ştiu să-şi explice de ce şi, poate ca să-i facă în ciuda lui Francesco, îi luă apărarea lui Priamo, pronunţând un cuvânt care-l făcu să râdă pe logodnicul ei.

— Fatalitatea...

— Cum, cum? Fatalitatea? Ah, te-am prins! Şi liberul-arbitru?

— A, în anumite situaţii liberul-arbitru n-are niciun amestec! Zise ea, fixându-şi ochii în depărtare. Noi credem că facem un bine şi, în schimb, facem un rău...

— Nu pică frunza pomului fără voia Domnului...

Faţa ei devenea, însă, atât de întunecată, încât el socoti că nu-i înţelept să mai glumească.

Gavina se gândea: „Poate-aş face bine să-i povestesc totul", dar el se lipea din nou de ea, mângâindu-i mâna şi spunându-i în şoaptă:

— Priveşte-mă... priveşte-mă... la ce te gândeşti, Gavina?

Ca de fiecare dată când Francesco îşi dădea seama că ea era departe, cu gândul departe de el şi o chema în felul acesta, Gavina se scutură de visele ei melancolice; ridică ochii şi se gândi: „Dar ce aş putea să-i povestesc? Nu am nimic să-mi reproşez şi, în definitiv, nu trebuie să-l fac şi pe el să sufere."

— Spune-mi că mă iubeşti, Gavina...

Ea nu-i răspunse, dar pentru prima dată, deşi exista şi prezenţa unchiului, buzele sale nu le mai evitară pe cele ale lui Francesco. Părea că ar fi vrut să se îmbete ca să uite.

„Totul s-a sfârşit: trecutul nu mai există. De ce să mă chinuiesc?" îşi zicea. Şi, zile în şir şi-a repetat acelaşi lucru. Între timp se gândea cu îngrijorare la viitorul copilului Michelei, întrebându-se ce avea să se întâmple cu nevinovata făptură, pe care ea şi-o imagina sortită tuturor durerilor şi umilinţelor din lume. De ce îngăduia oare Dumnezeu ca această fiinţă nefericită să se nască? Era pentru prima dată când îi cerea socoteală lui Dumnezeu pentru o greşeală omenească şi pentru consecinţele acestei greşeli şi în zadar îşi dădea sieşi vagi, confuze explicaţii, repetându-şi că hotărârile Domnului sunt de nepătruns: îşi dădea seama că înlăuntrul ei, aproape ca şi în pântecul Michelei, apărea, se năştea ceva monstruos şi sublim totodată: revolta faţă de Dumnezeu. Într-o seară, în timp ce stătea pe piatra de sub stejar, i-a încolţit gândul: „dacă mi-oi fi pierdut şi eu credinţa?" – şi avu o senzaţie de întuneric, de gol, ca şi cum piatra de sub ea s-ar fi prăvălit pe neaşteptate.

Au cuprins-o apoi remuşcările şi, ca să nu-l învinuiască pe Dumnezeu, a început să se învinuiască

pe ea însăşi, zicându-şi că ea este cauza nenorocirii Michelei şi a rătăcirii lui Priamo.

În ajunul întoarcerii în orăşel, Gavina a colindat prin via despuiată de rod şi, în timp ce-l aştepta pe Francesco, se gândea la cu totul altceva. I se părea că nimic nu se schimbase: oile, de un galben-închis, păşteau printre tufişurile landei, ciobanul îngâna un cântec de dragoste, monoton şi nostalgic; la orizont se ridicau norişori negri, asemănători unor păsări mari, vestitoare ale frigului; anotimpul cald dispăruse parcă odată cu ciorchinii de struguri, iar soarele, acum când via nu mai avea nevoie de căldura lui, îşi pierduse parcă strălucirea. Un val de melancolie acoperea pământul şi, când sosi Francesco, strigătul său de salut, râsetele lui părură să sune fals în tăcerea locului, tulburând-o.

— La noapte o să fie lună, zise el, înainte de a pleca; am să mă întorc... aşteaptă-mă aici, sub stejar. N-o să mai avem prilejul să ne mai întâlnim în locul ăsta minunat: va fi una dintre cele mai plăcute şi mai poetice amintiri ale noastre.

Ea a roşit, dar n-a acceptat propunerea de întâlnire, ba chiar s-a arătat jignită la insistenţele lui Francesco. Şi totuşi, când s-a lăsat seara, s-a dus să se aşeze sub stejar. Noaptea era blândă, plină de mister şi de melancolie; întinderile de vie culeasă, cenuşii în

lumina lunii noi, se confundau cu tufişurile landei; stoluri de norişori albi se ridicau la orizont, deasupra îndepărtatelor culmi argintii ale munţilor, părând turme de oi mânate de un păstor ascuns printre aburii landei. Iar ea, care ar fi putut, cum spunea Francesco, să păstreze o amintire plină de poezie a acelui ceas, una dintre acele amintiri ce se păstrează ca nişte preţioase giuvaiere, nespus de dragi în zilele fericite, folositoare în zilele de restrişte, ea se cufundă într-un vis plin de tristeţe.

Nunta fusese fixată pentru prima jumătate a lui ianuarie şi, în ziua de Bobotează, a sosit mama lui Francesco.

— Parcă ai veni din ţara Magilor, îi spuse Paska, nu fără o anume ironie.

Într-adevăr, micuţa femeie, călare pe o iapă murgă încărcată cu desagi, părea una dintre figurinele acelea care se văd în machetele reprezentând Naşterea lui Hristos, aducând daruri lui Mesia.

Gavina, care mai înainte o dispreţuise atât de mult pe biata văduvă, acum a ajutat-o să descalece, a sărutat-o, i-a oferit cafea; năucită, femeia nu s-a simţit jignită de vorbele ironice ale Paskăi, nevenindu-i să creadă că nişte persoane cum erau cele din familia Sulis ar fi putut să o trateze ca de la egal la egal.

După-amiază, Gavina a dus-o să-i arate hainele şi trusoul, iar femeia, pentru a-şi arăta admiraţia, se bătea cu palma în piept şi-şi făcea semnul crucii de parcă obiectele pe care le vedea ar fi fost sacre.

— O să veniţi şi dumneavoastră din când în când pe la noi, la Roma, zise Gavina.

— Bine mi-ar mai sta mie lângă voi doi! Toţi şi-ar întoarce capul să ne privească şi-ar zice: ia te uită ce soacră amărâtă are Gavina Sulis!

Gavina începu să râdă: părea foarte veselă. Dar, rămasă singură, începu să-şi pregătească lucrurile pentru drumul ce avea să însemne în viaţa ei o linie despărţitoare, ca o brazdă de hotar şi câteva lacrimi picurară în cufărul în care punea lenjeria, ca într-un sicriu. I se părea că îşi înmormântează trecutul; când a terminat însă cu umplutul cufărului, s-a ridicat, reluându-şi obişnuita atitudine mândră: scoase din fundul unui sertar al ei scrisorile şi cărţile poştale ilustrate semnate cu „P”, le înfăşură în şorţ, coborâ în bucătărie pustie în momentul acela –, se aşeză în faţa sobei şi aruncă pachetul pe foc. Adio! Totul se terminase: nu mai rămânea decât amintirea, chiar şi aceasta devenea acum un dram de cenuşă. Nemişcată, cu privirea fixă la pachetul care se carboniza învăluit de flăcările violacee, i se părea că aude în spatele ei, pentru ultima oară, cântecul acela

monoton pe care-l fredona pe vremea când era copilă, acompaniată de zgomotul râşniţei de cafea:

Torrat su corpus meu,

Pustis chi este sepultadu,

A sett'unzas de terra...

Glăsciorul blând al micuţei văduve o trezi din visare.

— E târziu, inimioara mea, nu te duci să te îmbraci?

Francesco trebuia să sosească la ora cinci. Gavina urcă în camera ei şi se îmbrăcă într-o rochie de stofă viorie, prima ei rochie elegantă; privindu-se în oglindă, în lumina amurgului răcoros şi senin care încă lumina încăperea, i se păru că e „alta". Aproape fericită de această primă transformare, coborî în fugă scările, dar, pe când traversa vestibulul, se opri tulburată.

Poştaşul bătea puternic, cu furie chiar, în uşă, bătăile lui răsunând în toată casa. Nu aştepta nicio scrisoare, dar înţelese imediat că aceea care sosea era de la Priamo; când deschise uşa şi poştaşul îi dădu un plic sigilat, ea nici nu clipi, dar se crispă toată. Intră în salonaş să semneze de primire; privi plicul acoperit de sigilii şi o sclipire sălbatică îi apăru în ochi. Voluminoasa scrisoare nu era, desigur, o simplă felicitare, o scurtă urare: era tot trecutul ei pe

care credea că îl spulberase; trecutul care renăştea din propria-i cenuşă, ca acele flăcărui din cimitire ce se nasc din aprinderea gazelor emanate de cadavrele în descompunere.

Simţi impulsul de cruzime al asasinului care vrea să termine odată cu victima îndărătnică, recalcitrantă; fără să deschidă scrisoarea, scrise două cuvinte deasupra, apoi, aşa intactă, o puse într-un alt plic, lipindu-l. Şi mâna nu-i tremură când scrise pentru ultima dată numele lui Priamo.

La gară, în timp ce Luca şi canonicul Sulis stăteau de vorbă cu văduva, pălăvrăgind despre una, despre alta, ea a reuşit să strecoare scrisoarea la cutie fără să fie văzută; şi abia după ce s-a eliberat de greutatea aceea păru să cadă pradă unei nelinişti din ce în ce mai evidente. Ceilalţi, însă, găseau justificată tulburarea ei, părându-li-se firească în momentul acela de aşteptare.

După masa de prânz, la care fuseseră invitate doar câteva rude, logodnicii s-au dus lângă foc, în bucătărie. Paska i-a lăsat singuri, iar Francesco s-a aplecat imediat să o sărute pe Gavina, fiindcă până atunci nu putuse să o facă.

„Să-i spun de scrisoare?" se întrebă ea.

În ciuda oboselii călătoriei, Francesco era vesel şi fericit: de ce să aleagă chiar momentul acela, primul

în care erau singuri şi să-i întunece bucuria cu o mărturisire dureroasă?

„Mâine... mâine... poate...”, îşi zise şi începu să-i povestească despre ce se mai întâmplase în ultimele zile.

— Până acum câteva zile, nimeni nu ştia de căsătoria noastră. Şi dat fiind că pentru anunţarea căsătoriei ne-au văzut mergând la Primărie cu bătrânul tău procurator, toţi au crezut că mă mărit cu el! Închipuie-ţi comentariile, râsetele, bârfele!

— Îmi pare bine că timpul e frumos, zise el, fără să fie prea atent la cuvintele ei. O să avem o traversare plăcută cu vaporul. Ieri, la Roma, era o zi ca de aprilie. Ai să vezi ce frumos este; în faţa casei în care o să locuim noi se află o vilă cu o grădină minunată, toată numai trandafiri înfloriţi.

— Trandafiri? Repetă ea uimită; şi în timp ce Francesco îi descria încă o dată micul apartament al casei din strada Piemont, pe care-l „capturase” de la o domnişoară franţuzoaică, achiziţionând totodată şi frumosul mobilier, ea interveni, aproape în şoaptă: Mama ta spunea că ieri, în schimb, la munte a nins... Trebuie să fie vreme urâtă acum în satele de pe-acolo. Trebuie să fie tare frig...

După o clipă, urmărindu-şi firul gândurilor, întrebă:

— Tu... ai să te spovedeşti? Mi-ai promis.

— Sigur că da! L-am şi spus unchiului tău; ba chiar am de gând să-i mărturisesc lucruri îngrozitoare, să-l înspăimânt.

— Lasă gluma! Zise ea, încruntându-şi sprâncenele; apoi se ridică, vrând să meargă în grădină.

Noaptea era atât de senină încât se distingeau umbrele tufişurilor pe clinele muntelui. Se auzea torentul, iar în grădina pustie doar gorunul, cu frunzişul lui neatins de toamnă, descria o umbră rotundă. Gavina se rezemă de zid, privi luna, privi munţii în depărtare, marmoreeni pe cerul albastru şi o podidi plânsul.

Abia atunci Francesco păru să-şi dea seama de tulburarea ei: se gândi că era momentul în care ea îşi lua adio de la nopţile pline de poezie ale copilăriei şi se înduioşă.

— Hai să mergem!... nu mai plânge, o rugă, întinzând braţele şi trăgând-o spre el.

Dar Gavina începu să plângă şi mai tare, ascunzându-şi faţa la pieptul lui.

„Acum... acum...", se gândi. „Acum trebuie să-i spun totul..."

— Să mergem, gata! Iartă-mă, iubito; vezi... mă faci şi pe mine să plâng ca un copil. Să mergem în casă.

A condus-o ca pe o oarbă şi ea n-a avut curajul să-i vorbească, să-l îndurereze şi mai mult. Au intrat în casă plângând amândoi ca doi iubiţi nefericiţi.

A doua zi dimineaţă, canonicul Sulis, căruia Francesco îi spusese că avea să-i mărturisească „multe şi de toate", „auzite şi nemaiauzite", a anunţat că nu voia şi nu putea să-l spovedească pe viitorul lui nepot: el nu voia să ştie nimic, el; nici bune, nici rele, nici frumoase, nici urâte; voia să-şi păstreze iluzia că Francesco era un „tânăr desăvârşit".

Atunci Gavina s-a dus cu logodnicul ei la canonicul Bellia, care a ascultat spovedania celor doi tineri căsătoriţi cu aceeaşi tragică gravitate cu care primea spovedania muribunzilor. Din punctul lui de vedere, în viaţa asta nu exista bucurie, iar căsătoria era pur şi simplu un pas, uneori mai trist şi mai greu decât cel al morţii.

Gavina i-a spus despre scrisoarea primită şi respinsă: nu pentru că fapta asta i s-ar fi părut un păcat, ci fiindcă simţea nevoia să se elibereze de neliniştea, de frământarea ei şi, într-un anumit fel, ca să-l avertizeze pe canonicul Bellia să fie cu ochii pe Priamo, să-l aibă în pază. Confesorul ei nu părea să înţeleagă importanţa faptului. Încă o dată Gavina vorbea de un păcat care nu era al ei; şi doar de atâtea ori o avertizase cu severitate să nu se mai ocupe de

păcatele altora.

După-amiază Francesco s-a dus s-o vadă pe Michela, care nu mai ieşea din casă din cauza sarcinii înaintate; apoi, la rugămintea mătuşii Itria, l-a vizitat pe „fostul călugăr”, bolnav de pneumonie, iar în cele din urmă a trecut şi pe la bătrâna obeză. Câţiva dintre obişnuiţii „piaţetei” şedeau împreună cu ea în jurul unui vas cu jăratic, iar în clipa în care Francesco le-a spus despre călugărul care era foarte rău bolnav, piticul a început să plângă şi să strige:

— Dacă moare el, cu cine mai plec eu?

— Lovi-te-ar ciuma să te lovească, zise bătrâna, tu plângi din interes, nu de durere! Ah, aşa sunteţi toţi; toţi sunteţi aşa!

Apoi îl întrebă pe Francesco despre Michela, ce mai era cu ea: „vizitatorii” ei începură să râdă, bătându-şi joc de taică-său, care, în loc s-o izgonească pe fiică-sa din casă, avea grijă ca ea să se hrănească bine şi să trăiască liniştită.

— E mai îndurător decât Dumnezeu!

— Şi decât aproapele! Replică, prompt, mătuşa Itria.

— E un filosof, adăugă Francesco.

— Lovi-v-ar ciuma să vă lovească! Se răsti bătrâna la bârfitorii aceia, voi nu ştiţi decât să ponegriţi. Eu o să-i fiu moaşă şi dacă o să fie fată o să-i fac un dar

frumos.

Francesco relată Gavinei şi celorlalte femei care roboteau în bucătărie discuţiile de la mătuşa Itria şi doamna Zoseppa îşi încruntă sprâncenele şi spuse că, într-adevăr, ţăranul acela, tatăl Michelei, nu dădea un exemplu bun oamenilor!

Gavina era într-un neîncetat dute-vino, îngrijorată de timpul care ameninţa să se strice.

— Mi-e frică de mine... îi spunea lui Francesco, care era mereu în prejma ei, fredonându-i cu voce falsă arii din opere celebre, potrivite cu împrejurarea:

Pletele tale pline vor fi
De miresme orientale...
Şi fericitul pat al nunţii tale
Cu flori ţi-l voi acoperi.

Deşi nu avea voce plăcută şi cânta în glumă, pe Gavina o emoţiona şi încerca să alunge, să îndepărteze de ea gândurile care i se păreau păcătoase.

Spre seară, aşa cum se temuse, a început să ningă; în ziua nunţii, însă, cerul s-a înseninat, iar muntele şi valea păreau să fi îmbrăcat, la rândul lor, haina nupţială. Francesco nu părea foarte preocupat de iminenta solemnitate; s-a dus în grădină şi a făcut o mulţime de bulgări de zăpadă, pe care i-a aruncat în gorun, din care-au început să cadă dantele

scânteietoare.

Gavina privea pe fereastră.

— Uite, strigă Francesco, ştergându-şi sudoarea de pe frunte, acum poţi să vezi din nou frunzele copacului tău!

Ea fixă cu privirea gorunul şi păru că se adânceşte într-un vis profund. Dar ora fatală se apropia.

Ceremonia, din dorinţa Gavinei, urma să se desfăşoare simplu: nu fuseseră trimise invitaţii şi Paska – primind puţinele daruri de la rudele care, deşi nu fuseseră poftite, le trimiteau – plângea gândindu-se că tânăra ei stăpână s-ar fi putut mărita cu un subprefect şi să aibă o nuntă cu fast, pe când ea se mărita cu un amărât de doctoraş şi făcea o nuntă atât de modestă.

— Mătuşă Pâ, ce aveţi? O întrebă argatul, vă dor ochii? Sunt roşii ca două smochine necoapte.

— Frigul, e frigul... Franziscanto! Să nu-ţi treacă prin minte că plâng; sunt veselă, foarte veselă. Da' tu ce stai aici, neruşinatule? Du-te măcar şi curăţă zăpada aia din stradă, din faţa casei.

El se supuse şi ieşi, dar Luca îl ajunse din urmă şi începu să ţipe la el.

— Mereu arţăgos, domnu' Luca! Strigă o voce din piaţetă, unde se şi adunase o mulţime de lume ca să-i vadă pe miri trecând.

Luca se uită într-acolo şi văzu un bătrân care arăta ca un călugăr, înfăşurat într-o manta lungă, strânsă în talie cu o sfoară de lână.

— Cum, încă eşti viu, moş Sorighe?

— Mai viu decât Domnia Voastră! Răspunse bătrânul, apropiindu-se; şi fără să ceară voie intră în curte şi apoi în bucătărie, unde Paska, deşi foarte ocupată, l-a primit binevoitoare.

— Unde e mireasa? S-ar putea să i se spună o vorbuliţă? Întrebă el.

— Chiar acum? E cu neputinţă. Se îmbracă pentru cununie. Întoarce-te mai târziu; atunci o să şi mănânci ceva.

Sorighe s-a întors în piaţetă. Lumea se îmbulzea din toate părţile, la ferestre apăreau feţe curioase de femei şi de copii; chiar şi Elia, în pardesiul lui căptuşit cu blană, se arătă în balcon. Mirii n-au întârziat să treacă. Destul de puţine persoane îi însoţeau, printre care canonicii Felix, Bellia şi Sulis; canonicul Felix îşi întorcea când într-o parte când în alta faţa lui liniştită de sfânt, zâmbea şi, schiţând gestul că-şi face vânt cu mâna, ca şi cum i-ar fi fost foarte cald, îi făcu să râdă pe curioşii strânşi în piaţetă, pe când canonicul Bellia, întunecat şi trist, cu ochii în jos, părea fantoma cortegiului – care, de altminteri, nu era prea vesel: toţi înaintau tăcuţi, iar

mireasa, palidă şi ţeapănă în veşmântul ei alb, îţi făcea impresia unei statui alcătuită din zăpada ce albea împrejur.

Gavina nu l-a văzut pe moş Sorighe decât după întoarcerea de la cununie. Mai avea o oră până la plecare; şi în timp ce invitaţii sporovăiau în salon, ea s-a dus în grădină să-şi ia un ultim rămas-bun de la gorun, de la umbrarul cu viţă-de-vie, de la orizont.

Moş Sorighe, îmbrăcat cuviincios, cu o scurtă strâmtă de catifea neagră, stătea într-un colţ al bucătăriei, ţinându-şi mantaua îndoită pe genunchi. Părea că aşteaptă pe cineva.

— Da, acolo sus o duc ca un papă, le povestea el Paskăi şi bucătăresei, vorbind, firește, de biserica unde era paznic. Dar sunt tare singur. Dacă ar fi să mi se-ntâmple o nenorocire, doar corbii o să mă descopere.

— Dar nu sunt stâni prin apropiere? Nu vine niciodată nimeni pe-acolo?

— Doar câte un preot, din când în când, să slujească liturghia, urmat de câteva femeiuşti, dar pleacă imediat. Şi azi-dimineaţă a venit unul, chiar în zori; dar era singur.

— A venit pe timpul ăsta?

— Oh! E un preot tânăr, ăluia nu-i e frică de zăpadă! Zise bătrânul cu anume răutate. E mai

zdravăn decât mine. Eu m-am cam şubrezit; nu mă simt prea bine. Dar tot vesel am rămas; n-are decât să vină şi moartea... e o vizită pe care trebuie să o primim.

În clipa aceea mireasa traversă bucătăria: bătrânul sări în picioare şi-i întinse mâna, repetând vechiul refren:

Dami sa mânu, hellita, hellita...

Dar în loc de veşmânt de mătase azurie, îi aducea în dar un mic portofel de piele galbenă împodobit cu nişte broderii primitive. Gavina a înţeles imediat că înăuntru era o scrisoare de la Priamo; avu o clipă de ezitare, ca şi cum i-ar fi fost silă să-l atingă; în sfârşit, îl luă şi, fără să-l deschidă, îl arătă femeilor, apoi ieşi în curte, se duse în grădină şi se îndreptă spre gorun, păşind prin zăpada care începuse să se topească. Soarele strălucea pe cerul de un albastru intens; de pe bolta de viţă cădea zăpada, vârfurile tufişurilor erau umede şi strălucitoare, iar streşinile acoperişului bucătăriei se împodobiseră cu o ghirlandă de ţurţuri, parcă spre a rivaliza în frumuseţe cu fantasticul peisaj. Gorunul îşi dezbrăcase haina de gală; şi parcă şi celelalte lucruri din jur se străduiau să se elibereze de albul strălucitorul acoperământ ca să se înfăţişeze pentru ultima dată celei care pleca. Dar ea strângea în mână

darul de la moş Sorighe, intuia tristul adevăr şi mintea ei nu mai cuprindea nimic altceva. Când a ajuns sub gorun a deschis portofelul şi înăuntru a găsit un mic cartonaş închis într-un plic fără adresă. Pe moment a fost tentată să-i restituie totul bătrânului; însă gândul că Francesco ar fi putut să observe a reţinut-o. Francesco! Simţea că-l înşală şi totuşi se încăpăţâna să creadă că îndeplineşte o datorie ţinând numai şi numai pentru ea chinuitorul secret. „Trebuie să pun capăt, trebuie să pun capăt..." îşi zise Gavina şi deschise plicul.

Pe o parte a cartonaşului alb – o carte de vizită – era numele lui Priamo, tipărit cu caractere mari, negre; pe cealaltă parte, câteva rânduri scrise de el: „Lasă-mă în pace, nu mă mai tulbura, mi-ai scris, respingându-mi scrisoarea fără să o deschizi. Aşa m-ai respins mereu, orbeşte. Da, te las în pace; tu nu ai ştiut să-ţi respecţi promisiunea, dar eu mi-o respect. Tu mergi spre viaţă, eu merg spre moarte. Plec ca să-ţi dovedesc că trăiam numai pentru că încă mai credeam în tine. Adio!"

Gavina reciti rândurile de pe cartonaş, oprindu-se la cuvintele „încă mai credeam în tine", apoi îl întoarse, rămânând câteva clipe cu ochi larg deschişi, plini de groază:

Privind numele acela negru pe albul cartonaşului, i

se părea că vede cadavrul lui Priamo întins pe zăpadă.

Şi de îndată ce a înţeles exact motivul pentru care se petrecuse drama, a fost stăpânită de o frică infantilă, de imboldul instinctiv de a fugi ca să scape de acuzaţie, de răspunderea faptului întâmplat. Să fugă, să tacă, să ascundă: era singurul ei gând, asemenea delincventului în clipa imediat următoare comiterii crimei.

Partea, a treia

1

Gavina a coborât cu neîncredere, aproape cu teamă, scăriţa umedă a vaporului. Părea că-i e frică să nu cadă în mare; dinţii îi clănţăneau, faţa-i era palidă şi întunecată; Francesco a luat-o aproape în braţe ca s-o ajute să coboare în barcă, apoi a întins cu grijă husa care acoperea bancheta. De la plecare nu făcea altceva decât să se ocupe de ea ca de o bolnavă; Gavina nu se plângea, era supusă şi blândă, dar faţa ei exprima o adâncă suferinţă. Doar priveliştea mării îi mai alunga din când în când ideea fixă, trezindu-i un sentiment de admiraţie, dar şi de spaimă. În timp ce barca îi transporta de la vapor la ţărm, ea privea fascinată întinderea verde şi uleioasă, unduitoare, ca un lan de grâu sub adierea vântului şi la un moment

dat s-a aplecat şi-a înmuiat degetele în apă şi şi-a făcut semnul crucii.

— Agheasmatarul e foarte mare şi agheasmă din belşug! Zise Francesco.

Şi el avea faţa pământie şi parcă micşorată, împuţinată, din cauza nopţii proaste petrecute pe mare şi a profundei stări de nelinişte pe care i-o dădea Gavina; dar, încet-încet, aerul proaspăt şi apropierea ţărmului părură să-i învioreze pe amândoi. El îşi lăsă în jos gulerul ridicat al pardesiului şi respiră adânc; ea privi turnul melancolic al farului de pe dig desenat pe o perdea de ceaţă şi părând că răsare din apa cenuşie a portului. Dimineaţa călduţă şi învăluită într-un abur trandafiriu părea o dimineaţă de început de toamnă. Printre catargele navelor, oraşul apărea ca pe fundalul unei păduri desfrunzite; se auzeau zgomote confuze, vibraţii metalice, şuierături de sirene, semnale ce păreau urlete de fiare sălbatice, iar în momentul în care Gavina punea piciorul pe pământ, într-o aglomeraţie fantastică de oameni ai mării, s-a auzit un bubuit puternic repercutat de ecou. Ea a tresărit, bărbaţii şi-au scos beretele, un bătrân a îngenuncheat.

— Ce este? L-a întrebat pe Francesco.

— Este o salvă de artilerie, răspunse un marinar.

Se transportă sicriul unui ofiţer mort în Africa.

Gavina se gândi la celălalt mort, a cărui amintire nu o părăsea nicio clipă; şi i se păru că tristul şi ironicul destin care o urmărea saluta cu salva aceea funebră sosirea ei pe un pământ străin. Părea să-i spună: eu sunt aici, te aşteptam şi te pedepsesc!

— Ţi-e frig? O întrebă Francesco ajutând-o să urce într-o trăsură. Eşti obosită, aşa-i? Pelerina ta e cam subţire.

A reînceput călătoria: prin vălul de ceaţă, Gavina întrezărea oraşul negru şi gălbui; apoi era din nou în tren, vedea din nou marea, câmpia vălurită şi, în depărtare, munţii acoperiţi de zăpada aurită de soare, care-i aminteau munţii ei natali; dar în timp ce ochii îi rătăceau de la un punct la altul, gândul nu-i urma, oprit într-un loc îndepărtat.

Francesco, mai liniştindu-se, i-a cuprins mijlocul şi, fără să ia în seamă prezenţa celorlalţi călători, i-a încălzit mâinile, şoptindu-i cuvinte drăgăstoase; ea părea că nici nu-l observă şi totuşi dorea ca această călătorie să nu se termine ca să nu rămână singură; îi era frică de ceea ce o aştepta; avea impresia că totul, oameni şi lucruri, în lumea aceea, nouă pentru ea, totul îi era ostil asemenea călătorilor acelora care, la intrarea lor în compartiment, se strânseseră bombănind.

Ajungând în noua ei căsuţă, impresia aceasta s-a risipit; i-a rămas însă un vag sentiment de teamă puerilă, asemănătoare cu aceea pe care o încearcă un copil lăsat singur în casă. Femeia de serviciu a trimis vorbă prin portăreasă că se află la Policlinică, având bronşită: ba chiar îl ruga pe stăpân să se ducă s-o vadă. Francesco se înspăimântă, dar Gavina îl linişti, spunându-i că o să se descurce şi singură. El o obligă să se întindă în pat, apoi plecă să comande masa la restaurantul cel mai apropiat; dar cu toate că îşi simţea spatele înţepenit şi capul greu, nu putea să stea în pat; i se părea că visează şi, exact ca în acele vise înfricoşătoare, simţea nevoia să fugă, să se îndepărteze de locul plin de primejdii. Aşadar, se ridică şi făcu de trei ori ocolul celor cinci camere care compuneau apartamentul: sufrageria, cu tapet de culoare închisă şi mobilă de nuc, dădea într-o curte interioară; deşi simplă şi elegantă, i se păru tristă; în celelalte camere – care comunicau între ele –, încălzite cu mici sobe cu gaz, era prea multă lumină, prea multe obiecte noi şi sclipitoare.

S-a oprit în cabinetul medical al lui Francesco, privind în jur cu o curiozitate bănuitoare şi înfricoşată. Lumina geamurilor translucide dădea un reflex de porţelan pereţilor emailaţi: masa acoperită cu muşama, scaunul, aparatele, instrumentele

lucioase, închise într-o vitrină ca nişte bijuterii, totul, într-un cuvânt, i se părea misterios şi aproape suspect. În aerul cald plutea un miros de iodoform: a simţit că o ia cu ameţeală, s-a întors în dormitor, a deschis fereastra şi a privit afară. Strada se întindea, largă şi pustie, inundată de soare, sub cerul de un albastru-închis, aproape întunecat, doar ici şi colo presărat cu norişori, ca nişte flăcărui albe; în faţă, în jurul vilişoarelor atât de învăluite în linişte încât păreau nelocuite, vedea pomi verzi cum erau pomii din grădina ei primăvara, la dreapta, dincolo de ziduri, întrezărea un alt loc verde, iar la stânga, la capătul străzii, avea impresia că vede o colină zâmbitoare şi înflorită.

A rămas la fereastră, aşa cum făcea şi acasă, în târguşorul ei. I se părea că Francesco întârzie prea mult şi aproape că-i era teamă să se retragă în cameră, să rămână singură cu ea însăşi. La un moment dat strada s-a animat: a trecut o femeie înaltă, în costum gri şi căciuliţă albă, cu doi copii drăgălaşi îmbrăcaţi în hăinuţe de blană, de un alb strălucitor ca două hermine; au mai trecut şi alţi copii, însoţiţi de domnişoare cu pălărie de pai şi cu şorţ; de asemenea, femei care împingeau graţioase cărucioare aidoma unor leagăne mobile acoperite cu văluri. Gavina nu mai văzuse niciodată copii atât de

frumoşi şi atât de elegant îmbrăcaţi, remarcând mai ales unul, în costumaş de catifea şi cu o pană de egretă la pălăriuţa din fetru; dar, în ciuda înfăţişării lui de mic cavaler antic, îmbrânci cu mojicie o fetiţă care, la rându-i, ca o adevărată femeiuşcă, se răzbună scoţând limba la el.

Din strada Boncompagni apărură grupuri de muncitori, tineri orăşeni grăbiţi şi, la un moment dat, doi domni impozanţi care semănau fantastic, îmbrăcaţi absolut la fel, ca doi bătrâni gemeni.

Era amiaza. Gavina se mai destinsese, în ciuda oboselii şi a ideii ei fixe; dar la un moment dat zări un om înalt şi slab, cu o şapcă dungată, cu o taşcă atârnată pe umăr şi cu un teanc de scrisori în mână: şi mii de amintiri îi veniră în minte, i se păru că este tot la fereastra camerei ei de acasă, în aşteptarea unei scrisori care trebuia să-i hotărască destinul. Îl urmări cu o privire de simpatie şi de ură pe omul care intra şi ieşea grăbit pe diverse porţi, simţindu-se tentată să coboare şi să întrebe dacă n-avea şi ea vreo scrisoare. Ce aştepta? Totul se sfârşise şi, totuşi, nutrea speranţa smintită a celor care stau de veghe lângă trupul neînsufleţit al unei persoane dragi amăgindu-se că, dintr-o clipă într-alta, au s-o vadă revenind la viaţă.

Când a intrat Francesco era mai liniştită. După ce

au mâncat, au făcut din nou, de data asta împreună, turul apartamentului; el o ţinea de talie şi privea în jur mulţumit, admirându-şi locuinţa.

— Avem tot ce ne trebuie, nu-i aşa? Chiar şi obiecte de lux! Totuşi aici, zise el, împingând uşa cabinetului medical, aici mai lipsesc multe!

— Instrumente?

— Instrumente şi clientelă! Răspunse el râzând.

Apoi i-a arătat cărţile – nu toate ştiinţifice, de specialitate – şi, alegând una, i-a pus-o în mână. Ea a citit titlul: Memoriile unui octogenar; a clătinat din cap.

— E prea groasă. N-am răbdare s-o citesc...

— O să ai destul timp!

— Nu, nu, dragul meu; o să am multă treabă!

— Sper că n-ai de gând să faci pâine în casă!

— Şi de ce nu, dacă se poate?

— Până una-alta o să te duci să te odihneşti, zise el, conducând-o în dormitor.

În cele din urmă a adormit şi a visat că Paska îi îngăduise lui moş Sorighe să se întindă pe divanul din salonaş. Ea s-a dus să-l scoale, dar bătrânul dormea atât de adânc, că nimic nu-l putea trezi. „Aşadar o să rămână tot aici, pentru totdeauna aici!” strigă ea înfuriată.

Trezindu-se sub tulburătoarea impresie a acestui

vis, i se păru că se află la Roma fără să fi călătorit: că adormise la ea acasă şi acum se trezea în camera aceea mică şi strălucitoare, cu mobilă albă şi tavanul pictat ca bolta catedralei din târguşorul ei. În ferestre bătea o lumină intensă, vie, crudă. Francesco nu era în dormitor şi ea încercă un sentiment de frig şi de tristeţe. „Ce o să fac, acum? Şi mâine, ce o să fac?" Ah, într-adevăr, nu era posibil să facă pâine în casă! Într-o clipă îşi aminti întreaga viaţă petrecută şi simţi că de acum totul se sfârşise cu adevărat; ceea ce ieri o întrista, ceea ce ieri constituia viaţa ei, azi nu mai era decât o amintire. Era ca şi cum ea şi-ar fi supravieţuit ei înşăşi.

Înţelese, în sfârşit, cauza sinuciderii lui Priamo: se omorâse fiindcă pe ea o socotise ca şi moartă.

Dar în timp ce se lăsa în voia acestor închipuiri morbide, se gândea şi la Francesco, întrebându-se dacă nu era timpul să-i destăinuiască secretul ei. Părându-i-se că e liniştită, stăpână pe sine, se ridică şi se duse să-l caute: îl găsi în cabinetul lui, în picioare în faţa micii vitrine deschise; în halat alb părea mai înalt, aproape frumos, impunător chiar; Gavina avu din nou un sentiment de tristeţe şi de singurătate. Bărbatul acela îmbrăcat ca un sacerdot era pentru ea un necunoscut. Într-adevăr, când se întoarse, o privi cu o expresie calmă şi rece, pe care

nu i-o ştia.

— Cum, te-ai şi sculat? Vino încoace.

Şi vocea-i era calmă, gravă.

Gavina se apropie, iar el îi arătă câteva instrumente, explicându-i la ce foloseau. Le atingea cu delicateţe, cu iubire, privindu-le atent; îi spuse că nu izbutise să le plătească pe toate şi că dorinţa lui cea mai arzătoare era să câştige bani, mulţi bani, ca să-şi mai poată cumpăra şi altele; încuie cu grijă vitrina, luă cheiţa şi în clipa aceea Gavina înţelese că ea reprezenta o parte secundară în viaţa lui, că el nutrea o pasiune mult mai mare decât aceea pe care o avea faţă de ea.

Spre seară au ieşit din casă. Francesco l-a întrebat pe portar dacă sosise poşta, dacă pentru el era ceva, Gavina aşteptând plină de nelinişte. Nu, nu era nimic şi el îi explică soţiei că primea foarte puţină corespondenţă, doar câte o revistă de medicină, câte o publicaţie literară şi simplele cărţi poştale de la mama lui.

— Dar încă aveam impresia că poate soseşte o scrisoare de la tine!

După ce au străbătut o stradă solitară, au traversat o piaţă, unde se auzea un zgomot ca de torent; totul strălucea în amurgul roşu şi luminos; la capătul străzilor se zărea cerul cuprins parcă de flăcări, iar

miile de becuri galbene şi verzui scânteiau ca nişte limbi de foc suspendate în văzduh.

Printre contururile întunecate ale clădirilor ce înconjurau piaţa, Gavina desluşi două cruci negre, desenate pe cerul roşu şi strânse emoţionată braţul lui Francesco. Îi veneau în minte apusurile de la vie, nopţile luminoase, asemenea acestui amurg, rugile ei, durerea ei; dar oraşul părea atât de solemn, priveliştile, crucile, obeliscurile, turlele, totul era atât de împresurat de grandioase semnificaţii, încât pentru o clipă trecutul ei plin de nefericire îi apăru neînsemnat şi îndepărtat. Trebuia să uite, nu se putea altfel, în atmosfera aceea plină de măreţie.

— Ce-i acolo, o biserică? Întrebă cu voce tulburată.

— Sunt trei: San Bernardo, Santa Susanna şi Santa Maria della Vittoria – spuse Francesco, descriind un ocol cu braţul.

— Nu vrei să vedem una dintre ele? Întrebă ea cu timiditate.

Intrară în biserica San Bernardo: rotundă, fără geamuri, cu pardoseala brăzdată de zone de umbră şi fâşii subţiri de lumină gălbuie, biserica i-a creat o stare de profundă tulburare: i se părea că se află într-o mare criptă, singură, în ciuda prezenţei lui Francesco, rătăcită, departe de toţi, la hotarul dintre lumea reală şi o lume necunoscută, fantastică şi

înfricoşătoare. De două zile nu se mai ruga: şi în clipa aceea şi-a dat seama că niciodată n-avea să se mai poată ruga aşa ca înainte. Între ea şi Dumnezeu cobora o umbră asemenea aceleia care învăluia biserica.

Francesco, văzând-o că întârzie, că nu se hotărăşte să iasă, a luat-o de braţ, conducând-o afară; nu i-a zis nimic, dar a dus-o într-un restaurant elegant, luminat şi încălzit excesiv. Pe mese se aflau vaze înalte cu flori, mozaicul pardoselii scânteia. Se auzea o muzică suavă, îndepărtată; de câte ori se deschidea uşa cu geamuri, intrau perechi de bărbaţi, sau perechi de bărbaţi şi doamne elegante; şi toţi păreau fericiţi, iar femeile îşi priveau cu încântare imaginea reflectată de oglinzi.

La început Gavina nu se uita decât înaintea ei, stingherită şi întunecată, hotărâtă să nu întoarcă deloc capul, să-şi înfrângă orice curiozitate; dar, încet-încet, ambianţa plăcută, mâncarea, vinul, muzica discretă şi excitantă i-au creat o stare de beţie melancolică. Şi, asemenea beţivilor sentimentali, trăia bucuria prezentului, dar se străduia să-şi amintească tristeţile trecutului.

Sprijinindu-şi coatele pe masă şi bărbia pe mâinile încrucişate, în felul ei obişnuit, începu să-şi plimbe privirea încoace şi încolo, la flori, la oglinzi, la

luminile lămpilor şi, în sfârşit şi-o opri pe feţele femeilor, dar mai ales pe cele ale bărbaţilor. Aproape toţi erau tineri. Gavina îi privea cu teamă şi curiozitate, ca şi cum n-ar mai fi văzut bărbaţi tineri, iată-i, erau aici, unii viguroşi, plini de viaţă, cu ochi avizi, având în ei ceva pătrunzător, agresiv, asemenea ochilor felinelor la pândă; alţii erau palizi, ochii parcă le dispăreau în nişte găuri violacee şi totul le era indiferent, în afară de farfuria la care se uitau cu tristeţe şi lăcomie de animale flămânde. Se gândea la Elia, vecinul ei şi-i venea să râdă amintindu-şi de teama pe care omul acesta i-o trezea; în comparaţie cu cei care o înconjurau acum, poate că vecinul ei era într-adevăr un sfânt. Deodată îşi încruntă sprâncenele şi începu să râdă.

— Francesco, ţi-aduci aminte de predica unchiului atunci, la vie? Zicea să nu călcăm „prin locurile acelea unde totul străluceşte ca să ascundă păcatul...”

— Da şi? Tu crezi că ăsta e un loc al păcatelor?

— Oh, sigur, în orice caz, al păcătoşilor! Zise ea, forţându-se să pară veselă şi dezinvoltă. Cel puţin pentru unchiul...

— Nu te mai gândi la el! Oh, vrei să bem champagne în sănătatea lui?

Văzându-i bând champagne, vreo câţiva se întoarseră să-i privească. Francesco era vesel şi nu-i

displăcea să atragă atenţia vecinilor de masă şi să facă pe risipitorul: din când în când se trezea în el poetul.

Ciocni cupa Gavinei cu a sa şi zise cu voce tare:

— În sănătatea unchiului!

Gavina râse şi cineva începu să o privească insistent: atunci ea plecă ochii şi îşi aminti un cântecel pe care-l fredona unul dintre tinerii aceia fluşturatici, prieteni de-ai mătuşii Itria:

La fundul paharului meu, chiar la fund, chiar la fund, Se află un infern de tristeţe.

„Eu sunt aici – se gândea sunt fericită, mi-e cald, pe când «el» stă întins ca o umbră pe zăpadă."

S-a ridicat, spunând că vrea să plece; în drum spre casă, oricât i-ar fi strâns mâna şi oricât ar fi glumit Francesco, ea nu a mai râs.

Au trecut câteva zile. Timpul era în continuare senin şi friguros, dar în apartamentul tinerilor căsătoriţi se revărsa o căldură de cuib. După-amiaza ieşeau la plimbare, iar seara se duceau la teatru; dimineaţa, însă, Francesco pleca la Policlinică, iar Gavina rămânea singură, ocupându-se cât mai mult cu ordinea şi curăţenia dormitorului, unde-şi petrecea tot timpul. Cu toată firea ei nesociabilă, singurătatea aceea absolută o înspăimânta; pe de altă parte, îi era teamă să iasă neînsoţită, aşa că

stătea ore în şir la fereastră, trecerea poştaşului fiind, ca şi altădată, evenimentul cel mai important al zilei. Dar veştile pe care le aştepta nu mai soseau.

Într-o dimineaţă, spre ora unsprezece, a auzit sunând la uşă şi, privind prin vizor, a văzut un bărbat pe care avea impresia că-l mai întâlnise undeva. Părea un mulatru, înalt şi ţeapăn, cu faţa pământie fără barbă, cu părul negru şi creţ, iar chipul lui imobil, cu trăsături ferme, ar fi părut ameninţător, crud, fără expresia binevoitoare şi surâzătoare a doi ochi mari, negri. În ciuda frigului, era îmbrăcat uşor: pantaloni de culoare deschisă şi haină bleumarin; degetele lui înroşite de ger erau încărcate de inele care i se adânceau în carnea umflată. Gavina îşi aminti de argatul care venise la vie să aducă ştirea morţii domnului Sulis şi i se păru că omul acesta îi seamănă. Se hotărî să deschidă; el intră, închise uşa în urma lui, îşi agăţă pălăria în cuier şi se îndreptă spre sufragerie.

— Nu mă recunoaşteţi, doamnă Gavina?

— Nu... dar... luaţi loc.

Se aşeză în faţa birouaşului ce se afla în nişa din dreptul ferestrei şi îşi târşâi picioarele pe pielea de berbec care servea de covoraş.

— L-am cunoscut pe tatăl dumneavoastră: am fost de două ori în casa dumneavoastră, dar eraţi o fetiţă

pe atunci. Aveaţi şi un frate: e bine, ce face?

Vorbea tare fără să zâmbească şi părea un pic surd.

— E acasă, cu mama, zise Gavina cu răceală.

— Nu şi-a luat licenţa?

— Nu.

— Mai cunosc şi alte persoane din târguşorul dumneavoastră. Sunt la Roma de douăzeci de ani, iar de vreo cincisprezece ani n-am mai fost în Sardinia, dar am încă mulţi prieteni acolo. Poate că anul ăsta o să mă duc să cumpăr grâu. Am şi aici destui prieteni, în special artişti. O cunoaşteţi? Întrebă el, arătându-i fotografia unei superbe actriţe, cu pieptul gol şi cu gâtul înfăşurat în şiraguri de perle şi Gavina citi pe cartonaşul fin această dedicaţie scrisă cu caractere mari:

„Multiubitului domn Zanche, de la prietena sa C.M."

— Dar dumneavoastră unde v-aţi născut? Întrebă Gavina – şi auzind numele satului lui Priamo, tresări. Cunosc şi eu câteva persoane din satul dumneavoastră, zise ea cu voce scăzută, redevenind întunecată. Pe canonicul Felix... care s-a stabilit în târguşorul meu...

— L-au ucis nepotul.

— L-au ucis? Întrebă ea, ridicând braţele şi făcând ochii mari.

— Cel puţin aşa se spune.

— Dar dumneavoastră de unde ştiţi?

El începu să-şi scotocească buzunarele, scoase un teanc de ziare, le desfăcu, căutând ştirea care-l interesa.

— Iată, „O nenorocire”. Nu, nu e aşa. Ah, uite-o: „Crimă sau sinucidere?” Articolul e trimis din orăşelul lui.

„Francesco a citit, cu siguranţă, articolul şi nu mi-a spus nimic! Îşi zise Gavina. El ştie... probabil că el ştie tot!”

Gândul acesta i-a creat o stare, de cumplită neliniște a luat ziarul, uitându-se o dată şi încă o dată la data articolului. Era aceea a zilei în care avusese loc nunta ei.

„CRIMĂ SAU SINUCIDERE?

— În seara aceasta s-a răspândit zvonul că în faţa bisericii sătești San Teodore a fost găsit, pe jumătate îngropat în zăpadă, cadavrul tânărului sacerdot Priamo Felix, foarte cunoscut în orăşelul nostru. Nu deţinem încă amănunte exacte în legătură cu această moarte misterioasă. Felix s-a omorât sau a fost omorât cu o armă de foc. Rudele nefericitului tânăr, printre care şi canonicul Felix, interogat de noi, afirmă că trebuie să fie vorba de o crimă. Vă vom trimite alte amănunte.”

— S-a sfârşit, zise Gavina, cu glas tare, clătinându-

şi capul, parcă spre a alunga, spre a împinge în străfundul inimii lacrimile care-i învăluiau ochii. În timp ce ea citea, domnul Zanche se uita la pendulă.

— E înainte cu şapte minute; îmi daţi voie s-o potrivesc? Îl cunoşteaţi pe Felix?

S-a ridicat şi a potrivit pendula.

„A fost găsit în zăpadă...” se gândea Gavina; şi îşi dădea seama că până în clipa aceea mai sperase ca Priamo să nu fi murit. Dar viziunea ei nu o înşelase!

Şi acum rudele nefericitului Priamo încercau cu evlavie să-i salveze memoria, acoperind odiosul adevăr cu o minciună, aşa cum zăpada încercase să acopere cadavrul...

Domnul Zanche s-a aşezat din nou ca să-şi strângă şi să-şi împacheteze ziarele; apoi a scotocit iar prin buzunare, scoţând un pacheţel pe care l-a pus pe măsuţă.

— Dacă vreţi ziarele, pot să vi le las. Dumneavoastră îl cunoşteaţi pe Felix? Credeţi că a fost omorât? Am auzit spunându-se despre el că era un ratat, un nesăbuit...

— Da, a fost omorât! Zise Gavina cu hotărâre; dar imediat adăugă: ori poate s-o fi sinucis. Era o persoană ciudată. Vor putea oare să acuze pe cineva? Întrebă, fixându-l cu privirea pe bărbatul care, la rându-i, se uita la ea nedumerit şi cu vădită

curiozitate.

— Dacă s-a sinucis, nu-l vor putea acuza decât pe el!

Gavina privi pendula şi zise:

— În curând soseşte soţul meu. Îmi permiteţi, un moment...

Omul nu dădea semne că ar vrea să plece; Gavina intră în camera ei, se duse la fereastră şi începu să plângă.

— Doamne, Doamne, murmura, în timp ce lacrimile îi picurau pe mâinile încrucişate. De ce ai vrut să se întâmple aşa? De ce nu m-ai luminat? De ce, de ce, răspunde-mi! Dar ea simţea că Dumnezeu e foarte departe de strada aceea însorită, unde oamenii iubitori de viaţă îşi clădiseră casele lor plăcute – mici temple în care trăiau adorându-se pe ei înşişi.

Revenind în sufragerie, văzu că domnul Zanche îşi recitea, liniştit, ziarele şi o cuprinse o surdă iritare.

— Mă scuzaţi, dar trebuie să pun masa, zise ea destul de nepoliticoasă. Soţul meu trebuie să pice dintr-o clipă în alta. Ni se aduce prânzul de la restaurant, fiindcă femeia noastră de serviciu este bolnavă.

— Dacă vreţi, pot să vă caut eu una...

S-a ridicat, dar a rămas pe loc, privind-o pe Gavina

cum aranjează masa, neclintindu-se până ce n-a sosit Francesco.

— Ştii, Gavina, Priamo Felix s-a omorât! Zise tânărul soţ de cum a intrat în sufragerie.

— Ştiu... Am citit într-un ziar pe care acest domn... domnul Zanche... îl cunoşti...

— Vă rog, luaţi loc. Da, da, ne-am întâlnit de câteva ori... mi se pare. Vreţi să luaţi masa cu noi?

— Mulţumesc, trebuie să plec. Am deranjat-o destul pe doamna Gavina. Dacă aveţi nevoie de ceva, vă stau la dispoziţie.

— Aş avea nevoie de o sută de mii de lire: faceţi-mi rost de ele – zise Francesco râzând.

— Şi de ce nu?

— Îl cunoşti? Întrebă Gavina, de îndată ce a plecat Zanche.

— Cred că e un misit. E un om dezinteresat şi serviabil şi cunoaşte pe toată lumea. Dacă o să ieşi vreodată cu el în oraş, o să vezi...

— De ce-ar trebui să ies cu el? Îl întrerupse Gavina cu aroganţă. Ca să mă duc unde? Nici cu el, nici cu alţi bărbaţi: pot foarte bine să ies singură, n-am să mă rătăcesc şi dacă o să mă rătăcesc...

Vorbea cu ciudă, dar se gândea la cu totul altceva decât la o posibilă rătăcire pe străzile Romei.

„Ştia de sinuciderea lui Priamo, dar nu mi-a spus

nimic! Acum n-a mai avut cum să tacă fiindcă l-a văzut pe domnul Zanche şi şi-a dat seama că citisem ziarul. Îmi ascunde gândurile lui, mă minte şi ştie că-l mint" – se gândea, simţind o adâncă mânie împotriva lui Francesco şi împotriva ei însăşi. „De ce să evite să-mi vorbească despre asta?" se întrebă, apoi zise, cu şovăială în glas:

— Pare să fie vorba de o crimă...

Francesco, care se aşezase la masă şi începuse să mănânce cu poftă, ezita să vorbească despre întâmplarea asta, dar probabil că se gândea la ea, fiindcă răspunse prompt:

— Şi tu crezi? Oh, nu, nu, nu-i vorba de o crimă. Rudele ar vrea să se creadă aşa; dar el s-a sinucis. Şi-a făcut foarte bine... era singura cale ce-i rămânea deschisă. Trebuia să sfârşească aşa!

Tonul dispreţuitor cu care a pronunţat ultima frază a avut darul să o enerveze pe Gavina, ai cărei ochi, sub pleoapele plecate, străluciră de lacrimi şi de indignare.

— De ce, Francesco? De ce trebuia să sfârşească aşa? Furase? Ucisese? Dar nici măcar în asemenea cazuri un om nu trebuie să se omoare. Tu însă nu admiţi asta... tu...

— Oh, desigur! Zise el liniştit, evitând s-o privească. Unul care are, să spunem, curajul să fure

sau să ucidă, are şi curajul să meargă înainte, chiar dacă în faţa lui vede închisoarea. Sunt oameni care după ce au comis crima şi au ispăşit pedeapsa devin şi mai îndârjiţi şi mai hotărâţi ca înainte; hotărâţi să înfrângă orice obstacol care i-ar împiedica să trăiască potrivit instinctului şi dorinţei lor. Nu discutăm dacă sunt de admirat sau nu. Eu nu-i admir, dar e clar că nu-l admir nici pe nefericitul de Priamo. Ce altceva mai bun putea să facă decât să se sinucidă, dat fiind că n-avea curajul să rupă lanţul care-l lega? El trebuia să moară. Omul nu poate să trăiască fără libertate sau fără speranţa libertăţii.

— Şi totuşi sunt atâţia care renunţă la ea, zise Gavina cu un surâs amar.

— Înseamnă că nu-şi dau seama de asta... sau că speră ca, într-o zi, viitorul să le aducă eliberarea! Dar el, el nu putea să-şi creeze această iluzie. Era destul de inteligent ca să priceapă că moartea era singurul lui mijloc de eliberare...

— Cine ştie? Cine-ar putea să ştie...

— Ei, eu îl cunoşteam! Adică l-am cunoscut... Nu de mult am văzut şi scrisorile pe care i le trimitea Michelei. Îţi dădeai seama imediat că era un dezechilibrat şi un învins. Îi scria ca unei fiinţe superioare, capabilă să-l înţeleagă, sau, mai bine zis, ca şi cum scrisorile ar fi fost adresate unei femei

foarte diferită de ea, de Michela.

— Şi ea ţi le-a dat să le citeşti? Cum de nu i-a fost ruşine? Izbucni Gavina.

Un tremur violent o cuprinse. Îşi strânse genunchii, îşi încleştă dinţii şi plecă pleoapele, aşa cum fac copiii care închid ochii pentru a se sustrage atenţiei celor ce-i observă.

„Ştie, se gândea Gavina, el a înţeles pentru cine fuseseră scrise, de fapt, scrisorile acelea...”

— Şi de ce nu mi-ai vorbit niciodată de corespondenţa asta?

— Nu ştiam că te-ar interesa!

— Nu-i adevărat! Tu ştiai...

— Ah, da, eraţi prietene...

— Prietene! Oh, nu... zise ea cu dispreţ. De altfel n-are importanţă. El nu s-ar fi omorât din cauza ei.

— Asta aşa-i! Şi fără povestea cu Michela el tot rău ar fi sfârşit-o.

— Şi atunci? Atunci, reluă ea, de ce ziceai că el... că el... părea însă atât de enervată, încât nu putu să-şi ducă întrebarea până la capăt.

— Răul dăinuia de mult! Cine poate să ştie totul? Poate că cineva e responsabil de moartea lui. În toate sinuciderile, ca şi în aproape toate crimele, există cineva care e mai răspunzător decât însuşi sinucigaşul şi decât însuşi criminalul. Dacă aceste

victime – pentru că şi ei, de obicei, sunt victime – n-ar fi prin ele însele dăunătoare şi, deci, n-ar fi necesară suprimarea lor, poate că societatea s-ar hotărî să reglementeze mai bine şi fără întârziere legea cu privire la responsabilitate. Şi o să se ajungă, cu siguranţă, la asta, atunci când societatea va fi într-adevăr mai puţin egoistă şi alcătuită din indivizi mai conştienţi.

— Păi cum, dacă, după „dumneavoastră", nimeni nu e responsabil!

— Exclamă ea şi ridică ochii, în care strălucea un surâs ironic ce contrasta cu expresia întunecată a feţei.

Francesco îşi încruntă fruntea şi deveni gânditor, aproape trist.

— Nimeni nu e responsabil, dar „toţi" trebuie să înţelegem asta. Scopul nostru e de a-i face pe „toţi" să priceapă că tocmai iresponsabilitatea trebuie să ne facă precauţi, chibzuiţi, prevăzători. Orbii cad mult mai rar decât oamenii care văd. O să-ţi dau să citeşti...

— Nimic! Eu nu cred niciun cuvânt, nicio silabă din ceea ce citiţi sau scrieţi dumneavoastră... îl întrerupse ea cu voce aspră. Nu mai sunt un copil. Am văzut ce se întâmplă în realitate. Totul în afară de asta e fals.

— Tu! Ce ai văzut tu?

— Am văzut că adesea crezi că faci bine şi, în schimb, faci rău... Cine dintre noi n-a trăit experienţa asta?

— „Dumneavoastră”, zise el.

Şi acest simplu cuvânt a avut darul să o scoată din sărite.

— Ah, „noi”? Zise, privindu-l de jos în sus, cu ochi ameninţători. Şi dumneavoastră, dumneavoastră nu faceţi decât bine? Dumneavoastră, dumneavoastră? Cu cărţile dumneavoastră, cumva? Dar dacă doar năruiţi lumea?

El zâmbi, redevenind vesel; părea fericit că o face să se înfurie.

— O vom reclădi, zise cu expresia şi accentul copiilor care vor să-i întărâte pe tovarăşii lor de joacă. O să o facem frumoasă, frumoasă şi puternică, astfel încât să nu se mai năruie.

— Până una-alta, până una-alta...

— Până una-alta, ce?

— Până una-alta îi ajutaţi pe delincvenţi, cruţându-i, apărându-i...

— Dar pe delincvenţi dumneavoastră i-aţi creat! Dumneavoastră, da şi dacă trebuie...

Francesco ezită; ea îl fixă cu o privire sfidătoare.

— Ai să vezi, Gavina; ai să vezi ce o să se întâmple

acum! Rudele lui Priamo vor face o altă victimă, acum pentru a salva reputaţia mortului şi onoarea Bisericii! Există oameni care mint chiar până la crimă.

Gavina tăcu, părea indignată şi el nu mai insistă. Indignarea ei ascundea însă o umbră de teroare; vru să se ridice, să dea fuga să aducă scrisoarea mortului; însă orgoliul şi neîncrederea o opriră. Dacă Francesco făcea aluzie la ea, cu atât mai rău pentru el, care pretindea că o cunoaşte încă dinainte de a se căsători. Ea nu-i datora nicio explicaţie; n-avea nicio obligaţie faţă de el ca să se umilească şi să-i mărturisească minciuna. Ar fi putut să-i spună că tăcuse până în clipa asta dintr-un sentiment de afecţiune şi de pudoare, dar el n-ar fi crezut-o, pentru că probabil nu mai credea în ea şi-ar fi zis că apela la el din slăbiciune, în momentul pericolului. Parcă un văl de ceaţă coborî asupra-i, împresurând-o; o năpădiră toate şovăielile şi spaimele celui care străbate o pădure şi rătăceşte poteca.

Tot restul zilei n-a făcut altceva decât să se întrebe:

„Şi dacă o să fie acuzat cineva?”

Gândul ei gonea neîncetat la canonicul Bellia, dar cu mânie, aproape cu ură. „El, el va trebui să îndrepte totul”, îşi zicea. Fără să vrea, cuvintele lui Francesco îi provocau o permanentă durere, când sfredelitoare,

când ascuţită, ca aceea a unei răni; nu îndrăznea să-şi mărturisească ei însăşi, dar se gândea la fostul ei confesor ca la un complice şi numai ideea de a-i aminti partea lui de „responsabilitate” şi de a-l obliga să evite o nouă crimă îi mai aducea o brumă de mângâiere, dar amară.

Altfel, ziua a trecut liniştită. Francesco n-a mai pomenit de dubioasa întâmplare, arătându-se, ca de obicei, afectuos şi tandru.

A doua zi dimineaţa ea a ieşit singură, îndreptându-se dincolo de zidurile oraşului. Mânia îi dispărea, dar în inimă simţea o greutate, o nelinişte plină de teamă, de spaimă, ca în faţa unei nenorociri iminente. Ziua era tristă şi friguroasă: cerul acoperit de nori de un cenuşiu pământiu crea imaginea unei câmpii mlăştinoase, străzile pline de ţărână păreau drumuri de ţară. Mergea pe sub copacii desfrunziţi ai unui soi de bulevard. Văzu un vizitiu stând ţeapăn pe scaunul lui, livid ca un cadavru congelat de frig; simţi miros de frunze moarte şi de pământ umed, ridică ochii şi zări o bisericuţă violacee şi melancolică. Intră şi îngenunche lângă o coloană. Interiorul bisericii era întunecat, dar nişte raze firave, ca de lună, străbăteau ici şi colo, luminând vag cornişele aurite, iar o candelă roşie strălucea în depărtare ca un far în ceaţă. Gavina avu din nou, ca în biserica San

Bernardo, o impresie de lugubru; i se părea că se află într-un mormânt imens decorat cu aur şi pentru a doua oară îşi dădu seama că nu putea să se roage.

Parcă un fel de paralizie îi lovise simţul religios; şi pentru câteva clipe rămase încremenită şi îngheţată, având impresia că moare. Dar, încet-încet, îşi reveni şi, cu un efort de voinţă, reuşi să scuture din amorţeală credinţa ei aţipită. Rugăciuni stranii şi smintite i se ridicară din fundul inimii: se rugă să moară, să sufere, să fie lovită în ce are mai scump pe lume şi, spre a se chinui şi mai mult, se gândi la cel care murise pentru ea; i se părea că-l vede, negru pe zăpada muntelui, purificat prin moarte; şi se încovoia până la pardoseală ca şi cum ar fi vrut să se plece asupra lui ca să-i ceară iertare.

La un moment dat se îndreptă, se sprijini de coloană şi începu să plângă. O copleşi o nemărginită milă, milă de victima ei, de ea, de Francesco, dar sentimentul acesta, în loc să o liniştească, îi sporea disperarea.

La întoarcere îl găsi pe domnul Zanche în faţa porţii; a urcat împreună cu ea, deşi nu fusese invitat şi a întrebat-o cu familiaritate unde fusese.

— La biserică. Şi în curând o să ies din nou, zise ea cu răceală, aplecându-se în faţa uşii, pe care nu reuşea să o descuie.

— Lăsaţi-mă pe mine. Lată, trebuie să trageţi de uşă şi să răsuciţi uşor cheia; gata, s-a deschis. Se pare că într-adevăr a fost omorât, preotul ăla...

— Aveţi ziarele? Îl întrebă ea, aproape în şoaptă.

— Uitaţi-le. E aici, aici, pe a doua pagină, a treia coloană. „Crimă sau sinucidere?”

Gavina parcurse în grabă ziarul, în timp ce domnul Zanche relua, liniştit, în stăpânire sufrageria.

Articolul descria funeraliile lui Priamo, anunţa că se făcuse autopsia, al cărei rezultat nu se dezvăluia.

„Pot să vă dau, totuşi, câteva amănunte interesante: din portofelul victimei lipsea o bancnotă de 50 de lire. Arma pe care el a folosit-o, sau pe care a folosit-o criminalul, este un pistol aparţinând paznicului bisericii San Teodoro, un bătrân bizar, cunoscut poet de versuri improvizate. Se pare că asasinul venise cu scopul să fure. Paznicul, în dimineaţa crimei, lipsea de la biserică şi câteva persoane susţin că în aceeaşi zi acesta a schimbat bancnota de 50 de lire dispărută din portofelul victimei. Alţii, însă, menţionează că dacă bătrânul ar fi vrut să fure, biserica are obiecte de mare valoare, în orice caz „el a dispărut şi acum este căutat de jandarmi, lucrul acesta este absolut sigur.”

„Bătrânul a dispărut, de ce?” se întrebă Gavina. Şi simţi o uşurare aflând că nedreapta acuzaţie cădea

asupra lui moş Sorighe şi nu asupra altuia: poate că un sentiment de ranchiună şi de dispreţ împotriva bătrânului, pe care ea totdeauna îl socotise o fiinţă de nimic, răsărea din ascunzişul tainic al sufletului ei; după primul moment de rătăcire, a înţeles ce trebuia să facă.

S-a dus în camera ei, a luat scrisoarea lui Priamo, a înfăşurat-o într-o foaie albă, pe care a scris aceste cuvinte: „scrisoare adusă de moş Sorighe pentru G. În dimineaţa zilei de 8 ianuarie" apoi a pus totul într-un plic şi l-a lipit, adresându-l canonicului Bellia.

— Trebuie să plec din nou... Vreau să trimit o recomandată... E vreun oficiu poştal prin apropiere? Îl întrebă ea pe domnul Zanche.

Acesta observă că era palidă şi-i clănţăneau dinţii şi o privi, aşteptând parcă să-i destăinuie ceva.

— E aici, pe strada Boncompagni. Dacă vreţi, pot să mă duc eu.

Dar Gavina îi răspunse pe un ton câtuşi de puţin politicos:

— Nu, mă duc eu.

El se ridică şi o urmă; dar înainte de a ieşi, lăsă un pacheţel pe măsuţă.

Când s-a întors Francesco, Gavina tocmai punea masa, era palidă dar calmă, hotărâtă să-i ascundă chiar şi vizita domnului Zanehe; el însă zări

pacheţelul pe măsuţă şi îl deschise cu nerăbdarea şi curiozitatea unui copil lacom. Înăuntru erau opt curmale ce păreau nişte perle mari de un brun-auriu transparent.

După-amiază a sosit o scrisoare trimisă de Luca în numele mamei lui şi Gavina a deschis-o cu sufletul la gură, căutând veştile care o interesau.

„Se pare că moş Sorighe, înainte de plecare, după ce fusese la noi, a făcut câteva cumpărături, schimbând o bancnotă de cincizeci de lire, care era a lui Priamo. Noi însă îl credem nevinovat; suntem siguri că el s-a ascuns ca să nu-l aresteze, aşteptând să-i fie declarată public nevinovăţia."

— Ai salutări de la mama, îi spuse Gavina lui Francesco, fără să-i dea scrisoarea s-o citească; aşteptă să-i pună vreo întrebare, gata să-i răspundă cu o minciună, dar el n-o întrebă nimic.

Zilele treceau.

În fiecare dimineaţă Francesco se scula foarte devreme şi pleca la clinica de oftalmologie, unde era asistent; după-amiaza, dacă vremea era urâtă, făcea anumite experimente în cabinetul lui şi atunci părea să uite cu totul de Gavina, aproape obosit de excesul de mângâiere cu care o copleşea în ceasurile de răgaz. Timpul era friguros şi trist. Parcă un văl de apă unduia în aer, agitat de un vânt ce nu se mai

oprea. Din când în când, se auzea ropotul ploii asemenea unor hohote de plâns universal străbătut de strigăte, de vaiete, de ameninţări mânioase; iar Gavina, ghemuită lângă fereastră, se simţea implicată în acea disperare a naturii. Fără să vrea, în ciuda amintirilor nu cine ştie ce vesele ale vieţii ei din trecut, era biruită de nostalgie. Noapte de noapte visa că se află acasă sau la biserică; se ducea cu Paska la fântână, o striga pe Michela şi se certa cu ea în legătură cu Francesco. Figura lui moş Sorighe era nelipsită în visele ei, provocându-i un sentiment de neliniște şi remuşcare.

Aproape în fiecare dimineaţă domnul Zanche îi aducea ziarele sosite din insulă şi pacheţele cu dulciuri şi fructe. Într-o dimineaţă i-a adus două ouă proaspete, îi povestea isprăvile, întâmplările personale ale unor artişti şi ziarişti, prieteni de-ai lui, dar ea îl asculta distrată, neîncrezătoare şi adesea îl lăsa singur. Atunci el îşi citea liniştit ziarele, apoi pleca, repetând obişnuita propunere:

— Dacă aveţi nevoie de ceva, vă stau la dispoziţie.

Gavina avea impresia să domnul Zanche ghicise drama care se petrecea în sufletul ei şi venea ca să o consoleze sau ca să-i ofere ajutor. Ea dispreţuia această consolare şi acest ajutor, dar prezenţa lui îi devenea necesară pentru că-i era frică să stea

singură cu fantasmele şi cu frământările ei.

După masa de prânz, Francesco se ducea să se culce, îşi păstra obiceiul de acasă, din satul lui şi dormea.

Îndemnată, trasă de el, toropită de timpul ploios şi istovită de gândurile ei triste, se culca şi ea.

În clipa în care se trezea, Francesco o lua în braţe, acoperind-o cu sărutări şi mângâieri; şi parcă era altul; nu mai glumea, cum nu mai era nici bărbatul indiferent şi tăcut pe care-l văzuse în cabinetul de alături. Îi vorbea plin de exaltare, o chema cu numele cele mai dulci, dar devenea trist, iar ochii lui, în clipele de voluptate, exprimau o durere profundă şi ea căuta deslușirea acestui mister. După primele zile de rătăcire, de tulburare şi de nepotrivire, de repulsie chiar, a început să creadă că el se îndoieşte de ea şi că suferă, dându-şi seama de insensibilitatea ei fizică şi de anxietăţile ei; şi atunci, în ciuda orgoliului care o îndepărta de el, a fost cuprinsă de o nouă tulburare: teama de a-l face nefericit.

„Gata, gata – îşi zise – am făcut numai rău, numai victime. Acum gata."

I se păru că îndeplineşte o datorie înapoindu-i mângâierile, imitându-i sărutările; iar el, văzând-o însufleţindu-se, a simţit aproape extazul şi uimirea artistului căruia i se pare că imaginea plăsmuită de el

respiră, freamătă ca o făptură vie.

— Aşadar tu mă iubeşti, Gavina! Iubeşte-mă, iubeşte-mă, să devenim o singură fiinţă!

Ea roşi, dar îşi dădu seama că începea să-l iubească cu adevărat şi că dragostea şi nu datoria, o învăţa să răspundă pasiunii lui.

Cu toate acestea, văzu că în ochii lui încă mai exista o expresie de nelinişte şi simţi că nu este indiferentă, că şi ea suferea; şi i se păru că ceea ce fusese învăţată să considere ea fiind supremul păcat, suprema bucurie, era de fapt suprema durere.

2

Şi totuşi, după ziua aceea, Gavina începu să-şi facă noi procese de conştiinţă, părându-i-se că păcătuieşte dăruindu-se în întregime soţului ei. Îşi amintea teoriile maică-sii şi învăluitele aluzii ale confesorului ei cu privire la castitate şi la cumpătarea, la echilibrul care trebuie să domnească în raporturile dintre soţ şi soţie; şi o apăsa gândul că Francesco îi stăpânea trupul şi nu sufletul. Taina, pe care încă nu izbutea să i-o dezvăluie, îi despărţea.

În afară de asta, i se părea nedrept ca ea să se bucure în timp ce altcineva suferea din cauza ei. Vechile superstiţii o invadau din nou şi era sigură că o aştepta o nenorocire; soarta ei era acolo, trează,

punitivă, gata s-o pună să plătească plăcerile în voia cărora se lăsa. Şi pe măsură ce simţurile ei se trezeau din amorţeală şi sărutările lui Francesco reuşeau s-o facă pentru câteva clipe să uite trecutul, încerca o apăsare sufletească, o dorinţă de ispăşire şi o infinită tristeţe începu, aşadar, să caute pretexte ca să evite sărutările soţului ei. Când o chema, simţea că se topeşte de dorinţa de a alerga spre el; dar instinctul ei de privaţiune era atât de puternic, încât aproape întotdeauna izbutea să-şi înfrângă dorinţa. Şi dacă uneori ceda, „după" aceea o cotropea un sentiment de ruşine şi de dispreţ faţă de ea însăşi.

Într-o zi a sosit o a doua misivă scrisă de Luca în numele mamei lui; printre alte veşti – timpul era îngrozitor, fostul călugăr murise, Paska avea gripă – erau şi cele referitoare la moş Sorighe: stătea tot ascuns, unii continuau să-l acuze, alţii să-l apere; situaţia rămăsese neschimbată.

Gavina deveni palidă şi rămase mult timp la fereastră, nemişcată, adâncită în gânduri. Francesco dormea. Vedea prin geamurile ferestrei cerul de un albastru intens, presărat ici şi colo cu pete argintii şi, cu tot zbuciumul ei, îşi amintea după-amiezile primăvăratice din grădina casei, ceasurile petrecute în aşteptarea poştaşului; şi atât de mult suferea acum, încât i se părea că atunci fusese fericită. Se

apropie încet de patul lui Francesco şi rămase să-l privească îndelung, ca şi cum l-ar fi văzut pentru prima oară. Era palid, cu pleoapele puţin livide şi gura întredeschisă. O expresie de oboseală şi de tristeţe îi marca trăsăturile şi dacă n-ar fi fost părul acela foarte negru şi lucios – cum ochii-i erau acoperiţi de pleoapele obosite – ai fi zis că faţa aceea e a unui bătrân. Gavinei îi fu milă de el. Şi totuşi, trebuia să-l trezească din visul lui. Dar, simţindu-i parcă prezenţa, Francesco se trezi, îi zâmbi şi expresia chipului i se modifică, redevenind veselă.

— Ce faci acolo, Gavina?

— Citeam scrisoarea de la mama. Vrei să ţi-o citesc şi ţie?

— Şi de ce nu? Dar vino aici.

O făcu să se aşeze pe pat, lângă el, o îmbrăţişă şi o sărută; ea se zbătea, evitându-i buzele; dar deodată păru că-i pare rău, se lăsă pe pieptul lui şi-l privi; în ochii săi, voluptatea şi suferinţa aşternuseră un văl asemănător cu acela al amurgului, când lumina şi umbra se contopesc chiar dacă luptă una împotriva alteia.

Apoi Gavina s-a aşezat pe marginea patului, spunând încet, cu voce aproape tremurătoare:

— Acum o să-ţi citesc scrisoarea. Ascultă...

Dar nu se hotăra să despăturească foaia; cu capul

plecat, încovoiată, adâncită în ea însăşi, părea biruită de somn.

— Citeşte, Gavina!

În loc să citească, zise cu şovăială:

— Ascultă... spune-mi... se poate rătăci o scrisoare recomandată?

— Destul de greu, dar se mai întâmplă. De ce?

— Uite... Trebuie să-ţi spun ceva... Mă asculţi? Reluă ea, aproape în şoaptă, cu accentul umil şi temător pe care-l avea altădată cu confesorul ei. Dar să nu vorbeşti, să nu mă întrerupi până n-o să termin tot ce am să-ţi spun. Ziceai alaltăieri că eşti convins că Priamo Felix s-a sinucis. Şi eu eram convinsă... adică ştiam. Da, el s-a sinucis... Mi-a scris mie, înainte să se sinucidă. Da, mie... taci! Ascultă!

El asculta şi nu părea tulburat şi nici măcar surprins.

— Tu trebuie, nu să mă ierţi, dar să înţelegi. Am primit scrisoarea cu o oră înainte de plecarea noastră. Tu erai atât de fericit! Nu voiam să-ţi tulbur bucuria, voiam să mai aştept, apoi să-ţi spun totul. Tu ce-ai fi făcut? Eu am făcut rău, acum îmi dau seama de asta; continuă, fără să aştepte răspunsul lui Francesco, care o asculta atent, cu ochii strălucitori, aţintiţi pe faţa ei –, eu totdeauna am făcut rău! Dar fără să vreau, ba chiar crezând că fac bine. Alaltăieri,

deci, după ce am citit că era acuzat moş Sorighe... îl cunoşti şi tu... bătrânul acela care era în serviciul nostru... eu... am trimis, recomandată, canonicului Bellia, scrisoarea prin care Priamo îmi spunea că avea să se omoare. Eram sigură că aşa s-ar fi lămurit eroarea. În schimb, nu! În schimb, nu... de ce? Şi acum... poate că ştii... moş Sorighe... a dispărut... e pus sub urmărire... sub falsa acuzaţie...

— Tu ai trimis scrisoarea!... răcni Francesco, izbind cu palmele în pat.

Gavina tresări, ca şi cum ar fi lovit-o pe ea, dar îşi înălţă capul, cu obişnuita-i semeţie, părându-i-se că s-a eliberat de coşmar. Acum mai trebuia să se apere în faţa lui Francesco. Ţâşni de pe pat şi rămase în picioare, hotărâtă, fixându-l cu privirea.

— Tu nu ştiai nimic? Îl întrebă.

— Şi dacă bănuiai că eu aş şti ceva, de ce ai tăcut până acum?

— Eu credeam... voiam... speram să ies din încurcătură fără să-ţi provoc necazul ăsta... Dar tu nu citeşti ziarele?

— Îţi repet... dar nu... nu, îţi repet...

— Nu te înfuria! Eu credeam... credeam că tu ştii dar nu-mi spui nimic din acelaşi motiv... din delicateţe, care mă împiedica şi pe mine să-ţi vorbesc. Acum însă trebuie să ne lămurim, să

limpezim... Dar dacă tu nu mă asculţi cu calm, eu... eu... n-am să-ţi mai spun nimic! Credeam, credeam...

— Stărui, începând din nou să cedeze şi aşezându-şi o mână pe pernă – credeam că tu ştii. Vestea despre sinucidere o ştiai... doar tu mi-ai spus de asta...

— Am aflat-o din întâmplare. Apoi n-am mai citit ziare din insulă. Nu le am, ştii şi tu!

Gavina părea convinsă. El se ridicase să se aşeze pe marginea patului, cu cotul sprijinit în pernă, privind-o tot timpul calm, dar cu un calm prea ostentativ ca să fie firesc. O întrebă:

— Ce spunea Priamo în scrisoare? Cum ţi-a trimis-o?

— Prin moş Sorighe, exact...

— Canonicul Bellia ştie de asta?

— Da.

— Spune-mi. Povesteşte.

În timp ce ea repeta, cuvânt cu cuvânt, scrisoarea lui Priamo, faţa i se acoperea de o roşeaţă lividă, iar ochii-i erau învăluiţi în lacrimi fierbinţi. Francesco o întrebă:

— Avea dreptate să-ţi scrie aşa?...

— Nu ştiu... nu cred! Nu, nu! Nu sunt vinovată, îţi jur, nu, Francesco! Eu nu i-am promis niciodată nimic, într-o zi, cu mulţi ani în urmă, pe când încă

eram nişte copii, a venit la noi la vie şi mi-a spus că nu voia să se facă preot fiindcă mă iubea, l-am răspuns că o să-l aştept: eram o copilă! Dar după aceea mi-am dat seama că promisiunea mea era o prostie. Multe lucruri aveau să se întâmple: a murit tata; nu l-am mai revăzut, între patru ochi, pe nefericitul acela, nu i-am mai dat nicio speranţă, i-am spus clar că nu mă mai gândesc la el... Restul îl ştii. Tu însuţi ai zis că Priamo trebuia să sfârşească aşa.

— Trebuia să sfârşească aşa! Repetă Francesco, dar dădu din cap şi în cuvintele lui vibra un accent de ironie.

— Ce trebuie să fac? Reluă ea, înflăcărându-se. Spune-mi tu; ce trebuia să fac? Şi se cere să acţionez imediat. Imediat, Francesco, imediat.

— Ce poţi să faci acum, fără dovezi? Ce o să spui? Cum o să faci? Ar putea chiar să se presupună că tot ce spui sau faci e ca să-l salvezi pe moş Sorighe. A fost argatul vostru, poate că ţi-a făcut nişte favoruri...

— Francesco! Tu vorbeşti aşa? Tu?

— Eu pur şi simplu presupun.

— Şi o faci aşa, cu atâta calm? Înseamnă că nu-ţi pasă câtuşi de puţin de mine...

— Oh, îmi pasă mult mai mult decât poţi tu să-ţi închipui!

— Şi atunci de ce vorbeşti aşa? Tu trebuie să mă

ajuţi! „Trebuie”, înţelegi? Dacă am făcut rău până acum, am făcut-o fiindcă nimeni nu m-a ajutat... fiindcă eram singură...

— Dar nu mai erai singură din ziua în care ne-am căsătorit. Nu-ţi fac însă niciun reproş. Linişteşte-te. Nimeni nu poate să te înţeleagă mai bine decât mine. Adu-ţi aminte de ceea ce ţi-am spus în prima noastră discuţie. Îţi aminteşti? Cuvintele sunt inutile, numai faptele contează.

— Dar faptele sunt pricinuite de cuvinte! Şi dacă tu acum nu-mi dai un sfat, dacă tu acum nu mă ajuţi...

— Bun şi tu o să faci cum o să te sfătuiesc? O să faci aşa? O să vedem! Zise el ridicându-se de pe pat şi începând să se îmbrace. De altfel, d-acum încolo poate că n-o să mai ai nevoie de sfaturi! Lecţia a fost prea dură, recunoaşte! Spui că ai fost totdeauna singură. De-ar fi fost într-adevăr aşa! Ai fi putut să fii altfel! Dar tocmai fiindcă avea cine să te călăuzească ai fost adusă în situaţia asta.

— Acum gata! Nu mă mai chinui – spuse ea, învârtindu-se în jurul lui şi strângându-şi capul în mâini, enervată. O să vorbim mai târziu despre asta. Acum să ne gândim la ce este de făcut. Spune-mi repede! Spune-mi!

— Mai întâi de toate, îţi repet, trebuie să te calmezi. Să nu mai începi iar cu inutilele tale

remuşcări, acum! Te cunosc eu, ştii doar.

— Mă cunoşti? Aşa crezi? Trebuie să isprăveşti odată cu iluzia asta a ta. Sunt rea, sunt orgolioasă. Am minţit tot timpul, nici adineauri nu ţi-am spus tot adevărul. M-ai întrebat dacă „el" avea dreptate să-mi scrie cum mi-a scris: eu ţi-am răspuns că nu. Dar în schimb poate că „el" avea dreptate. El a murit din vina mea fiindcă l-am respins, deşi îl iubeam şi nu mi-am ţinut promisiunea... S-a înjosit şi a decăzut, din pricina mea. Se ducea la Michela ca să vorbească despre mine. A nenorocit-o pe Michela şi s-a nenorocit şi pe el, de durere, nu din dragoste! Şi tu spui că mă cunoşti! Lată cine sunt eu: sunt de acelaşi soi cu Luca, de aceeaşi teapă cu Michela.

În timp ce vorbea, se apropiase de fereastră, ascunzându-şi faţa în faldurile perdelei. Francesco terminase cu îmbrăcatul; era palid, dar ochii lui o urmăreau cu o privire calmă şi rece.

— Luca şi Michela! Zise încet, ca pentru sine. Lasă-i, Dumnezeului, în pace! O să înţelegi altă dată, nu acum, ce sunt!

— Oh, înţeleg şi acum! Sunt doi nefericiţi; victimele mele... asta vrei să spui.

— Ah, să punem punct! Gata! Nu te mai lăsa pradă instinctului tău de a-ţi face rău, nu te mai acuza în faţa mea de nişte vini imaginare. Avem alte lucruri la

care să ne gândim. Vino încoace.

Francesco deschise uşa cabinetului şi se duse să se aşeze la birouaşul lui; scrise câteva cuvinte pe un formular de telegramă şi i le citi:

„Vă rog să-mi comunicaţi dacă aţi primit recomandate. Întârziind răspunsul, voi veni personal să-mi restituiţi scrisoarea Felix şi să iau măsuri. Gavina."

— E bine, zise ea.

Francesco se ridică şi se duse să expedieze telegrama. Şi din clipa aceea, ea păru să-şi fi regăsit calmul, îşi propuse să nu-l mai chinuie pe soţul ei cu întrebări inutile, asta şi ca să-i demonstreze că are deplină încredere în el; ceva mai târziu, l-a însoţit la Policlinică. El era liniştit, ca de obicei, dar tăcut. Au mers mult timp în tăcere, pe lângă zidurile roşcate, împresurate de melancolice plete de ierburi sălbatice. Strada pustie, cu vilişoarele ei tihnite, cu arborii nemişcaţi şi parcă pictaţi pe seninul cerului, părea că se avântă spre un orizont vaporos, nedefinit; ici şi colo, pe nişte stâlpi enormi, puteai citi câte un afiş misterios, ca la intrarea în unele palate din basm: „cine atinge firele moare". Oraşul rămăsese departe; dar deodată, la colţul străzii, apăru un ţinut fermecat. Vilişoare galbene, sprijinite pe porticuri elegante, răsăreau printre mici părculeţe

ale căror alei erau acoperite cu nisip auriu: statui şi basoreliefuri de marmură decorau faţadele şi frontoanele; terasele albe scânteiau în soare şi, printre palmieri pitici şi brăduţi, pe fundalul porticurilor susţinute de coloane ce păreau din bronz, se zăreau marginile câmpiei înroşite de apusul soarelui şi contururile azurii ale munţilor îndepărtaţi.

Francesco şi Gavina pătrunseră în acest loc ce părea adăpostul unor fericiţi poeţi dar care, de fapt, era lăcaşul durerii. Intrând într-unul din pavilioane, Gavina simţi imediat mirosul acela neplăcut care făcea să devină sufocant aerul din cabinetul medical de acasă al soţului ei şi încercă o senzaţie de repulsie şi de frică. Nu mai văzuse niciodată un spital; se aştepta să audă strigăte şi gemete, aşa că a fost foarte surprinsă auzind, în capătul de sus al scării de marmură, un hohot de râs, o zarvă tinerească. Era zi de lecţie în clinică; studenţii urcau zgomotos scările şi, în mijlocul lor, o femeie foarte tânără, înaltă şi palidă, cu o pelerină ecosez gri cu alb, râdea, urcând în grabă, înconjurată şi aproape împinsă de colegii ei.

Gavina o privi îndelung, cu neîncredere şi curiozitate. Lată, aşadar, o doctoriţă, una dintre acele femei care trăiesc între bărbaţi ca bărbaţii şi în a cărei existenţă ea, altădată, nu credea, părându-i-se

cu totul de neînchipuit. Studenta răspunse la salutul lui Francesco şi, puţin după aceea, Gavina remarcă pelerina ecosez agăţată printre pelerinele celorlalţi studenţi, în coridorul cald şi întunecat. Printre pelerinele acelea, fiecare dintre ele având, ca să spunem aşa, o fizionomie, trădând sărăcia, bogăţia, modestia sau eleganţa proprietarului ei, pelerina ecosez îşi păstra distincţia, dar părea că se lăsa cu încredere în compania celorlalte tovarăşe de odihnă.

În ciuda neliniştilor care o frământau, Gavina privea şi medita: acea modestă pelerină îi dezvăluia multe lucruri. Francesco împinse o uşă mare cu geamuri şi ea văzu o spaţioasă cameră albă, susţinută de coloane. Bolnavele, în pătuţurile lor albe, îşi îndreptară ochii spre uşă, liniştite şi tăcute, dar parcă în aşteptarea cuiva. Doar convalescentele, aşezate lângă ferestrele largi, de la care se zărea parcul luminat de soare, lucrau câte ceva şi râdeau, fără să fie atente la vizitatori: ele nu mai aşteptau pe nimeni, fiindcă se însănătoşiseră.

Francesco se apropie de patul unei fete, a cărei faţă albă şi strălucitoare era încadrată de un bogat păr roşu.

— Cum te simţi? Uite-o pe doamna!

Fata vru să se ridice şi să vorbească, dar din gură îi ieşi un zgomot strident, ca de pilă, urmat de o tuse

răguşită şi forţată. Începu să facă semne spre Gavina, ca să-i ceară scuze; dar Francesco îi împinse capul pe pernă şi strigă la ea cu asprime:

— Stai liniştită! Dacă nu te însănătoşeşti repede, o să-mi iau altă slujnică!

Gavina, însă, îi zâmbi bolnavei şi-i spuse cu duioşie:

— Nu lua în seamă ce zice; o să te aşteptăm, o să te faci bine în curând.

În patul de alături zăcea o femeie tânără, cu faţa de un roşu-aprins şi părul negru, ondulat. Ochii ei mari, întunecaţi, străluceau şi păreau surâzători; o fâşie de piele, cu o placă argintie, îi înconjura gâtul descoperit. În timp ce Gavina o privea, nefericita, operată de câteva zile de o tumoare la laringe, a fost cuprinsă de o criză nervoasă; atunci Francesco a ajutat-o pe infirmieră să îndepărteze placa de pe gâtul sfârtecat şi să schimbe canula, iar Gavina, văzând gaura negricioasă din gâtul bolnavei, a avut senzaţia că se sufocă şi ea. A ieşit, aproape fugind, din salonul acela, apoi a mai văzut alţi şi alţi bolnavi; într-o sală de operaţii a observat că pardoseala era înclinată pe la colţuri, probabil ca să lase să se scurgă mai bine sângele bolnavilor şi a stropit-o o nemărginită tristeţe. Toată seara s-a gândit la bolnava aceea pe al cărei gât se părea că durerea îşi

pusese înspăimântătoarea pecete.

Revenind acasă, Francesco l-a întrebat pe portar dacă nu sosise o telegramă pentru doamna.

— Nimic.

A doua zi dimineaţa, domnul Zanche sună în zadar la uşa apartamentului lor. Gavina l-a văzut, dar nu i-a deschis. Aştepta răspunsul canonicului Bellâa şi i se părea că acum nimic altceva pe lume n-ar fi putut s-o mai intereseze. Aşezată la fereastra din camera ei, privea vilişoara din faţă şi casele, gălbui şi trandafirii în lumina soarelui, ce se întindeau de partea cealaltă a străzii. Zgomote confuze, răsunătoare în aerul diafan, ajungeau până la ea, dar ca dintr-un ţinut îndepărtat; totul era luminos şi transparent şi totuşi, din când în când, ea avea o senzaţie de sufocare. În clipele acelea îi revenea în minte chipul bolnavei cu gâtul operat, a cărei viaţă depindea de nepăsătoarea infirmieră şi i se părea că e asemenea ei: un fir înspăimântător îi strângea gâtul şi o fantomă îi stătea alături, îngăduindu-i să respire doar atât cât să nu moară.

Francesco a găsit-o palidă, cu pupilele ochilor înceţoşate. Şi el era tulburat. S-a trântit în pat, dar n-a dormit şi când portăreasa a sunat să le aducă poşta din insulă, a ţâşnit în picioare şi a dat fuga să vadă dacă era ce aşteptau.

— Nimic.

Gavina ţinea în mână o carte poştală ilustrată, cu salutări de la o rudă a ei, privind-o cu tristeţe; a luat şi el ilustrata în mână şi a privit-o fix; apoi şi-a ridicat ochii şi i-a întâlnit pe cei ai Gavinei. Nu şi-au spus nimic, dar fiecare înţelegea neliniştea, îngrijorarea crescândă a celuilalt.

În dimineaţa următoare, de îndată ce s-a sculat, Francesco şi-a scos portofelul şi a numărat banii pe care-i avea.

— Tu ai bani îndeajuns, Gavina? Aşadar, plecarea e necesară? Tu ce zici?

Ea nu răspunse: se gândea la surpriza şi la spaima pe care avea să i le provoace mamei ei revăzând-o atât de repede, la comentariile canonicului Sulis, la bârfele târgului. Francesco îşi puse portofelul la loc în buzunar, o privi şi îi făcu un semn de adio.

— O să-ţi fie frică să rămâi singură?

— Cum, singură? Nu merg şi eu?

— Ce ai de gând să faci? Zise el calm. Canonicul Bellia, ştii foarte bine, nu ia în serios ameninţarea ta din telegramă că ai să te duci la el. Văzându-te apărând, i-ai provoca o emoţie prea puternică. Lasă, aşadar, să mă duc eu singur: ai promis că-mi urmezi sfaturile.

— Fă cum crezi. Dar el ar putea să spună că n-are

ce să discute cu tine.

— Nu te gândi la ce ar putea să spună el. Tu trebuie doar să-mi promiţi că o să stai liniştită, în aste patru zile cât o să lipsesc. Ţi-e frică?

Ei îi era frică, dar se abţinu s-o recunoască. În loc să răspundă, întrebă:

— Ce o să-i spui mamei?

— O să-i spun că am uitat batista şi că am venit s-o iau.

— Lasă gluma, Francesco! Spune-mi ce o să-i spui.

— Nu-ţi face griji, o să găsesc eu un pretext. O să-i spun că am fost citat ca martor în faţa judecătorului de instrucţie. Şi oare nu-i adevărat? Fiindcă va trebui să mă duc la judecător. Şi acum lasă-mă să plec la clinică, pe la ora unsprezece o să fiu aici şi o să luăm ultimele hotărâri.

A ieşit, după ce a sărutat-o şi şi-a luat rămas bun. Era liniştit şi părea să nu dea nicio importanţă evenimentului; calmul lui i s-a transmis şi Gavinei.

„Peste cinci zile o să se întoarcă şi totul o să fie încheiat”, îşi spuse.

Francesco s-a întors abia după-amiază, scuzându-se că nu a putut veni mai repede.

— Am avut trei operaţii. Printre care o femeie ce părea într-o criză de nebunie: muşca şi urla chiar şi sub cloroform.

Era pentru prima oară când îi vorbea despre ceea ce făcuse la clinică şi părea obosit. Gavina îl asculta şi nu îndrăznea să-i vorbească despre plecare; dar îndată ce au terminat masa, el s-a ridicat şi s-a uitat la ceas.

— Dacă o să ai nevoie de ceva, poţi să suni la clinică. Portăreasa îţi stă la dispoziţie în orice clipă, va dormi aici, dacă vrei. Într-adevăr nu ţi-e teamă să stai singură?

— De ce să-mi fie teamă? Mai degrabă o să fiu îngrijorată în privinţa ta!

— Marea o să fie liniştită în noaptea asta. O să dorm buştean. Aveam o geantă... unde-o fi?

Gavina caută geanta; el băgă înăuntru câteva obiecte, apoi. Se uită la ceas.

— Mai am o oră. Poşta n-o fi sosit pe ziua de azi?

A coborât să vadă, dar nu era nimic pentru ei. A revenit, s-a lungit pe pat şi a rugat-o pe Gavina să se aşeze lângă el.

— Ce să-i spun mamei tale? Să-i spun că-ţi place Roma, că eşti mulţumită? Da? Acum de ce plângi? Nu eşti bucuroasă că stai la Roma? Că eşti cu mine? Ei, hai, spune! Regreţi?

— Francesco... Francesco... zise ea, bâlbâindu-se şi sughiţând de plâns. Tu faci... pentru mine... atâta... şi mă întrebi dacă... tu... trebuie să regreţi... tu, nu eu!

— Eu? De ce? Spuse el calm. Nici pomeneală!

Rămasă singură, Gavina se trânti pe pat şi nu se ridică un timp, scuturată de un tremur nervos. Perna păstra mirosul părului lui Francesco şi ea îşi lipea buzele de pernă şi plângea.

„Tu zici că nu regreţi! Dar nu, poate fi adevărat! Nu mă păcăleşti, nu! Tu acum ai plecat, ai plecat ştiind că te duci să întâmpini o mare umilinţă şi poate că îţi spui: «cu o altă femeie nu mi s-ar fi întâmplat asta. Aş fi fost fericit şi liniştit, în timp ce cu ea n-am avut şi n-o să am decât neplăceri şi necazuri».”

Trei zile l-a însoţit cu gândul, drăgăstoasă, plină de iubire, iată-l ajuns. Se duce direct la canonicul Bellia; e seară: canonicul stă aşezat în faţa căminului şi citeşte breviarul, când deodată, surprinşi şi uluiţi, vin şi-i spun că doctorul Francesco Fais doreşte să-l vadă; canonicul îşi înalţă privirea, semn de mare emoţie, se ridică şi se îndreaptă spre salon. Gavina are în faţa ochilor melancolicul salonaş plin de statuete, de tablouri, de flori artificiale acoperite cu clopote de sticlă. De la fereastră se zăreşte grădina întunecată, cu pomii ei desfrunziţi şi cu pietrele acelea mari ca nişte stânci, îndărătul cărora a sărutat-o Priamo. Poate că Francesco, în aşteptarea canonicului, priveşte în grădină şi nu ştie că acolo, în grădină, a început drama căreia el vrea să-i pună

capăt. El nu ştie; el nu ştie cât a fost ea de rea şi de mincinoasă: dacă ar şti nu şi-ar da atâta silinţa pentru ea. Dar la întoarcere vrea să-i mărturisească tot, vrea să se învinovăţească, să se căiască în faţa lui, aşa cum făcea altădată în faţa confesorului ei.

În timp ce e din nou cotropită de vechea ei manie de umilinţă şi ispăşire, încearcă să-şi imagineze ce se întâmplă în salonaşul canonicului Bellla: el intră, calm, sever, cu pleoapele livide plecate şi cu sprâncenele încruntate, dar se preface că nu e surprins de venirea lui Francesco şi, după o scurtă discuţie, îi restituie scrisoarea.

— Voiam să evit un scandal, să înlătur o mare suferinţă pentru draga noastră Gavina. Peste două-trei zile o să fie recunoscută nevinovăţia bătrânului, căreia acum i-o fi şi fost dovedit alibiul: nimeni nu se gândeşte să-l prigonească, să-l condamne, iar el s-a ascuns fiindcă-i face plăcere. E un bătrân aventuros, ciudat; peste câteva zile o să se întoarcă la biserica lui, la poeziile, la canţonetele lui, la flecărelile lui şi poate că o să-i pară rău că aventura asta a luat sfârşit. De ce să-i dai atâta importanţă? Înţeleg: draga aceea de fată! Are un suflet atât de delicat! Ce mai face? Îi place la Roma? Acum probabil că e neliniştită din cauza călătoriei acesteia. A acestui incident!... îmi pare rău: uite scrisoarea, dar să nu stârnim un

scandal zadarnic, te rog!

Francesco ia scrisoarea şi pleacă fără să răspundă. Acum e acolo, în sufrageria spaţioasă şi austeră: văzându-l, Paska începe să plângă; doamna Zoseppa îl priveşte înspăimântată. El o sărută râzând, o linişteşte, se interesează de Luca. Luca e beat. Când dă cu ochii de Francesco, rânjeşte şi-l întreabă dacă au şi apucat să se certe, el şi Gavina şi dacă ea deja l-a silit să-şi ia tălpăşiţa...

Ea se gândea la Francesco până şi în vis: i se părea că se află împreună cu el în grădina canonicului Bellia, în spatele stâncii; că descifrau amândoi scrisoarea lui Priamo şi ea băga de seamă că scrisul fusese schimbat, alterat.

Francesco plecase joi; sâmbătă i-a trimis o telegramă:

„Recuperat scrisoarea. Voi pleca mâine dimineaţă.” A doua zi, altă telegramă:

„Plec. Totul e în ordine. Stai liniştită”.

Într-adevăr s-a liniştit. Dacă el pleca spre casă însemna că totul se terminase; începea o viaţă nouă şi ea se simţea aproape fericită sau, cel puţin, plină de speranţe şi de bune intenţii, ca un convalescent. Spre seară a ieşit din casă şi a colindat îndelung, îmboldită de dorinţa de viaţă şi de mişcare; a luat-o pe lângă ziduri, pe strada Venti Settembre, a coborât

pe strada Quattro Fontane, a urcat pe Via Veneto. Era un amurg blând şi luminos. Un trandafir, apărut pe zidul unei grădini, părea visător ca o fată. Se auzeau zgomote îndepărtate, ca nişte ropote, de parcă oraşul ar fi fost înconjurat de cascade; bulevardul era aproape pustiu. Pe cerul violet, printre ramurile copacilor desfrunziţi, se înălţa luna aurie, încununată de câteva stele galben-verzui. Deodată, pe trotuarul luminat, Gavina văzu scânteind o pietricică verde ce părea să reflecte strălucirea stelelor; o luă şi o puse în palmă: părea un licurici. Era un smarald căzut de la un inel. Norocul acesta i s-a părut de bun augur şi a înveselit-o. Dar, când s-a întors acasă, portăreasa i-a dat un plic galben, închis, spunându-i că îl lăsase „domnul acela care venea în fiecare zi" şi Gavina simţi cum îi bate inima; pipăi plicul şi i se păru că înăuntru ar fi un ziar. Urcă scările gâfâind şi aprinse lumina; dar nu îndrăzni să deschidă imediat plicul, având ezitarea celui căruia i-e frică să deschidă o uşă, gândindu-se că în spatele ei ar putea să-l aştepte o primejdie. În sfârşit, îl deschise, despături ziarul şi, pe a doua pagină, văzu un dreptunghi încadrat cu roşu. Nu se înşelase; ştirea era acolo, între liniile acelea roşii care păreau trase cu sânge.

„DESCOPERIRE MACABRĂ. Astăzi nişte ciobani au găsit, într-un loc zis Annotta'a hidda, aproape de

piscul Monte San Teodoro, un cadavru pe jumătate devorat de ulii. A fost identificat: este cadavrul bătrânului paznic de la biserica San Teodore, acelaşi care fusese acuzat de uciderea tânărului preot Priamo Felix. Moartea bătrânului s-a produs acum patru zile, se pare datorită unei sincope: nenorocitul suferea de inimă. În orice caz, este exclusă ipoteza unei crime."

Gavina simţi că i se înmoaie picioarele; s-a aşezat, cu braţele atârnându-i de-a lungul şoldurilor, gârbovită, cu capul plecat, sfârşită, lăsându-se pradă loviturilor unui agresor nemilos.

Francesco a sosit a doua zi dimineaţa. De îndată ce a văzut-o, palidă, tremurând, cu ochii plini de spaimă şi-a dat seama că ea aflase totul. A forţat-o să se culce şi i-a luat pulsul.

— Tu n-ai dormit azi-noapte. Ai un pic de febră. Ei bine, ce ai de gând să faci? Nu mai e nimic de făcut.

— Cum de au făcut asta, de ce? Spune-mi numai atât, Francesco!

— Nu ştiu! Nu ştiu! Ce vrei să-ţi spun? Canonicul Bellia credea, era convins, că scrisoarea lui Priamo fusese falsificată de moş Sorighe. Caracterul literelor este într-adevăr alterat. E sincer? Nu ştiu! El spune că n-a vrut să prezinte scrisoarea de teamă să nu agraveze situaţie acuzatului...

Gavina oftă adânc, aproape horcăind şi îşi fixă privirea în ochii lui Francesco.

— Dar tu ai prezentat-o?

— Am făcut totul. Stai liniştită.

Francesco îi povesti călătoria, surpriza doamnei Zoseppa, întrebările Paskăi, vizita la canonicul Bellia, tulburarea lui aflând, chiar în seara sosirii, vestea morţii lui moş Sorighe.

— Îmi închipuiam că tu aveai să afli înaintea sosirii mele. Ai trăit ore îngrozitoare, nu-i aşa? Acum totul a trecut; trebuie să te linişteşti, nu trebuie să te mai frământi...

— Totul a trecut? Aşa spui tu? Şi bătrânul? El a murit din vina mea!

— Oh, Doamne, să n-o luăm de la capăt! O imploră Francesco. Acum gata. Ai putea să te îmbolnăveşti, chinuindu-te; şi chiar dacă te-ai chinui toată viaţa, tot n-ai mai putea îndrepta nimic. E timpul să termini cu asta: înţelege, înţelege. Trebuie să se termine şi definitiv.

— Înţeleg, iartă-mă, zise ea; se întoarse, lipindu-şi faţa de pernă şi începu să plângă.

El nu mai spuse nimic: înţelegea foarte bine că drama, în loc să se fi terminat, era probabil pe punctul de a începe. Ca să o distragă, să o abată de la gândurile ei, Francesco începu să-i povestească

întâmplări din timpul călătoriei, noutăţi de-acasă, pălăvrăgelile, clevetirile canonicului Sulis, căruia-i imita vocea şi gesturile. Apoi, obosit, s-a trântit pe pat şi în cele din urmă a adormit. Atunci Gavina, deşi simţea şi ea o apăsătoare oboseală şi spatele înţepenit ca după o lungă călătorie, vru să se ridice ca să facă ordine în sufragerie, dar i se păru că mâna soţului ei, care o strângea pe a sa, nu-i îngăduia să se mişte. Contactul acela îi transmitea o căldură fierbinte, ce i se împrăştia în tot corpul. Somnul şi imobilitatea lui Francesco o enervau, aproape că o jigneau. Cum putea să doarmă după toate câte se întâmplaseră? Îşi amintea felul în care se purta cu bolnavii şi se gândea:

„Ce contează două sau trei vieţi omeneşti pentru un om de ştiinţă? Moş Sorighe era bătrân, istovit, bolnav; şi chiar şi «celălalt! Celălalt trebuia să sfârşească aşa!»”

Dar în acelaşi timp i se păru că gândeşte în felul acesta mai mult ca să se îmbărbăteze decât ca să justifice calmul lui Francesco şi începu din nou să se acuze, căutând cele mai îndepărtate şi mai înduioşătoare amintiri care ar fi putut să o facă să sufere. Îl revedea pe bătrânul paznic de la vie, îl auzea cântând şi repetând obişnuitu-i refren. El o iubise, iar ea îi adusese moartea. Se gândea la Luca şi

la învinuirile lui smintite. Ce ar spune mama ei şi Paska, dacă ar şti? Încă o dată, poate, ar crede-o capabilă de instincte ucigaşe...

Mai târziu, a început să delireze. Pulsul îi era neregulat şi intens, ochii larg deschişi aveau o strălucire tulbure. La un moment dat a început să cânte, cu voce răguşită şi nesigură, refrenul.

Su sordadu în sa gherra.

Francesco aştepta criza, în aparenţă cam tot atât de liniştit cât şi soldatul acela din război care în faţa primejdiei uitase până şi de Dumnezeu, dar, când a auzit-o cântând, a îngălbenit.

Gavina se uită spre uşă şi spuse în şoaptă:

— Vezi dacă au plecat.

— Cine? O întrebă, aplecându-se asupra ei şi ridicându-i neliniştit o pleoapă.

— Ei, da! Moş Sorighe şi celălalt! L-a condus domnul Zanche. Du-te şi te uită. Cum, nu mă crezi? Zise ridicându-se şi împingându-l. Sunt mincinoasă, aşa-i, dar tu, acum nu mă crezi nici măcar când spun adevărul!

Apoi imediat începu să râdă cu hohote, dar ca în vis.

— Ah, neghiobule! Te prefaci că eşti convins că nu sunt! Te prefaci, mereu te prefaci! Citesc în ochii tăi cum citeşti şi tu într-ai mei!

S-au scurs zile triste. Cuprinsă de febră cerebrală, vorbea întruna şi totuşi, pentru o suferinţă atât de mare avea aspectul unei persoane sănătoase, cu ochii strălucitori şi faţa surâzătoare. Francesco observă însă un fenomen ciudat: Gavina imita comportamentul bolnavei aceleia operată la gât, pe care o văzuse într-unul din saloanele clinicii. O grijă în plus pentru el erau şi treburile gospodăreşti, neputându-se hotărî să cheme o infirmieră, fiindcă Gavina îşi povestea tot trecutul, amintindu-şi fiecare lucru cu o luciditate extraordinară.

— Tu nu mă cunoşti, repeta.

El o asculta, tăcut şi serios ca lângă patul unui bolnav grav care-l interesa doar prin boala lui; dar o umbră îi învăluiau ochii: se întreba, fără să vrea, dacă în delirul ei nu spunea un trist adevăr.

— Tu nu mă cunoşti!...

Uneori, în faţa femeii aceleia pe care atâta timp şi cu atât de multă răbdare o iubise, crezând-o sinceră şi bună, încerca sentimentul că se află în faţa unei necunoscute. Dar erau momente fugare, umbre pe care el le respingea fără ca măcar să le cerceteze. Francesco nu regreta nimic, nu se lăsa copleşit; ba chiar recăpăta curaj în faţa primejdiei, poate şi dintr-un simţ atavic de bravadă, ştiind unde voia să ajungă. Aşa cum în anumite pământuri aride nu cresc decât

plante aromatice, suferinţa inutilă şi compătimirea faţă de el însuşi, plante firave şi otrăvitoare nu prindeau rădăcini în sufletul lui.

În a treia zi de boală a Gavinei, când se hotărâse să cheme o infirmieră, a apărut, în mod providenţial, domnul Zanche.

— Gavina e bolnavă, i-a spus Francesco, deschizându-i uşa. Omul nu s-a tulburat, nici nu şi-a pierdut vremea cu întrebări zadarnice: şi-a scos pălăria şi şi-a dus umbrela udă în bucătărie, să se usuce.

— Dacă pot să fac ceva... a zis el, uitându-se în jur, impasibil. A aprins gazul, a pus totul în ordine, apoi a intrat în camera bolnavei să-i dea îngrijirile necesare. Gavina nu l-a recunoscut, dar, spre uimirea lui Francesco, nici n-a mai vorbit; doar din când în când se ridica pe perne şi, privind spre uşă, spunea în şoaptă:

— Ziarele... apoi recădea în somnul ei.

Viziuni confuze îi străbăteau mintea. I se părea că e acolo sus, pe munte, unde se petrecuse drama. Când era mică fusese la sărbătoarea de la San Teodoro şi îşi amintea bine peisajul acela stâncos, care acum îi apărea acoperit de zăpadă şi de nori. Avea tot timpul în faţa ochilor chipul celor două victime, când stând în picioare, vii, când cadavre sluţite, prăbuşite la

picioarele ei: se ridicau, cădeau, iar se ridicau, într-un dans macabru, ca nişte copii care se joacă de-a războiul. Un cerc de ceaţă înconjura lugubra scenă şi, dincolo de zidurile acelea de cenuşă, se auzea vuietul pădurii bătută de vânt şi croncănitul uliilor la pândă printre clonţurile stâncilor, ca nişte bandiţi.

Totodată îşi dădu seama că viziunea asta era un coşmar şi îşi aminti realitatea; dar, cu toate eforturile pe care le-a făcut, n-a izbutit să se trezească. În starea aceea dintre somn şi veghe avea impresia că în camera ei întrezăreşte lucruri ciudate: domnul Zanche stătea aşezat pe o stâncă, iar Francesco se apleda asupra patului, acoperit de zăpadă: „E febra", îşi zicea şi încerca să se liniştească, să-şi pună ordine în gânduri.

I se părea că atât capul cât şi corpul îi devin uşoare, aproape diafane, dar atât de fragile, încât nu putea să se mişte de teamă să nu i se rupă vreun mădular. Se gândea la ce avea să facă după însănătoşire şi tot viitorul ei îi apărea altfel decât cel pe care mereu îl visase.

Simţea o frenetică dorinţă de viaţă, nevoia să se mişte şi să se bucure. Era hotărâtă să renunţe la deprinderile ei religioase, să le părăsească. I se părea că nu mai crede în Dumnezeu şi gândul acesta, în loc să o îngrozească, îi dădea parcă un sentiment de

uşurare.

Într-o dimineaţă, după ce toată noaptea dormise profund, s-a trezit şi a privit în jurul ei mirată. I se părea că se culcase ieri-seară şi avusese o groază de vise urâte. Era singură în patul mare şi călduţ; picături mari de ploaie băteau în geamuri, dar cerul era şi cenuşiu şi albastru şi luminos. A vrut să se ridice, dar abia a pus picioarele pe covor, că a simţit furnicături ciudate, năpădind-o de la picioare până în creştet, ca şi cum înlăuntrul corpului ei ar fi vibrat mii de corzi metalice şi ochii i s-au împăienjenit. În clipa aceea şi-a amintit viziunile, visele, afirmaţiile făcute în delir; şi-a amintit că îi istorisise lui Francesco toată povestea de dragoste dintre ea şi Priamo şi a copleşit-o ruşinea şi a simţit dorinţa să moară. S-a clătinat, a alunecat şi-a rezemat capul de pat şi-a proptit mâinile pe pardoseală şi a închis ochii. Aşa a găsit-o Francesco, care a scos un ţipăt de spaimă şi ridicând-o, o striga cu cele mai alintătoare nume.

Din clipa aceea Gavina a început să simtă o stare sufletească nouă, duioasă şi profundă. Îşi dădea seama că Francesco continua să o iubească, în ciuda trecutului ei şi că de acum înainte nimic nu-i mai despărţea; şi ridicându-şi ochii în spatele geamurilor, încă umede, vedea cerul înseninându-se şi întreaga

lume i se părea frumoasă şi totul în jurul ei era plăcut şi călduţ asemenea pernelor care o înconjurau. Se simţea fericită, începu să se roage, îi ceru iertare lui Dumnezeu fiindcă se îndoise de el. Simţea bucuria de a trăi, de a crede în viaţă şi de a păstra mereu credinţa într-o existenţă mai frumoasă decât aceasta. A fost una din clipele cele mai plăcute, cele mai emoţionante din viaţa ei, aproape la fel cu clipa de beţie trăită într-o seară sub gorun, cu mulţi ani în urmă. Dar, ca şi aceea, a durat puţin. Aproape dintr-o obişnuinţă fizică a buzelor, a început să spună requiem aeternam, cu care îşi însoţea toate rugăciunile: cele două fantome i-au reapărut în faţă, ea s-a rugat pentru ele, cufundându-se din nou în tristeţea şi îndoielile sale.

Scurta ei convalescenţă s-a scurs în felul acesta, într-o alternare de speranţe, de remuşcări şi de nelinişti, încerca dezolarea mută a ţăranului în faţa ogorului său devastat de furtună. Involuntar, cuvintele fostului ei confesor îi răsăreau din adâncul inimii: „Vrerile Domnului sunt de nepătruns”. Uneori se revolta, îşi punea ei însăşi întrebări care altădată ar fi umplut-o de groază, dar răspunsurile ce şi le dădea erau vagi, timide, neconvingătoare. Alteori se exalta, se gândea să-şi refacă viaţa, întocmai cum ţăranul sărăcit se gândeşte să-şi cultive cu şi mai

multă sârguinţă ogorul devastat. Instinctele ei feminine încercau să se ridice, dar recădeau, apăsate de greutatea obişnuinţei, chiar mai înainte ca ea să-şi fi formulat dorinţele. Într-o zi i-a încolţit dorinţa fierbinte să aibă un copil, dar un alt precept religios: „păcatele părinţilor cad asupra copiilor, i-a trezit imediat neliniştile, temerile.

Însănătoşită complet şi-a reluat deprinderile din primele zile. Se ducea la biserică şi, într-o zi, s-a spovedit. A mărturisit că găsise un smarald şi nu l-a înapoiat, dar n-a spus nimic despre drama ei, n-a îndrăznit nici să dezvăluie scrupulele ei privind raporturile intime cu Francesco! Pentru prima dată simţea propria-i demnitate în faţa unui străin; totuşi, spovedania i se părea incompletă şi nu s-a încumetat să se împărtăşească, iar în loc de obişnuita exaltare, a simţit o surdă nelinişte: scrupulelor ei religioase li se adăuga teama că înlăuntrul ei se întâmplă ceva anormal. Se gândea din nou la Michela, la articolul lui Francesco şi la spusele lui. Într-o zi a luat o carte şi a citit-o pe ascuns, ca şi cum în camera de-alături ar fi fost canonicul Sulis şi doamna Zoseppa: era un studiu privitor la fenomenele isterice şi maniile religioase; a continuat apoi să citească diverse cărţi de ştiinţă, de antropologie criminală, de sociologie şi, mai ales, romane. Francesco n-avea prea multe, dar

erau cele mai frumoase romane ale literaturii europene. Era ca şi cum ar fi muşcat din fructul oprit:

O întreagă lume necunoscută i se deschidea în faţă şi i se părea că, în sfârşit, cunoaşte viaţa. Compara drama ei cu a celor despre care citea, o confunda cu a lor, părându-i-se câteodată că urmase o lege comună, obişnuită! Citea în faţa ferestrei şi, din când în când, privea trecătorii, imaginându-şi că fiecare purta cu el, ascunsă, propria-i dramă, aproape ca pe ceva obişnuit, cum porţi cămaşa!

În afară de domnul Zanche, soţii Fais nu mai aveau altă cunoştinţă apropiată, alt prieten pe care să poată conta într-un moment de nevoie. Francesco cunoştea toată mulţimea aceea instabilă, schimbătoare, bolnăvicioasă, indiferentă, nerăbdătoare sau resemnată, care anima Policlinica; el era o fire sociabilă şi, în tren, la teatru, în locurile publice, oriunde s-ar fi aflat în compania unor oameni necunoscuţi, intra în vorbă cu vecinul lui. Dar prieteni intimi nu avea şi nici nu avusese vreodată. La început, după căsătorie, Francesco îşi dădea toată osteneala gândindu-se la Gavina, căuta cunoştinţe, prieteni, o ducea în vizite, părându-i-se de datoria lui să combată, nu să încurajeze instinctul nesociabil, mai mult, antisociabil al ei; dar şi-a dat seama curând că eforturile lui erau zadarnice. În lume, Gavina se

plictisea. Tăcea, nu pentru că nu ştia să vorbească, să poarte o conversaţie, ci pentru că nu avea nimic de spus, iar dacă cineva îi făcea vreun compliment, îi răspundea cu un surâs ironic, zeflemitor.

Nutrise dintotdeauna un adevărat dispreţ faţă de persoana ei, se crezuse urâtă şi antipatică, nu se preocupase niciodată să-şi pună în valoare calităţile fizice şi să-şi ascundă defectele, iar la obiceiul acesta, devenit de-acum un instinct, cu fiecare zi, după tragica întâmplare a sinuciderii lui Priamo şi a morţii lui moş Sorighe, ea adăuga şi o profundă desconsideraţie faţă de ea însăşi.

Din zi în zi credinţa ei slăbea; dar în loc să se mândrească pentru asta sau să încerce un sentiment de eliberare, ea se gândea, umilindu-se:

„Este rezultatul ignoranţei mele. Ce ştiu eu? Fiindcă un om a greşit, fiindcă ignoranţa şi caracterul meu au provocat o dramă trebuie să trag concluzia că în afară de visul meu nimic nu mai există? Şi ce e oare îndoiala care acum mă cotropeşte? Este poate, cum era şi credinţa mea, o iluzie? Mâine o să cred iar, poimâine o să mă îndoiesc din nou. Sunt o ignorantă".

Şi dorinţa ei de a cunoaşte, de a şti, sporea, continua să citească tot ce-i cădea în mână şi totul i se părea adevăr, adevăr cu atât mai profund cu cât

era mai opus a tot ceea ce constituie credinţa ei dar, după o clipă iarăşi nu avea încredere în credulitatea ei şi, fără să vrea, îşi amintea cuvintele unchiului canonic: „Adevărul e în noi. Numai ignoranţii se lasă convinşi de părerile altora”.

Dar în zadar căuta, cu puterea ei de cercetare din ce în ce mai ascuţită, adevărul înlăuntrul ei. I se părea că totul în ea nu era decât minciună; apoi îşi dădea seama că acest dispreţ faţă de ea însăşi nu era o înălţare, ci o înjosire a spiritului ei, obişnuinţa de a se umili, de a se pedepsi.

Cu toate acestea, viaţa se scurgea liniştită şi aparent senină: venea primăvara; Francesco se arăta din ce în ce mai afectuos; ea robotea toată ziua şi găsea mereu ceva de făcut. Adesea simţea că ar fi putut să realizeze mai mult şi planuri nemaipomenite îi treceau prin minte. Dar atunci îşi amintea de Luca, de planurile lui, de activităţile lui extravagante şi cădea ca într-un vis; îşi amintea, de asemenea, de vecinii lor, de tinerii derbedei ai mătuşii Itria, de fostul călugăr, de pitic, de fostul combatant, de fiul văduvei, de chipurile tuturor nevoiaşilor, săracilor din vecinătate, inclusiv de chipul Michelei şi îi vedea într-o altă lumină şi încerca faţă de ei un sentiment nou, de milă, aproape de iubire, ca şi cum ar fi descoperit o legătură între

ea şi ei.

Pe zi ce trecea, sentimentul acesta, care uneori o stânjenea ca o haină nouă, îi aducea în minte mai cu seamă figura lui moş Sorighe. Uneori îl revedea pe fondul albastru-cenuşiu al viei, în straiele lui uzate, cu expresia sarcastică de filosof maliţios dar cel mai des îi apărea pe o stâncă vineţie, ca o figură cioplită grosolan, chiar în piatra aceea. Ici şi colo, printre zdrenţe negricioase, se vedeau fâşii de carne violacee, cheaguri de sânge uscat, asemănătoare florilor de oleandru ofilite şi oasele, de culoarea zdrenţelor. Păsări mari, negre roteau în jurul lui ca nişte muşte uriaşe şi el părea că le priveşte cu găurile acelea pe care uliii i le săpaseră în orbite; dar faţa lui descărnată îşi păstra expresia sarcastică.

Şi din plăsmuire în plăsmuire, imaginaţia Gavinei reconstituia cu pietate toată drama din munte.

3

Prin forma lui clar desenată pe culmea munţilor Marghine, Muntele San Teodoro aducea cu profilul unui berbec aşezat cu picioarele îndoite sub el, dar cu capul ridicat spre nord-vest. În nopţile înstelate, acest animal uriaş de granit pare că e gata să înghită Ursa Mare, ale cărei roţi scânteietoare îi ating botul. Speculanţii i-au luat lâna de păduri şi vara pare nu

numai tuns, dar şi jupuit, fiind în întregime de un galben-sângeriu, cu pete vineţii, dungat cu lungi şiruri de tufişuri verzui şi cenuşii. Doar gâtul, până spre cap, o rămăşiţă de păduri i-l acoperă cu un fel de coamă întunecată; şi în mijlocul acestor păduri de stejar, biserica San Teodoro apare ca o colibă pe jumătate săpată în stâncă, cu ziduri aproape negre şi acoperişul năpădit de muşchi. Interiorul este gol, primitiv; dar pereţii din jurul altarului Sfântului dispar sub o eflorescenţă de stranii obiecte votive: flori de metal, inele cu pietre mari galbene şi verzi, mătănii cu cruci de aur, scobitori de argint având o formă oarecum războinică, asemenea unor mici pumnale, sau curbate ca nişte minuscule iatagane şi împodobite cu fluieraşe; nasturi în filigran, imitând forma unor fructe conice, giuvaiere ce reproduc, cu linii nesigure, profiluri de animale, de porumbei, de miei, de cai, în sfârşit, toate obiectele pe care o artă primitivă le-a produs imitând, poate, modelele bizantine.

Printre aceste obiecte de ornament sunt amestecate alte obiecte stranii, unele macabre. Un ţăran şi-a lăsat aici bastonul împodobit cu poze; un vânător – o ploscuţă din corn, gravată grosolan: o şuviţă de păr castaniu, atârnând între doi sâni de ceară, evocă imaginea melancolică a unei fete

moarte. Mai sunt acolo mâini, picioare, degete, nasuri de ceară, umflate şi galbene ca membrele unor cadavre. Pe un pătrăţel de tablă, o mică madonă prost copiată după cea de la Sassoferrato îşi pleacă pleoapele mari, parcă spre a evita viziunea macabră a obiectelor acelor ce par că sunt dezgropate din nişte vechi morminte şi că fiecare dintre ele înfăţişează o suferinţă. Iar micul Sfânt înveşmântat în roşu, acoperit de inele şi coloane ca un războinic barbar, are faţa palidă şi în ochii lucioşi şi imobili o expresie de supremă plictiseală şi dezgust.

Şi faţa lui moş Sorighe avea adesea expresia asta. El nu era făcut să fie sihastru: fusese totdeauna un om sociabil, vesel, iubitor de viaţă; dar soarta, care deseori preferă oamenii pesimişti şi îi umple de daruri, parcă spre a-i recompensa pentru omagiul ce i-l aduc prin permanenta lor spaimă, îl oropsise mereu pe bătrânul poet. El care-i iubea pe oameni fusese batjocorit de oameni; el care ura munca trebuise să accepte muncile cele mai umile şi mai dispreţuitoare. Şi acum, bătrân şi bolnav, trăia ca în exil, condamnat, dar nu înfrânt şi în singurătatea lui aştepta zilele sărbătorii hramului cu nerăbdarea unei fetişcane, socotind lunile şi săptămânile!

Dorinţa lui cea mai fierbinte era să vadă lume. Când păstorii care se angajau să-i aducă proviziile

puteau să mai zăbovească la taclale cu el, îi întreba despre întâmplările şi noutăţile din „lume”, iscodindu-i chiar şi când venea vorba de persoane pe care nu le cunoştea, curios şi bârfitor ca o femeie. Uneori se ducea să-i întâlnească pe la stânele lor şi când se întorcea, spre seară, se uita înapoi, privea turmele ce păşteau printre mirişti şi semnul acela de viaţă, petele acelea mari, cenuşii, mişcându-se încet, ca nişte nori pe fondul galben al plaiului, era de ajuns ca să-l învioreze.

Noaptea privea focurile aprinse pe câmpurile şi în munţii dinspre Nuoro, puncte roşcate asemenea unor stele căzute de pe bolta cerească; şi se gândea că pe munţii aceia se întindeau păduri nemărginite şi se înălţau stânci atât de uriaşe încât, în comparaţie cu ele, soiurile de la San Teodoro păreau nişte biete pietre de râu. Torente mari, vijelioase izvorau acolo jos... şi erau acolo tufişuri înflorite tot anul şi atât de parfumate că te făceau să strănuţi. Frigul din pivniţe păstra proaspătă săptămâni şi luni carnea porcilor şi a boilor furaţi de bandiţi. Şi ăştia trăiau acolo ca în patria lor. Primăvara, natura blândă şi sălbatică ce-l înconjura reuşea să-l mângâie, să-l reconforteze: el nu privea natura cu ochi de artist, dar o „simţea aşa cum trebuia să o fi simţit poeţii primitivi legaţi de pământ prin legături noi şi de artist, dar o „simţea

aşa cum trebuie să o fi simţit. Nu era în stare să facă rău nici măcar unei insecte şi atunci când era nevoit să taie o creangă mai groasă i se părea că arborele suferă. Când nu era ocupat să facă curăţenie în biserică sau să-şi cârpească hainele, recitea un caiet îngălbenit şi boţit ca un manuscris vechi, în care-şi adunase poeziile. El cântase în ele toate marile evenimente ale celei de a doua jumătăţi a secolului al XlX-lea; compusese un imn închinat papei Pius al IX-lea; unul lui Vittorio Emanuele, unul banditului Giovanni Tolu şi unul Eleonorei d'Arborea; de asemenea, multe laude în cinstea sfinţilor autohtoni şi parodii glumeţe de laude sacre. Cântase frumuseţea feminină, dar nu toate versurile lui puteau să fie citite şi repetate de fete. Într-una din ultimele poezii povestea că fusese iubit de o văduvă bogată, a cărei fiică, după moartea mamei, îl alungase din casă. Stând sub un fel de şopron care slujea de intrare în cămăruţa lui de paznic, îşi recitea cu voce tare versurile şi, din când în când, îşi ridica ochii să vadă dacă venea cineva. Între un stejar şi o stâncă, ce se întindeau unul spre altul formând un arc, se desfăşura o privelişte grandioasă şi melancolică; apusul aurea stâncile, pământul, frunzele copacilor, colora în liliachiu şi roşu orizontul, iar linia azurie a munţilor din depărtare ai fi zis că e marea. Pământul

acoperit cu frunze uscate părea presărat cu monezi de aur; tufanii tineri, în luminişurile pădurii, aveau verdele crud al pomilor fructiferi.

Noaptea, luna cobora încet printre stejar şi stâncă, apoi dispărea, roşie ca un cărbune aprins, în cenuşa orizontului. Se auzeau oile păscând, huhurezul bătea măsura cu huhuitul lui de santinelă melancolică, iar uneori vântul împingea până aici sus sunetul bătăii orelor din satul cuibărit într-o văiugă a muntelui. Moş Sorighe, tolănit pe o saltea umplută cu ferigi uscate, îşi înălţa capul să asculte. Prin găurile acoperişului se vedea scânteierea stelelor căzătoare; şoarecii, şopârlele, moliile, tarantulele şi păianjenii împresurau visele bătrânului ca pe acelea ale unui beţiv. Dar el trăia frăţeşte cu poporul ăsta şi nu-i păsa dacă şopârlele veneau să bea apă din cana lui, dacă păianjenii îşi ţeseau pânza între o bucată şi alta de pâine, dacă i se plimbau pe faţă când dormea, ori se odihneau pe părul lui cum s-ar fi odihnit pe un tufiş! Celelalte insecte nu-l supărau, fiindcă pielea lui devenise neagră şi tăbăcită ca scoarţa de copac.

Şi, adormind, continua să se gândească la cânţonetele lui, la sărbătoarea de la anul viitor şi la văduva cu care fusese gata să se însoare. Dacă auzea vreun zgomot în sacristie sau în biserică, nu se mişca; pentru nimic în lume n-ar fi tras cu revolverul

care i se dăduse ca să se apere în caz că ar fi fost atacat, dar, cum suferea de inimă, la cea mai mică emoţie i se părea că o roată i se învârte prin corp sfârtecându-i-l şi zdrobindu-i măruntaiele.

Odată cu venirea toamnei, boala lui s-a înrăutăţit. Nu se mai simţea bine nici când totul împrejur era liniştit. A devenit melancolic. Lungile văluri de ceaţă îl împiedicau să vadă focurile ciobanilor şi cele ale ţăranilor, în depărtare; bubuiau tunetele, fulgerele fluturau ca nişte fâşii de mătase aurită prin perdeaua de ceaţă; părea că frumoasa vară plecase cu un car greu, în care adunase cu multă larmă toate lucrurile minunate, ca petrecăreţii după sărbătoare. Apoi s-a înstăpânit tăcerea. Frunzele nu cădeau, pentru că stejarii îşi schimbă frunza primăvara, dar se închiseseră la culoare, iar cele care căzuseră, ale altor arbori, putrezeau: totul era trist. Când pleca după lemne în pădure, se ducea până mai jos, pe coastă, de unde se zărea satul roşiatic ca o pată de rugină în fundul văiugii cenuşii. Şoseaua se avânta de-a curmezişul landei pustii, desfăşurându-se ca un fir ce avea să lege satul de restul lumii. El se născuse acolo, în satul din vale şi într-una din canţonetele lui se asemuia exact cu şoseaua aceea care străbate „baddes” şi „arturas” , trece prin sate şi oraşe şi nu se opreşte decât la ţărmul mării.

Într-o dimineaţă, la începutul lui noiembrie, noul viceparoh al satului a urcat la munte, însoţit de câteva femeiuşti şi a ţinut slujba de liturghie la bisericuţa de aici. Era numai piele şi os, aproape un schelet şi părea foarte bătrân, cu ochii încercănaţi şi faţa devastată de suferinţă, dar se arăta vesel şi râdea întruna, privind încoace şi-ncolo cu o nelinişte nervoasă; după ce a ţinut slujba, cu o repeziciune care l-a mirat pe moş Sorighe, a vrut să cerceteze lăzile în care se păstrau odăjdiile şi obiectele preţioase. Sacristia comunica cu odaia pazniculuI. Era o cămăruţă boltită, având sus o ferestruică prevăzută cu gratii, pe pervazul căreia vântul făcea să se legene un craniu de bărbat tânăr, cu maxilarele proeminente şi dantura intactă. Privindu-l, în timp ce se dezbrăca, Priamo avea impresia că acea rămăşiţă, umană încă trăieşte şi îi face semne. Dintr-o dată s-a repezit spre ferestruică, cu braţul întins şi mâna deschisă cu degetele răsfirate, dar n-a izbutit să apuce craniul. Atunci s-a întors, iritat, spre moş Sorighe, care deschidea o ladă şi a strigat:

— Trebuie să-l iau! Să-l îngrop!

Bătrânul privi craniul şi răspunse liniştit:

— E aici de când eram eu copil.

Din ladă ieşea un miros puternic de camfor, care l-a îngreţoşat pe Priamo: părea o miasmă de ceva

mort, de lucruri scoase dintr-un sarcofag îngropat printre stânci ca o comoară preistorică. Bătrânul ridica odăjdiile roşii şi aurite ce căpătaseră culoarea frunzelor uscate, pânze brodate de pus pe altar, atât de îngălbenite că păreau vopsite cu şofran, bucăţi mari de ţesături de lână cu dungi galbene şi negre, ca pieile de zebră şi care se puneau pe jos în zilele de sărbătoare. La fund, o tipsie de metal scânteia ca luna în fundul unui puţ.

Moş Sorighe scoase din ladă o casetă pentru crini-de-pădure – floare sacră pentru morţi – închisă cu un nasture împletit din papură şi o deschise: era plină de coliere şi de inele împodobite cu cornaline şi cu pietre mari verzi. Priamo se uită la bătrân, care în clipa aceea îţi amintea de giuvaiergiii fenicieni oferindu-şi marfa femeilor biblice şi se gândi că doar cu jumătate din comoara asta ar fi putut să-şi croiască altă viaţă. Între timp, bătrânul flecărea, mijind, cu ironie vicleană, un ochi.

— Vă place la ţară? Ce-or fi zicând evlavioasele din târg? După părerea mea, una n-o să-şi mai găsească locul de supărare că aţi plecat.

— Covoraşul ăla are o gaură. Sunt cumva şoareci, aici?

— Dacă sunt şoareci! Am vrea noi ca toţi atâţia îngeri să ne întâmpine în ceasul morţii. Dar şoarecii

s-ar putea să-mi roadă inima mai înainte de a pătrunde în lăzile astea.

— Cum stai cu sănătatea?

— Rău. Inima mea bate ca a unei fete îndrăgostite.

— Du-te la doctor.

— Ce să-mi facă doctorul? Ar trebui să schimb aerul! Nu puteţi să-mi căutaţi altă slujbă? M-aş mulţumi chiar şi cu una de subprefect!

— Îngroapă craniul! Îi spuse Priamo, plecând. Vai şi amar dacă la întoarcere îl găsesc tot aici.

S-a întors după o lună. Arăta mult mai bine, se îngrăşase, dar nu mai era vesel ca la început. Văzând craniul tot pe pervazul ferestruicii, se făcu vânăt de furie, gata să se repeadă la bătrân să-l lovească.

— Eu nu-l ating! Zise paznicul. E craniul unui bandit şi cine-l atinge moare într-un an de moarte violentă. Şi dumneavoastră ştiţi asta!

— Bun, atunci ia-l şi crapă! Răcni Priamo şi cu un baston trânti craniul de pe pervaz, căruia îi săriră doi dinţi.

— O să muriţi şi dumneavoastră!

— Oricum murim, dar îngroapă-l imediat.

Moş Sorighe luă craniul în silă, iar Priamo culese de pe jos cei doi dinţi. Ieşiră. Era o splendidă zi de iarnă: în depărtare, munţii acoperiţi de zăpadă se vedeau atât de clar, încât păreau că se află în spatele

copacilor din rarişte.

După ce a îngropat craniul la piciorul unui stejar, moş Sorighe a trasat cu degetul o cruce pe pământul umed şi, când s-a ridicat, avea faţa palidă şi ochii plini de neliniște. Îi era frică să nu moară şi până în ultima zi a anului a trăit într-o permanentă şi dureroasă frământare. Noaptea nu putea să doarmă şi în vuietul continuu al vântului i se părea uneori că aude zgomote şi împuşcături. Veneau hoţii, înconjurau biserica, ucideau paznicul şi furau comoara Sfântului. Asta nu se întâmplase niciodată, dar putea să se întâmple. Trăim vremuri triste: până chiar şi preoţii au devenit agresivi şi nelegiuiţi.

Moş Sorighe simţea cum i se zbate inima şi strângea la piept cheile bisericii şi ale lăzilor, dar nici măcar cheile astea, cerute adesea de ciobani, care le foloseau ca leac sigur pentru animalele bolnave, nu-i alinau durerea.

Se gândea: sunt un om lipsit de credinţă! Apoi se liniştea, ieşea, se aşeza sub şopron şi privea îndelung luna, care cobora din nor în nor, ca printre stâncile unui munte aerian.

Anul a trecut şi nu s-a întâmplat nicio nenorocire. A început să-şi recapete curajul, încrederea.

Într-o seară, păzitorul de porci, care-şi avea staulul la capătul celălalt al pădurii, i-a adus obişnuitele

provizii de pâine, de orez şi o desagă cu cartofi.

— Ce mai e nou prin sat? L-a întrebat moş Sorighe.

— Noutăţi de frig! Închide-te bine în bârlogul dumitale că o să ningă opt zile!

A început, într-adevăr, să ningă şi tot muntele s-a acoperit cu o mantie albă, ca un miel primăvara. Moş Sorighe, urmând sfaturile porcarului, stătea închis în odaia lui, în mijlocul fumului care ieşea din vatra săpată în pământ ca dintr-o gură de vulcan; dar într-o dimineaţă, înaintea zorilor, a auzit o voce aspră şi răguşită care-l striga.

— Da, părinte Felix! Răspunse el şi nu ştia dacă să se bucure sau să se neliniştească.

— Îmbracă-te repede, ia-ţi mantaua, că trebuie să pleci imediat; o să te duci la foştii dumitale stăpâni Sulis: azi, la unsprezece, se căsătoreşte Gavina. Acum e cinci; la zece ai să fii acolo. O să-i dai pacheţelul ăsta, spunându-i că e un dar din partea dumitale, dă-i-l fără să vadă mirele. Porneşte, că e târziu. Oh, nu m-asculţi?...

Bătrânul se uita la pacheţel şi i se părea că visează. Nu-i displăcea să plece, dar îl neliniştea starea lui Priamo.

— Cum e drumul? Dumneavoastră cum aţi urcat până aici?

— Pe jos. Zăpada e tare, e lună. Hai du-te, insistă

Priamo, împingându-l. Şi dacă, întâmplător, întreabă cineva de mine, să spui că am ţinut slujba aici, în dimineaţa asta. În rest, nimic, nicio vorbă.

Moş Sorighe îşi îmbrăcă mantaua şi, în timp ce Priamo se ţinea după el, neliniştit, rugător şi ameninţător totodată, el deschise gura să-l întrebe ceva, dar n-a mai îndrăznit.

— Orice s-ar întâmpla, reluă Priamo, să nu spui nimănui că i-ai adus miresei un dar de la mine. Promite-mi... jură-mi chiar!

Bătrânul îşi încrucişă braţele la piept în semn de jurământ; era gata să iasă pe uşă, când Priamo se apropie de el şi-l apucă strâns de braţ.

— Aşteaptă! Asta, pentru dumneata... ia-i! Poate o să ai nevoie de ceva, la oraş. Ia-i, îţi spun! Răcni, fiindcă bătrânul respingea banii pe care el i-i vâra în pumn.

— Ferească-mă Dumnezeu... nu vreau... nu vreau...

— Ia-i, sau te bat!

Moş Sorighe luă banii şi ieşi; luna lumina pădurea şi, printre copaci şi stânci, unduiau aburi uşori, cenuşii, ce păreau că ies din zăpadă. Făcu vreo câţiva paşi, chinuit: de presimţirea a ceea, ce avea să se întâmple: se întoarse înapoi şi îl văzu pe Priamo deja aşezat lângă foc, negru prin fumul şi lumina firavă a flăcării.

— N-ai plecat, moş Sorighe?

— Aş vrea... Aş vrea să iau pistolul...

— Ce pistol? Ai pistol? Ai permis de port-armă? N-ai? Atunci ia-o din loc, du-te dracului!

„El nici măcar nu ştie de pistolul ăsta!" se gândi bătrânul, liniştindu-se. Şi plecă.

S-a întors în noaptea următoare, după ce făcuse cu dusul şi cu întorsul, zece ore de drum. Ca să ajungă mai repede, nu s-a mai oprit în sat, de altminteri, deja învăluit în tăcere la ora aceea; când a sosit, i s-a părut că vede fumul ridicându-se de pe acoperişul adăpostului său şi şi-a zis că Priamo era tot acolo; dar un om, păzitorul de porci, i-a apărut drept în faţă, sub şopronul luminat de lună.

— Pregăteşte-te de fugă, moş Sorighe!

— Am fugit destul pe ziua de azi! Ce-i?

— L-au găsit pe preot mort, astăzi. Ba se zice că s-a omorât, ba se zice că a fost omorât. Eu te sfătuiesc să fugi, moş Sorighe! Hai, ce faci? Plângi? Femeile plâng, unchiule dragă! În cazuri de-astea bărbatul trebuie să fugă, nu să plângă. Mai bine afară decât înăuntru. Ştii doar şi dumneata că dacă omul e legat şi-o musculiţă poate să-l înţepe.

Moş Sorighe a trebuit să fugă. Tânărul porcar l-a dus la staulul lui: era un băiat bun, frumos ca un Antinous condamnat la o viaţă sălbatică; vorbea ca

un bătrân înţelept, dar avea o groază cumplită de „justiţie” şi de închisoare. Influenţat de el, moş Sorighe trăia într-o permanentă teroare. La cel mai mic zgomot de paşi, fugea printre stânci ca un bătrân cerb şi nu-l frământa atât absurda acuzaţie – de altfel, încă nelămurită – care-l rănea, cât frica să nu moară în puşcărie dacă-l arestau. Noaptea, în timp ce stătea întins lângă foc împreună cu porcarul, în coliba pe care vântul o zgâlţâia ca pe o creangă, el recita versuri de-ale lui, sau îşi povestea păţaniile, mai ales aceea cu văduva şi cu fiica ei.

— Nu era o femeie frumoasă, dar era foarte şireată. Îmi plăcea mai cu seamă pentru isteţimea ei. Şi dacă n-ar fi fost dracul ăla de fată, piaza mea rea, acum aş fi dormit într-un pat de puf, ca un episcop şi nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că eu aş fi ucis un preot!

Amintirea lui Priamo îl îndurera şi era convins că poate, cu puţină bunăvoinţă, l-ar fi putut salva pe acest nefericit.

Într-o seară porcarul a văzut, sau i s-a părut că vede, doi carabinieri în cercetare prin partea locului: şi, ca de obicei, moş Sorighe a fugit, căţărându-se până pe creasta muntelui. Noaptea era senină şi geroasă; sufla un vânt mânios şi se părea că până şi stelele tremurau de frig. La un moment dat, după ce a

terminat urcuşul, l-a cuprins durerea de inimă; s-a lungit pe pământ, a închis ochii şi a simţit că moare.

I se părea că vuietul vântului care-l asalta din toate părţile, vrând parcă să-l zboare de acolo, era stârnit de bătăile inimii lui. Apoi, pe neaşteptate, durerea s-a potolit: a simţit o bucurie nespusă; s-a ridicat în şezut, a privit împrejur şi a oftat. În spatele lui, pe un perete de stânci, se ridica luna, la ultimul ei pătrar; la picioarele lui se adâncea o prăpastie stâncoasă, în fundul căreia pădurea trasa o linie neagră, dantelată; dincolo de linia asta, o întindere de ceaţă albastră şi unduitoare crea iluzia mării. Zgomotul vântului părea vuietul valurilor în furtună. Moş Sorighe a vrut să se ridice, dar nu a putut; vântul îl ţinea ca pironit de pământ. Atunci a înţeles că starea lui era gravă şi a început să se roage fierbinte să vină cineva, fie şi un carabinier, ca să-l ia de acolo, din locul acela dezolant. În delirul lui, îi spunea vrute şi nevrute protectorului invocat:

— Nu eşti şi tu tot om? Vino, vino: sunt bucuros să vii. Sunt nevinovat ca în ziua în care m-am născut. E drept, am făcut rău că am fugit; mi se părea că sunt încă un flăcăiandru şi-mi plăcea s-o iau la sănătoasa: poate că voiam să-mi dovedesc mie însumi că sunt încă sprinten! Acum îmi dau seama că sunt bătrân. Eh, e timpul s-o recunoaştem: suntem bătrâni! Dar

am făcut multe şi de toate! Odată, la sărbătoarea de Sfântul Paolo... erau o sută şaptezeci de steaguri... şi treizeci de preoţi. Un bărbat ducea un steag cu clopoţei de argint... şi îl flutura. În timp ce cânta împreună cu mine... Am câştigat eu! Frăţioare dragă, resemnează-te; am câştigat eu... Stăteam pe malul mării, ca acum, dar nu era aşa de frig.

La un moment dat i se părea că se află în bucătăria văduvei, tolănit pe rogojină. Bătrâna torcea lângă uşă; era îmbrăcată în negru, iar pe cap avea o scufie de catifea; fustele, cam scurte, lăsau să i se vadă pulpele groase şi picioarele încălţate în pantofi împodobiţi cu pompoane roşii. Se uita fix la faţa ei, mare, gălbuie şi obosită, gura dispreţuitoare, ochişorii verzui răutăcioşi şi voia să o cheme cu nişte cuvinte duioase şi: glumeţe, dar nu putea să vorbească. Murmura în sinea lui:

— Vino-ncoace, lipia mea albă...

E cando non ti ido, coro meu,

Su coro mind'istrazzat mariane.

Dar deodată l-a străbătut un fior de groază: o femeie a apărut în golul uşii: era fiica văduvei, îmbrăcată în costum naţional, pe cap cu o boneţică de brocart. Cu piciorul împingea un craniu, azvârlindu-l spre rogojina unde se odihnea el. Faţa, serioasă şi palidă, cu ochi mari, de culoarea ceţii care

acoperea orizontul, era cea a Gavinei Sulis!

A vrut să se ridice; a întins mâna şi a repetat, tremurând:

Dami sa mânu, bellita, bellita...

Dar a căzut pe spate, sub rafala de vânt, cu ochii larg deschişi, sticloşi ca două oglinjoare în care se reflecta dezolantul peisaj.

În zori, un uliu negricios ca un petic de nor s-a ridicat din pădure sus pe cerul cristalin şi deodată, ca şi cum i-ar fi venit rău, s-a prăvălit peste cadavrul bătrânului.

Partea a patra

1

În dimineaţa zilei de Paşti, Gavina s-a dus în parcul Pincio, singură. Nici măcar în ziua aceea Francesco nu-şi putea îngădui un răgaz, pentru că sezonul (există şi pentru medici un sezon) nu-i permitea. În aprilie şi mai clinicile şi ambulatoriile sunt încă pline de bolnavi; mai târziu mulţi medici pleacă în vacanţă: sezonul s-a încheiat. „Mai rămâne de ştiut dacă şi pentru bolnavi există vacanţă", se gândea Gavina, care fusese de mai multe ori la ambulatoriu şi, treptat, simţise că repulsia fizică şi neîncrederea pe care bolnavii i le trezeau, nu numai că încep să dispară, dar lasă locul unei sincere compătimiri.

Ea observa că medicii, inclusiv Francesco, îi tratau pe bolnavi cu răceală, cu grosolănie chiar. O iritau mai ales glumele, adesea pline de o ironie crudă, pe care câţiva medici bătrâni le făceau cu bolnavii; şi constata că medicii tineri, ca să nu fie mai prejos, îi imitau pe cei bătrâni.

Amărâţii de bolnavi zâmbeau slugarnic, plecaţi în faţa puterii acelor oameni care cu speculele lor păreau să pătrundă în cele mai întunecate mistere ale naturii; dar pe chipul câte unui bolnav demn şi disperat apărea o expresie de amărăciune şi parcă de ură. Când erau singuri, aproape toţi bolnavii îşi băteau joc, la rândul lor, de medicii şi se consolau istorisindu-şi unul altuia povestea bolii lui.

În timp ce-l aştepta pe Francesco, Gavina îi asculta cu interes şi curiozitate. Aşezată lângă ei pe băncile triste ale ambulatoriului, câteodată lua chiar parte la discuţia lor. Femeile, mai ales, sporovăiau cu plăcere. Astfel a ajuns să înţeleagă un lucru: că boala, considerată de ea până atunci ca un simplu accident fizic, este de cele mai multe ori rezultatul multor mizerii morale.

Gavina îi transmitea lui Francesco discuţiile cu bolnavii, scornelile lor, plângerile, protestele, revoltele lor; şi îi reproşa felul aspru, neomenos în care colegii lui se purtau cu aceşti nenorociţi; el însă

nu numai că aproape nici nu dădea importanţă spuselor ei, dar o ruga să înceteze vizitele astea la ambulatoriu. Într-o zi i-a spus:

— N-ar fi mai bine să te duci la Villa Borghese sau în parcul Pincio în dimineţile astea frumoase?

Şi ea se ducea la Villa Borghese sau în Pincio, urmând mulţimea aceea de dădace cu copii, de străini, de huligani, de tot soiul de persoane fără ocupaţie sau bolnăvicioase care în zilele de primăvară invadau parcurile Romei. Aşezată pe iarbă, pe pajiştile din Villa Borghese, sau pe băncile de pe terasa Pincio, se lăsa în voia amintirilor. Prezentul şi viitorul n-o preocupau: toată viaţa ei era în trecut. În dimineaţa aceea de Paşti, însă, privea în jur cu ochi neliniştiţi, încă tulburată de ceea ce făcuse în săptămâna dinaintea Paştilor. Pentru prima dată în viaţa ei nu se împărtăşise de Paşti! I se părea că încă mai aude ecoul nostalgic al glasurilor copiilor din cor şi cântările slujbelor de seară în penumbra Bisericii San Pietro; că încă e acolo, aşezată pe treapta unui altar al bisericii, ascultând muzica sfântă ca o sclavă care aude pe neaşteptate un cântec din patria ei îndepărtată. Adio! Adio! În ea murea credinţa, dar încă simţea nostalgia credinţei.

Unde avea s-o ducă acest pas hotărâtor, nu ştia; i se părea că acţionează conştient, dar îi era teamă că

face rău şi simţea că viaţa ei de dinainte o oprea, că o cotropea cu amintirile ei. Îşi aducea aminte de fascinaţia pe care Roma – oraşul sfânt, cu mănăstirile, cu bisericile, cu bazilicile, cu slujbele sale religioase, pentru care străinii vin aici în pelerinaj ca altădată la Ierusalim – i-o trezise mult mai demult, de pe când visa în faţa zidului ca o barieră de netrecut a munţilor natali. Totul se spulberase. Privea în jur, încercând parcă să găsească măcar o urmă a oraşului pe care-l visase; dar din locul unde se afla nu vedea decât răzoare de zambile multicolore şi arborii bulevardului abia îmbrăcaţi într-un puf gălbui. Cerul era argintiu, ici luminos, colo uşor aburit, brăzdat de dungi albăstrii şi de nori atât de diafani, trandafirii şi alburii, încât păreau crengi de piersici înfloriţi desprinse din livezi îndepărtate şi rătăcind prin văzduh. Numai pace şi gingăşie sub cerul înflorit! Roţile trăsurilor, hamurile cailor, nasturii uniformelor gardienilor scânteiau într-o lumină argintie, ca sub razele de lună. La capătul bulevardului, feţişoarele copiilor se conturau clar, strălucitoare, aproape toate îmbujorate, ca pe un fond metalic. Totul părea alcătuit dintr-un metal pur şi luminos: copacii erau de aur, cântecul privighetorilor avea vibraţiile prelungi ale unor baghete de argint lovite pe plăci de argint.

Când la capătul bulevardului nu mai era nimeni, devenind pustiu, Gavina vedea o balustradă ce i se părea hotarul dintre parc şi o mulţime invizibilă; şi avea impresia că aburii luminoşi care invadau orizontul se ridică din oraş ca dintr-o mare agitată. Acolo, jos, era Roma, nu oraşul sfânt pe care-l visase, ci un loc plin de viaţă, unde totul se mişca şi fremăta. Şi ca în faţa mării, încerca un sentiment de admiraţie şi de teamă.

Pasul poate că ar fi condus-o acolo jos. N-avea nimic de făcut, acum, când nu se mai ducea la biserică. Iar Francesco nu voia să o vadă printre bolnavi: ce să facă? Avea bani, timp, libertate: oricare altă femeie s-ar fi bucurat de un asemenea noroc; ea însă îşi aducea aminte, fără să vrea, de predicile unchiului ei canonic.

Dorinţa de a avea un copil devenea şi mai mare pe măsură ce trecea timpul; dar şi acest vis al ei izvora dintr-o sorginte obscură, nu din nevoia de a-şi vedea viaţa prelungită în cea a unei alte fiinţe. Sub vastul cer al Romei ea respira încă aerul închis al casei părinteşti; şi adesea i se părea că le vede pe Paska şi pe mama ei ocupate cu alesul grâului, fiindcă se apropia Paştele şi trebuia să facă pâine albă, pâine dulce, ca pe vremea iudeilor. Doamna Zoseppa, fără să-şi dea seama că ea continua să trăiască într-o

epocă biblică, se plângea că timpurile se schimbaseră şi povestea impresiile ei de fată, apoi de logodnică, apoi de soţie.

— Pot să spun că, într-adevăr, alea da timpuri! Bărbatul meu nu m-a sărutat înainte de ziua nunţii, iar după aceea nu m-a văzut niciodată în combinezon, n-a ştiut nici măcar ce culoare are. Soţul, în timpurile alea, era fratele, era tatăl soţiei. Aşa porunceşte Dumnezeu. Acum... acum trăim într-o lume animalică. Întâlneşti până şi perechi dintr-acelea care nu vor să aibă copii! Şi atunci de ce v-aţi mai căsătorit, oameni buni?

După întrebarea asta, în care punea tot sarcasmul de care era în stare, doamna Zoseppa tăcea o clipă, parcă aşteptând răspunsul. Dar cine putea să-i răspundă? Odată Paska se încumetase să-şi dea cu părerea, în glumă:

— Se căsătoresc din interes; ca să-şi clădească palate cu balcoane de fier...

Dar stăpâna o privise cu atâta tristeţe şi severitate, încât Paska n-a mai îndrăznit să glumească. Totuşi, a întrebat:

— Şi dacă Dumnezeu nu-ţi dă copii?

— Dacă eu n-aş fi avut copii aş fi înfiat unul, orfan sau copil de oameni nevoiaşi. Soţiile milostive aşa trebuie să facă. Pe mine m-a cuprins disperarea chiar

din prima lună. Acum, în schimb, nimeni nu mai vrea copii...

Gavina se gândea la Michela şi la copilul pe care trebuia să-l nască în curând. Fostul ei logodnic se căsătorise cu alta şi, după întâmplarea asta, nenorocita avusese leşinuri repetate şi hemoptizii; şi din zi în zi, Gavina, care o socotea pe Michela ca o victimă a ei, aştepta vestea morţii acesteia, visând să-i adopte copilul, dacă avea să-i supravieţuiască mamei.

Chiar în ziua aceea de Paşti, Luca, ce scria tot în numele doamnei Zoseppa, printre alte veşti de care era plină scrisoarea, spunea: „Michela a născut o fetiţă blondă, durdulie şi sănătoasă; moaşă a fost mătuşa Itria!”

Gavina îi comunică vestea şi lui Francesco, iar spre seară, ieşind să se plimbe, zise:

— Ce Paşte banal! Paştele la Roma! Săptămâna sfântă la Roma! Eu îmi închipuiam ceva fantastic, extraordinar, medieval. Vedeam pelerini cu desagi în spinare, îmi imaginam oraşul cufundat în întuneric, ca Ierusalimul în timpul săvârşirii lui Iisus. Îţi aduci aminte procesiunea din săptămâna sfântă, când m-am întors spre tine şi ţi-am spus că eşti un prost?

— Mi-amintesc, cum să nu!...

Şi amândoi, în timp ce traversau piaţa Barberini,

inundată de lumina violetă a amurgului şi vibrând de zgomote, s-au lăsat în voia amintirilor simple ale trecutului. După ce i-a relatat discuţiile maică-sii cu Paska în timp ce alegeau grâul pentru pâinea de Paşti, Gavina a zis:

— Dacă Michela moare, am s-o rog pe mama să ia copilul la ea.

Francesco şi-a întors capul, a privit-o şi a râs. Ea a continuat să se uite drept înainte şi pe faţă i s-a aşternut o expresie dură.

— Gavina, mă gândesc la ce ţi-ar răspunde mama ta, auzindu-te!

— Aşa-i! Ar zice că sunt nebună! De fapt, un pic o crezi şi tu, în clipa asta. Spune drept, hai!

— Michela n-o să moară... Fii sigură de asta: o să-şi revină, o să se înzdrăvenească şi poate că o să-i aducă un frăţior brunet acestei surioare blonde...

Gavina a înţeles că el îi ghicise gândul, dar nu i-l aproba.

— Spune-mi adevărul, Francesco! Chiar e bizar, gândul ăsta al meu?

— Da, sigur că da, pentru mama ta ar fi bizar.

— Mama? Ah, nu, tu ai înţeles foarte bine la ce mă gândeam.

— Tu, mă rog... ai lua fetiţa la tine?

— La noi... dacă, firește, ai vrea şi tu.

Francesco a tăcut un moment, apoi a întrebat:

— Vorbeşti serios? Doar n-o să faci ca mama ta, pe care a cuprins-o disperarea chiar din prima lună! Şi dacă o să avem copii?

— Tu crezi că eu gândesc cum gândea mama? Nu ghiceşti la ce mă gândesc eu? Dacă tu ai avea un copil de a cărui naştere ai fi, într-un anume fel, răspunzător, nu l-ai lua la tine? Acum iar râzi! Poftim! Mai întâi îmi bagi ideile în cap, apoi râzi de ele! Ştiam eu!

— Cum, eu sunt cel care ţi-a băgat în cap ideea că Michela a făcut un copil din vina ta? Hai, spune şi tu adevărul, la rândul tău, eu am fost?

— Nu mi-ai spus exact aşa, dar... mi-ai dat de înţeles!

— Niciodată! În ceea ce te priveşte, tu nu erai răspunzătoare. De altfel, de ce vrei să iei un copil de lângă mama lui? Michela poate foarte bine să şi-l crească singură: e mai moral.

— Dar eu ziceam... în cazul că o să moară.

— Las-o să moară, mai întâi! Apoi vom vedea.

Michela n-a murit şi Gavina n-a mai pomenit de planul ei. Dar pe măsură ce trecea timpul, speranţa de a avea un copil i se spulbera şi un sentiment de nefericire şi de gol îi apăsa sufletul. Şi-a reluat viaţa de mai înainte. Ore în şir lucra lângă fereastră, iar

adesea se surprindea rugându-se! În afară de domnul Zanche şi de alţi câţiva concetăţeni, nu primea pe nimeni, iar lungile zile de primăvară îi dădeau o stare de melancolie; nu dorea nimic fiindcă i se părea că are totul, sau, mai bine zis, pentru că tot ceea ce ar fi putut să-şi dorească i se părea nepermis şi zadarnic totodată. I se părea că luxul, distracţiile, călătoriile, gloria, pasiunile – totul e zadarnic.

Aşezată în faţa uneia din fântânile din parcul Villa Borghese, petrecea ceasuri întregi plictisindu-se, ca în nesfârşitele amurguri de vară din satul ei! Simţea natura, percepea culorile peisajului şi auzea glasurile lucrurilor, dar sentimentul plăcerii îi era atât de vlăguit, încât nici măcar strălucirea frumuseţii din jur nu izbutea s-o anime. Cât de îndepărtat era timpul în care se bucura de puţina ei trăire emotivă! Acum simţea aceeaşi plictiseală, aceeaşi tristeţe de altădată, dar îşi dădea foarte bine seama că şi una şi alta se aflau în ea, nu în lucrurile înconjurătoare. Totul împrejur fremăta de viaţă, dar sufletul ei nu putea să o reflecte decât aşa cum apa întunecată şi galben-verzuie a fântânii reflecta peisajul şi cerul: confuz şi sumbru. Da, viaţa fremăta în jurul ei, era în natură, în oameni, în lucruri; arborii, chiar şi frunzele uscate şi apa din fântână se înfiorau la suflul ei; până şi micuţii orbi şi surdomuţi care se jucau pe pajişte

se lăsau pradă mângâierii vieţii: trăiau, se bucurau. Gavina îi privea şi îi invidia – simţea că între ea şi viaţă exista o profundă vrăjmăşie: dar dacă altădată asta o bucura, acum o îndurera.

În iunie, după o lungă tăcere a lui Luca, a sosit o scrisoare de la canonicul Sulis şi, chiar înainte de a o deschide, Gavina a simţit că în ea erau veşti rele. „Odată cu venirea căldurii, Luca s-a îmbolnăvit din nou – scria canonicul. De câtva timp ducea o viaţă normală, cumpătată, dar un lucru foarte ciudat, despre care vreau să-ţi scriu doar cu titlu de curiozitate, l-a dat din nou peste cap. Pun rămăşag pe orice că n-ai să ghiceşti. Vrea să se însoare! Înainte de a se îmbolnăvi, se tot ducea în casa lui Sebastiano Murru. Ce făcea acolo, de dimineaţa până seara, nimeni nu ştie: fapt e că acum vreo zece-douăsprezece zile a rugat-o pe maică-ta să se ducă şi s-o ceară de soţie pentru el pe fata lui Sebastiano, pe nenorocita de Michela, ale cărei tărăşenii le ştii şi tu! Firește, maică-ta nici n-a vrut s-audă de asemenea propunere. De ciudă, Luca a început iar să bea şi, miercuri, l-a apucat iar răul ăla al lui; acum convulsiile au încetat, dar el e cu moralul la pământ şi a promis sus şi tare că n-o să mai bea. Promisiunea asta, pe care, în ceea ce mă priveşte, o socotesc la fel cu juruinţa marinarilor în timpul furtunii, e ca un

balsam pentru mama ta. Ea e sănătoasă şi are o tărie sufletească pe care numai femeile virtuoase pot să o aibă; totuşi ar avea nevoie de prezenţa voastră ca să se însenineze. Aud că tu şi cu Francesco aţi hotărât să faceţi o călătorie în Elveţia şi în Germania. Călătoriile sunt foarte instructive şi eu aprob buna idee a lui Francesco de a te duce să cunoşti lumea, dar înaintea distracţiei stă datoria etc, etc...

Luca îndrăgostit! Ţi-l închipui? Dedesubt e o răzbunare a Michelei! Zise Gavina; şi nu ştia dacă să râdă sau să plângă, fiindcă în faptul acela, aparent ridicol, întrevedea ceva suspect şi tragic. În comparaţie cu ea, fratele meu e bogat. Dacă ea izbuteşte să se mărite cu el, nu face o afacere proastă!

Dar Francesco puse întrebarea:

— De ce crezi că Luca şi Michela, uniţi poate de sentimentul nenorocirii lor, ea dezonorată, el bolnav şi discreditat, n-ar putea să se iubească?

Canonicul Sulis a scris din nou. Luca era mai bine şi nu mai vorbea de căsătorie. A reînceput el însuşi să scrie, în numele mamei, dându-le veşti despre recoltă, despre timp, despre sănătatea Paskăi, despre ce mai era prin vecini, dar nu mai pomenea de Michela. Liniştiţi acum, Francesco şi Gavina s-au decis să nu se mai ducă anul acela în ţinutul lor natal.

Au călătorit. Gavina a văzut munţi mult mai înalţi decât munţii de prin locurile natale, a trăit seri melancolice şi nopţi de visare la malul mării. Puţin câte puţin, trecutul se îndepărta de ea şi doar uneori mai avea nostalgia târguşorului ei, a tot ce i se păruse meschin şi odios: dar, asemenea munţilor priviţi din depărtare, acum totul îi apărea învăluit într-un abur albăstrui.

În septembrie anul următor, când s-au întors în insulă, Gavina şi-a dat seama că nimic nu se schimbase. Paska a început să plângă, Luca s-a înroşit când soră-sa, pentru prima oară în viaţa ei, l-a sărutat, dar, după prima lor întâlnire, a început din nou să o privească cu neîncredere şi să o evite.

Gavina însă nu s-a simţit jignită: îşi privea rudele ca şi cum le-ar fi văzut pentru prima dată şi i se părea că le vede, în sfârşit, sub adevărata lor înfăţişare de biete creaturi apăsate de un destin trist.

Canonicul Sulis a observat că avea părul pieptănat aşa cum îl au „femeile de lume” şi a încercat să i-l ciufulească.

— Aş vrea să ştiu un lucru, a întrebat-o de îndată ce au rămas singuri: De ce a venit Francesco aici, la vreo câteva zile după plecarea voastră?

Ea se prefăcu că nu-şi aminteşte.

— Cred... mi se pare că a fost citat ca martor. Aşa

parcă.

— Cum, cum de nu-ţi aminteşti?

— A trecut atâta timp!

— Ferice de dumneata că uiţi aşa de repede! Zise ironic. Eu mi-aduc aminte lucruri şi de-acum cincizeci de ani.

— Eu nu!

— Eşti o neruşinată!

— Dar, unchiule, spuneţi-mi şi mie: de ce, dacă ţineţi atât de mult să aflaţi un lucru care pe mine nu mă interesează mai deloc, de ce nu-l întrebaţi pe Francesco?

— El îţi răspunde cu glume. De altfel, lucrurile tot au să se afle. Da, îţi spun eu. Au să se afle de la alţii, de la străini. Se ştie că el a venit să-i încredinţeze judecătorului de plasă o scrisoare a puţin spus nenorocitului de Priamo Felix: cui îi era adresată scrisoarea asta?

— Dumneavoastră sunteţi mai bine informat decât mine! Zise Gavina, îndreptându-se spre uşă.

El a dat fuga după ea, a apucat-o de braţe, a strâns-o lângă pântecul lui, gâfâind.

— Toţi spun că scrisoarea îţi era adresată dumitale. Înţelegi? Şi eu, unchiul dumitale, eu n-am ştiut niciodată să dezleg enigma asta.

— Şi n-o să o dezlegaţi niciodată! Lăsaţi-mă, lăsaţi-

mi părul în pace.

— Şi părul dumitale e altfel acum, e îndrăcit! Du-te, prevedeam eu asta! Strigă canonicul, împingând-o de lângă el.

Gavina ar fi vrut să o dea pe glumă, dar era tristă şi, îndepărtându-se, zise:

— Totul se schimbă pe lumea asta!

A ieşit în grădină şi s-a dus să se aşeze sub gorun: luna nouă cobora pe orizontul verde-albăstrui, stelele scânteiau deasupra munţilor; nu, nimic nu se schimbase împrejur, dar ea se gândea la cuvintele pe care i le spusese unchiului ei şi, când a auzit clopotul de vecernie nici măcar nu şi-a făcut semnul crucii.

După cină, Luca şi Francesco au plecat împreună; deşi foarte obosită, Gavina a aşteptat să se culce maică-sa ca s-o pună pe Paska să-i povestească tot ce se mai întâmplase de la plecarea ei.

— Într-un rând, mi s-a scris că Luca voia să se însoare cu Michela. Povesteşte-mi tot. Nu, mai întâi spune-mi ce-aţi zis când v-aţi pomenit cu Francesco aici, la câteva zile după plecarea noastră.

— Ei, ne-am speriat! El ne-a spus, de cum a intrat, că-l chemase judecătorul de instrucţie ca martor. Niciunul dintre noi n-a crezut. Stăpâna mea a plâns toată noaptea. Credea că tu şi Francesco v-aţi certat.

Dar când a plecat, la fel de vesel cum sosise, ne-a

venit inima la loc.

— Şi lumea ce a zis?

— Aproape nimeni n-a ştiut de venirea lui. Pe urmă, când s-a aflat că Priamo, nenorocitul de el, se omorâse... toţi au zis că Francesco îi încredinţase o scrisoare judecătorului: o scrisoare pe care Priamo, nenorocitul de el, ţi-o trimisese ţie. Nimeni, până-n ziua de azi, n-a aflat, ce era în scrisoarea aia.

— Dar de ce mie şi nu altcuiva?

— Păi tocmai asta e ce nu se ştie! Am auzit fel defel, pe la fântână. Unii ziceau că-ţi scrisese fiindcă erai prietenă cu Michela, vai de capul ei!

— Dar mama, mama ce zicea?

— A fost amărâtă din pricina clevetirilor lumii. A discutat şi cu Luca şi cu canonicul. Ei ziceau: Gavina şi Francesco trebuiau să ne spună nouă, să aibă încredere în noi. Ziceau ba una, ba alta. Stăpână mea le răspundea: acum sunt liberi să facă ce vor şi dacă nu ne spun, înseamnă că au motivele lor. Dar, ca să-ţi spun adevărul, câteodată se plângea faţă de mine. Şi chiar şi eu, ca să-ţi spun adevărul, aş vrea... n-am pretenţia că-ţi ştiu toate secretele, dar, ca să-ţi spun adevărul...

— Ca să-ţi spun adevărul, eu nu ştiu nimic! O întrerupse Gavina. Povesteşte-mi acum istoria cu Luca.

Paska, oarecum jignită de puţina încredere ce i-o arăta Gavina, începu să povestească, ducându-şi din când în când un deget la ochi. Romanul lui Luca era un pic cam complicat. La puţin timp după plecarea Gavinei, el se dusese acasă la ţăran ca să-i explice o metodă de altoire. Voia să altoiască pe o tulpină de migdal un altoi de piersic, aşa încât piersicile, în loc de obişnuitul sâmbure, să formeze migdale dulci. Tatăl Michelei ştia multe taine de-astea agricole: făcută altoirea (care însă nu i-a prea reuşit), Luca a continuat să frecventeze casa lui Murru, ba cu pretextul că vrea să vadă un porc mistreţ crescut de ţărani, ba cu pretextul ca să-i împrumute nişte seminţe. Într-o zi s-a întors acasă cu fetiţa Michelei în braţe.

— Cum e? E frumoasă? A întrebat Gavina.

— Cum vrei să fie rodul negrului păcat? E urâtă.

— Dar mi-aţi spus că e frumoasă!

— Cine ţi-a spus asta? Poate el, care a dat în mintea copiilor. De altfel, de-o fi frumoasă, pentru mine tot urâtă ca un drac el Acu' ascultă. Prima dată mama ta a primit-o cu drag. La urma urmelor e şi ea o micuţă creştină, o făptură a lui Dumnezeu, l-a dat chiar şi un biscuit. Şi uite că, a doua zi, Luca s-a întors iar acasă cu bastarda. Bun, hai, treacă, o dată, de două ori, de trei ori chiar! Dar când Luca a venit cu pretenţia ca

eu să ţin fetiţa în braţe ceasuri în şir, treaba asta a devenit cam supărătoare. Ba câteodată îmi zicea s-o şi alăptez! Stăpână-mii, sigur, i-a venit să râdă: eu l-am întrebat dacă nu s-a scrântit la cap. Atunci el s-a înfuriat. Mai la început a zis că vrea să înfieze fetiţa, că vrea s-o numească moştenitoarea lui. Zicea: nimeni n-o iubeşte pe făptura asta micuţă; toţi, până şi bunicu-său, până şi maică-sa, toţi o dispreţuiesc şi o resping ca pe o ciumată. Doar mătuşa Itria e singura care ţine un pic la ea; dar mătuşa Itria are altele pe cap. Şi eu vreau să iau copila asta, tocmai fiindcă nimeni n-o vrea. Nu-mi pasă de niciunul dintre voi. Nimeni nu mă iubeşte; aşa măcar o să am o fiică! Eu îi ziceam: şi lumea o să spună că de-adevăratelea e fiica ta şi că o să trebuiască să te însori cu maică-sa! Eu glumeam, se-nţelege: de fapt eram furioasă, dar glumeam. Ei bine, atunci Luca a declarat sus şi tare că vrea să se însoare cu Michela. Şi să-l fi văzut cum se mai înfuria când încercam să-i dovedesc că e nebun şi într-o zi i-am zis încornorat, iertaţi-mi vorba... şi l-a apucat tremuriciul.

Gavina o asculta, uneori râdea, dar imediat o năpădeau gândurile. Luca avusese, aşadar, aceeaşi dorinţă ca şi ea: să adopte fetiţa, rodul negrului păcat. Uite că, într-adevăr, se asemănau, îşi zicea; neputincioşi în faţa realităţilor vieţii, amândoi aveau

nevoie de lucruri neobişnuite, amândoi visau o lume imaginară. Şi ea se crezuse altfel decât el!

— Şi acum? Întreabă.

— Vrei să-ţi spun adevărul?

— Sigur!

— Bine, ascultă. După boală, el n-a mai vorbit de căsătorie şi nici n-a mai adus fetiţa aici; cu toate astea, e mereu acolo, în casa aia; mereu e acolo... parcă l-ar atrage un farmec, o vrajă. Dar...

— Zii mai departe, Paska. De ce plângi? Ce ai?

— Ce am? Tu mă-ntrebi? Mi-e frică să nu te supăr.

— Pe mine? De ce? Fiindcă Luca se duce în fiecare zi la o femeie?

— Ah! E adevărat, zise cu ironie bătrâna, tu vii dintr-un oraş mare şi canonicul spune că în oraşele mari toţi trăiesc în negru păcat. Uite de ce nu te mai miri de nimic, tu!

— Dar, în sfârşit, ce face Luca la Michela, de ce se duce, asta aş vrea să ştiu.

— El zice că trece pe acolo numai ca să vadă fetiţa... Aşa să fie? Crezi că un bărbat se duce în fiecare zi aşa, fără niciun gând, la o femeie care nu s-a dat în lături nici din faţa unui preot?

Chestiunea era gravă şi Gavina nu îndrăznea s-o lămurească. Dar, în timp ce se retrăgea în camera ei, continua să se întrebe în ce măsură, până unde avea

dreptate Paska şi ce anume o îmboldea pe Michela, ce sentimente. Fantasmele trecutului reînviau în jurul ei în odaia aceea spaţioasă şi goală. S-a culcat, dar n-a stins lumina: tavanul – jos, cu neregularităţi, zugrăvit într-un gri-albăstrui – îţi aducea în minte culoarea norilor de toamnă; vechiul orologiu de pe scrin arăta mereu aceeaşi oră, iar muştele irizate nu se clintiseră de pe micii trandafiri ai grădiniţei de cristal. Când a intrat Francesco, Gavinei i s-a părut ciudat să vadă un bărbat în camera ei de fată.

— Am fost cu Luca la un om din Ogliastra, care are un vin foarte tare! A zis el cu voce voalată. Prea tare! Aproape că m-am îmbătat. Mi-a picat bine, mi-a mai alungat oboseala călătoriei.

— Bravo! Acum nu-ţi mai rămâne decât s-o iei pe urmele lui Luca! Ei, dar ce faci?

După ce se învârtise încoace şi-ncolo, desculţ, prin cameră, acum deschidea fereastra.

— A apus luna, Gavina. Ţi-aduci aminte noaptea când am venit să-l văd pe Luca? Amărâtul de el! Ştii că vrea să se însoare?

— Cu Michela?

— Nu, cu fata omului din Ogliastra!

— Ăla cu vinul tare? Ai văzut-o?

— Eu, nu! Stă în satul ei. Nici măcar Luca n-o cunoaşte, dar i s-a vorbit despre ea şi vrea s-o facă să

joace rolul Melisandei.

— Mâine o să-i trăsnească prin cap să se însoare cu Paska! Din moment ce a început!...

— Ştii ce i-am spus ca să-l conving să rămână holtei? Că în curând o să aibă un nepot.

— Da, mâine!

— De ce-ţi pierzi speranţa? Ceea ce nu s-a întâmplat până acum se poate întâmpla mâine. Totuşi, gândeşte-te bine ce nenorocire ar fi dacă, Doamne fereşte, copilul nostru, ar muri! Ai muri şi tu de durere, sunt sigur de asta. Ar putea, însă, să trăiască. Ar fi un copil frumos, cu ochi albaştri ca ai tăi, dar cu o fire veselă ca a mea. S-ar duce la şcoală... la o şcoală de stat. Oh, am să-l trimit la o şcoală de stat, ştii... Nu admit învăţământul particular. De cele mai multe ori preceptorii sunt oameni cu un caracter slab, umili, servili, corupţi... Copilul meu...

A continuat şi vorbea serios, uşor emoţionat.

— Vinul tare al omului din Ogliastra te-a făcut sentimental! A zis ea; dar în tot timpul ăsta îl asculta, gata să adoarmă, cu speranţa că prezicea adevărul.

A doua zi, încă de dimineaţă, au început vizitele rudelor, vecinilor, precum şi ale unor bolnavi de trahom, dornici să-i vadă Francesco.

În timp ce Gavina se ocupa de musafiri, Francesco a şi transformat o cameră de la primul etiaj în

cabinet medical, primind chiar atunci şi câţiva bolnavi. N-au ieşit decât spre seară şi, trecând prin faţa casei mătuşii Itria şi văzând-o pe bătrâna obeză aşezată pe băncuţa de piatră, s-au oprit.

— Ce mai faceţi, sunteţi bine? O să vin cât de curând pe la dumneavoastră, i-a spus Gavina, mângâindu-i faţa bucălată.

Bătrâna s-a ridicat, uluită dacă nu emoţionată şi a declarat fără ocolişuri că o găseşte pe nepoată-sa foarte schimbată.

— În bine, nu-i aşa? A întrebat Francesco, cuprinzând-o pe Gavina pe după umeri.

— În bine, a afirmat mătuşa Itria.

După ce au străbătut cartierul săracilor, cei doi soţi au coborât în şosea şi Gavina s-a întors să arunce o privire spre casa Michelei, spre fereastra la care văzuse pentru prima dată faţa negricioasă a lui Francesco. Câte amintiri! Răsăreau la fiecare pas, continuau de-a lungul şoselei, mereu, pretutindeni, ca nişte borne, ca nişte pietre de hotar.

Se lăsa seara, o seară de început de toamnă şi nori mari alburii, auriţi de lună, acopereau aproape tot cerul, nemişcaţi pe fondul albastru. Muntele era întunecat de umbră, dar la dreapta şi la stânga, în vale, peisajul se desfăşura magnific, luminat de lună. Tufişurile verzui şi umbrele negre ale stâncilor se

conturau clar pe pământul gălbui; câmpurile de mirişte, în depărtare, aveau un reflex ca de apă şi tot peisajul, de la munţii îndepărtaţi învăluiţi în aburi argintii, până la profilul negru al târguşorului desenat pe norii alburii şi nemişcaţi ca nişte blocuri de metal, părea cufundat într-un vis fantastic.

Gavina îşi amintea serile când cobora cu Michela la fântână, focurile îndepărtate din lande, toată trista poezie a trecutului ei, care, asemenea focurilor acelora melancolice, îşi trimitea reflexul în depărtare, până în prezent, până în viitor. Şi cu toate că Francesco o ţinea de talie ca un logodnic, vorbindu-i despre lucruri vesele, ea se simţea copleşită de tristeţe.

La întoarcere a văzut o umbră trecând prin dreptul micii ferestre luminate de la casa Michelei şi a auzit un plânset de copil; s-a oprit, s-a uitat un timp în sus şi s-a simţit ispitită să intre să vadă fetiţa. Dar Francesco a tras-o de-acolo, pornind mai departe.

Străduţa se însufleţise. De obicei, în timpul zilei, ulicioara aceea şerpuind printre cocioabe prăpădite părea o rămăşiţă dintr-un fost drum într-un colţ de ţară părăsit: nu se vedeau nici găini, nici cai; lumea era atât de săracă, încât, în afară de câţiva boi şi câteva pisici, alte animale n-aveau. Doar seara apărea ici şi colo câte o figură scheletică, se auzea

zgomotul roţilor de căruţă şi pasul domol şi apăsat al boilor melancolici. Gavina avea impresia că trece pentru prima oară prin locul acela de mizerie. În clarobscurul serii, ulicioara părea un torent de umbră printre stânci triste: femei şi bărbaţi, ghemuiţi pe jos, în penumbra luminată din loc în loc de lună, tăifăsuiau cu voce obosită. Auzind foşnetul fustelor Gavinei, au tăcut cu toţii, dar Francesco le dădu bineţe câtorva femei, adresându-li-se pe nume. Atunci, din capătul unei scăriţe care abia se mai ţinea, un glas răguşit şi istovit zise:

— Domnule doctor, am toţi copiii bolnavi: ăl mic e pe moarte. Veniţi să-l vedeţi!

— Nicolosa! Lasă lumea să-şi vadă liniştită de drum, se auzi o voce de bărbat, din umbra de sub scară.

— O să vin numaidecât, o duc pe Gavina până acasă şi mă întorc, a răspuns Francesco, privind în sus.

Gavina, însă, se opri din nou şi îi spuse:

— Du-te sus acum, du-te sus; te aştept aici.

Şi în timp ce el urca pe scăriţă, ea s-a aşezat pe pietrele care formau primele trepte. Într-o clipă, vreo zece figuri răsăriră în jurul ei ca nişte fantome plăsmuite de umbră: erau femei zdrenţăroase, fete vlăguite, copii chinuiţi de febră; mica reprezentantă a

unui popor subnutrit, înapoiat, lăsat la voia întâmplării ca un copil părăsit într-un deşert. Curiozitatea, uimirea, speranţa într-un ajutor şi poate şi dorinţa de a afla câte ceva despre o lume îndepărtată, necunoscută de ei, toate astea le împingeau pe fantomele acelea spre fiinţa aceea atât de superioară lor şi care totuşi se aşezase acolo, în mijlocul mizeriei lor. Şi s-au pornit întrebările, la început timide şi respectuoase, apoi din ce în ce mai îndrăzneţe, mai glumeţe şi chiar ironiile, dar de o ironie care se răsfrângea asupra celui care întreba şi nu asupra celui întrebat. Cum era Roma? Mare? Cum erau casele? Cum era casa regelui? Semăna cu casa lui Gattulinu? (Hohote de râs, chiar şi din partea celor care rămăseseră tolăniţi pe marginea drumului. Casa lui Gattulinu era cea mai prăpădită dintre toate.) Şi străzile? Ca ulicioara lor? Şi Papa cum arăta? Mânca pâine de orz? Pe la Roma erau pere pădureţe? Regina se ducea la secerat?

Apoi au început întrebările mai intime:

— Cum aţi făcut de v-aţi îngrăşat aşa, doamnă Gavina? Se vede că aveţi pâine din belşug. De ce nu vă gândiţi să faceţi copii? Dacă n-aveţi posibilităţi să-i creşteţi, atunci, trimiteţi-i la noi!

Gavina le răspundea, fără să se supere, dar şi fără să se amuze; umorul acestor oameni, care-şi ştiau

propria mizerie şi o acceptau ca pe o ironie a sorţii, era mai întristător decât oricare tânguire.

Prin uşiţa deschisă la capătul de sus al scăriţei răzbătea un plânset mânios şi disperat de copil, dar în afară de ea nimeni nu-l lua în seamă. La ce bun? Francesco apăru într-un fel de balconaş fără balustradă şi, în timp ce femeia, în spatele lui, îi făcea lumină cu o mică lanternă, el s-a aplecat, ca pe marginea prăpastiei şi a strigat:

— Hei, femeilor! Băgaţi de seamă că pruncii ăştia au amigdalită acută. Aveţi grijă şi nu-i lăsaţi pe ceilalţi copii să se apropie de ei.

Gavina s-a ridicat, iar chipurile cenuşii şi negre sub firava licărire care picura dinspre scăriţă se împrăştia că, ducându-se să se ghemuiască în umbră.

— Ce-i cu copiii ăia, sunt foarte grav? Întrebă ea luându-l de braţ pe Francesco. Câţi sunt?

El făcu un gest ca şi cum ar fi vrut să arunce ceva şi zise cu voce ridicată:

— Mizeria, mizeria!

Când au ajuns în piaţeta luminată de un felinar, gaşca de prieteni ai mătuşii Itria era în păr. Se desluşea vocea de bas a fostului combatant, vocea piţigăiată a piticului. Francesco a salutat şi toţi i-au răspuns pe un ton respectuos; dar abia s-au îndepărtat puţin, că s-a auzit un râs obscen şi un

zgomot ca de trompetă, acoperite imediat de un hohot de râsete, de voci, de strigăte. În cele din urmă răsună vocea enervată a mătuşii Itria, apoi plesnetul unei palme şi un plânset ca de copil bătut.

A doua zi dimineaţa, Luca i-a spus lui Francesco că piticul voia să obţină o „audienţă" la Gavina.

— O audienţă particulară sau în gaşcă? A întrebat Francesco şi s-a dus să-i transmită soţiei cererea.

Audienţa fiindu-i acordată, piticul, care-şi petrecea aproape toată ziua în casa mătuşii Itria, a pornit cu oarecare strângere de inimă şi, înainte de-a bate la uşa doamnei Zoseppa, s-a oprit în dreptul ferestrei de la sufragerie, uitându-se înăuntru cu acea curiozitate a copiilor străzii.

Gavina l-a văzut şi s-a dus să-i deschidă uşa, zâmbindu-i exact ca unui copil. Primirea asta n-a făcut decât să-l tulbure: a căzut în genunchi şi şi-a împreunat mânuţele; mâini mici, dar uscate şi noduroase, care arătau vârsta matură a omuleţului.

— Eu am fost ăla... da, ieri-seară... eu am fost. Vă cer iertare...

— Dar ce ai făcut? Ce-i? Ridică-te.

— Eu... eu, da, zgomotul ăl a...

— Ei şi? Ce e cu zgomotul acela?

— Zgomotul ăla... cum, nu l-aţi auzit?

— Eu n-am auzit nimic!

— Ceilalţi au zis că l-am făcut ca să-mi râd de dumneavoastră! M-au silit să vin să-mi cer iertare în genunchi: altfel, nu mă mai primesc printre ei! Şi au dreptate. Sunt un neisprăvit, asta sunt! Nu trebuia să-mi îngădui să fac glume de-astea, eu! Eu, chiar eu! Eu care sunt o glumă a naturii!...

Plângea. Gavina s-a aplecat, l-a luat de mânuţe, l-a forţat să se ridice.

— Dar eu nu mi-am dat seama de nimic! Ridică-te, isprăveşte odată, nu mai plânge: o să-ţi dau ceva de băut.

Piticul şi-a şters ochii cu mâneca de la cămaşă şi câteva clipe a rămas cu faţa ascunsă sub braţ.

— Ce bei? Lichior sau vin?

El a băut şi vin şi lichior; şi, din ruşinat şi trist, a devenit vesel şi îndrăzneţ, ochii lui negri fixându-i cu impertinenţă pe cei ai Gavinei.

— Toţi mă dojenesc pentru veselia mea, doamnă Gavi! Ce trebuie să fac? Trebuie să mă spânzur? Dacă aşa m-a făcut Dumnezeu, trebuie să mă mulţumesc cu asta: altfel ar fi ca şi cum i-ai spune Creatorului: „Ai greşit! N-ai făcut bine!” Nu trebuie să cârteşti împotriva lui Dumnezeu. Viaţa e scurtă, toţi trebuie să murim: dacă nu râd acum, când o să mai râd, când oi fi mort?

Gavina n-a putut să nu-i dea dreptate. Înainte de a

pleca, el a întrebat-o dacă nu cunoaşte vreun „impresar” căruia să-l recomande ca pe „un fenomen viu” şi i-a spus că speranţa de a izbuti într-o bună zi să se arate publicului, într-o sală plină de lumini, în ritmul unei muzici de circ, îl îmbăta de fericire; noaptea nu putea să închidă ochii, tot gândindu-se la viitorul ăsta luminos!

Gavina i-a promis că o să-l recomande domnului Zanche; şi înainte de-a pleca, i-a spus Paskăi să-i dea un paneraş cu smochine. Într-o clipită toţi vecinii au aflat despre buna primire pe care i-a făcut-o Gavina piticului; iar în zilele următoare, prietenii mătuşii Itria ţăranii săraci, femeile care făcuseră roată în jurul ei atunci când stătea pe scăriţă, toţi au venit să-i bată la uşă ca să-i ceară câte o favoare. Ea venea de la Roma; era, aşadar, cineva, avea putere şi nu-i era greu să obţină tot ce voia.

Văduva bârfitoare a îngenuncheat în faţa ei şi i-a spus că-l visase pe rege, îmbrăcat în roşu, cu coroana pe cap, care-i spunea cu blândeţe: „Dacă Gavina Sulis cere iertarea pentru fiul tău, i-o dau”.

Francesco, la rândul lui, primea diverşi bolnavi. Sufrageria se transformase într-un ambulatoriu; dar bolnavii, aproape toţi, ţărani săraci, chinuiţi de trahom şi de dublă conjunctivită, erau foarte diferiţi de bolnavii pe care Gavina îi cunoscuse la Roma. Nu

deschideau gura decât întrebaţi; şi dacă femeile, cu legături negre în jurul capului se ghemuiau pe jos, triste şi tăcute ca nişte sclave oarbe, bărbaţii, chiar şi cei mai amărâţi, îşi păstrau o înfăţişare demnă şi mândră; unii dintre ei îţi aminteau de Samson 16 cu ochii străpunşi şi, ca şi el, păreau că se gândesc la o răzbunare măreaţă.

Paska şi doamna Zoseppa nu vedeau cu ochi buni invazia asta şi chiar şi Gavina ar fi vrut ca Francesco să se mai şi odihnească. Dar el era împins spre bolnavi de o forţă superioară propriei lui voinţe; şi vizita acestora îi dădea un fel de beţie, care uneori se manifesta într-un mod aproape sălbatic: el punea stăpânire pe infirm cum ai pune stăpânire pe o pradă, îl înşfăca, îl scutura, îl cerceta, îl interoga, ca şi cum de bolnav, de el şi numai de el ar fi depins descoperirea bolii şi a remediului. În afara cabinetului, Francesco nu mai vorbea de bolnavi şi nici de boli, ca unul care nutreşte o pasiune profundă, dar nu o împărtăşeşte nimănui.

2

Mătuşa Itria stătea în curticica ei umedă şi caldă şi făcea o „pasienţă’ cu cărţile slinoase şi mirosind a vin, când o văzu intrând şi venind spre ea pe Gavina, elegantă, îmbrăcată în alb, frumos pieptănată şi cu

fustele ridicate deasupra pantofilor albi. Curticica întunecată, cu zidul înalt şi umed acoperit de ierburi şi de pir, păru să se lumineze. Bătrâna dădu să se ridice, dar Gavina îi puse mâinile pe umeri, obligând-o să rămână aşezată pe scaunul acela mare din nuiele, cu fundul de lemn, în timp ce cu un semn din cap îl salută pe pitic, a cărui feţişoară răutăcioasă apăruse în cadrul uşii. Piticul înaintă până la jumătatea coridorului îngrămădit cu sacii plini ochi; dar arătătorul mătuşii Itria, umflat ca un caltaboş, s-a mişcat ameninţător şi omuleţul a dispărut.

— Lovi-l-ar boala să-l lovească, nu mă lasă o clipă în pace! Aşază-te, drăguţo. Sper că n-o să-ţi murdăreşti îmbrăcămintea; te-ai gătit prea luxos pentru o vizită la mine. Acum o să-mi povesteşti despre toate de la Roma.

— Ce-aş putea să vă povestesc, mătuşă Itria! Ducem o viaţă liniştită. Cunoaştem puţină lume; nu ni se întâmplă nimic extraordinar!

— Atunci nu-i nicio scofală să trăieşti acolo! Zise bătrâna strângând cărţile de pe masă. Dar e oare cu putinţă ca tu să n-ai, într-adevăr, nimic să-mi spui? Aici poţi să vorbeşti. În voie. Hai, povesteşte!

— Ce curioasă sunteţi! Ei bine, o să vă povestesc câte ceva; dar cu o condiţie: să-mi povestiţi şi dumneavoastră tot ce s-a mai întâmplat pe aici, de

optsprezece luni încoace.

— Astea chiar că sunt isprăvi de tot hazul! Ah, ah! Uite, vreau să-ţi povestesc una singură. Unchiul tău canonicul, frate-meu, în Păresimile astea care-au trecut, a vrut să ţină nişte predici cu uşile închise, numai pentru bărbaţi. Credea că toţi or să cadă în genunchi, pocăiţi, ruşinaţi de propriile lor năravuri şi greşeli. În schimb, ştii ce s-a întâmplat? L-au fluierat şi au râs. Dacă tu l-ai auzi pe fostul combatant repetând predicile alea dojenitoare, te asigur că ai muri de râs.

— Prefer să nu-l aud, zise Gavina, fluturându-şi micul evantai ca să alunge muştele. Şi altceva ce-mi mai, povestiţi? La câţi „prunci ai Sfântului Anton aţi fost moaşă?

— Fir-ar să fie, cine i-a mai numărat? Mereu se naşte câte unul! Acum sunt mult mai rari copiii legitimi!

Gavina a oftat, din străfunduri şi şi-a acoperit faţa cu evantaiul:

— Dumnezeu nu vrea să ni-i mai dăruiască, pe aceştia!

Bătrâna, amintindu-şi cât de bigotă fusese nepoată-sa ca iată, se uita la ea şi nu ştia dacă vorbea serios sau glumea.

— Aproape că-mi vine să iau un copil al Sfântului

Anton, să-l cresc şi să-l adopt, continuă Gavina. Nu râdeţi de mine, aşa-i? Ce să facă pe lume o femeie fără copii? N-avem toate, ca dumneavoastră, curajul de a trăi pentru a-i ajuta pe cei nefericiţi. Şi atunci? Atunci devenim şi noi nişte nefericite!

— Nu mi se pare deloc că tu ai fi dintre acestea.

— Cine ştie, mătuşă Itria! Eu mă plictisesc. Şi bunăstarea de multe ori e o nefericire. N-am ce să fac! Cum să-mi petrec timpul? Asta e problema. De atâtea ori m-am gândit la dumneavoastră, mi-am zis: mătuşa Itria, care nu are copii a rezolvat problema: a devenit mama atâtor orfani, atâtor nefericiţi...

— Ei, fir-ar să fie şi unde sunt copiii ăştia ai mei? Cine sunt?

— Păi... toţi prietenii dumneavoastră, toţi cei care vin să vă ceară sfatul, ca şi cum s-ar duce la o mamă.

Cu faţa bucălată înclinată pe piept, cu ochii ei mici aţintiţi în sus, mătuşa Itria o fixa pe Gavina cu o privire răutăcioasă şi surâzătoare; dar din când în când îşi pleca pleoapele înguste şi roşcate şi atunci chipul ei căpăta o expresie aspră.

— Tu ai venit să-ţi baţi joc de mine! Zise, în sfârşit. Ta, ra, ta, ta! Povesteşte-mi istorioare, snoave de la Roma.

Gavina a protestat. Tonul ei era sincer, aproape emoţionat, dar bătrâna nu-i dădea crezare şi, de

altminteri, era atât de convinsă că nu făcea nimic nemaipomenit ajutându-i pe săracii şi pe ticăloşii fără căpătâi, încât i se părea o ironie, o batjocură chiar, auzindu-se lăudată. Ea n-avea niciun scop; nu spera să-i îndrepte pe răufăcători, nici să-i aline mai mult decât momentan pe cei săraci; îi ajuta şi era aproape de ei ca şi cum ar fi fost nişte bolnavi, negândindu-se la nimic altceva. Dar auzind-o pe Gavina zicând că toate astea erau ceva frumos, încurajator, se simţea mult mai jignită decât atunci când cumnata ori fratele ei, canonicul, îi spuneau că ea se înconjoară de derbedei fiindcă-i era frică de ei sau fiindcă îi plăcea să stea în tovărăşia lor.

— Ta, ra, ta, ta! Să vorbim despre altceva. Copilul ăsta, aşadar, tu ai vrea să-l iei de-acolo de unde-l găseşti. Ai face ca femeile alea nevoiaşe care când au poftă de nopali se duc să-i ia de pe pământul altora. Bagă de seamă să nu te înţepi, îţi spun! *Fizas, fastizos.*

Gavina îşi agita micul evantai şi, din când în când, privea spre uşă, în cadrul luminos al căreia apărea feţişoara piticului. Bătrâna continuă:

— Şi frate-tău, acum câtva timp, voia să înfieze o fetiţă. Se vede că vă place să aveţi necazuri! O ştii, povestea lui Luca?

— O ştiu, o ştiu!

— Ce părere ai de asta?

— Ce părere vreţi să am? Eu aş fi mulţumită dacă Luca s-ar însura cu Michela.

— Vorbeşti serios? Am impresia că ai devenit glumeaţă!

— Altfel, n-aş fi nepoata dumneavoastră! Acum răspundeţi-mi şi dumneavoastră serios: dacă Luca şi Michela s-ar căsători, ce rău ar fi în asta?

— Niciun rău.

— Şi-atunci?... Gavina făcu un gest, ca şi cum ar fi spus: eu de ce nu trebuie să gândesc la fel ca dumneavoastră? Apoi a întrebat: Cum e fetiţa? Mi s-a spus că e urâtă.

— Mi-nchipui cine ţi-a spus! Bătrâna vrăjitoare. Zippule, vino-ncoace! (Dintr-un salt, Zippuledda, piticul, a fost în curte.) Spune-mi un lucru: Cum e fetiţa Michelei? E frumoasă ori urâtă?

El o privi o clipă pe Gavina, vrând parcă să ghicească ce răspuns i-ar fi făcut plăcere.

— E aşa ş-aşa. E şi frumoasă şi urâtă, după cum o priveşti.

— Bată-te mama Ana să te bată! Ce tot îndrugi, e frumoasă sau urâtă?

Atunci el a răspuns:

— S-o aducem aici, s-o cântărim mai bine.

— Vrei s-o vezi, Gavina?

Gavina se înroşi, îşi agită evantaiul şi răspunse:

— Sigur că da! Ad-o. Şi în timp ce piticul pleca, adăugă: dar să nu-i spui Michelei că eu sunt aici.

După câteva momente, piticul s-a întors. Fetiţa râdea şi i se zvârcolea în braţe, dând din picioruşele negricioase cu tălpile murdare şi întorcându-şi când într-o parte când în alta căpşorul cu păr roşcat, ciufulit. Fără să vrea, Gavina simţea cum îi bate inima.

Piticul a lăsat fetiţa jos lângă mătuşa Itria şi i-a ridicat feţişoara, un pic cam trasă, palidă şi delicată. Micuţa îşi strângea vârful roz al limbii între buze şi ochii ei alungiţi, de un verde-pal, aveau o expresie veselă şi ştrengărească.

— E frumoasă, a zis Gavina. Seamănă cu mama ei.

Dar numaidecât, văzându-se privită de o necunoscută, faţa fetiţei se întunecă şi ochii i se adumbriră ca ai unui mort.

— Vrei să vii la mine? Zise Gavina întinzând evantaiul.

Deşi tentaţia era nespus de mare, fetiţa se crispă, se retrase, încercă să fugă şi căzu cu picioruşele în sus. Curticica a răsunat de ţipetele şi de sughiţurile ei disperate şi cu toate că piticul bătea cu piciorul în pământ s-o facă să tacă, ea nu s-a potolit.

— Doamne... Doamne! S-a lovit! Mititica, s-a lovit... S-a speriat... îngăimă Gavina.

— N-are nimic! Şi tu vrei să ai copii? Dacă te sperii aşa de câte ori cad!... zise mătuşa Itria luând-o şi aşezând-o pe pântecul ei elastic pe micuţa care plângea şi începând să-i vorbească blând, cu o voce de copil: Ce e, ce s-a-ntâmplat? Ce i-au făcut puişorului ăsta mic? Toţi o necăjesc, toţi, toţi. Da' o să ia bunica acu' un băţ mare... şi o să-i bată pe toţi... Uite, uite! Na, na! Acu' gata, taci! La uită-te la mine un pic: hai, sus ochişorii! Uită-te şi la doamna un pic, hai, o să-ţi dea evantaiul. Nu-l vrei? Atunci o să-ţi dea o bucăţică de zahăr. Ala da, o să te liniştească.

Piticul, care cunoştea casa ca pe propriul lui buzunar, s-a dus să caute cutia cu zahăr, dar oricât s-a învârtit Gavina în jurul scaunului mătuşii Itria, întinzând evantaiul şi apropiind zahărul de gura fetiţei, aceasta, deşi nu mai plângea, nu s-a mai înveselit. N-a râs nici măcar când piticul a sărutat-o pe gât ca să o gâdile, ci a scos doar un ţipăt ascuţit şi răsunător ca un clinchet de clopoţel; în sfârşit, s-a hotărât să ia zahărul şi, în timp ce Gavina vorbea cu bătrâna, prefăcându-se că n-o bagă în seamă, a întins mânuţa şi a înşfăcat evantaiul cu un gest rapace.

Zippuledda o privea şi râdea ca un copil; dar când a vrut s-o ducă acasă, fetiţa s-a agăţat de bătrână şi piticul a trebuit să-i spună că o duce la „unchiul Luca", doar aşa putea s-o facă să nu mai plângă.

— Dă-i un pupic doamnei! Hai! O să-ţi dea ceva frumos, i-a zis piticul, apropiindu-se cu ea de Gavina.

Fetiţa şi-a plecat capul. Atunci Gavina i-a sărutat părul, care emana un miros ca de iarbă uscată; şi mirosul acela i-a adus aminte de vie, de tufişurile landei ruginite de toamnă, de cerbul lopătar domesticit şi de cântecul micului păstor...

Ca într-o zi de demult, într-o dimineaţă canonicul Sulis, pe când se întorcea de la catedrală, s-a oprit în dreptul ferestrei Gavinei şi a strigat-o ca să o anunţe de vizita canonicilor Felix şi Bellia.

— De fapt... de fapt... ar fi trebuit să te duci tu la ei.

— De ce? O doamnă nu trebuie să facă ea, prima, vizitele!

Roşu de mânie, canonicul a întins braţul printre gratii, cu intenţia să o ia de păr: dar ea s-a retras la timp, pe când el striga:

— La te uită! Ia te uită! De unde îngâmfarea asta? De unde-ai luat-o? De unde?

— Din Galateo! L-a scris un monseniore, să ştiţi! Nu l-aţi citit?

El răbufni într-un mârâit, iritat şi dădu să plece, dar după câţiva paşi se întoarse şi zise cu voce joasă şi ameninţătoare:

— Dacă n-ar fi vorba de maică-ta, dacă nu m-aş gândi la ea, i-aş sfătui să nu vină; şi bagă de seamă

cum vorbeşti în faţa lor! Ei îţi cunosc de-acum nelegiuirea, îţi cunosc neobrăzarea şi... nu toţi sunt îngăduitori aşa cum sunt eu!

— Atunci de ce mai vin? Strigă ea şi în ochi i se aprinse o flacără de mânie.

Iertase, de multă vreme iertase: totuşi, gândul de a se afla din nou în prezenţa fostului ei confesor îi trezea un sentiment de furie şi de neliniște. Cuvinte pline de ură şi de reproş îi veneau pe buze în timp ce se îmbrăca – cât mai îngrijit – ca să-i primească pe cei doi canonici, pe care, de la întoarcerea ei, încă nu-i văzuse. Şi-i închipuia îmbătrâniţi, cotropiţi şi ei de coşmarul remuşcării. Îşi imagina cum canonicul Felix ar fi pronunţat în şoaptă, tremurând, numele bietului mort, iar canonicul Bellia şi-ar fi plecat mai mult ca de obicei pleoapele livide. Între timp ea se privea în oglindă, făcându-i plăcere să apară în faţa lor într-un mod cu totul diferit de aproape scheletica penitentă pe care canonicul Bellia o înspăimântase, o îngrozise chiar, de atâtea ori.

Când coborî, însă şi prin uşa deschisă a salonaşului zări cele trei chipuri negre, încercă o senzaţie de frig; şi, fără ca ea să-şi dea seama de asta, pe faţă îi apăru din nou expresia gravă şi severă de altădată. Intră, dar nu îndrăzni să-l privească în faţă pe fostul ei confesor. La rându-i, acesta părea că nici n-o

observase; în schimb, canonicul Felix se ridicase şi o examina îndelung, cu gesturi de uimire şi de admiraţie.

— Dacă v-aş fi văzut pe stradă, nu v-aş fi recunoscut! O doamnă, o adevărată doamnă!

Se aşeză din nou, adunându-şi sutana între genunchi şi chipul lui de sfânt recăpătă obişnuita expresie blândă şi binevoitoare.

Gavina se duse să se aşeze în colţul sofalei, lângă maică-sa.

— Şi Francesco? Întrebă scurt, sec, canonicul Sulis.

— Nu-i acasă, s-a dus la vie.

— Dar nu ştia că o să vi se facă o vizită, că o să aveţi musafiri?

— Nu ştia. A plecat cu Luca azi-dimineaţă devreme...

Pufăia şi privea în jurul lui roşu de mânie, gata să răbufnească dacă Gavina şi-ar fi permis cumva să ridice glasul.

Şi canonicul Bellia îşi arunca privirea împrejur, dar mai cu fereală. Totul se schimbase în mormântul acela de oameni vii; chiar aerul, înmiresmat de un buchet de flori aşezat pe „consolă", părea împrospătat de suflul unei vieţi noi. Cărţile parcă se treziseră şi ele şi se îndreptaseră în nişa lor de sticlă. Venera, căreia Gavina îi scosese mantia azurie,

apărea în primitiva-i nuditate, pură şi candidă pe marmura albă ca pe o culme înzăpezită.

O mânie surdă punea stăpânire pe canonicul Sulis. Gavina îşi dădea seama de asta şi se strângea cât mai mult în colţul sofalei, aproape speriată ca el să n-o tragă de păr, cum făcea mai demult. Canonicul Felix s-a întors spre ea, întrebând-o cu blândeţe:

— Dincolo de Porta Pia s-au mai ridicat ceva clădiri noi, acum?

— E un oraş pe de-a-ntregul nou. Şi un altul se înălţă mai încolo, spre Sant'Agnese.

— Până la Sant'Agnese! Zise el cu uimire. Apoi păru să-şi aducă aminte: Da, da, am auzit... Am citit... Bine! Foarte bine! Bravo! Eu am fost la Roma prin 1869!

Referindu-se la vremea aceea, ca şi cum Gavina ar fi fost prima persoană reîntoarsă de la Roma pe care o vedea după călătoria lui din 1869, începu să o întrebe despre lucruri văzute de el atunci.

— Totul a dispărut! Zise ea cu ironie. Dar el nu dădu vreun semn de regret; ba chiar constată, pe un ton blajin:

— Ei, da, oraşele se transformă, lumea se schimbă.

— În rău! Răcni canonicul Sulis.

— O, nu, dimpotrivă, în bine! Zise Gavina; dar imediat se căi, fiindcă unchiul ei devenea vineţiu.

Canonicul Bellia îşi ridică pleoapele, dar imediat şi le plecă din nou.

— În rău, vă repet! Strigă furios canonicul Sulis. Încercaţi să mă contraziceţi dacă vă dă mâna. Unde e binele? Unde-l găsiţi? Deschideţi un jurnal şi o să vedeţi că e ca şi cum aţi deschide porţile unei puşcării. Nu găsiţi decât tărăşenii cu furturi, cu omoruri, ou adultere, cu tot felul de porcării. Lumea devine o cocină de porci. Da, vă repet, o cocină de porci, o cocină de porci!

Canonicul Felix interveni, cu o uşoară ironie:

— Chestiunea e că pe atunci nu erau jurnale.

Dar celălalt, înfuriat, continuă:

— Nici jurnale, nici linii ferate, nici cinematografe! Şi vă spun eu că era mai bine. Da, era mai bine! O spun şi o repet!

Ca să-l liniştească, Gavina spuse că văzuse Patimile Domnului într-un film la cinematograf. Canonicul Felix păru că se înăbuşe, se ridică, o luă încoace şi-n colo prin salonaş, se întoarse lângă sofa, iar Gavina, simţind lângă faţă pântecul lui gâfâitor, îşi duse mâinile la cap, rugându-l copilăreşte:

— Nu mă trageţi de păr... nu... nu...

El începu să râdă şi furia i se risipi.

Mai târziu, aşteptând în faţa ferestrei întoarcerea lui Francesco, Gavina depăna în minte vizita

canonicilor şi simţea cum mânia îi dispare aşa cum dispăruse şi a unchiului ei.

Numele mortului nu fusese rostit, ca şi cum cei doi canonici l-ar fi uitat cu desăvârşire. El trecuse prin viaţa lor aşa cum trece umbra unui nor peste iarba unei pajişti. Amintirile canonicului Felix, atât de blânde şi de felurite, nu se opreau asupra unor lucruri triste, iar prin faţa canonicului Bellia, „umbra" părea să fi trecut pe când îşi ţinea pleoapele plecate!

Dar ceea ce o uimea cel mai mult pe Gavina era că şi ea se simţea tot mai mult îndepărtată de amintirile ei.

La un moment dat însă, în tăcerea amurgului, un zgomot, ca un ropot de ploaie, se auzi la capătul străzii: un grup de călăreţi înainta, se opri o clipă în faţa porţii cu vulturi, apoi se îndepărtă, dispăru. Erau vânătorii care se întorceau de la prima lor vânătoare de mistreţi. În faţa porţii a rămas, luminoasă în penumbra serii, doar figura lui Elia pe armăsarul lui alb.

Gavina privea şi simţea o uşoară emoţie: ecoul unor amintiri îndepărtate răsuna înlăuntrul ei ca tropotul cailor pe strada pustie şi bărbatul acela, care trăise şi se bucurase de viaţă, care trecea şi acum pe sub ferestrele ei, ţanţoş pe calul lui focos, ca

un vânător de plăceri, îi trezea şi acum un sentiment de admiraţie şi de ciudă. Dar dacă într-o vreme îl ura fiindcă se distra, acum îl invidia din acelaşi motiv.

În zilele următoare, Francesco a plecat în satul lui, iar doamna Zoseppa s-a dus la vie. Luca era într-un fel de dute-vino, dar de cele mai multe ori lipsea toată ziua, întorcându-se acasă doar spre seară, evitând tovărăşia Gavinei. Câteva zile, ea şi-a reluat viaţa de altădată, se aşeza la fereastră sau se învârtea prin casă, prin odăile mari, goale, inundate de lumina melancolică a începutului de toamnă.

După-amiaza rămânea ore în şir la fereastra camerei ei. Grădina, parcă însufleţită de vântul de sud-vest, fremăta, susura: migdalul scânteia în soare ca un arbore de cristal, iar gorunul, încovoindu-se pe-o parte, părea o flacără mare de argint. Pe povârnişurile mai îndepărtate ale munţilor se zăreau nori de fum de un cenuşiu-roşcat, ca o emanaţie a munţilor, înălţându-se chiar din lăuntrul lor. Erau landele incendiate de ţărani, iar suflul cald, adus de vânt, mirosea a ars. Mai în sus, pe albul munţilor calcaroşi, se întindeau umbre albastru-închis, iar pe coama muntelui Gennargentu se aşezau, ca pe un altar, mici nori asemenea unor candelabre sau unor cupe de aur. Întregul peisaj avea ceva sacru. Pacea după-amiezii era întreruptă doar de freamătul

copacilor şi de zgomotul monoton şi mecanic al cioplitorilor în piatră, care lucrau departe, dincolo de grădină. Apoi soarele apunea, peisajul devenind acum de un roşu-violet; vântul amuţea, răsărea luna, ca o flacără solitară printre două stânci ale muntelui. Şiruri de stele, arcuri de mici planete, ca nişte lumi îndepărtate, tremurau pe cerul albastru-verzui. Se zăreau focurile îndepărtate din landă, flăcările lor părând să izvorască din stânci, iar lumina lor roşiatică atingea crestele calcaroase, colorate într-un roşu-închis, asemenea unor braţe întinse printre nămeţi.

De la fereastra ei, Gavina deslușea amănunte pe care mai înainte nu le observase: dincolo de căsuţele scunde ale săracilor din vecinătate, pe fondul albastru al munţilor din zare, vedea, înălţându-se din vale, o stâncă şi, agăţat de ea, un copac fantastic asemenea unui visător aplecat să asculte glasurile peisajului nocturn. Auzea murmurul îndepărtat al torentului, iar pe fundalul monoton al acestei nopţi uniforme, ciocănitul cioplitorului în piatră, care încă mai lucra la lumina lunii, i se părea plânsetul granitului lovit. Încerca atunci un sentiment de milă şi faţă de lucruri: i se părea că stâncile izbite suferă aşa cum suferă şi oamenii sub durerea loviturii; că gorunul era melancolic fiindcă îmbătrânea; că arborii

tremurau pentru că se apropia toamna. Lucrurile şi persoanele, care la întoarcere îi apăruseră umile şi neînsemnate, se măreau în faţa ochilor ei ca nişte lucruri şi persoane văzute pe un drum drept, la început îndepărtate, apoi din ce în ce mai aproape. Şi fiecare lucru îi repeta aceleaşi cuvinte: „viaţa e scurtă, îmbătrâneşti, suferi, mori”.

O spaimă cumplită o cotropea atunci încercând faţă de sine însăşi aceeaşi milă pe care o simţea pentru lucrurile din jur. I se părea că nu iubeşte viaţa, dar gândul îmbătrânirii şi al morţii o înspăimânta.

Într-o seară, pe când cobora la fântână împreună cu slujnica, trecând prin faţa porţii Michelei i s-a părut că-l zăreşte în coridorul casei pe Luca, aşezat lângă tatăl Michelei şi cu toate că Paska o trăgea de haină, ea s-a oprit şi a zis cu glas tare:

— Ce mai faceţi, unchiule Bustiâ? Mă recunoaşteţi?

Omul s-a ridicat, s-a apropiat şi i-a întins mâna, după ce şi-a şters-o pe cracul pantalonilor de pânză. Nu îmbătrânise: calm şi solemn, cu craniul lucios, cu barba îngrijită, părea nu un bătrân lovit de nenorocire şi dezonoare, ci un patriarh mulţumit de sine şi mândru de urmaşii săi.

— Dacă te recunosc! Zise cu vocea lui gravă şi ironică. Tu, mai degrabă... iartă-mă că-ţi vorbesc tot

cu tu, dar te-am văzut născându-te... tu mai degrabă n-ar trebui să ne recunoşti! Dar... oh, spune-mi un lucru: cum e traiul la Roma?

— Pentru cine se simte bine, e bine, pentru cine se simte rău, e rău...

Ţăranul bătu din palme şi ochii lui verzui, limpezi ca roua, străluciră în lumina lunii.

— Întocmai aşa gândesc şi eu, Gavine! Oamenii au clădit oraşele cu speranţa s-o ducă mai bine decât la ţară. Dar dacă Dumnezeu zice: „omul ăsta trebuie, din anumite motive ale mele, să fie nenorocit"; ei bine, Gavinedda, ştii ce-ţi spun eu? Omul ăla o să fie nenorocit chiar dacă o să trăiască într-un palat de aur. Vorbesc bine?

— Vorbiţi ca un predicator!

Ţăranul, fericit de complimentul făcut de Gavina, continuă:

— Tocmai discutam cu Luca al nostru. Îi spuneam că omului îi rămâne doar un singur mijloc ca să fie fericit: să se mulţumească. Are puţin? Trebuie să se mulţumească cu puţin. Are mult? Acelaşi lucru! Fiindcă noi băgăm de seamă că omul, cu cât are mai mult, cu atât e mai nemulţumit. Poate, poate – adăugă, atingându-şi nasul cu arătătorul drept – poate că omul care are puţin e mai mulţumit decât cel care are mult. Dar, ia uite, stai aici, afară? Hai

înăuntru; Michela e sus, fiindcă fetiţa nu se simte prea bine, dar un scaun pot să ţi-l ofer şi eu...

Gavina se simţi tentată să accepte invitaţia, dar Paska o înghionti şi ea se retrase din pragul porţii.

— Acum e târziu; o să vin într-una din zilele astea... spuse, aproape cu timiditate. Ce are fetiţa?

— Eh, nu-i în toate apele ei. Mănâncă prea mult.

— Cum o să se întoarcă Francesco, o să-i spun să vină s-o vadă, zise ea, îndepărtându-se.

Paska o luase de braţ, trăgând-o aproape cu violenţă, iar ea o urma, gânditoare şi distrată; la un moment îşi dădu seama că bătrâna fremăta toată, conducând-o de braţ şi se răzvrăti:

— Dar ce ai, Paska? De ce goneşti aşa? Ce ai?

Ajunseseră în şosea şi luna se înălţa în faţa lor deasupra stâncilor din vale. Paska avea faţa lividă şi Gavina se înduioşă: o luă de braţ şi îi zise:

— Iartă-mă, furioaso! Nu ştiam că o să te superi.

— Eu n-am să mai trec în ruptul capului cu tine prin faţa „casei ăleia!" Adu-ţi aminte că nici tu, într-un timp, nu voiai să trecem pe-acolo.

— Bine, n-o să mai trecem!

Dar pe Paska o enervă consimţământul acesta atât de prompt.

— Nu, n-o lua în glumă! Nu vorbi cu atâta uşurinţă. Tu peste câteva zile pleci, fără să-ţi pese de ăi care

rămân! Măcar lasă lucrurile aşa cum sunt şi nu pune piciorul pe câinele care doarme.

— Şi unde-ar fi câinele ăsta?

— În casa aia!

— Nu-nţeleg! Zise Gavina. Hai, spune-mi totul, Pâ! Slujnica mea, la Roma, îmi spune tot.

Paska era geloasă pe slujnica aceea închipuită şi, un pic din mânie, un pic ca să nu fie mai prejos faţă de cealaltă, se hotărî să vorbească:

— Adu-ţi aminte de un lucru. Eu n-am avut niciodată încredere în Michela. Adu-ţi aminte câte discuţii n-am avut, chiar pe drumul ăsta pe care mergem acum! Tu o voiai de prietenă: bun! Dar ea, ştii ce face? Până la urmă se crede egală cu tine. Iar când i-ai arătat dispreţul tău, a început să te urască, tocmai fiindcă a simţit distanţa dintre voi două. Pe urmă l-a atras pe Luca: era o pradă uşoară! Şi-a zis în sinea ei: „ah, mă dispreţuieşti? O să vezi tu că o să fac parte din familia ta!" Şi are să izbutească, Gavina, ai să vezi că o să izbutească! Luca are un vierme care-i roade creierul: ea e viermele ăsta! Mai înainte să te întorci, el se resemnase, hotărâse să nu-i mai pricinuiască atâta durere maică-tii. Dar după întoarcerea ta, Michela a reuşit să-l zgândărească din nou. L-a făcut să creadă că ai venit special ca să o învrăjbeşti pe maică-ta împotriva lui. L-a făcut să

creadă că tu vrei s-o convingi pe maică-ta să-l dezmoştenească. L-a făcut să creadă că treci prin faţa casei ei ca să-ţi baţi joc de ea şi s-o ocărăşti. Şi asta e nimic, ascultă-mă... acum fetiţa e bolnavă... aşa că...

Paska se întrerupse. Gavina o asculta fără să dea prea mare importanţă spuselor ei. Peisajul, în noaptea aceea, era atât de frumos, acoperit în vălul argintiu al razelor de lună! Şi pe cerul albastru apăreau doar constelaţiile mari, luminoase şi clare cum ea nu-şi amintea să le mai fi văzut vreodată.

Vocea plângăreaţă a Paskăi părea să vină de departe, dintr-o meschină lume de minciuni. Gavina ştia bine de unde izvora ura Michelei şi clevetirile slujnicei nu puteau să-i atenueze mila şi remuşcarea; dar bătrâna intuia, instinctiv, sentimentele acestea, care pentru ea erau un semn de slăbiciune, de degenerare şi reluă, pe un ton mai sever:

— Nu m-asculţi? Aşa că ea zice că fetiţa e bolnavă fiindcă tu... tu i-ai dat otravă.

Gavina o privi uimită.

— Eu? Aiurezi?!

— Ai avut cumva ocazia să vezi fetiţa? Spune-mi drept: e adevărat că tu l-ai trimis pe pitic s-o aducă la mătuşa Itria?

— Eu, eu l-am trimis s-o aducă?! Eu eram acolo... Şi piticul a venit cu fetiţa.

— E adevărat că i-ai dat zahăr?

— Eu mai ştiu? A, da, mi-am adus aminte: mătuşa Itria i-a dat zahăr.

— Nu, tu i-ai dat! Zise Paska, pe un ton ironic şi acuzator. Şi zahărul era otrăvit!

— Dar piticul l-a luat din zaharniţa mătuşii Itria! Şi, la urma urmei, ce tâmpenii mai sunt şi astea? Şi cine le spune?

— Ea!

— Ţi-a spus ţie? Nu? Atunci cui?

— Poţi să-ţi închipui cui.

— Lui Luca? Ei, da! Odată şi el m-a învinuit că voiam să-l omor. Doamne, ce neghiobi sunt! Nişte neghiobi, toţi! Zise Gavina cu mânie. Apoi căzu din nou pe gânduri. Şi mama... ea ştie?

— Ştie.

— Ah, ştia şi nu mi-a suflat o vorbă! De ce?

— Ei, tu o să pleci! Ce-ţi pasă ţie de bârfele noastre de pe-aici?

— Ah, o să plec? Repetă ea ca şi cum ar fi uitat că trebuia să plece. Asta înseamnă că voi toţi credeţi că între mine şi voi nu mai există nimic, că nu mai avem nimic comun? Că nu-mi pasă de voi. Asta vrei să spui? Hai, vorbeşte bârfitoareo!

O zgâlţâia pe Paska şi vasul pentru apă pe care femeia-l ducea pe cap se legăna ca o balanţă.

— Eh, tu eşti tânără, zise Paska, simplu şi cu sinceritate, admiţând dar şi scuzând trista bănuială a Gavinei: tu trăieşti într-un oraş mare. De ce-ar trebui să-ţi pese de noi şi de bârfele noastre? Nu! Ce-ar zice Francesco de toate astea?

— El are o inimă mult mai bună decât voi, răspunse Gavina, enervată. El ştie că o fiică se gândeşte mereu la mama ei, chiar dacă ea n-o mai iubeşte! Dar de ce oi fi discutând eu cu tine? Tu nu eşti decât o bătrână bârfitoare şi nimic altceva. Pleacă!

Gavina se îndepărtă de ea şi o luă pe lângă parapet, privind jos, în vale. Un timp merseră aşa, la distanţă una de alta, dar la un moment dat uitându-se îndărăt, văzu că Paska îşi ştergea ochii cu şorţul.

— Poftim, acum plângi! Spuse apropiindu-se de ea. Întâi îndrugi tot soiul de tâmpenii şi pe urmă începi să plângi! Da' ia spune-mi: tu cu mama – nu vorbesc de nărodul ăla –, ai crezut cumva... Nu, nu! Mi-e ruşine chiar şi să rostesc cuvintele. Să nu mai vorbim despre asta!

O luă înainte, dar Paska o urmă:

— Ce-am crezut noi? Nimic n-am crezut! Dar mama ta... dar eu... ei bine, trebuie să ţi-o spun: tu faci foarte rău că te duci la mătuşa-ta Itria. Aia nu e o femeie cu care să-ţi bagi în cârd...

— Mătuşa Itria? Tu, în ciuda mătăniilor tale, ba chiar cu toate mătăniile tale... tu nu eşti vrednică nici măcar să-i legi şireturile de la pantofi!

— Gavina! Tu vorbeşti aşa, tu? Ah! Are dreptate unchiul tău!...

— Şi el, acum şi el? Ce-ar fi putut să spună el decât o nerozie? Spune-mi repede ce-a zis? Spune repede.

— A zis că cine nu crede în Dumnezeu e în stare de orice.

— Şi că eu aş fi aia care nu crede în Dumnezeu? A zis-o despre mine, nu-i aşa? Aşa e? Că eu aş fi aia? În stare de orice?... Şi voi toţi l-aţi crezut?

Se opri, forţând-o şi pe bătrână să se oprească: îi venise ei rândul acum să tremure de mânie. Cu faţa aproape atingând faţa Paskăi, strângea braţele uscate ale slujnicei cu mâinile ei nervoase, vrând parcă să o înşface şi să o arunce peste parapet, să se prăvălească în vale, răzbunându-se în felul acesta pentru toată neîncrederea, pentru toate calomniile şi monstruoasele bănuieli care o loveau.

O spaimă infantilă se întipări pe faţa bătrânei; Gavina înţelese că ea era cea care-i pricinuia frica şi parcă o umbră se lăsă asupra ei, învăluind-o. I se păru că e pe cale să orbească. Îşi aminti că maică-sa şi Paska o crezuseră capabilă să-i facă rău lui Luca. Îşi aminti neîncrederea şi răceala cu care rudele ei o

primiseră. Ea revenea în mijlocul lor schimbată, cu inima plină, de bunătate şi înţelegere: ei o vedeau aşa cum o cunoscuseră şi cum o crezuseră dintotdeauna, vrăjmaşă crudă, „în stare de orice”. Toată strădania ei era, aşadar, zadarnică.

Se depărtă de Paska, nemaivrând să-i asculte bârfele. I se părea nedemn pentru ea; în timp ce bătrâna îşi umplea vasul cu apă, ea privea valea, trecătorile ce păreau nişte porţi deschise între un munte şi altul spre un ţinut îndepărtat şi îşi aducea aminte de seara în care, ca să rupă lanţul de ură care o încercuia, se hotărâse să se mărite. Şi acum dorea să plece de aici şi cât mai repede: avea dreptate Paska, ea nu mai aparţinea lumii acesteia de mizerie şi ură, unde trecutul îi răsărea în faţă la fiecare pas ca un duşman ce încerca să o sufoce.

Dar trecând din nou prin faţa casei Michelei, i s-a părut că aude plânsetul jalnic al fetiţei şi ura i se risipi. Ajungând acasă, s-a retras în camera ei, în aşteptarea lui Luca, care în seara aceea întârzia să-şi facă apariţia. În sfârşit, l-a auzit deschizând uşa şi urcând scările, poticnindu-se ca un bătrân. „E beat”, s-a gândit ea: şi totuşi, pasul acela nesigur şi greoi i-a trezit o nespusă milă. A luat lampa şi a ieşit pe palier, iar în clipa în care Luca se oprea pe penultima treaptă, privind-o cu ochii lui mari, bulbucaţi şi

speriaţi, i-a spus cu voce calmă:

— Trebuie să stau de vorbă cu tine. Deschide.

Luca îşi lua întotdeauna la el cheia de la camera lui; a deschis şi a intrat, şovăind, iar Gavina l-a urmat, punând lampa pe masa îngrămădită cu tot soiul de obiecte bizare: cărţi de magie şi de pirotehnie, gheme de aţă de toate culorile, păsările împăiate, farfurii cu lichide misterioase, piei mici de purceluşi mistreţi, blăniţe de jderi, foarfeci, cuţite, cutiuţe cu cuie... Ferestrele erau închise; o căldură înăbuşitoare şi un damf de alcool ordinar făcea de nerespirat aerul stătut al încăperii şi un strat ca de cenuşă acoperea obiectele disparate cu care era ticsită. Lângă pătuţul acoperit cu un simplu cearşaf de pânză groasă, se afla un alambic, iar ceva mai încolo, o maşină de legat cărţi; de altfel, totul era la locul lui, ordonat, de o ordine meticuloasă, dezvăluind ceva de maniac în persoana care o locuia.

Luca se aşează pe pătuţ; Gavina deschise fereastra şi zise:

— Te sufoci aici!

Erau ani de când ea nu mai intra în camera asta ce părea laboratorul unui alchimist şi avu impresia că e prima dată când pătrunde aici şi că înţelege, în sfârşit, caracterul lui Luca. El se născuse ca să realizeze ceva, să atingă un scop; nimeni nu-l

călăuzise şi el se rătăcise în însuşi labirintul propriilor lui idei, activitatea lui devenise o anomalie, fanteziile lui degeneraseră în vise morbide.

În clipa în care Gavina deschise fereastra, el se ridică să o închidă, dar imediat renunţă la intenţie, aşezându-se din nou pe pat; părea obosit, adormit, dar ochii lui nu părăseau nicio clipă dreptunghiul luminos, punctat cu stele, pe care se profila chipul surorii lui. Şi ea îl privea pe Luca, iar figura lui rotofeie şi obosită i-o amintea pe cea a tatălui lor.

— Ascultă, Luca, peste câteva zile eu trebuie să plec şi cine ştie când o să ne revedem. Nu la anul, nici la anul celălalt, asta cu siguranţă. Ştiu că prezenţa mea nu-ţi e pe plac, că te enervează; şi tocmai de-asta, înainte de-a pleca, vreau să ştiu ce ai cu mine. Mâine dimineaţă tu te duci la vie şi... s-ar putea ca şi eu să plec mai repede decât crezi tu... Aşa că vorbeşte, spune-mi.

Luca nu se înduioşă, păru doar că îşi caută cuvintele ca să răspundă exact la subiect, dar n-a ştiut să spună nimic altceva decât:

— Eu? N-am nimic cu tine!

— Atunci spune-mi ce pot să fac pentru tine, înainte de-a pleca. Gândeşte-te.

El se gândi; îşi lăsă capul în piept, apoi şi-l ridică şi

faţa lui exprima o uimire copilărească:

— Dar eu... eu n-am nevoie de nimic!

— Ţi-o fi trebuind, totuşi, ceva. Alaltăseară îi spuneai lui Francesco că înainte de plecarea noastră vrei să-i ceri ceva, să-l rogi ceva. Ce era?

— Nu-mi aduc aminte. Nu ştiu...

— Bun. Văd că nu vrei nimic de la mine. Acum însă o să te întreb altceva. Moş Bustianu spunea că fetiţa Michelei e cam bolnavă, ce are?

— Nu ştiu.

— Tu n-ai văzut-o?

— Nu.

— E imposibil ca tu să n-o fi văzut! E la pat?

— Nu ştiu.

— Au chemat doctorul?

— Nu ştiu.

— În concluzie, nu ştii nimic. Atunci de ce te duci acolo?

El nu răspunse; se uita pe fereastră şi faţa lui nu mai exprima nici mirare, nici neîncredere, doar o apăsătoare oboseală, o mare dorinţă de a dormi. Ca să-l trezească, Gavina spuse:

— Tocmai despre fetiţa Michelei vreau să-ţi vorbesc, vreau să-ţi cer un sfat.

Oricât de uluitor era subiectul, Luca tot nu se tulbură...

— Aş vrea să înfiez o fetiţă. Luca, tu ce zici, crezi că Michela ar vrea să mi-o dea pe a ei?

— Cine ştie?

— Mi s-a spus că nu o iubeşte foarte mult. Tu probabil că ştii dacă e aşa. Crezi că aş putea să le fac propunerea asta fără să-i jignesc pe Michela şi pe tatăl ei?

— Eu?... De unde să ştiu eu?...

Gavina înţelese că era inutil să continue pe tonul ăsta şi se simţea stânjenită; i se părea că Luca ar fi putut să o ia peste picior!

— Tu nu ştii absolut nimic! Repetă Gavina cu ciudă. Nu vrei să mă înţelegi. Eu vreau să înfiez fetiţa Michelei ca să-ţi fac ţie plăcere.

Atunci el din nou se miră.

— Mie!... Dar ce mă interesează pe mine?

— Înseamnă că nu-i adevărat că tu vrei să te însori cu Michela? Răspunde: e adevărat sau nu?

— Nu e adevărat.

— Poftim, o minciună! Nu faci altceva decât să îndrugi minciuni. Tu n-ai încredere în mine, iar eu, în schimb, nu vreau decât să te ajut, fiindcă dacă tu o iubeşti pe Michela şi te iubeşte şi ea pe tine, nu văd motivul pentru care nu v-aţi putea căsători. Mama, însă, nu poate să înţeleagă anumite lucruri. Ea nu mi-a vorbit niciodată despre chestia asta, bagă de

seamă! Toate le-am aflat de la terţe persoane; în orice caz, ascultă-mă, Luca, dacă eu am să înfiez fetiţa, lucrul ăsta o să fie oricum o legătură între noi şi Michela. Iar, cu timpul, mama o să se obişnuiască cu ideea de a o avea ca noră. Ai înţeles?

— Eu nu pot să mă însor!

— Nu-i adevărat, poţi! Lui Francesco i-ai spus exact invers, dar tu, îţi repet, tu n-ai încredere în mine; mă consideri ca pe un duşman al tău. De ce ţi-aş fi duşman. E drept, aş fi vrut să te văd altfel, mult mai bine decât eşti; dar, de fapt, sunt convinsă că nu putem deveni ceea ce vrem noi să devenim, ci ceea ce ne hărăzeşte soarta. Dacă tu nu eşti un om însemnat, un cineva, nu e vina ta. Eu aş vrea, dacă nu altceva, măcar să te văd liniştit, eşti tot timpul nervos, neîncrezător, înfricoşat; eşti tot ca un copil. Ce se va întâmpla cu tine când n-o să mai fie mama? Eu chiar că nu ştiu! O să te trezeşti ca un copil orfan, părăsit de toţi, iar de la mine n-ai să vrei să accepţi nimic. Şi atunci?

Luca era impasibil, părea că nici nu ascultă, sau că nu înţelege, dar pe neaşteptate zise:

— Tu ai vrea să mă însor ca să scapi de mine, am înţeles eu foarte bine!

Gavina simţi atunci faţă de el mânia aceea smintită, necontrolată, pe care o simţi uneori faţă de bolnavii

furioşi, recalcitranţi la orice tratament şi începu să străbată camera în lung şi-n lat, strigând:

— Luca! Faci pe idiotul, dar nu eşti! Când vrei să înţelegi, înţelegi foarte bine. Şi, de altfel, e inutil să te prefaci: ştiu tot ce gândeşti!

— Şi ştiu şi eu ce gândeşti tu!

— Atunci să vorbim deschis. Chiar mâine pot să plec de-aici şi să nu mai aud vorbindu-se de voi, de mizeriile şi josniciile voastre! Dar, înainte de-a pleca, vreau să vă intre bine în cap că nu sunt cum mă credeţi voi. Ai priceput? Ai priceput? Şi Michelei să-i spui că eu o iubesc pe fetiţa ei mult mai mult decât o iubeşte ea. Ai înţeles?

— De ce nu te duci tu să i-o spui?

— Te asigur că o să mă duc. Te asigur!

— Du-te! Du-te! Zise el cu ironie.

— Sigur că mă duc! Am să-i spun câteva bune!

— Şi ea are să-ţi spună!

— Ah, da? Cu atât mai bine! O să-mi spună cine i-a băgat în cap că eu aş putea să-i fac rău unui copil. Tu, nu-i aşa? Nu? Atunci cine? Numai nebunii pot să spună asemenea lucruri!

— Şi dacă suntem nebuni, lasă-ne aşa cum suntem! Zise el ridicându-se şi ducându-se să închidă fereastra.

După ce o închise, păru mai calm şi mai atent; se

aşează din nou pe pat, cu braţele încrucişate pe piept.

— Pentru tine, noi toţi suntem nebuni, continuă el cu calm. Şi atunci de ce vii aici să ne insulţi? Te insultăm noi pe tine? Te căutăm noi?

— Cum? Dar voi nu faceţi altceva decât să mă defăimaţi! Spuneţi că vreau să vă fac rău, când, de fapt, eu nu vreau decât să vă fac bine! Da, bine, bine; nu vă vreau decât binele şi o să vi-l fac, chiar contra voastră, chiar cu forţa. O să vezi!

— Tu? Tu n-o să poţi face decât rău! Aşa cum ai făcut şi până acum şi cum o să faci mereu! Eram un pic mai liniştiţi şi, poftim: vii tu şi parc-ar fi venit toţi dracii! Dacă eu am de gând să fac ceva, n-am să-ţi cer ţie părerea! O să fac aşa cum vreau şi cum îmi place! Dacă mama o să facă un bine n-o să-l facă în niciun caz la sfatul tău! Tu nu i-ai pricinuit decât necazuri... Tu n-ai făcut şi n-o să faci decât rău... Ei... soţului tău... tuturor!

Gavina se opri şi începu să râdă.

— Bravo! Îmi mai trebuia şi asta acum! Eu i-am pricinuit necazuri mamei! Când?

— Întreab-o pe ea! O să-ţi spună ea cine a făcut-o să sufere mai mult... eu, beţivanul, necioplitul, sau tu, cu toată religiozitatea ta! Du-te, du-te şi întreab-o!

Luca ridică o mână şi-i arătă uşa, iar Gavina înţelese că nu mai era nimic de făcut; putea să stea

acolo toată noaptea, spunându-i cuvinte de împăcare şi iubire, el tot ca un duşman ar fi privit-o. Şi părându-i-se că e ridicolă chiar în propriii ei ochi, a ieşit, fără să mai rostească nicio vorbă şi s-a dus imediat să se culce, dar n-a putut să adoarmă. Fără să vrea, cuvintele lui Luca şi trista lui profeţie, deşi dictate de o ranchiună stupidă, o răneau şi o umileau.

„Tu nu poţi face decât rău!" Altcineva, într-o seară de mult, îi spusese aceleaşi cuvinte şi profeţia se adeverise; ea nu făcuse decât rău. Încercă un vag sentiment de superstiţie şi i se păru că e asemenea anumitor persoane stângace, nătânge, care nu se pot mişca fără să provoace necazuri în jurul lor.

3

A doua zi dimineaţa, în timp ce stătea la fereastră, piticul se apropie de poarta lui Elia şi îi făcu semn că avea o solie pentru ea.

Gavina coborî şi el spuse pe un ton misterios:

— Mătuşa Itria vă roagă să vă duceţi repede până la ea.

Ea porni şi el o urmă, timid şi tulburat, dar nu intră. Bătrâna, care era în curticică şi bătea în cuie un scăunel rupt, întrebă cu voce tare:

— Ticălosul ăla mic e acolo afară? Stai că te aranjez eu! Strigă apoi, zărindu-l pe pitic, care-şi întindea gâtul să spioneze fără să fie văzut. Te aranjez eu pe

scăunelul ăsta! Stai jos, nepoată dragă: am să-ţi spun ceva şi fără să se oprească din treabă, repetă faptul acela foarte ciudat pe care Paska deja i-l povestise.

— Ştii şi tu, zise, în încheiere, Michela e pe jumătate nebună, aşa a fost totdeauna, dar acum chiar că trebuie s-o ducă la balamuc.

Gavina se prefăcu, însă, că nu ştie nimic, dar nu protestă şi nici nu se arătă supărată.

— S-o lăsăm încolo pe ea! Ce-i cu fetiţa, ce are?

— Mai nimic! Un pic de durere-n gât şi un pic de temperatură, ca toţi copiii de prin vecini. Dar vina, pentru toată bârfa asta, ştii a cui e? A ticălosului de pitic, a stârpiturii ăleia de om, o iscoadă, un neghiob! Şi doar îi spusesem răspicat să nu cumva să spună că tu erai aici când a adus el fetiţa.

Gavina îl strigă pe pitic, el intră, dar nu vru să se apropie, fiindcă bătrâna ameninţa să-i arunce scăunelul în cap.

— Lovite-ar boala să te lovească! Dacă nu-ţi ajung scaltoacele ce ţi le-am dat, fă-te mai încoace.

— Liniştiţi-vă! Zise Gavina, lăsaţi-l să vină; faceţi-o de dragul meu!

Bătrâna puse scăunelul jos; piticul înaintă până la portiţa de la curticică şi Gavina îl întrebă:

— Cum e cu toată istoria asta?

— Eu n-am spus nimic! Vă jur pe onoarea mea!

— Pe onoarea ta? Dacă o fi, cumva, e o onoare cocoşată şi pitică! Strigă mătuşa Itria şi el începu să plângă.

— Mătuşă, o rugă Gavina, uitându-se când la bătrână, când la pitic, fiţi bună şi lăsaţi-l să vorbească! El o să ne explice totul. Nu-i aşa că o să spui adevărul?... Hai, spune!

El îşi freca ochii cu pumnii, cum fac copiii, şovăi un timp, apoi, în sfârşit, bolborosi:

— Da, e adevărat!... Eu i-am spus că fetiţa a mâncat zahăr. Femeia aia, însă, nu pricepe nimic!

— Dar i-ai spus că zahărul i l-ai luat tu, din zaharniţă?

— Da... nu... Uite, ea, Michela m-a întrebat: zahărul îl avea Gavina? Şi eu... eu... nu-mi aduc aminte ce i-am răspuns.

— Tu i-ai răspuns că da, ticălosule! Strigă bătrâna.

El icnea înspăimântat; Gavina îi zise cu blândeţe:

— Mai întâi de toate, tu ar fi trebuit să taci, mai ales că mătuşa Itria te rugase să nu spui nimănui nimic. Acum faptu-i fapt şi n-are rost să plângi. E ruşine: un bărbat nu trebuie să plângă aşa.

— Eu nu sunt bărbat! Zise el atunci, lăsând drum liber întregii sale dureri. În alte timpuri şi „noi” eram oameni; eram ceruţi ca prieteni până şi de regi... şi aveam chiar şi case făcute anume pentru noi... Da, da,

mi-a povestit despre astea canonicul Sulis! Dar acum! Acum nimeni n-are ochi să ne vadă... nimeni... nimeni!

— Fiindcă eşti mincinos şi cu asta basta! Zise bătrâna, înduioşându-se. Vino încoace!

— Ce trebuie să facem? Întrebă Gavina. Povestea asta mă supără nespus de mult. Văd că suntem deja destui care o ştim.

— Eu aş amenința-o pe Michela cu darea în judecată! Îşi dădu cu părerea piticul. Ori aş bate-o.

Dar propunerea lui, nu numai că n-a fost aprobată, dar n-a fost nici măcar ascultată; mătuşa Itria şi-a reluat scăunelul, ciocanul şi cuiele şi a reînceput să meşterească la el cu furie.

— Ştii ce zic eu, nepoată dragă? Să-ţi râzi de toată adunătura asta! Te-am chemat fiindcă fierbeam de mânie, dar acum aproape că-mi pare rău că ţi-am spus despre bârfele astea. La ce să-ţi pese ţie de noi? Tu eşti o doamnă; noi suntem nişte gunoaie!

— Toţi suntem egali, toţi suntem supuşi greşelii, mătuşă!

Bătrâna îşi ridică faţa, o privi pe Gavina şi fredonă:

Era odată un predicator...

Piticul râdea, cu genele încă umede de lacrimi. Gavina zise:

— Dar dumneavoastră, mătuşă, nu le-aţi făcut

totdeauna bine celor mai nenorociţi? Aceştia au nevoie de ajutor şi nu bogaţii, fericiţii. Acum mă luaţi pe mine aşa, în bătaie de joc?

— Eu n-am făcut niciodată bine nimănui, nepoată dragă! Să-i ia naiba pe toţi, de la primul până la ultimul! Nu merită nimic. Dacă neisprăviţii ăia vin să se aşeze în jurul porţii mele, e pentru că nu ştiu nici ei unde să se ducă în altă parte. Vrei să vie la poarta voastră? Ar fi una bună, n-am ce zice, ca maică-ta, cumnată-mea, să se aşeze cu ei la trăncăneală! Chiar c-ar fi de tot râsul!

Piticul se bătea cu mânuţele pe genunchi, cuprins de o veselie de nestăpânit.

— În sfârşit, zise Gavina, ridicându-se, eu nu vreau ca nenorocita aia să vorbească aşa... şi cu atât mai puţin să creadă în ceea ce spune. Trebuie să-mi faceţi un bine, mătuşă, să vă duceţi să-i spuneţi asta! O să vă duceţi? Dacă nu, mă duc eu.

Mătuşa Itria nu răspunse.

— Hai cu mine, o să-ţi dau ceva de băut, îi zise Gavina piticului.

El o urmă din nou şi rămase toată dimineaţa la ea. Aşezat pe un scaun prea înalt pentru el, cu picioruşele atârnându-i, o privea pe Gavina cu adoraţie şi, ca să o distreze, repeta, imitând gesturile şi vocea, predicile „numai pentru bărbaţi” ale

canonicului Sulis. Din când în când Paska trecea prin cameră şi îl privea cu duşmănie; cu puţin înainte de amiază, Gavina l-a trimis la mătuşa Itria.

— O să-i duci solia asta, ascultă bine. O să-i spui aşa: doamna Gavina întreabă dacă e ceva nou şi dacă trebuie să vină sau nu.

Răspunsul solului:

— Mătuşa Itria zice: dacă doamna Gavina vrea să vină, să vină, dacă nu vrea să vină, să nu vină!

Altă solie a Gavinei:

— Ai să-i spui mătuşii Itria aşa: doamna Gavina zice că răspunsul dumneavoastră nu e un răspuns serios. Că vrea să ştie ceva clar.

Răspuns:

— Mătuşa Itria zice că acum îşi găteşte macaroanele şi că vrea să le mănânce în tihnă!

După solia asta, Gavina l-a lăsat pe omuleţ să plece, iar după-amiază s-a dus ea la mătuşa Itria, dar n-a găsit-o acasă. Piticul, aşezat la măsuţa din curticică, înfuleca un rest din macaroanele pe care bătrâna voise să le mănânce în tihnă, dar nu ştia unde plecase mătuşa Itria; probabil la vreun bolnav fiindcă luase cu ea un castronaş cu supă.

— Crezi că s-o fi dus la Michela? Întrebă Gavina.

Ieşi din curtea mătuşii Itria şi privi încoace şi încolo, de-a lungul celor trei străzi care dădeau în

piaţetă, absolut pustie la ora aceea caldă a după-amiezii. Soarele fierbinte bătea pe acoperişurile caselor dărăpănate ale săracilor din vecinătate. Ca împinsă de o forţă ce depăşea voinţa ei, Gavina o luă pe cunoscuta ulicioară, pe care nu se vedea picior de om, pentru că, în timpul orelor dogoritoare ale zilei, amărâţii locuitori ai cartierului aceluia stăteau închişi în bârlogurile lor ca animalele sălbatice prin văgăunile munţilor.

Ea mergea cu privirea în pământ şi ţinându-şi fustele puţin ridicate. Ulicioara nu era pavată; doar ici şi colo, printre gunoaie şi ţărână, rocile, ce formau stratul de dedesubt pe care era aşezat acel colţ de lume, îşi iţeau capetele tocite şi gălbui, asemenea unor cranii de giganţi preistorici ce se sforţau să iasă de sub pământ.

La cotul ulicioarei, Gavina auzi un plânset de copil şi o voce de femeie şi s-a oprit să asculte; copilul şi-a înteţit plânsul, foarte repede devenind sfâşietor, iar femeia continua să-l plesnească, înteţindu-şi, la rândul ei, răcnetele şi ocările.

Gavina se înfioră: vocea aceea de copil, care implora fără speranţă şi răcnetul acela sălbatic al nemiloasei mame păreau, în contopirea lor, strigătul şi plânsetul ale însuşi cartierului – cumul de ruine şi gunoaie îngrămădite deasupra unui pământ de

gigantice morminte.

Cuprinsă de tristeţe şi de milă neputincioasă, Gavina se opri în faţa porţii deschise de la casa Michelei, privi în sus, ascultă, dar nu îndrăzni să strige. Ca în îndepărtatele amiezi de primăvară, ferestruica de deasupra porţii era întredeschisă; printre mlădiţele cenuşii ce se revărsau de pe pervazul îngust, o garoafă îşi iţea căpşorul roşu, ca un cărbune aprins în mijlocul cenuşii. Traversă gangul şi curticica, se uită în bucătăria pustie şi, fără să vrea, simţi cum îi bate inima. Îşi aducea aminte.

Pe balustrada de lemn a scării atârnau nişte scutece gălbui, întinse la uscat, iar uşa ce dădea în balcon era întredeschisă: probabil că fetiţa nu era bolnavă din moment, ce în casă domnea atâta linişte şi pace, iar Gavina, prinzând curaj, urcă scăriţa şi bătu la uşă. Un pas uşor se auzi înăuntru. Michela apăru, tresări, holbă ochii şi căscă gura cu o expresie de uimire şi teamă. La rându-i şi Gavina era uluită: femeia din faţa ei, bătrână, scheletică, palidă, cu ochii aceia duşi în fundul capului şi sălbatici ce o fixau cu o privire de fiară surprinsă în ascunzişul ei, i se părea o necunoscută care se asemăna vag cu vechea ei prietenă. Şi înţelese că era primejdios să se apropie de această nefericită, dar nu renunţă. Îi întinse o mână, pe care Michela n-o luă şi ea zise cu voce

tulburată:

— Ce mai faci? Credeam că mătuşa Itria e aici... Ce face fetiţa?

Michela nu-i răspunse, dar se dădu în lături din uşă şi Gavina intră. Era aceeaşi cămăruţă care-l găzduise pe Francesco student: pe pereţii văruiţi atârnau şapte tablouaşe, deasupra cărora se aflau tot atâtea cruci, înfăţişând moartea şi patimile Domnului nostru Iisus Hristos; pe pătuţul de lemn, acoperit cu o cuvertură galbenă, dormea un pisoi încolăcit ca un oblanic de catifea neagră.

Gavina se aşeză lângă fereastra întredeschisă. Prin uşa dată de perete a camerei de alături, se vedea, în penumbră, un pat mare alb şi, între el şi perete, un leagăn de lemn, scund şi rudimentar de parcă ar fi fost scobit în trunchiul unui copac şi Gavinei i se păru că aude respiraţia grea a fetiţei. În cămăruţă era o căldură sufocantă, ca şi cum muntele cenuşiu sub albastrul-vioriu al cerului şi-ar fi trimis până acolo înăuntru fierbinţeala stâncilor lui arse de apusul de jăratic al soarelui.

— Aşadar, fetiţa ta e mai bine? Întrebă Gavina.

Şi cu toate că Michela, aşezată ceva mai încolo, în penumbră, cu mâinile sub şorţ, continua să tacă şi să o fixeze cu o privire sălbatică, ea, totuşi, continuă:

— Mă bucur din suflet. Voiam să vin mai de mult...

i-am spus şi mătuşii Itria... pe care credeam că o găsesc aici, fiindcă, puţin mai înainte, mi s-a spus că s-a dus să vadă un bolnav...

— Toţi suntem bolnavi, pe-aici prin preajmă! Răspunse, în sfârşit, Michela.

Şi, deodată, începu să râdă, arătându-şi toţi dinţii albi şi ieşiţi în afară, în timp ce pe obrajii ei, la colţurile gurii, se desenau două evantaie de riduri foarte subţiri.

— Ce mult te-ai îngrăşat, Gavina! Cum ai făcut de te-ai îngrăşat aşa? Semeni cu Luca!

Deşi comparaţia n-o măgulea prea mult, Gavina zâmbi:

— Tu, în schimb, ai slăbit foarte tare! Nu te simţi prea bine? Stai tot timpul în casă? Că, de când am venit, nu te-am văzut deloc, pe nicăieri.

Michela se întunecă din nou.

— Femeile ca mine trebuie să se ascundă!

— De ce?

— Ai spus-o chiar tu, acum doi ani!...

— Michela!

— ... şi acum ai venit, fără doar şi poate, ca să mi-o repeţi! De câte ori n-ai râs, batjocoritor, trecând pe-aici, pe drum! Toţi au auzit: chiar şi fratele tău Luca.

Gavina începu să se neliniştească. „Chiar că e nebună!” îşi zise, dar reluă, calmă:

— Te-ai înşelat, Michela! De ce să fii râs? Luca ţi-a băgat în cap tâmpeniile astea?

— Ce amestec are Luca? Lasă-l în pace. E destul de nenorocit, cum şi eu sunt destul de nenorocită: nu ne jigni, nu ne mai supăra; nu călca pe câinele ce doarme!

— Vorbeşti exact ca el! Aceleaşi cuvinte!

— Suntem amândoi nebuni, după părerea ta; aşa că trebuie să vorbim. În acelaşi fel! Tu eşti cu mintea-ntreagă, eşti fericită, eşti grasă... Ah! Ah! De ce te-amesteci în treburile noastre? Rămâi tu cu mulţumirea ta, noi o să rămânem cu nefericirea noastră... Nu mai avem nimic de împărţit... nu mai am nimic de împărţit cu tine!

Gavina înţelese trista aluzie, îşi împreună mâinile în poală şi îşi lăsă capul în jos, clătindu-şi-l încet; şi părea că ea, norocoasă şi fericită, implora îndurarea celeilalte care se socotea nenorocită şi năpăstuită. După o clipă, îşi reveni.

— Nu, n-am venit la tine să te aud spunându-mi lucrurile astea, Michela. Am venit să te văd. Dacă ar fi adevărat tot ceea ce gândeşti tu, n-aş fi aici. Şi nu e prima mea vizită, asta...

— Să sperăm că e ultima! Te-am căutat, oare, eu? Nu, tu ai venit, te-ai aşezat... ai venit să-ţi baţi joc de mine, altfel n-ai fi aici... te cunosc eu! Treceai pe

drum şi căutai să mă vezi, sau să te faci văzută: nu ţi-a izbutit şi ai intrat. Iar acum, că m-ai văzut şi că te-ai făcut văzută, n-ai decât să te bucuri. Tu eşti grasă şi fericită... eu sunt un schelet; îl vezi! (îşi ridică mâneca lungă a cămăşii, lăsând să i se vadă braţul ca o surcică şi ca de ceară, dungat cu vinişoare de un albastru-închis). Limbile veninoase, bârfitoare mi-au devorat carnea, mi-au ros oasele... ca nişte câini... acum că eşti mulţumită, pleacă! Pleacă de-aici!

Îşi lăsă mâneca în jos, fără s-o piardă nicio clipă din ochi pe Gavina; mâinile îi tremurau, faţa-i era când roşie, când palidă, ca şi cum tot sângele i s-ar fi ridicat la cap, ca apoi să se retragă imediat, ca un val.

— Îţi spun că greşeşti! Repetă Gavina, ridicând vocea. Eu aş vrea să te văd sănătoasă şi mulţumită!... Şi-ai putea să fii din nou aşa... iar eu am venit să-ţi spun că aş fi fericită să pot face ceva pentru tine... Dacă tu şi Luca...

— Luca! Iar eu îţi repet că fratele tău n-are nicio legătură cu mine. El poate să-şi vadă de treburile lui. Între mine şi tine, nu e Luca. Oh, nu! Era altcineva... care acum nu mai există... Totuşi!... Oh nu, nu, nu... zise apoi, scuturându-şi nervos capul. Nu mai e nimic de împărţit! La tine tot binele, la mine tot răul! Îţi urez noroc! Nu te invidiez; n-aş vrea să fiu în locul tău. Şi dacă mama ta te-a trimis aici, sau slujnica

voastră, spune-le să fie liniştite, nu-l vreau pe Luca al vostru, nu-l vreau! Ce pot să fac eu? El vine aici aşa cum se duc cerşetorii şi neisprăviţii la uşa mătuşii Itria; voi îl alungaţi din casa voastră, exact cum dai afară gunoiul cu mătura, aşa că e normal să vină aici... în casa asta necinstită, murdară, cum o socotiţi voi! Voi sunteţi oameni onorabili, curaţi! Ah, voi sunteţi ca nişte pahare de cristal! Şi el vine aici... fiindcă n-are unde să se ducă! Dar de bărbat nu-l vreau, nu, fii liniştită; averea lui o să-ţi rămână ţie!

— Eu n-am ce să fac cu ea!

— Oh, nu spune aşa! Bogăţia place tuturor – se grăbi să adauge Michela, cu ranchiună crescândă. Cu bani obţii totul, sau cel puţin îţi păstrezi onoarea... Câteodată, însă!... Tu, de pildă, cu toţi banii tăi, nu poţi avea un copil – şi ştiu cât de mult ţi-l doreşti... Cu bani... cu bani...

Gavina se ridică.

— Ajunge, Michela, ajunge!... îţi spun încă o dată că n-am venit aici ca să mă cert cu tine. Credeam că ai să mă primeşti altfel, Michela! Nu te mânia, nu te agita; acum plec; scuză-mă.

— Pleacă, pleacă! N-ai venit decât să-mi faci rău... tu nu poţi să faci decât rău...

— Poftim, poftim, aceeaşi poveste!... strigă Gavina.

Se îndreptă spre uşă, dar, după câţiva paşi, se

întoarse, se sprijini de speteaza scaunului şi o privi pe Michela cu milă.

— E zadarnic! Cu tine nu se poate discuta, Michela; cum nu se poate discuta nici cu Luca... nici cu ceilalţi! Aşa că e mai bine să terminăm; e mai bine să plec acasă. Dar ascultă, Michela şi gândeşte-te bine la ce-ţi spun: eu nu ţi-am făcut ţie niciun rău! Aş putea să spun, în schimb, că tu eşti cea care mi-ai făcut mie rău; dar...

Atunci Michela ţâşni în picioare, rigidă şi sălbatică, râzând batjocoritor:

— Oh, sărăcuţa!

— Ajunge, ajunge, Michela! Zise Gavina, ridicându-şi, implorator, palmele împreunate. Nici eu nu ţi-am făcut ţie rău, nici tu mie. Răul este dincolo de noi... Dar admiţând, totuşi, că ţi-am făcut vreun rău... uite, sunt aici... am venit să-ţi spun că dacă pot... vreau să-ţi fac un bine, să fac ceva pentru tine...

— La ce bun? Dacă tu m-ai ucis, nu mă poţi şi reînvia. Ah...

Acest „ah” a fost ca un strigăt sălbatic de durere fizică, asemănător răgetului unui animal rănit; şi Gavina înţelese că în comparaţie cu ceea ce suferise Michela, durerile şi remuşcările ei erau doar simple emoţii, uşor de dat uitării. Ea, Gavina, putea să se vindece, poate că se şi vindecase, cealaltă, cum foarte

bine spusese, murise şi morţii nu mai învie.

Din clipa aceea, dialogul lor a devenit tragic. Gavina ar fi vrut să plece, dar nu putea; ochii Michelei, de un verde spălăcit, ca acela al mării în preajma furtunii, deveneau din ce în ce mai stranii, aproape o sugestionau, ţintuind-o pe locul ei cu o privire asemănătoare aceleia a unui adversar de duel. De fapt, Gavina înţelegea şi ceea ce nefericita aceasta nu izbutea să spună: de câte ori nu-şi făcuse şi ea aceleaşi reproşuri?

— Tu eşti bolnavă, Michela, nu moartă... murmură ca pentru sine. Dacă ai vrea, ai putea să te vindeci... Dar astăzi nu se poate discuta cu tine; în altă zi... poate... poate... O să mai vorbim despre asta şi o să vezi că nu m-am înşelat...

— Nu vrei să mai stai? Întrebă Michela, uitând că doar cu puţin timp înainte îi spusese să plece. Aşteaptă, mai stai o clipă. Cum tot eşti aici... şi eşti plină de bune intenţii... aş vrea să-ţi pun o întrebare...

Şovăi, îşi plecă ochii, apoi întrebă în şoaptă:

— E adevărat că „el” ţi-a scris, înainte să moară?

— Da.

— E adevărat că Francesco i-a dat scrisoarea asta judecătorului?

— E adevărat.

— De mine nu pomenea nimic?

— Nu.

Urmă un moment de tăcere apăsătoare; apoi Michela îşi fixă din nou ochii ameninţători în cei ai Gavinei şi reluă:

— Ei, vezi? Şi tu ai crezut că el se gândea la mine şi că pe tine te uitase! Şi eu m-am nenorocit pentru tine, pentru el... Gândul lui era la tine când s-a omorât. Tot timpul s-a gândit la tine... şi de-aia a sfârşit aşa!

— El trebuia să sfârşească aşa! Era destinul lui!

— Era destinul lui! Morţii cu morţii... şi viii cu viii! Zise Michela şi se duse să închidă uşa, cu acelaşi gest cu care Luca închisese fereastra.

Cămăruţa era luminată acum doar de licărirea tristă şi fierbinte ce pătrundea prin ferestruică; şi Gavina avu senzaţia că se află închisă într-o criptă de piatră. Era zadarnic să bată în pereţii aceia, n-aveau să se deschidă niciodată; era zadarnic să lupţi cu morţii; avea dreptate Michela: morţii nu învie. Cu toate acestea, deşi simţea cum o cuprinde spaima şi deşi i se părea ceva copilăresc să continui să discuţi cu o fantomă, reluă cu voce joasă cu un calm aproape funebru:

— Ascultă-mă bine, Michela: fii raţională. Nu trebuie să te laşi pradă disperării. Există pe lume mii şi mii de femei în situaţia ta. Crezi tu că se lasă pradă

deznădejdii? Nicidecum; continuă să trăiască, iubesc din nou, găsesc omul care să le înţeleagă şi să le iubească. Morţii cu morţii, da şi viii cu viii, da! Avem dreptul să trăim, toţi, toţi, chiar şi cei mai vinovaţi. De multe ori ni se pare că suntem morţi, că nu mai putem să ne ridicăm ochii în faţa celor vii; dar vine apoi momentul în care ne trezim şi tot trecutul ni se pare un vis. Şi ţie, ai să vezi, o să ţi se întâmple aşa. Ai să uiţi, ai să te trezeşti; ai să găseşti un bărbat cinstit şi bun, care o să te iubească mai mult decât pe oricare altă femeie, fiindcă va afla şi va înţelege cât ai suferit...

Michela asculta şi, tăcea, dându-se înapoi câţiva paşi, până ce a atins cu spatele o masă mică, pe care se aflau ceşcuţe, păhărele şi alte obiecte; fără să se întoarcă, începu să-i deschidă şi să-i închidă sertarul. Când Gavina se referi la bărbatul cinstit şi bun care-ar fi putut s-o iubească în ciuda greşelii ei, nefericita începu din nou să râdă şi din nou i se văzură toţi dinţii, până la ultimele măsele din fundul gurii şi parcă ar fi fost dinţii unui lup care cască.

— Caută-l tu pe bărbatul ăsta! Strigă. Ehee, nu toţi sunt ca Francesco Fais! Numai tu puteai să găseşti asemenea bărbat!... Dar tu eşti norocoasă... tu! Tu eşti vie, eu sunt moartă: nu există om pe lume, în afară de vreun nărod ca frate-tău, care să nu scuipe pe o

otreapă ca mine!

— Michela! Eşti nebună!

— O ştiu, o ştiu! Spune-o, totuşi, mai tare; o ştiu. Şi dacă n-aş fi fost nebună, n-aş fi făcut ceea ce am făcut. „El" venea aici să plângă pentru tine şi eu, neghioaba, plângeam împreună cu el! Cine mai putea să facă aşa, dacă nu o nebună? Tu erai cu judecată, tu l-ai alungat; şi el venea aici din disperare. Exact asta face şi Luca acum... Dar el... dar el...

— Dumnezeule! Dumnezeule! Ajunge, ajunge! Nu mai continua...

— Nuuu, nu ajunge! Acum că eşti aici trebuie să ţi le spun pe toate! De ce-ai venit, piază-rea, ticăloasă ce eşti? Ai venit ca să te distrezi, ca să râzi? Acum o să te fac eu să râzi...

Gavina înţelese că era momentul să plece; făcu câţiva paşi spre uşă şi zise:

— N-am niciun chef de râs... la revedere!

Dar cealaltă începu iar să râdă, cu râsul ei oribil.

— Aha, pleci? Mi se pare mie că ţi-e frică!

Speriat, pisoiul îşi înălţă capul, îşi holbă ochii mari, verzi, ţâşni jos din pat şi se căţără pe fereastră; în leagănul ei, fetiţa scoase un scâncet.

— De ce? Întrebă Gavina, dominându-şi spaima. Nu mai ţipa aşa, Michela! De ce te înfurii în halul ăsta? Vezi că trezeşti fetiţa...

— Ce-ţi pasă ţie de ea? Vrei să-i mai dai otravă?

Gavina se apropie de uşă, dar imediat făcu un salt înapoi, pentru că Michela, cu capul plecat, cu braţele trase spre spate, se repezea spre ea ca un taur înfuriat.

— N-ai să pleci, n-ai să pleci!

Atunci Gavina avu înspăimântătoarea intuiţie a realităţii: înţelese că o nebunie criminală începea să pună stăpânire pe nefericită; şi, fără să-şi dea seama cum, împinsă de instinctul apărării, se trezi în camera de-alături, între leagăn şi pat.

Dar cealaltă venea după ea în fugă, gâfâind ca un animal întărâtat: în mână avea un cuţit, cu mânerul strâns în pumn şi cu lama în jos. Gavina simţi că i se înmoaie picioarele şi ochii i se înceţoşară; dar, ca luminate de un fulger, mii de amintiri îi veniră în minte într-o singură clipită: se gândi la Francesco, la profeţia lui Luca „tu n-ai să faci decât rău soţului tău, tuturor” şi, mai mult decât chiar groaza morţii iminente, simţi durerea de a fi sortită să-i provoace suferinţă singurei persoane pe care încă o iubea.

Ţipă: îşi auzi ţipătul ca pe al unei persoane care o încuraja din depărtare şi, mai înainte ca Michela să apuce să o lovească, se aplecă, înşfăcă fetiţa şi o ţinu în faţa ei ca pe un scut.

— Dacă mă atingi, ţi-o arunc în cap, strigă, în timp

ce copila se zvârcolea, împingând-o cu picioruşele în burtă şi întinzând mâinile spre maică-sa.

— Las-o! Las-o, îţi spun, nenorocirea casei mele ce eşti! Urlă Michela cu voce răguşită, urmărind-o şi aplecându-i-se în faţă cu sălbatică disperare. Prinzând curaj, ţinând în continuare fetiţa în faţa ei, Gavina se retrăgea, târşâindu-se cu spatele de-a lungul peretelui.

La un moment dat, Michela păru că se poticneşte, căzu în genunchi şi-i atinse gamba unui picior ca şi cum ar fi vrut să se sprijine; atunci Gavina, după ce dădu drumul fetiţei, care căzu în braţele mamei sale, se repezi în camera cealaltă, deschise uşa, coborî repede scăriţa şi, în lumina care scălda curtea, băgă de seamă că avea hainele pătate de sânge.

Se aplecă, se ridică, de două ori, făcând parcă două mătănii; îşi ridică fustele şi văzu sângele de un roşu-aprins ţâşnind de deasupra genunchiului stâng şi scurgându-se ca un pârâiaş până pe pantoful alb, înroşindu-i-l. Atunci o cuprinse din nou groaza; spaima cumplită că ar putea să cadă, că ar putea să fie ajunsă din urmă şi din nou rănită; nu se mai gândi la nimeni, nu simţi decât instinctul de a se salva, dorinţa de a trăi – şi începu să alerge.

Sângele ei udă pietrele de pe uliţa săracilor.

Piticul, care se afla şi acum în curtea mătuşii Itria, o

văzu străbătând în fugă piaţeta şi se repezi în drum; dar ea ajunse deja în faţa casei ei şi izbea cu putere veriga metalică, în formă de mână, a uşii. Loviturile răsunau în interiorul casei.

Tremurând toată, Gavina îşi strângea fustele pe genunchiul rănit, dar sângele continua să-i curgă de-a lungul piciorului picurând pe pământ. Paska nu deschidea; piticul privea sângele cu ochi înspăimântaţi şi zicea:

— Doamnă Gavina... doamnă Gavina... ce s-a întâmplat? Doctorul...

— Taci din gură! Pleacă de-aici. Am căzut. Pleacă, îţi spun!

— Să chem doctorul? Pe mătuşa Itria? Atâta sânge...

— Nu-i nimic, nu-i nimic! Să nu spui nimic nimănui; pleacă... pleacă... repetă ea, agăţându-se de veriga uşii.

Fi era frică să nu se prăbuşească şi i se părea că pământul se clatină sub picioarele ei; dar când Paska îi deschise şi, văzând sângele, începu să urle, ea îi puse o mână în piept, o împinse înăuntru, intră şi închise uşa cu zăvorul.

Ceva mai târziu, piticul, încovoiat, bătea drumul între poarta familiei Sulis şi cea a Michelei: strângea ţărână în pumni şi o presăra pe urmele de sânge

lăsate de Gavina. Ghicise oare taina? Nimeni n-a aflat niciodată, fiindcă, pentru prima şi ultima oară în viaţa lui, piticul ştiuse să păstreze un secret.

Între timp Gavina, urmată de Paska, care ţipa înspăimântată, a urcat la etaj, a intrat în camera unde Francesco îşi îngrijea bolnavii şi, fără nicio vorbă, fără să ceară ajutor şi-a scos hainele însângerate, s-a spălat şi şi-a bandajat rana. Tremura şi-i clănţăneau dinţii, copleşită încă de o spaimă chinuitoare, dar nu răspundea la întrebările Paskăi şi chiar dacă ar fi fost în pericol de moarte, tot n-ar fi vorbit, aşa cum fac răniţii aceia pe care o complicitate de nemărturisit îi leagă de agresor, obligându-i să nu-i dezvăluie numele. Când a văzut că sângele s-a oprit, s-a liniştit. A scris câteva cuvinte pe un formular de telegramă, apoi, ajutată de Paska, s-a culcat pe pătuţul acoperit cu muşama de lângă fereastră şi abia atunci păru să-şi dea seama de disperarea bătrânei slujnice.

— Da' taci odată! Îi zise, iritată. Am căzut, neghioabo, nu vezi? Mai bine ajută-mă: încălzeşte-mi un pic de apă, dă-mi puţin coniac, spală-mi pantofii. Pleacă, du-te şi cheam-o pe mătuşa Itria! Tu nu eşti bună de nimic! Hai, pleacă!

Porunca asta a sporit disperarea Paskăi.

— Eu te-am văzut cum ai venit pe lume... şi tu mă înlături... când eşti în primejdie...

— M-ai văzut cum am venit pe lume şi acum vrei să mă vezi cum mor! Du-te, trebuie să-i trimit o telegramă lui Francesco; vrei să mă laşi singură? Pleacă şi taci, altfel strig de la fereastră pe cineva.

Atunci Paska păru să-şi vină în fire; îi aduse coniac o frecţionă, îi înfăşură picioarele în nişte bucăţi de postav şi, în sfârşit, se hotărî să o cheme pe mătuşa Itria.

Erau ani de zile de când bătrâna obeză nu mai intrase în casa cumnatei ei: şi totuşi, în timp ce urca, gâfâind, scările şi se apropia de pătuţul pe care zăcea Gavina, faţa ei ca un balon şi ochii ei mici şi vioi nu exprimau nici ranchiună, nici suferinţă, nici satisfacţie, îşi trecu uşor mâna caldă şi moale pe faţa nepoatei, se aplecă să i se uite bine în ochi, apoi îi ridică buza de sus ca să-i vadă gingiile.

— Nu-i nimic, zise.

— Sunt rănită, murmură Gavina.

Şi zărind în spatele mătuşii Itria chipul trist al Paskăi, adăugă:

— Am căzut... de pe o scăriţă... trebuie să-l anunţ pe Francesco. Paska, du-te... la poştă.

De îndată ce ieşi slujnica pe uşă, mătuşa Itria zise:

— Ai văzut? Ai văzu? De ce te-ai dus? Putea să te omoare... Acum ce ai să faci? Ai s-o reclami?

— Nu, răspunse Gavina cu hotărâre.

Orele se scurgeau. Mătuşa Itria a rămas până spre seară lângă patul nepoatei, comentând, calmă, tragica întâmplare. Fusese martora multor epiloguri dramatice, aşa că rănile, sângele, gemetele, misterele urii şi nenorocirile patimilor omeneşti nu o înspăimântau: nu se mira aşadar, că şi Gavinei, persoană bogată şi distinsă, i se întâmplase ceva de genul ăsta.

Calmul ei i s-a transmis, până la urmă şi Paskăi şi în casă s-a instalat o linişte gravă, o pace aparentă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Gavina, nemişcată, culcată pe spate, dar cu faţa întoarsă spre fereastră, vedea gorunul, munţii, cerul violet al amurgului; şi gândul la durerea pe care ar fi simţit-o Francesco dacă ea ar fi murit – şi într-un mod atât de tragic – îi alunga orice altă frământare. În adâncul ei, însă, încerca un vag sentiment de orgoliu la ideea că, în sfârşit, putea să-i dovedească soţului ei cât de curajoasă şi de generoasă este; şi, încet-încet, spaimei chinuitoare a morţii îi luă locul un sentiment necunoscut de ea până atunci: bucuria de a trăi. Vie! Vie! Era vie! Însăşi durerea provocată de rană i se părea aproape plăcută, pentru că era un semn de viaţă.

Spre seară, amintindu-şi că Luca trebuia să se întoarcă de la vie, le rugă pe mătuşa Itria şi pe Paska

să plece şi să nu spună nimănui nimic. Un timp rămase singură: văzu luna apărând deasupra gorunului, ca o văpaie izvorâtă chiar din el şi îşi aminti serile melancolice ale adolescenţei ei, când îşi chinuia sufletul cu o crudă voluptate şi-l ruga pe Dumnezeu să o facă să sufere; şi ultima ei discuţie cu Priamo, profeţia nefericitului tânăr, visele de viitor pe care şi le făcea în legătură cu ea privind oraşul strălucind de lumini.

Şi mii de alte amintiri îi trecură prin minte, legate unele de altele ca verigile unui lanţ; dar în loc să o irite, ca în alte dăţi, acum evocarea lor îi dădea o senzaţie de desfătare lâncedă, o toropeală de vis. I se părea că se află întinsă pe un pământ tare, într-un loc pustiu; vedea luna înălţându-se pe cerul de un albastru-violet, auzea parcă un îndepărtat tropotit de cal pe un drum solitar; şi, asemenea unui soldat rănit, părăsit pe un câmp de luptă după bătălia la care fusese dus contra voinţei lui, Gavina nu se întreba de ce se afla acolo, singură, rănită şi nu simţea niciun fel de ură faţă de duşmanii ei, ci aştepta ca, totuşi, careva să vină să o ajute şi să o îngrijească.

Singurul ei medic şi salvator nu putea să fie şi de astă dată, decât Francesco. Tropotul acela îndepărtat era tropotul calului său; el era cel care, în seara

învăluită în aburi, cobora muntele, străbătea podişul, se îndrepta spre ea aşa cum un camarad de arme se îndreaptă spre un camarad aflat în primejdie.

„Şi eu ce să fac, ce să fac pentru el se întreba; apoi repeta: să trăiesc, să trăiesc... pentru el... pentru mine... pentru ceilalţi...”

I se părea că, în sfârşit, înţelege valoarea şi sensul vieţii. Nu reclădea planurile deşarte care altădată îi înseninaseră convalescenţa şi înţelegea că, de fapt, viaţa ei nu s-ar fi schimbat, dar se gândea:

„Am ajuns până la capăt; am văzut moartea cu ochii! Trebuie să mă întorc înapoi; trebuie să parcurg iar drumul, s-o iau de la început... Ah şi cât bine poţi să faci în viaţă!”

Şi parcă spre a-şi dovedi ei însăşi că încă era vie, repeta cu glas tare:

— Să trăieşti... să trăieşti! Să faci bine...

Cu puţin înainte de întoarcerea lui Luca, mătuşa Itria a urcat din nou la ea şi i-a spus încet:

— Am fost acolo! Poarta era încuiată. Am bătut de vreo două-trei ori, dar ea nu mi-a deschis; probabil că-i era frică. M-am pornit s-o strig, tare şi n-am tăcut până n-a apărut la fereastră. Era galbenă ca ceara şi-avea ochii umflaţi şi roşii; trebuie că plânsese. Oricât am rugat-o eu, n-a vrut să-mi deschidă. Atunci i-am spus: Gavina a căzut şi s-a lovit rău la un genunchi; tu

eşti de vină, de ce-ai făcut asta? Nu mi-a răspuns, dar a început să plângă. Pe urmă m-a întrebat dacă s-a-ntors Francesco. Se vede treaba că-i e frică de el.

— Francesco n-o să-i facă nimic! Exclamă Gavina. Şi în timp ce mătuşa Itria se îndrepta spre uşă să plece, Gavina o strigă şi-i spuse:

— Duceţi-vă iar acolo. Spuneţi-i să nu-i fie teamă... şi că nu-i port pică... dacă o să pot, am s-o ajut. Mătuşă, mătuşă!

— O să-i ajut pe toţi... o să le fac bine la toţi... o să-i iubesc mai ales pe nenorociţi... pe păcătoşi, cum faceţi dumneavoastră! Rătăcisem drumul... mergeam pe o cale greşită, urâtă, dar am ajuns la capăt... acum vreau să mă întorc îndărăt şi s-o iau pe altă cale...

„Are un pic de fierbinţeală", îşi zise mătuşa Itria plecând.

Spre ora nouă s-a întors Luca. Gavina îi pândea cu nerăbdare plecarea, apoi revenirea; după ce fusese, fără îndoială, la Michela; dar el plecă, veni, trecu prin faţa uşii ei fără să se oprească, continuând să urce treptele, cu pasul lui şovăielnic de bătrân.

— Luca nu a întrebat de mine, Paska? N-a spus nimic?

— Nimic, zise bătrâna şi se culcă pe jos, la picioarele pătuţului.

Aşteptarea, frământarea, rana îi provocară Gavinei

puţină febră. I se părea că aude în continuare pasul calului lui Francesco şi abia după miezul nopţii izbuti să aţipească; dar tot soiul de vedenii tulburi, învălmăşite o chinuiră, până când zgomotul unei trăsuri făcu să vibreze geamurile ferestrei dinspre stradă, trezind-o. Zgomotul încetă dintr-odată şi vocea lui Francesco răsună în tăcerea nopţii:

— Gavina, Gavina?

Părea cuprins de spaima de a nu i se răspunde. De îndată ce Paska-i deschise, se repezi pe scări în sus şi, văzând lumină în camera bolnavilor, intră şi se aplecă asupra Gavinei, gâfâind speriat, cu ochii neobişnuit de întunecaţi şi cu mâinile tremurându-i.

— Ce ai, Gavina, ce s-a întâmplat? De ce eşti aici? Şi mama ta? Luca? Unde sunt? Cine-a venit astăzi, aici?

Gavina-şi dădu seama că el, deşi telegrama-i anunţase doar o uşoară indispoziţie, intuise adevărul.

— Sunt rănită, zise în şoaptă.

— Luca te-a rănit?

— Nu, „ea”.

Cu un gest rapid dădu la o parte învelitoarea, desfăcu bandajul, îndepărtă vata şi tifonul, însângerate ca nişte fâşii de carne vie, se aplecă să cerceteze rana. Când se ridică, expresia chipului său era schimbată, trăsăturile înăsprite. Examină

pupilele Gavinei cu o privire rece şi-i spuse, aproape cu brutalitate:

— Trebuie cusută, imediat!

Ea începu să plângă, i se părea că el o priveşte cu ură.

— Acum... o să-ţi spun... Uite cum a fost, Francesco...

În timp ce-i povestea, cu fraze confuze, vizita ei la Michela, discuţia lor, cumplita scenă care a urmat, el, fără să fie prea atent la cele ce-i spunea, aprinse lampa cu spirt pe care o folosea pentru dezinfectarea instrumentelor chirurgicale şi, chemând-o pe Paska, îi porunci să fiarbă nişte apă. Apoi coborî în bucătărie, urcă din nou, aducând un vas cu apă caldă, pe care o vărsă cu zgomot în lighenaş.

Gavina tăcea înspăimântată, întrebându-se dacă el ar fi putut să-i ierte vreodată această ultimă neghiobie.

Un timp, în cameră nu se auzi decât bâzâitul continuu al lămpii cu spirt şi zgomotul apei turnată dintr-un recipient în altul. Intră Paska, aducând două lumânări şi Francesco, după ce i-a spus să pună una dintre ele pe o măsuţă, a luat-o pe după umeri şi-a dus-o lângă pătuţ, explicându-i cum trebuie să o ţină pe cealaltă.

— Şi să n-aud boceală! Răcni, privind-o drept în

faţă.

Paska îşi ţuguie buzele tremurătoare, ca un copil care se forţează să nu plângă, dar ochii ei încă frumoşi străluceau în lacrimi şi o expresie de nespusă îngrijorare îi brăzda obrajii palizi şi istoviţi. Gavina se înduioşă văzându-i durerea mută şi întinse o mână, făcându-i semn Paskăi să i-o dea pe a ei. În clipa aceea amândouă, slugă şi stăpână, cu mâinile împletite, plânseră în tăcere; Francesco, care privea la flăcăruia lumânării firul aproape transparent cu care trebuia să coasă rana, zise iritat, fără să se întoarcă:

— Ei bine, dacă voi nu isprăviţi, eu nu pot să încep!

Şi din nou, în camera inundată de un sufocant miros de spirt, nu se mai auzi decât bâzâitul lămpii. Francesco se apropie şi se aplecă peste pătuţ; Gavina nu se mişcă, nu se văită, în timp ce acul chirurgical îi străpungea carnea.

Imediat ce a terminat de cusut plaga, Francesco i-a făcut soţiei lui o injecţie cu morfină şi, ca şi cum ar fi reluat o discuţie întreruptă, îi spunea Paskăi:

— Spuneam... nu-ţi face griji, ai să vezi: o să mori tu înaintea ei! Şi-acum, du-te la culcare...

Deschise fereastra, ca să iasă mirosul de alcool şi de eter şi îşi puse instrumentele la locul lor.

— Gavina, cum te simţi acum? O întrebă cu glas

tare.

— Bine, răspunse Gavina cu voce stinsă.

Şi în timp ce Francesco se plimba de colo până colo prin cameră, ea începu să murmure, ca în vis, repetând ceea ce-i spusese mătuşii Itria şi făcând planuri de viitor:

— O să facem numai bine oamenilor, Francesco... O să iubim viaţa, o să-i ajutăm pe nefericiţi... O să călătorim, Francesco... lumea e frumoasă... suntem tineri; tu o să mă ierţi, o să mă iubeşti... fiindcă sunt alta, acum... şi-i iubesc pe toţi, pe toţi, chiar şi pe cei care mi-au făcut rău...

Dar deodată vocea i se stinse. Extraordinarul efect binefăcător al morfinei îi făcea membrele uşoare, o elibera de orice durere şi de orice zbucium, îi alunga neliniştile. Dincolo de fereastră vedea munţii luminaţi de razele lunii în apus, dar ale căror piscuri zorile le încununau cu o aureolă argintie; îşi aducea aminte dimineţile când trebuia să se scoale devreme, ca să facă pâine şi se ducea în grădină, cotropită de dorinţa de a pleca în ţinuturi îndepărtate unde totul era bucurie şi strălucire; şi amintirea asta o umplu de fericire. Ţinuturile fantastice visate în exaltările mistice ale adolescenţei erau în faţa ei; nu trebuia decât să se ridice şi să pornească pentru a ajunge la ele.

Încet-încet, uşoare şi schimbătoare ca norii primăvăratici împinşi de o adiere, visele, halucinaţiile, viziunile fantastice născute de morfină o împresurară, învălmăşindu-se, înălţându-se, suprapunându-se, prinzând-o ca într-o plasă de mătase care o legăna şi o ţinea suspendată între lumea reală şi o vrăjită lume de pace, de frumuseţe, de lumină. Nu dormea: simţea că visează, dar oricât de atrăgătoare ar fi fost visele acelea, nu se lăsa cu totul în voia lor. Un zgomot uşor, ca un târşâit, care i se părea îndepărtat, o readuse în lumea reală. Era pasul lui Francesco. Umbla încolo şi încoace prin cameră, dar, după ce puse totul la locul lui, se aşeză lângă pătuţ şi luă mâna Gavinei într-ale sale: după ce fusese doctorul, redevenea tovarăşul, prietenul pe care ea îl aşteptase până în clipa aceea.

Închise ochii şi i se păru că merge împreună cu el pe bulevardul scăldat într-o lumină fantastică. Luna apunea peste micul orăşel. Deasupra muntelui mijeau zorile trandafirii. În văzduhul luminos se înălţa cântecul unei ciocârlii, trilurile ei părând să salute cu aceeaşi bucurie atât noaptea care dispărea, cât şi ziua pe cale de a se naşte.

Sfârşit